AYDINLIK

sosyalist dergi

muzaffer erdost
a. kerim

23 nisan 1920 ruhunun gerçek temsilcileri

yeni oportünizmin eleştirisi

orta doğuda fedayi harekâtı ve filistin demokratik halk kurtuluş cephesi

mayıs 1970

19

SAYI : 19 AYDINLIK Aylık Sosyalist Dergi MAYIS 1970

İÇİNDEKİLER

Sahibi	Münir Aktolga
Sorumlu Müdür	Vahap Erdoğdu
Teknik Yönetmen	Barbaros Denizeri

Yönetim Yeri	Süleyman Sırrı Sok. 2/12 Yenişehir — Ankara Tel : 12 40 14
Banka Hesap No.	630/536 T.C. Ziraat Bankası Kızılay Şubesi
Abone Adresi	P.K. 100, Cebeci — Ankara
Abone Şartları	Türkiye/yıllık 50 TL., altı aylık 25 TL. Avrupa ve Ortadoğu/yıllık 75 TL., altı aylık 40 TL., Diğer Ülkeler/yıllık 125 TL., altı aylık 65 TL.
İlân Şartları	Tam sayfa 800 TL. üzerinden hesaplanır. Yayın ilânları indirimlidir.
Dizgi ve Baskı	SAN MATBAASI Tel : 11 98 19, Ankara
İstanbul Dağıtımı	Fuat Büte, Ankara Cad. No. 34 Tel : 27 89 49
Ankara Dağıtımı	Ankara Umum Gazete Bayileri Kooperatifi
Ege Böl. Dağıtımı	Orhan Özşişman, 452. Sok. 5 — İzmir Tel : 38786

23 nisan 1920 ruhunun gerçek temsilcileri

BUNDAN tam elli yıl önce 23 Nisan 1920'de, Ankara,da toplanan Büyük Millet Meclisi, dünya tarihinde ilk başarılı millî kurtuluş savaşını yönetecek olan en yüksek organdı. Hiçbir Meclis, millî şahlanış halindeki Türkiye halkının iradesinin gerçek temsilcisi olmadan, böyle bir tarihî görevi yerine getiremezdi. Ve bileşimi ne olursa olsun Birinci BMM'nin genel vasfı bu millî iradeyi gerçekten temsil etmek olmuştur.

Mustafa Kemal'in Büyük Millet Meclisi çatısı altında kurtuluşu uğruna savaşan halkımızın özlemleri ifade ediliyordu. Kürsüye çıkan konuşmacılar milletin «her şeyde devrim yapma» azminden söz ediyorlardı. Bu meclis kürsüsünde «emperyalizme ve kapitalzime karşı» olduğumuz, parolamızın **«ya istiklâl, ya ölüm!»** olduğu yüksek sesle ilân ediliyordu. Memleketin hakikî efendisinin kollarıyla çalışanların olduğu, ve onların bizzat Meclise girmelerinin ve politikayı profesyonel politikacıların işi olmaktan çıkarmanın gerçek halk yönetimi için zorunlu olduğundan söz ediliyordu 23 Nisan 1920'de açılan Mustafa Kemal'in Meclisinde.

Bu Meclisin eylemi de, genel çizgileriyle çatısı altında söylenenlerle bağdaşıyordu. Birinci Büyük Millet Meclisi, Millî Kurtuluş Savaşımızı yöneten en yüksek organ olarak bütün ulusal güçleri emperyalist düşmana ve yerli işbirlikçilerine karşı seferber etmede görevini yerine getirmiştir.

Birinci Büyük Millet Meclisinin bileşiminin türdeş olmayışı ve mebusların bir kısmının klasik parlamenter formalitelerden geçmeksizin bu Mec-

liste yer almaları, Meclisin o günün şartlarında, (asker-sivil aydın zümre hegemonyasında bir millî kurtuluş savaşı şartlarında) Türkiye'de sağlam ne varsa, gerçekten ulusal ne varsa onu temsil etmesine engel olmamıştır.

Hiç şüphe yok ki, Birinci Büyük Millet Meclisini devrimci açıdan türdeş bir bütün olarak değerlendirmek mümkün değildir. İçinde yeniliğe karşı bağnaz tutucusundan, en yürekli atılımlardan yana devrimcisine kadar çeşitli eğilimler vardı. Hatta emperyalizm ile çıkar birliği durumunda bulunan İstanbul kompradorlarının etkisi altında bazı kimseler de yok değildi bu Mecliste. Sağ kanadı teşkil eden «İkinci Grup»un Mustafa Kemal'e kan kusturduğu anlar olmuştur bu dönemde. Ama Birinci Millet Meclisinin muhasebesi yapıldığında Mustafa Kemal'cilerin Meclise hâkim oldukları görülür. Bu Mecliste çıkan bütün önemli kararlar Kemalist devrimcilerin damgasını taşır. Meclis bütün engellemelere rağmen Kemalist devrimin tutarlı bir organı olabilmiştir.

Onun için Birinci Millet Meclisinin açıldığı gün olan 23 Nisan'ın Ulusal Egemenlik Bayramı ilân edilmesinin bir tarihî gerçek dayanağı vardır.

KEMALİST Devrim, 19. yüzyıl Avrupasında yer alan burjuva demokratik devrimler kategorisine girmez. Bu devrim, emperyalizm çağında, dünyanın altıdabirinde sosyalist devrimin gerçekleştiği bir dönemde yer almaktaydı ve artık dünya burjuva devriminin bir parçası olamazdı. Emperyalizm çağından önce, bir ülkede burjuva demokratik devrim patlak verdi mi, bu devrimi daha önce başarmış olan ülkeler, feodal güçlerin uluslararası cephesinde bir yarığın meydana gelmesini çıkarlarına uygun saydıklarından, burjuva devrim yolunu yeni tutan ülkeyi desteklerlerdi. O dönemde, burjuva anlamıyla, bir uluslararası devrimci dayanışmadan söz edilebilirdi. Bu bakımdan her yeni burjuva demokratik devrim, dünya burjuva devriminin bir parçası sayılırdı. Ama emperyalizm çağında, artık kapitalist gelişmenin doğruğuna ulaşmış ve feodal tehlikeyi çoktan ortadan kaldırmış olan kapitalist Batı ülkeleri, bütün dünyayı sömürü alanlarına böldüklerinden bu durum kökden değişmiştir. Emperyalizmin sömürü alanı olan ve feodal ilişkilerin barındığı bir ülkenin, burjuva demokratik devrimini yapması ve kapitalist gelişme yolunu tutması demek, bu ülkenin emperyalist sömürüye karşı çıkması demekti. Onun için emperyalizm sömürü alanı olan ülkelerde, demokratik devrimin temel gücü olacak bir millî burjuvaziye destek olmak şöyle dursun, kendi yaratığı olan işbirlikçi sermaye ile olduğu gibi, en geri toplum biçimini temsil eden egemen sınıflarla da ittifakını kurmuştur.

Bu bakımdan, Birinci Dünya Savaşını izleyen dönemde, Türkiye'de yer alan demokratik devrim, işbirlikçi feodal mütegallibeyi olduğu gibi, gelişmiş kapitalist ülkelerin tümünü ve onların işbirlikçilerini de karşısına almak zorundaydı. Mustafa Kemal, Türkiye'de devrimin artık dünya burjuva devriminin bir parçası olamayacağını anlamıştı. Mandacılık şeklinde beliren ve özünde emperyalist ülkeler arasında bir tercihi ifade eden görüşe kesinlikle karşı çıkması, bu anlayışını ifade eder. Ve Mustafa Kemal, özellikle bu anlayışından ötürü büyüktür. Ve bu anlayış, Mustafa Kemal'in Meclisine de hâkimdi.

1920'lerde, Türkiye'de, anti-emperyalist ve anti-feodal devrim, dünya ölçüsünde önem taşıyan devrimci bir gelişmeydi. Bu devrim, emperyalizmin boyunduruğu altındaki bütün ezilen halkların ulusal kurtuluş müca-

delesinin bayrağını yükseltmekle yükümlüydü. Ve bu bayrağı yükseltti. Uluslararası alanda, devlet olarak kemalist devrimin bir tek dayanağı vardı: kısa bir süre önce, sosyalist devrimini yapmış olan Sovyetler Birliği. Dört bir yanımız düşmanla sarılı olduğu bir anda, devrim Türkiyesinin dünya sosyalist devrimi bayrağını yükselten Sovyetler Birliğinden dostluk, maddî ve manevî destek görmesi, Türk devriminin dünya sosyalist devrimine karşı değil, onun paralelinde olmasından ötürüdür. Mustafa Kemal bu gerçeği anlamıştı. Lozan'da, bugünkünden bambaşka bir şahsiyet olan, o zamanın İsmet Paşasıyla Çiçerin'in aynı safta durmaları; Cemiyet-i Akvam'da Türk Dışişleri Bakanı Tevfik Rüştü Aras ile Litvinov'un, hemen bütün önemli meselelerde, görüş birliği halinde davranmaları bunun kanıtlarıdır. Mustafa Kemal, özellikle bu anlayışından ötürü de büyüktür. Ve Mustafa Kemal'in bu anlayışı, onun Meclisine de hâkimdi.

Emperyalizm çağında, küçük-burjuva kökenli asker-sivil aydın zümre hegemonyası altında yürütülen Kemalist devrimin niteliği millî ve demokratiktir. Bu bakımdan duraksamalar ve zikzaklarıyla, üstyapıda oyalanıp temele inememeleriyle küçük-burjuvazinin sınıfsal niteliğinin damgasını taşır. Ama kemalist devrimciler, Avrupa'daki burjuva devrimlerinde olduğu gibi, devleti bütün kurumlarıyla burjuvazinin emrine teslim etme şeklinde bilinçli bir davranışta hiç bir zaman bulunmamışlardır. Kemalist devrim, serbest teşebbüsçülüğe heves ettiği zaman bile, bir yandan bir Türk millî burjuvazisi yaratma çabası gösterirken, öte yandan bu burjuvazinin toplumda, asker-sivil aydın zümreye ve dolayısıyla devlete hükmeden egemen güç haline gelmesini engellemiştir. Ve üstelik, yabancı sermayenin Türkiye'de kökünü kazırcasına millileştirmelere giderek iktisadî politikasının millî niteliğini en ufak bir yanlış anlamaya meydan vermeyecek bir şekilde ispat etmiştir. Türkiye'de ticaret burjuvazisinin egemen duruma gelişi, (ki, bu sınıfın işbirlikçi niteliği Atatürk'ten bu yana gittikçe ağır basmıştır) kemalist devrimin, hiç değilse doğrudan doğruya sonucu değildir. 1940'larda başlayıp derece derece gelişen ve bugün artık doruğuna varmış bulunan (bir yabancı şirket temsilcisinin başbakanlık sandalyasına oturabilmesi ölçüsünde doruğuna varmış bulunan) anti-kemalist karşı-devrimin bir sonucudur. Atatürk, her zaman kemalist iktidarının bir kaş çatmasıyla, zengin kapitalistlerin ve mütegallibenin hizaya getirilebileceğine inanmıştır. Devrimin temele inerek bu asalak sınıfları etkisiz hale getirmemiş olmasının bir açıklaması da, iktisat dışı olan ve daha çok askerî nitelik taşıyan aşırı güvendir. Kemalistler bir millî burjuvazi yaratarak kapitalist yoldan kalkınma gibi çağımız gerçekleriyle çelişen bir hayale kapılmış olmakla birlikte, yaratılan burjuvazinin devlete hükmedebilecek güçte bir sermayedar sınıfı haline gelmemesine de dikkat etmişlerdir. Ve Kemalistlerin bu tutumu, Mustafa Kemal'in Meclisine de hâkim olan tutumdu.

BUNDAN yarım yüzyıl önceki Mustafa Kemal'in kadrosunu, filipin demokrasiciliği şartlarında milletvekilliği payesine yükselen kadrosuyla kıyasladığımızda, anti-kemalist karşı-devrim bütün çıplaklığıyla karşımıza dikilir.

Mustafa Kemal'in kadrosu, millî bir nitelik taşıyan, hem de en devrimci çağını yaşıyan asker-sivil aydın zümrenin en yetenekli unsurlarından kuruluydu. Oysa bugünün Filipin demokrasiciliğinin ürünü olan politikacı takımı, genel kural olarak, egemen olan işbirlikçi sermayenin ve

feodal mütegallibenin temsilcileridirler. Asker-sivil aydın zümre, karşı-devrim sonucu çoktan ikinci plana itilmiştir.

Mustafa Kemal'in kadrosu, Millî Kurtuluş Savaşı yöneten anti-emperyalist bir kadro idi; oysa bugünün politikacı takımı Amerikan'ın başı çektiği emperyalistler blokunun paralelinde yürümeyi değişmez ilke olarak kabul etmiştir.

Mustafa Kemal'in kadrosu, bütün dünyanın ezilen halklarının millî kurtuluş bayrağını elinde tutuyordu; oysa bugünün politikacı takımı, sömüren ülkelerin askerî ortaklığını temsil eden NATO'dan yanadır, ve sömürülen bir ülke olan Türkiye'yi NATO içinde tutmayı amaç bilir.

Mustafa Kemal'in kadrosu, Türk devriminin sosyalist dünya paralelinde bir devrim olduğu bilincindeydi ve sosyalist dünya ile dostluk ilişkilerini sürdürmeyi ilke bilirdi; oysa bugünün politikacı takımı, Türkiye'nin sosyalist dünya ile ilişkilerini Amerikan emperyalizmiyle olan ittifakının gereklerine tâbi kılmaktadır.

Mustafa Kemal'in kadrosu, devletin üstünde, devlete hükmedecek güçte bir sermayedar sınıfının oluşmasını ulusal çıkarlara aykırı sayardı ve bunu önlerdi; oysa bugünün politikacı takımı, işbirlikçi niteliğe iyice bürünmüş olan bir sermayedarlar sınıfının ve onun müttefiki feodal mütegallibenin sömürü ve tahakkümünün bekçisidir.

Mustafa Kemal'in kadrosu, bir millî kurtuluş savaşı ürünüdür ve bir devrimin kadrosudur; oysa bugünün politikacı takımı, bir karşı-devrim ürünüdür ve kendini o karşı-devrimi sürdürmekle yükümlü saymaktadır.

ONUN için, 23 Nisanı ve onun ifade ettiği ulusun egemenliğini kutlamaya hakkı olanlar, Mustafa Kemal geleneğine çoktan sırtlarını çevirmiş olan Filipin demokrasiciliğinin ürünü politikacılar değildir, o millî kurtuluşçu geleneği sürdürenlerdir. Ve herkesten önce, Mustafa Kemal'in meclisine, polis kordonlarını aşıp gelerek orada:

> «Tam bağımsız ve gerçekten demokratik Türkiye'yi kurmak için, yurdumuz bütün Amerikan askerî üslerinden ve tesislerinden, bütün Amerikan askerlerinden, Barışgönüllülerinden ve bütün Amerikan sivil uzmanlarından temizlenmelidir. Yeraltı ve yerüstü servetlerimizi sömüren bütün yabancı şirketlere ve yabancılarla işbirliği yapan zenginlerin mallarına elkonmalıdır; millî çıkarlarımızı zedeleyen bütün ikili anlaşmalar feshedilmeli, NATO'dan ve CENTO'dan çıkılmalıdır; toprak ağalığı ve tefecilik ortadan kaldırılmalı ve ağaların toprakları yoksul köylülere dağıtılmalıdır.»

diye haykıran devrimci gençliktir. Onlardır 23 Nisan 1920 ruhunun gerçek temsilcileri.

AYDINLIK

muzaffer erdost

yeni oportünizmin eleştirisi

Korkut Boratav, kendisini eleştiren "Türkiye Tarımında Hâkim Üretim İlişkisi Üzerine" (**Aydınlık**, sayı, 13) adlı yazıma cevap olmak üzere, **"Proleter Devrimci Aydınlık"** ta (Sayı, 1-15) "Tarımda Üretim İlişkileri Üzerine" adlı bir yazı yayınladı. Okura, burada, Korkut Boratav'ın, eski oportünizmin organı **Emek**'te ve yeni oportünizmin organı **"Proleter Devrimci Aydınlık"** ta çıkan iki yazısında ileri sürdüğü görüşlerini, marksizm açısından yanlış olduğu kadar, hareketimiz için de zararlı bulduğum için, eleştiren uzun ve uzun olduğu kadar okunması yorucu ve dikkat isteyen bir polemik yazısı sunuyorum.

I. — GENE TERMİNOLOJİ ÜZERİNE

"Türkiye Tarımında Hâkim Üretim İlişkisi Üzerine" adlı yazımın hemen ilk iki kısmında, "terminoloji" ve "metot" üzerinde duruyordum. Boratav, "kana kan" anlayışıyla benim yazılarımda —benim hatalarım, Boratav'ın hatalarını ortadan kaldırırmış gibi—, hatalar arıyor. Bununla da yetinmiyor, hatalarını **susarak** kabul edeceğine, başka bir yol seçiyor, terminoloji ve metot konusunda hatalarını gösterdiğim için, beni "tahrifçilik"le suçluyor; "tahrifçilik" isnadı dolayısıyla, terminoloji ve metot konularına yeniden dönmemiz gerekiyor:

Boratav, **100 Soruda Gelir Dağılımı** (Gerçek Yayınevi, İstanbul, **1969**) kiştabında, "1950 - 1965 yıllarında tarım dışındaki gelirin emekçilerle burjuvazi arasında dağılımı nasıl değişmiştir?" sorusuna, cevap verirken, tarım dışın-

daki sınıf ve zümreleri, "emekçi" ve "burjuvazi" olmak üzere iki kesime ayırıyor ve devlet memurlarını, devlet kesiminde çalışan sigortalı işçileri, özel kesimde, hatta küçük işyerlerinde ücretli olarak çalışanları "emekçi" olarak niteliyor; ticaret ve sanayi burjuvazisini, küçük esnaf ve zanaatçıyı, serbest meslek erbabını, seyyar satıcıyı, işportacıyı "burjuvazi" olarak niteliyor. (Bkz: **Gelir Dağılımı**, s. 189, 190 ve 191.)

Ben, yazımda, bu tasnifin bilimsel sosyalizmin terminolojisine aykırı olduğunu yazdım ve yazımda, Boratav'ın düşüncesini tam olarak okura sunabilmek için, ilk paragrafı dipnotuyla birlikte aynen aktardım; **aynen aktarılan**, bu sözleri eleştirdim. Şimdi Boratav, bu "tahrif"tir diyor. Boratav sadece küçük esnaf ve zanaatçı gibi küçük-burjuvaları değil, seyyar satıcı ve işportacı gibi yarı-proleter unsurları dahi, kitabının eleştirdiğimiz bir bölümünde, **ne sebeple olursa olsun**, "burjuvazi" olarak niteliyor; ben bunun yanlış olduğunu yazıyorum, ve benim yaptığım "tahrif" oluyor.

Diyor ki Boratav: "Ben Türkiye'deki bölüşüm ilişkilerini ve bu ilişkiler içinde belirlenen sınıfları, zikredilen kitabın 'Türkiye'de Bölüşüm İlişkileri' adını taşıyan 5. Bölümünde ele aldım. Bu bölümde tarım dışındaki kapitalistleri ve küçük burjuvaziyi aynı sınıfta toplayan **bir tek cümle yoktur.*** Aksine tarım dışındaki küçük burjuvazinin (alt kesimleriyle birlikte) sınırlarını çizmeye teşebbüs ettim." **(PDA - (Proleter Devrimci Aydınlık)**, sayı 1-15, s. 213.) Okur, bizim **tahrifimizin** (!) ne olduğunu anlıyor sanırım; Boratav aynı kitabın bir başka bölümünde, "kapitalistleri ve küçük burjuvaziyi aynı sınıfta toplayan bir tek cümle" olmadığını söyleyerek, bir başka bölümde (adı ne olursa olsun) burjuvazi ile küçük-burjuvaziyi ve yarı-proletaryayı, "burjuvazi" olarak nitelemesini belirtmiş olmamı "tahrif" sayıyor. Marx, Engels ve Lenin'den o kadar metin aktaran Boratav, Marx, Engels veya Lenin'den "kapitalist ile küçük-burjuvaziyi" aynı sınıfta toplayan **bir tek cümle** örnek vererek, benim tahrifçiliğimi neden ispat etmediğine şaşmak gerekir doğrusu! Demek Boratav, bilimsel sosyalizmin terminolojisini, kitabının ayrı bölümlerinde ayrı anlamlarda kullanabiliyor! "Ekmek" bakkalda "meta", yemek sofrasında "gıda"-dır ama, işportacının Boratav'ın kitabının bir sayfasında "burjuva" olarak **gösterilmemiş olması** bir başka sayfasında "burjuva" olarak gösterilmesine mazeret olarak öne sürülemez; çünkü "ekmek" "meta" olmadan önce "gıda" idi ama, işportacı hiç bir zaman "burjuva" olmadı, burjuva olduğu zaman da artık işportacı değildir.

Boratav, hatasına bir başka mazeret olarak, mevcut istatistikleri göstermektedir. Mevcut istatistiklerde, ancak, "tarım dışında ücret ve maaştan gayrı gelir tipleri elde edenler" ile ilgili gelir dağılımı verileri bulunmamaktaymış; bu yüzden, Boratav da, gelir dağılımının 1950 - 1965 yılları arasındaki değişmelerini, sınıflara göre değil de burjuva istatistiklere göre yapmak zorunda kalmış! Ve Boratav, bu esaslardan hareket ederek, okura, burjuvazinin gelirlerine oranla emekçilerin gelirlerinin azaldığını söylüyor. Ve sonuçta ne oluyor? Boratav'ın tasnifine göre, devlet memurlarının —ki, en yüksek dereceli devlet memurları buna dahildir— gelirleri, seyyar satıcıların lehine azalıyor. Sonuçta ne oluyor? Boratav'ın tasnifine göre, özel kesimde üretken olmayan —yani 5-10 bin lira aylık ücret alan büro şefleri, yöneticiler vs.— görevlilerin gelirleri, işportacıların lehine olmak üzere azalıyor. Boratav'ın, okura, mevcut istatistiklere bağlı kalarak okuttuğu binbirgece masalı işte

* (Bu yazıdaki bütün tek yıldızlar için:) Belirtmek için ben siyah dizdirdim.

böyledir; ve bunun temelindeki hatayı göstermiş olmak "tahrifçilik"tir.

Boratav'ın tahrifçilik isnadına cevap vermeye devam edelim: Boratav, "emekçiler"i, 1° devlet memurları; 2° devlet kesiminde çalışan sigortalı işçiler; 3° özel kesimin üretken olan (kapitalist) ve olmayan kesimlerinde, hatta küçük işyerlerinde ücretli olarak çalışanlar olarak niteledikten sonra, bir dipnot düşüyor. **Aydınlık**'taki yazımıza da aktardığımız bu dipnotta şöyle diyor: "Küçük burjuvazinin **üretken kesimi olan** zanaatkârları emekçi terimi içine almak uygun olabilirse de elimizdeki istatistikler, zanaatkârlara ait gelir ve nüfus verilerini burjuvaziden ayırmamızı mümkün kılmıyor." (**Gelir Dağılımı**, s. 189.)

Boratav, bu dipnotta, istatistik verilerin eksikliği yüzünden, zanaatkârları, "emekçi terimi içine" almanın "uygun" olabileceğini belirtmiş; ve küçük esnafı, seyyar satıcıyı, işportacıyı "emekçi" dışında tutmuştur. Biz, adı geçen yazımızda bu yanlışlığı açıkladığımız için üzerinde ayrıca durmayacağız. Ama şunu belirtelim ki, Boratav, "istatistik" verileri mazeret olarak kitabında ileri sürmüştür ve mazereti bu konudaki bilgisini ele vermektedir. Boratav'a göre, maddenin biçim değil mekân değiştirmesini çok defa kendi kol emeğiyle sağlayarak değer yaratan küçük esnaf, işportacı ve seyyar satıcı "emekçi" değildir. Boratav bunu yazmaktadır, ama benim bu hatayı belirtmiş olmam, Boratav'a göre, tahrifçiliktir.

Boratav'ın istatistik verilerinin arkasına sığınışını, istatistik verileri kendisine bir kalkan yapmış olmasını da doğru bulmadığımızı belirtelim. Ben gelir konularını araştırmadığım için bilmiyorum ama, zanaatçılara ait "nüfus" verilerini, Boratav'ın iddia ettiğinin aksine, istatistiklerde, burjuvaziden ayırmak imkânı vardır. Mevcut istatistiklerde, (gerek **Türkiye İstatistik Yıllıkları**; gerek Genel Nüfus Sayımı —Nüfusun Sosyal ve Ekonomik Nitelikleri—; gerek **Sanayi ve İşyerleri Sayımı: İmalât Sanayii, 1964**, vs.) Burjuvaziyi, küçük-burjuvaziden ayıracak, küçük-burjuvazi içinde küçük esnafı zanaatçıdan ve bu arada yarı-proleter unsurları her ikisinden ayıracak veriler mevcuttur. Örneğin, "İşgücünün meslek gruplarına ve meslekteki yerlerine göre dağılımı" bölümlerinde "ücretli", "işveren", "kendi hesabına çalışan", "aile içinde ücretsiz çalışan", "bilinmeyenler", **"meslek grupları"**na göre tek tek gösterilmektedir. "Bir işyerine bağlı olmaksızın 'seyyar' olarak çalışanlar, 'evde' (kendi işinde) çalışanlar" da (**Türkiye İstatistik Yıllığı 1968**, s. 154, dipnot) gösterilmektedir. **Sanayi ve İşyerleri Sayımı: İmalât Sanayii 1964** adlı istatistikte, "küçük işyerleri", hem 1-2 kişi, 3-4 kişi, 5-9 kişi vs. çalışanlar şeklinde işyerleri büyüklüklere ve sanayi gruplarına göre ayrılmıştır (Bkz: s. 1029 ve devamı) ve hem de bunlar, "çalışanlar", "ücretliler", "bir yıl içinde ücret tutarı", "satın ve devralınan mal ve hizmetler", "satışlar ve başkalarına yapılan hizmetler" şeklinde sunulan istatistik verilerden, hem "nüfus" olarak, ve hem de "gelir"leri itibarıyla esnaf ve zanaatçıyı tespit etmek mümkündür. "Gelir Dağılımı" konusunda kitap hazırlayan Boratav'ın, kitabın özünü, esasını teşkil eden ve çok iyi bilmesi gereken bir hususu, bugün, "hata"sını örtmek için gizlemesi ve üstelik bu hatalarını gösteren yazımızı tahrifçilik olarak suçlaması, entelektüel dürüstlükle bağdaşmayan bir davranıştır.

Boratav cevabında diyor ki "... burada 'emekçi', 'burjuvazi', gibi kavramlar politik iktisadın **teorik*** kategorileri değil; birden fazla sınıfı veya tabakayı içeren ... istatistikî kategorilere verilen adlardır" (**PDA**, s. 214).

Boratav, "burjuvazi"yi, ekonomi politiğin **teorik** kategorisi olarak ayrı, is-

tatistik kategorisi olarak ayrı anlamlarda kullandığını belirtiyor. "Bilimsel sosyalizmin bugüne dek yaratmış olduğu terimler ve kategorilerle yetinmeyi tercih" (**PDA**, s. 194) ettiğini söyleyen Boratav, "burjuvazi" teriminin istatistik kategorisi olarak pratikte, ekonomi politiğin kategorisi olarak teoride ayrı ayrı kullanıldığına, bilimsel sosyalizmin literatüründen (örneğin aktarmalarda bulunduğu **Rusya'da Kapitalizmin Gelişmesi**'nde istatistik veriler pek çoktur) bir tek örnek vererek, kendisini, düştüğü gülünç durumdan kurtarabilirdi. Dahası var: Türkiye'de mevcut istatistiklerde, hiç bir şekilde "emekçi" ve "burjuvazi" gibi terimler kullanılmamakta; "işveren", "çalışan", "ücretli çalışan", "kendi işinde çalışan", "aile içinde ücretsiz çalışan" gibi terimler kullanılmaktadır. Boratav, resmî burjuva istatistik kategorilerine bağlı kalmak zorunda olduğu zaman, burjuva iktisadın resmî terminolojisine bağlı kalabilirdi; ve biz, Boratav'ın burjuva ile yarı-proleterin ayrı sınıfları teşkil ettiğini bilmediğinin farkına bile varmazdık.

II. — GENE METOT ÜZERİNE

Korkut Boratav'ın son yazısında da israr ettiği, "yüzde beş" meselesine tekrar dönmemizin gereği var; çünkü, vardığı sonuçların, "metot" yanlışlığından geldiğini söylüyoruz; Boratav ise, **metot** meselesi için **örnek** aldığım Hakkâri'yi sözkonusu ederek, "Gariptir ki, -diyor-, Erdost, beni, Hakkâri'deki feodal ilişkilerin yaygınlığını göstererek eleştirirken bizzat kendisine dayanarak aynı hususu belirttiğimi **gizliyor.***" (**PDA**, s. 212.) Oysa ben, Hakkâri'de feodal ilişkilerin yaygınlığını göstermeden; **tam tersine**, Hakkâri'de feodal ilişkilerin yaygınlığını karşılıklı **kabul ediyoruz** varsayarak, Boratav'ın, Türkiye'de feodal ve yarı-feodal ilişkilerin tespitinde uyguladığı **metodu**, aynı kaynaklara dayanarak, **Hakkâri'ye uyguladım**. Şöyle ki:

Boratav, **Köy Envanter Etütlerine** dayanarak 44 ilde yarı-feodal ilişkileri % 2,6, feodal ve yarı-feodal ilişkileri % 3,2 olarak tespit ettiğini belirtiyordu. Ben, **Köy Envanter Etütlerine**, yani Boratav'ın dayandığı kaynaklara dayanarak (bu kaynakların yanlışlığı bir yana) ve Boratav'ın kullandığı metodu uygulayarak, Hakkâri'de (Boratav'ın "... feodal ilişkilerin yaygınlığını" gösterdiğini söylediği Hakkâri'de) yarı-feodal ve feodal ilişkilerin ancak % 3 olduğunu çıkardım. Yani 44 il içerisinde feodal ilişkilerin en yaygın olduğu hususunda birleşilen Hakkâri'de 44 il ortalamasına göre bile feodal ve yarı-feodal ilişkilerin daha aşağıda olduğunu, tespit ettim ve Boratav'ın metodunun **yanlışlığını** ortaya koydum. Boratav doğru bir metot uygulamış olsaydı, aynı kaynaklara dayanarak, feodal ve yarı-feodal ilişkilerin çok daha değişik olduğunu tespit edebileceğini gösterdim. Söylemediğim sözleri bana söyletmek için yazılarımı kelime montajlarıyla tahrif etmekte hüner gösteren Boratav, yazımın bu konuyla ilgili başlığından (ki, bu başlık, "Feodal ve Yarı-Feodal İlişkilerin Tespiti ve 'Boratav **Metodu**' "dur), bu konunun son paragrafına kadar (ki bu paragrafta "Boratav, işte bu **uydurma metoduyla, yanlış metotla,** Türkiye'de, feodal ve yarı-feodal ilişkileri % 5 olarak tespit etmiştir; tabiî vardığı sonuçlar da **metodu** gibi uydurma ve yanlıştır." diyorum) belirttiğim "metot" meselesini, pek inandırıcı olmayan bir **safiyetle** anlamamış görünüyor. Anlamamış görünmekle kalmıyor, beni, bu anlayışsızlığı yüzünden "gizleyici" olarak niteliyor. Okur açıkça görmektedir ki, burada, benim gizlediğim bir şey yoktur; Boratav, benim maksadımın özünü gizlemektedir.

Yazımın aynı kısmında, "topraksız tarım işçisi **aileleri**"ni, ücretli tarım

işçisi statüsünde göstererek tarımda feodal ilişkileri daraltma çabasını açıkladığım için, Boratav, "... benim asıl kullandığım orana ve bunun dayandığı kaynaklara ait ifadelerimi çıkarmış ve böylece görüşümü **Aydınlık** okuyucusuna **tahrif ederek*** sunmuştur" (**PDA**, s. 213) diyerek, bizi gene "tahrifçilik" ile suçlamaktadır.

Amacı Türkiye'nin toplumsal yapısını "tahrif"ten başka bir şey olmayan Boratav'ın vardığı sonuçlar üzerinde bir kere daha durmak, kimin neyi "gizlediğini", kimin neyi "tahrif" ettiğini ortaya koymak bakımından önemlidir:

Boratav, tarımda kapitalist ilişkileri ararken, "Meseleye bir de kapitalist işletmelerin ve çiftçilerin sayısın[dan] değil de toprak işçilerini tespit açısından ..." bakıyor, bunun için, "ücretli tarım işçisi"ni tespit için bazı istatistiklere başvuruyor. Bunlardan biri de, **Köy Envanter Etütleri**'dir. **Köy Envanter Etütleri**'nde, "köydeki hiç topraksız aileler" (1) "ortakçı" aileler, (2) "kiracı" aileler, (3) "tarım işçisi" aileler olarak üç ayrı kategoride gösterilmektedir. Boratav, işte, köyde, **hiç toprağı olmayan tarım işçisi ailelerini** (ki bunlar, Urfa'da 18.050 aile; Van'da, 4.504 aile; Mardin'de 12.249 aile; Elâzığ'da 12.103 aile; Ağrı'da, 10.599 ailedir, vs.), "ücretli tarım işçisi" olarak ele alıyor; ve bu ailelerin, 44 ildeki köylü ailelerine oranının % 28 olduğunu tespit ettikten sonra bu oranın "diğer istatistiklerle uzlaştırılamıyacak derecede yüksek" olduğunu, "... sıhhatinin henüz doğrulanmamış" olduğunu söylüyor. Ben, yazıma, Boratav'ın şimdi son cümlede tırnak içine aldığım kısım dahil, bizzat bu yanılgıyla ilgili cümlelerini **aynen** aldım, ve bu konuya ayırdığı bir sayfayı aşan pasajdan, yanılgının dışına taşan cümlelerini almadım, ve **atlanan** kısmı parantez içinde üç nokta (...) ile **gösterdim**. Bunu, Boratav, "tahrif" olarak nitelemeye kalkıyor. Tahrif, bir metnin değişik aktarılmasıdır; tahrif, yazarın maksadının eksik ve hatta ters anlamda okura aktarılmasıdır. (Ki, bunları Boratav'ın pek iyi becerdiğini ilerde göstereceğiz.) **Boratav, kapitalist işletmelerin yaygınlığını tespit bakımından, köydeki topraksız tarım işçisi aileleri, "ücretli tarım işçisi" olarak ele almış mıdır, almamış mıdır?** Mesele budur, ve Boratav, **topraksız** tarım işçisi **aileleri, "ücretli** tarım **işçisi"** olarak ele almıştır, ben de, Boratav'ın topraksız tarım işçisi aileleri, kapitalist işletmelerin yaygınlığını tespit etmek için, ücretli tarım işçileri olarak ele alan cümlelerini aldım, **ve bunun** yanlış olduğunu söyledim. Nasıl söylemem, genel olarak feodal ağanın, aşiret reisinin (bu topraksız köylü ailesi, kiracı ve ortakçı değildir, ve ailesiyle birlikte tarımda çalışmaktadır) sömürüsü alanında olan yoksul köylüler, "ücretli tarım işçileri" olarak, yani tarımda kapitalist üretimin büyüklüğüne bir kanıt olarak ele alınıyor; ve bunun için de, feodal sömürü alanındaki topraksız tarım işçisi aileler, "ücretli tarım işçisi" statüsüne, yani kapitalist üretim ilişkisi alanına aktarılıyor. A kabındaki su, B kabında gösteriliyor; esas olarak biz, A kabındaki suyun B kabında gösterilmesi üzerinde durmuyoruz, A kabındaki suyu **gizlemiş** olduğunu belirtiyoruz; yani feodal ilişkileri belirleyen topraksız ve aynı zamanda ortakçı ve kiracı olmayan (ve aynı zamanda ücretli işçi olmayan) köylü ailelerini maksatlı olarak **gizlediğini** belirtiyoruz. Boratav diyor ki: "feodal ve yarı-feodal ilişkilerin sınırını gösterebilecek bir başka gösterge **tamamen topraksız** köylüler **içinde geçimini ortakçılıkla sağlayanlar*** olabilir." (**Gelir Dağılımı**, s. 135.) Yani, feodal ve yarı-feodal ilişkileri küçültmek için, sadece ortakçılar ele alınıyor ve feodal ilişkilerin tespitinde bunlardan ayrılmaması gereken tamamen topraksız olan tarım işçisi aileler çıkarılıyor; ve üstelik, topraksız tarım işçisi aileler, tarımda kapitalist ilişkilerin bir unsuru olarak gösterilmek isteniyor. Ben,

Boratav'ın bu metodunu, bizzat Boratav'ın dayandığı kaynaklara göre Hakkâri'ye uyguladım, ve Hakkâri'de, tarımda kapitalist üretim ilişkilerini % 43 olarak tespit ettim! Ve yazımda şu sonuca vardım: "Toprakta çalışan ve aynı zamanda topraksız çiftçi ailelerinin en çok bulunduğu Doğu illeri, feodal ilişkilerin en güçlü olduğu Doğu illeridir. Ama Boratav metoduna göre bu iller, tarımda kapitalizmin en çok geliştiği iller olarak tespit edilmektedir." (**Aydınlık**, s. 39.) Burada tahrif nerede? Bir tahrif aramak gerekirse, bunu benim yazımda bulmaya imkân yoktur. Bir tahrif varsa (ki vardır) bu, benim yazımdaki **maksadı**, tamamen maksadıma aykırı olarak okura sunan Boratav'dadır; burada bir "gizleme" varsa, kapitalist üretim ilişkilerini abartmak için özel bir hüner gösteren Boratav'ın yazılarında, özellikle de kitabında mevcuttur.

III. — **"PROLETER DEVRİMCİ AYDINLIK"**, BORATAV'I İZLİYOR

"Türkiye Tarımında Hâkim Üretim İlişkisi Üzerine" (**Aydınlık**, sayı 13, s. 34-58) adlı yazımın, üçüncü kesiminin başlığı şöyle: "Tarımda 'Kapitalist Sömürü'nün Hâkim Hale Gelmesi". Bu arabaşlık altında, ben, tarım konusunda **Türk Solu**'nda yazdığım yazının sebebini ve amacını açıklıyordum. **Sebep: Emek** bildiri-makalesinde, orta ve küçük köylüye yönelen yanlış tahlil. Bu tahlile göre "... kapitalist **ilişkilerin*** gelişmesi, bundan zarar gören küçük ve orta köylülüleri, ... işçi sınıfı ile kader birliğine itmiş ve onlara da sosyalist bir potansiyel kazandırmıştır" ("Sosyalist Potansiyelden Sosyalist Güce", **Emek**, sayı 1, s. 8). Bu tahlil, bizi, bu konuda bir yazı yazmaya zorlayan önemli bir sebep olmuştur; çünkü bugün, Türkiye'de, küçük ve orta köylünün yoksulluğunu, ezilmişliğini geri üretime değil, kapitalizm-öncesi ilişkilere göre daha ileri ve devrimci olan kapitalist üretime, dolayısıyla "kapitalizmin baskısı"na ve kapitalist sömürüye bağlamak, aynı zamanda tarımda kapitalist üretimin hâkim duruma geldiğini, yani köylünün yoksullaşmasının esas sebebini teşkil ettiğini, (kapitalist toplumdaki yoksullaşmanın, mülksüzleşmeden ileri geldiğini), tarımda emek-sermaye çelişkisinin tayin edici duruma geldiğini iddia etmek demekti. **Amaç:** Bu tahlilin yanlış olduğunu gösterdik, ve Boratav'a cevabımda da açıkça yazdığımız gibi, **"Bir kere** meseleyi, doğrudan doğruya **üretim ilişkisi**** açısından ele aldık ve ataerkil üretimin, feodal ve yarı-feodal üretimin, yani tümü ile birlikte kapitalizm-öncesi üretimin tarımda **ağır bastığını**** ve bugün Türkiye tarımında **kapitalist üretim ilişkilerinin hâkim durumda olmadığını**"** belirttik. (**Aydınlık**, sayı, 13, s. 41).**"İkincisi,** işletmenin niteliği bakımından kapitalist olmamakla birlikte, köyün şehir tarafından, tarımın sanayi ve ticaret burjuvazisi tarafından sömürülme derecesini, yani sermayenin sömürüsünün **tüm üretilen ürüne oranını** tespite çalıştık. Ve gösterdik ki, sanayi ve ticaret burjuvazisi, köyü sömürmektedir; ama bu, tarımda kapitalistleşmenin tipik gelişmesine, yani **kapitalist pazar için üretimin egemen hale gelmesine,**** ya da sermaye-emek çelişkisinin köye hâkim olmasına, ya da küçük ve orta köylünün mahvolarak tarım proleterleri haline gelmesine sebep teşkil edecek bir oranda değildir." (**Aydınlık**, s. 41.)

O zaman da, şüpheye yer bırakmayacak bir açıklıkla yazdığım gibi, "Okur, ... bu pasajlardan da anlayacaktır ki, yazıda **esas olarak**** tartışılan nokta, 1) şu anda tarımda **hangi üretim ilişkilerinin ağır bastığı,**** 2) köyün şehir tarafından sömürülmesi nispetidir." (**Aydınlık**, s. 40-41).

** (Bu yazıdaki bütün iki yıldızlar için:) Belirtmek için **şimdi** siyah dizdiriyorum.

Boratav'ın tezi şu: Ben, Boratav'ın yazısını anlamamışım. "Belki de -diyor Boratav-, Erdost'un beni anlamamasında, bazı temel kavramları biliniyor farzetmekle ben kusurluyum ..." (**PDA**, s. 178). Bu, kusuru kendisinde arama inceliğinin altında, nasıl bir kabalığın gizlenmiş olduğunu okur görmekte güçlük çekmeyecektir. Ben, Boratav'ın yazısını anlayamıyorum, çünkü "bazı temel kavramları" bilmiyorum. "... bu kusuru -diyor Boratav-, şimdi gidermeye çalışacağım." Ve temel kavramlardan ilkini, "hâkim üretim biçimi"ni ele alıyor.

Diyor ki Boratav: "Erdost'la aramızdaki ayrılıkların en temel unsurlarından biri bu mesele etrafında düğümleniyor; özellikle Erdost'un 'hâkim üretim biçimi' gibi temel bir kavram üzerinde **berraklığa kavuşmamış olmasından***doğuyor." (**PDA**, s. 181.) Erdost'ta "hâkim üretim biçimi" kavramı berraklığa kavuşmamıştır ama, Boratav burada durmuyor, benim yazılarımda ille de berrak bir "hâkim üretim biçimi" kavramı arıyor. Fakat bu berrak olmayan kavram, öyle bir kavram olmalı ki, "Türkiye'yi iki ayrı sosyo-ekonomik kuruluşa" ayırmalı, **üstyapısı ile** birlikte, tarımda ayrı bir hâkim üretim biçimi, tarım-dışında ayrı bir hâkim üretim biçimi şeklinde belirmelidir. İşte o zaman, yeni oportünizm, hemen, aynı derginin başyazısında, "ilkesiz birlik cephesini" (!) eleştirirken, yani ilkelerde birlik sağlamak için benim görüşlerimi, diğer şeyler yanında, şu şekilde **özetliyorlar:** "... bugün Türkiye'de iki **'hâkim** üretim tarzı' vardır. Bir 'tarımda', bir de 'tarım dışında'. Tarımda feodalizm, hâkim üretim tarzıdır; tarım dışında kapitalizm hâkimdir." (Erdoğan Güçbilmez, Doğu Perinçek, Şahin Alpay, Ömer Özerturgut, Atıl Ant, Gün Zileli, Cengiz Çandar, "Yaşasın Proleter Devrimci Aydınlık" **Proleter Devrimci Aydınlık,** sayı: 1-15, s. 164.)

Boratav'ın benim hakkımdaki uydurma tespiti, sadece yeni oportünizme sahte bir silâh vermekle kalmayacak, kendilerine "Proleter Devrimci Ankara Liselileri" adını veren birkaç aldatılmış liselinin yayınladıkları ("yazdıkları" değil, "yayınladıkları") bir bildiride aynen şöyle ifade edilecektir: "Türkiye'de biri tarımda 'feodalizm', ötekim tarım dışında 'kapitalizm' olmak üzere iki ayrı **hâkim** üretim tarzı olduğu şeklindeki görüşler ... bilimsel sosyalizme aykırıdır." (**Türk Solu,** sayı, 118). Kendilerine "proleter devrimci liseliler" diyen birkaç gencin, **Proleter Devrimci Aydınlık**'tan alınan, **Proleter Devrimci Aydınlık**'ın da Korkut Boratav'ın **Proleter Devrimci Aydınlık**'ta yayınlanan tahlillerinden (!) çıkardığı ve Türkiye'de tarımda ve sanayide birbirinden ayrı ve bağımsız iki siyasî ve hukukî üstyapıya temel teşkil eden iki ayrı hâkim üretim ilişkisi olduğunu iddia ettiğimizi, Korkut Boratav neye dayanarak, hangi yazımıza dayanarak ortaya koyuyor?

Şöyle yazıyor Boratav: " 'Hâkim üretim biçimi', Türkiye'deki üretim ilişkilerini incelemeye kalkıştığı zaman da Erdost'un karşısına bir mesele olarak çıkıyor. Erdost son yazısını 'Türkiye Tarımında Hâkim Üretim İlişkisi' başlığı altında yayınlamış. Acaba sadece tarım kesimini kapsayan bir hâkim üretim ilişkisinden söz edilebilir mi? **Edilebilse idi*** toplumu, örneğin Türkiye'yi iki ayrı sosyo-ekonomik kuruluşa ayırmamız; kendi 'hâkim' üretim biçimi ve üst-yapısı ile tarımı, **muhtemelen*** ayrı bir üretim biçiminin hâkimiyeti altındaki ve kendine has üst-yapısı ile 'tarım dışı'ndan ayırmak **gerekirdi***. Gerçekte ise hâkim üretim biçimi, sosyo-ekonomik kuruluşun **tümünü** kavradığı için 'hâkim'dir." (**PDA**, s. 182.)

Evet, "Edilebilse idi ... muhtemelen ... gerekirdi", Boratav'ın biraz hünerli bir şekilde koyduğu, ve Boratav'ı izleyenlerin bunu daha açık ve kesin

hale getirerek söylediği biri 'tarımda', diğeri 'tarım dışı'nda olmak üzere iki ayrı ve birbirinden bağımsız siyasî ve hukukî üstyapıya tekabül eden iki ayrı "hâkim üretim ilişkisi", yazımın başlığından ilham alınarak dünyaya ayaklarını basmış bulunuyor.

Boratav, Erdost'un yazısından, "üretimin niteliği bakımından hâkim karakteri" yarım cümlesini alıyor ve bu sözlerle "kastedilen -diyor- **herhalde*** tarımda hâkim üretim tarzıdır". Devam ediyor Boratav: "... yazının [bu, Erdost'un yazısıdır] **herhangi başka bir yerinde*** 'hâkim üretim tarzı' **belirtilmiyor***". (s. 183.) Devam ediyor Boratav: "Erdost'ta 'hâkim üretim tarzı' kavramı **ya hiç yoktur;*** ya da tamamen yanlış kullanılmaktadır" (s. 183). Devam ediyor Boratav: Erdost'ta "Hâkim üretim biçimi ... **berraklığa kavuşmamış**[tır]*" (s. 181). Devam ediyor Boratav: Erdost "hâkim üretim biçimi kavramının **bilinçsiz bir inkârını ... yapmaktadır***" (s. 182).

Erdost'ta berraklığa kavuşmamış olan, belirtilmemiş olan, hiç yok olan, bilinçsiz bir inkârı yapılan ve herhalde kastedilen bu hâkim üretim biçimi, Boratav'ın tahliline göre, "Türkiye'yi" üzerinde siyasî ve hukukî iki ayrı ve bağımsız üstyapının yükseldiği biri "tarımda" ve diğeri "tarım-dışında" olmak üzere ayrı "iki sosyo-ekonomik kuruluşa", son tahlilde iki ayrı devlete ayırmaktadır. Boratav, "edilebilse idi ... ayırmak gerekirdi" gibi kaypak bir ifade kullanmakla birlikte, Boratav'ın tahlilinden kaynağını alan **Proleter Devrimci Aydınlık,** Erdost'un, "... bugün Türkiye'de iki hâkim üretim tarzı vardır. Bir tarımda, bir de tarım dışında" dediğini açık seçik yazarak, ve **Proleter Devrimci Aydınlık**'ı izleyen "Proleter Devrimci Ankara Liselileri", "biri tarımda feodalizm, öteki tarım dışında kapitalizm olmak üzere iki ayrı hâkim üretim tarzı olduğu şeklindeki görüşler ... bilimsel sosyalizme aykırıdır" diyerek, Boratav'ın ifadesindeki kaypaklığı, "açıklığa" ve "kesinliğe" kavuşturmakta gecikmemişlerdir.

Boratav'ın yazısından anlaşılan şudur ki, hangi üretim ilişkisi tarımda hâkim durumdaysa, en yaygın üretim ilişkisiyse, bu sözlerle, Türkiye ekonomisini, bu mantıktan hareket ederek, sınır çizgileriyle (hatta gümrüklerle) köyü şehirden, tarımı sanayiden ayıran iki ayrı siyasî ve hukukî üstyapı, yani iki ayrı 'devlet' olduğunu iddia etmemiz gerekir. Boratav'ın yazısından anlaşılan şudur ki, **tarımda** kapitalist üretim ilişkisinin **en yaygın** olmadığı (çünkü Boratav, aşağıda göreceğimiz gibi, tarımda hâkim üretim ilişkisinin "küçük meta üretim ilişkisi" olduğunu, kapitalist çiftliklerin bunu takip ettiğini söylüyor) bir ülkede, **tarımda** kapitalist üretim ilişkisi hâkim değildir dendiği zaman, buradan, tarımda ve tarım-dışında olmak üzere iki ayrı "sosyo-ekonomik" kuruluş, yani iki ayrı "sosyal sistem", yani **iki ayrı devlet** olduğu iddia edilmiş olmaktadır. Ya köylülerin ve şehirlilerin ayrı ve bağımsız siyasî ve hukukî üstyapılarını belirleyen ayrı iki devleti olacaktır, ya da kapitalist sistem hâkimse, burjuva devlet, burjuva toplum sözkonusu ise, tarımda kapitalist üretim **ilişkileri** yaygın olmalı, hâkim durumda olmalıdır. Ya tarımı ve sanayii temsil eden ayrı ayrı iki devlet olacaktır, ya da burjuva devlet sözkonusu olduğuna göre, tarım da burjuvalaşmış, sanayileşmiş olmalıdır. Boratav ve şürekâsı, "üretim ilişkisi" ile, "sosyal sistem" arasındaki bağlantıyı işte böyle ortaya koymaktadırlar.

Oysa, ben, yazımda, sadece, tarımda mevcut ve **yanyana** gördüğümüz üretim ilişkileri içinde, bunlardan hangisi hâkim, yani daha yaygın durumdadır, bunu tespite çalıştım.

Tarımda hâkim üretim ilişkisi konusunda, benim görüşümü yansıtan ya-

zılarımdan birkaç satır aşağıya aktaracağım: "... kapitalist meta üretimi, tarımda, genel olarak, uç vermiştir ve tarımda ücretli işçi dağınık da olsa vardır ve şehir ile köy arasında bir çelişkinin başlamış olduğu tartışma götürmeyecek kadar açıktır. Ama **bu, tarımda kapitalist üretimin hâkim olduğunu değil,**** kapitalist üretimin, kapitalizm-öncesi üretimin yanısıra uçlandığını ve gelişmekte olduğunu gösterir. **Kapitalist üretim ilişkileri**** bir yanda uçlanırken, **ana gövdesiyle kapitalizm-öncesi üretim ilişkilerinin hâkim halde bulunması,**** tarımda, kapitalist **üretimin**** değil, kapitalizm-öncesi **üretim ilişkilerinin**** hâkim halde olduğunu gösterir." (**Türk Solu,** sayı 80). Yazılarımdan örnek vermeye devam ediyorum: "Türkiye'de, tarımda, **kapitalist ilişkilerin mevcut olduğunu, ama hiç değilse şu anda hâkim durumda olmadığını;**** küçük köylü işletmelerinin hâkim olduğu bir ülkede, ayrıca feodal ve yarı-feodal unsurların yaygın olduğu bir ülkede, tarımda kapitalist **ilişkileri** egemen sayamayacağımızı kendi görüş açımızdan izah ettik." (**Aydınlık,** sayı 13, s. 41.) Kendi yazılarımdan örnekler vermeye devam edelim: "... ataerkil üretimin, feodal ve yarı-feodal üretimin, yani tümü ile birlikte kapitalizm-öncesi üretimin **tarımda ağır bastığını**** ve bugün Türkiye tarımında kapitalist **üretim ilişkilerinin hâkim durumda olmadığını** belirttik." (**Aydınlık,** sayı 13, s. 41.) Devam edelim: tarımda "... üretimin niteliği bakımından hâkim karakterin **kapitalist üretim** değil, kapitalizm-öncesi üretim olduğunu söyledik. (**Aydınlık,** s. 41.) Bu konudaki maksadımızı özetlediğimiz bir cümleyi tekrar edelim: "Okur, ... bu pasajlardan da anlayacaktır ki [**Türk Solu**'nda yayınlanan yazımdan **Aydınlık**'taki yazıma aktardığım pasaj sözkonusudur], **yazıda esas olarak tartışılan nokta,**** 1) şu anda Türkiye'de tarımda **hangi üretim ilişkilerinin ağır bastığı,**** 2) köyün şehir tarafından sömürülme **nispetidir."** (**Aydınlık,** s. 40-41.)

Okurun açıkça anlayacağı gibi, burada, spekülasyon, "hâkim" kelimesi üzerine dayandırılmıştır. Oysa, okur açıkça görmüştür ki, "hâkim" sözü, siyasî ve hukukî üstyapının üzerinde yükseldiği "üretim ilişkilerinin **tümü**"nü (Marx) değil, tarımda kapitalist "üretim ilişkisi"ni yaygınlık derecesini ifade etmek için kullanılmaktadır; tarımda kapitalist "üretim ilişkileri", kapitalist "üretim", ancak, tarımda kapitalist üretim mevcut olduğu zaman sözkonusudur. Kapitalist üretim, sanayiin gelişmesiyle birlikte Batı Avrupa'da yaygınlaştığı zamanlar da bile, henüz feodalizm, devlet sistemi olarak hâkimdi; feodalizm sistem olarak hâkimiyetini kaybettiği zaman, gene tarımda feodal ve diğer kapitalizm-öncesi üretim mevcuttu. Osmanlı İmparatorluğunda kapitalist üretim mevcuttu, ama feodal sistem hâkimdi; bugün tüm olarak ekonomide (bağımsız bir ekonomi olmamakla birlikte), kapitalizm, sistem olarak hâkimdir, ama, tarımda, hatta yer yer güçlü komünal izlere rastlanmak üzere, ataerkil, feodal, yarı-feodal üretim ağır basmaktadır; kapitalist üretim, kapitalist üretim tarzı, tarımda yaygın değildir, ağır basmamaktadır, hâkim durumda değildir. Gene yazımda okur açıkça görmüştür ki, "hâkim" sözü yerine, "ağır bastığı" sözü sık sık kullanılmaktadır ve "... tümü ile birlikte kapitalizm-öncesi üretimin **tarımda ağır bastığını** ve bugün Türkiye tarımında kapitalist üretim ilişkilerinin **hâkim durumda** olmadığını" belirten ifadelerimden, buradaki karşıtlıktan, kapitalist **üretim ilişkilerinin** yaygınlığının ele alındığı açıkça anlaşılmaktadır.

Şimdi daha **neşeli** bir noktaya geliyoruz:

Boratav, "hâkim" sözcüğünü nasıl kullanıyor? Diyor ki Boratav; "Türkiye tarımına asıl hâkim işletme tarzı, küçük köylü işletmesidir." (**Emek,** sayı

6, s. 8). Boratav, "küçük köylü işletmeleri" ile "küçük meta üretim ilişkisi"ni kastetmektedir. Daha sonra **Proleter Devrimci Aydınlık**'ta ise, "... Türkiye ekonomisinde, kapsanan nüfus bakımından **en yaygın üretim ilişkilerinin*** küçük meta üretimi ol[duğunu]" (**PDA**, s. 180) belirtirken, iki nokta aydınlığa kavuşuyor: biri, "küçük köylü işletmeleri" sözü ile, "küçük meta üretim ilişkisi"ni ifade ettiği (ki bu konuda yazıları bol örneklerle doludur), ikincisi **Emek** yazarı Boratav'ın "hâkim" olarak nitelediği "küçük meta üretim ilişkisi"ni, **Proleter Devrimci Aydınlık** yazarı Boratav "en yaygın" sözüyle ifade ettiğidir. **Proleter Devrimci Aydınlık**'ta Boratav'ın yazısının başlığı ise, "Tarımda Üretim İlişkileri Üzerine"dir. Boratav'ın, hâkim "işletme tarzı" ile ifade ettiği, "küçük meta üretim ilişkisi" olduğuna göre, tarımda, asıl hâkim işletme tarzı yani üretim ilişkisi, küçük köylü işletmeleri, yani "küçük meta üretim ilişkisi"dir.

"Hâkim işletme tarzı, küçük köylü işletmeleridir", yani "küçük meta üretimidir". Ama aynı zamanda "küçük meta üretimi", "hâkim üretim biçimi değil", en yaygın üretim "ilişkisi"dir! Belli ki, Boratav, burada, "hâkim" sözü ile, "nüfus bakımından yaygınlığı" ifade etmek istemektedir, ama nüfus bakımından yaygın olan, hâkim olan, Boratav'ın kendi ifadesiyle söyleyelim, "küçük meta üretim ilişkisi"ni temsil eden küçük üretici köylülerdir. Tarımda hâkim üretim ilişkisi, küçük köylü işletmeleri, küçük meta üretim "ilişkisi"dir, ve Boratav'ın benim yazım için uyguladığı tahlil metoduna göre, bizim, Boratav'ın sözlerinden, küçük meta üretimine tekabül eden siyasî ve hukukî bir üstyapının mevcut ve hâkim olduğu sonucunu çıkarmak hakkımızdır.

Devam edelim: "Tarımda kapitalistleşme süreci -diyor Boratav-, ... kapitalist işletme tarzının [yani kapitalist üretim ilişkisinin] **hâkim*** olduğu çiftliklerde ... belir[miştir]" (**Emek**, s. 9). Belli ki Boratav, bu anlamı karışık cümlede, "hâkim" sözü ile, tek tek bazı çiftliklerde, kapitalist tarzın, kapitalist üretim ilişkisinin hâkim olduğunu söylemektedir. Boratav'ın benim yazım için uyguladığı tahlil metoduna göre, bizim, Boratav'ın sözlerinden, tek tek çiftlikleri işleten kapitalist çiftçilerin, "bir bütün olarak üst-yapıyı" değil, tek tek çiftliklerde ayrı ve bağımsız bir siyasî ve hukukî üstyapıyı, ayrı ve bağımsız bir "sosyo-ekonomik" kuruluşu temsil ettiklerini çıkarmak, hakkımızdır.

"Türkiye tarımına asıl **hâkim** işletme tarzı, küçük köylü işletmeleridir." (**Emek**, s. 8) diyen Boratav'ın cümlelerini aktarmaya devam edelim: "... Türkiye ekonomisinde kapsanan nüfus bakımından **en yaygın üretim ilişkilerinin*** küçük meta üretimi olmasına rağmen, **hâkim** üretim biçiminin ilkel ve geri bir kapitalizm olduğu sonucuna ulaşıyoruz." (**PDA**, s. 180.) Ve bir cümle daha: "Kapitalist üretim tarzının **hâkim olduğu bir sistemde,*** ... basit meta üretiminin ... mevcut olduğunu ... kabul edeceğiz." (**PDA**, s. 203.)

Boratav'a göre, küçük meta üretim "ilişkisi"ni özellikle temsil eden küçük köylü işletmeleri, hem "en yaygın üretim ilişkisi"ni, "hâkim işletme tarzı"nı, temsil etmektedir, hem "hâkim üretim biçimi", küçük meta üretim "ilişkisi" değil, "ilkel kapitalizm"dir. Boratav'a göre, "küçük meta üretim ilişkisi", hem "kapitalist **üretimden farklı, ayrı** bir üretim ilişkisi"dir (**PDA**, s. 203), hem "hâkim üretim tarzı" olan kapitalist **üretim tarzının bir parçasıdır** (**Emek**, s. 8). Hem kapitalist **üretim tarzının bir parçasıdır**, hem "kapitalist üretim tarzının hâkim olduğu bir **sistemde" ayrı** bir üretim ilişkisidir, hem de "kapitalist **sistemin bir parçası**[dır]" (**PDA**, s. 202).

Okur, Boratav'ın birbirinden farklı, birbiriyle çelişen cümlelerini okuyun-

ca, ister istemez yeniden soracaktır: acaba, "hâkim üretim biçimi", küçük köylü işletmeleri midir, küçük meta üretim "ilişkisi" midir, "ilkel kapitalizm" midir (daha sonra göreceğiz ki, Boratav'a göre, "ilkel kapitalizm", kapitalist üretim ilişkisinden değil, kapitalist üretimden farklı, ayrı bir üretim "ilişkisi"nden doğmaktadır), "kapitalist üretim biçimi" midir, yoksa "kapitalist üretim tarzının hâkim olduğu bir sistem" midir?

"Köylü işletmeleri -diyor Stalin-, bir kapitalist işletme değildir" (**Leninizmin İlkeleri**, s. 177); yani kapitalist üretim ilişkisi küçük köylü ekonomisi için sözkonusu değildir, ama küçük köylü işletmelerinin evrimi, şehrin, iktidarın, kredi sisteminin karakterine **bağlıdır;** şehir, iktidar ve kredi sisteminin karakteri kapitalist ise, köylü işletmeleri kapitalist **sisteme bağımlıdır,** köylü işletmelerinin evrimi bu doğrultuda olmaktadır. "... zira -diyor Boratav-, basit meta üretimi **kapitalist üretimden farklı, ayrı*** bir üretim ilişkisidir" (**PDA**, s. 203); diyor ki Boratav, orta çiftçi, "kapitalist çiftçi **değildir**" (**Gelir Dağılımı**, s. 128).

Kapitalist üretim tarzından farklı olan küçük meta üretimi, tarımda, en yaygın üretim "ilişkisi" olduğuna göre, aynı zamanda ve aynı tarımda, kapitalist üretim ilişkisi en yaygın üretim ilişkisi olabilir mi? Ya biri yaygın olacaktır, ya diğeri. Yaygın olanı hangisidir? Boratav, "nüfus bakımından en yaygın olan üretim ilişkisinin küçük meta üretimi" (**PDA**, s. 180) olduğunu söylüyor ve küçük meta üretiminin de, "kapitalist üretimden farklı, ayrı bir üretim ilişkisi" (s. 203) olduğunu ayrıca belirtiyor. Demek ki, tarımda en yaygın üretim ilişkisi, hâkim olan üretim ilişkisi, kapitalist üretim ilişkisi değil, küçük meta üretim "ilişkisi"dir. Hayır diyor Boratav, "en yaygın" olan (**Emek**'te "hâkim olan") üretim ilişkisi, küçük meta üretimidir, ama "hâkim üretim biçimi", "ilkel kapitalizm"dir.

Peki, bu "ilkel kapitalizm" nedir? "İlkel kapitalizm" ise, **"kapitalist üretimden farklı,** ayrı bir üretim ilişkisi" (s. 203) olan basit meta üretiminde yaratılan "artı-ürünü" sömüren tüccar ve tefeci tarafından temsil edilmekte olan ilişkidir! Kapitalist üretimin olmadığı yerde, "kapitalizm" yaratan Boratav, bunu "ilkel kapitalizm" olarak adlandırmakta ve "hâkim üretim biçimi" olarak ilân etmektedir. Çünkü, gene Boratav'ın izahına göre, "ilkel kapitalizm"de, kapitalist üretim değil, kapitalist üretimden farklı, ayrı bir üretim "ilişkisi" olduğu söylenen küçük meta üretimini buluyoruz. Boratav'ın temel kavramları bu kadar karıştırmasının sebebi, tarımda yaygın olan, işletmelerin yaygınlığı yönünden "hâkim" olan "üretim ilişkisi" ile, tarımın tâbi olduğu, bağımlı olduğu, geleceğe ait yönünü belirleyen "sistem"i birbirinden ayıramamış olmasıdır.

Gizli tertiplerini "ilkesiz birlik cephesine karşı" olmakla niteleyen ve ilkelerde birleşip-kaynaştıkları için olsa gerek, Booratav'ı, saflarına ideolog olarak transfer etmiş olan ve onun uydurma tahlillerine dayanarak, bizim, tarımda ayrı, tarım-dışında ayrı iki "sosyo-ekonomik" kuruluşu belirleyen iki ayrı "hâkim üretim tarzı" olduğunu söylediğimizi iddia eden **Proleter Devrimci Aydınlık** kurucuları, daha **Aydınlık**'ın birinci sayısında, "**Aydınlık** Dergisi Kurucuları" imzasıyla yazdıkları (ki içlerinde **Aydınlık**'ın bugünkü yöneticileri de vardır) bildirilerinde şöyle diyorlardı: "Emperyalizmin hegemonyası altında bulunan ve **yer yer feodal üretim ilişkilerinin hâkim olduğu*** Türkiye'de önümüzdeki devrimci mücadele, millî demokratik devrim mücadelesidir." (**Aydınlık**, sayı 1, s. 25). Benim, tarımda, kapitalist üretim ilişkilerinin değil, kapitalizm-öncesi üretim ilişkilerinin hâkim olduğunu belirten sözlerimden if-

tira seviyesinde sonuçlar çıkartanlar, acaba, dün, Türkiye'de, "yer yer feodal üretim ilişkilerinin hâkim olduğunu" ve yer yer kapitalist üretim ilişkilerinin hâkim olduğunu söylerken, bu sözleriyle, iki ayrı ve bağımsız siyasî ve hukukî üstyapı olduğunu iddia eden iki ayrı hâkim sistemi mi belirtiyorlardı? Yoksa biz, kendilerini, "düşünmedikleri" şeylerle mi suçlayacağız? Birbirimizi **düşüncelerimizden dolayı** eleştirmiyor muyuz yoksa?

Devam edelim:

"... kendisine tekabül eden hukukî, ideolojik, siyasî vs. üst yapı[yı]", kısaca devletin tekabül ettiği temel yapıyı, kendine özgü "hâkim üretim tarzı" teorisiyle izah eden Boratav'a göre, Türkiye'de, hâkim üretim tarzı, "ilkel" kapitalizmdir ve "ilkel" kapitalizm ise, küçük meta üreticilerinin, özellikle tarımdaki küçük üreticilerin artı-ürününe [!] el koyan tüccar ve tefeci tarafından temsil edilmektedir. Başka bir ifadeyle, nüfus bakımından en yaygın olan tarımdaki küçük üreticileri, tüccar ve tefeci sömürdüğü için, küçük üreticileri sömüren tüccar ve tefecinin temsil ettiği üretim ilişkisi, hâkim üretim ilişkisidir ve bu da "ilkel kapitalizm"dir. (**PDA**, s. 180.) "İlkel kapitalizmi" temsil eden tüccar ve tefeci, "kapitalist üretimde yaratılan artı-değeri" paylaşan, "sınaî işletmelerde üretilen metaları satan tüccar" (**PDA**, s. 203) değil, "özellikle tarımdaki küçük üreticileri" (s. 180) sömüren, başka bir deyişle, "küçük meta üreticilerinin yarattığı artı-ürünün tümü[ne]" (s. 203) el koyan tüccar ile gene özellikle tarımdaki küçük üreticilerin, başka bir deyişle, özellikle tarımdaki küçük meta üreticilerinin yarattığı artı-ürünü tüccarla paylaşan tefecidir. "... küçük üreticilerle karşı karşıya gelmesi sonunda **tüccarın elde ettiği kârın kaynağı kapitalist üretim değildir;*** zira basit meta üretimi kapitalist üretimden farklı, ayrı bir üretim ilişkisidir." (s. 203.) Açıktır ki, "ilkel" kapitalizmi temsil eden tüccar, ne ithalâtçı, ihracatçı ve ne de toptancı tüccardır; "ilkel" kapitalizmi temsil eden tüccar ve tefeci, tarımdaki küçük üretici ile doğrudan doğruya temasta bulunan kasabalı tacir ve kasabalı tefecidir. Ülkede yaratılan maddî değerlerin sömürülen kitlesinin en büyük bölümüne, (Boratav'a göre, "Türkiye tarımına asıl hâkim işletme tarzı, küçük köylü işletmeleri" (**Emek**, s. 8) olduğuna göre, sömürülen kitlenin en büyük kısmı, küçük köylü üreticilerin yarattıkları maddî değerden sağlanmaktadır), kasabalı tacir ve kasabalı tefeci tarafından el konduğu için, hâkim üretim biçimi "ilkel" kapitalizmdir! Boratav'a göre, hâkim üretim biçimi, "siyasî iktidarın sınıf muhtevasını" (s. 179) belirlediğine göre, dolayısıyla, siyasî iktidarın sınıf muhtevasının, kasabalı tüccar ve kasabalı tefeci tarafından temsil edilmesi gerektiği sonucuna varmaktayız!!

Evet, sadece, ve özellikle tarımdaki küçük üreticilerle teması olan kasabalı tüccar ve tefeci, hâkim üretim biçimini temsil ettiği gibi, aynı şekilde, siyasî iktidarın sınıf muhtevasını da oluşturmaktadır. Boratav'ın sözlerinden ancak şöyle bir anlam çıkarılır: Siyasî iktidarın sınıf muhtevası, kasabalı tüccar ve tefecidir; gerek sanayi burjuvazisi, ve gerek tarım burjuvazisi, iktidarın sınıf muhtevasını teşkil eden kasabalı tüccar ve tefecinin hegemonyası altındadır. Zira, Boratav'a göre, bugün, Türkiye'de mevcut olan siyasî ve hukukî üstyapının üzerinde yükseldiği "hâkim üretim biçimi" içersinde, yani "ilkel kapitalizm" içersinde, tarım burjuvazisine ve sanayi burjuvazisine yer verilmemekte, ayrıca, "sanayi burjuvazisi"nin "siyasî iktidara **adaylığını*** [dahi] koyama[dığı]" (**Gelir Dağılımı**, s. 199) belirtilmektedir.

Acaba, millî demokratik devrim stratejisini savunan proleter devrimcilerin, hâkim güçler olarak nitelediği **emperyalizm, işbirlikçi burjuvazi ve feodal**

mütegallibeye, Boratav'ın hâkim üretim biçimine tekabül ettiğini söylediği siyasî ve hukukî üstyapıda yer verebilir miyiz? Hayır; çünkü, "hâkim üretim biçimi", kasabalı tüccar ve tefeci tarafından "temsil edilen" ilkel kapitalizmdir ve **"her üretim biçimi, kendisine tekabül eden** hukukî, ideolojik, siyasî vs. üstyapı ile birlikte, belli bir sosyo-ekonomik kuruluş (...) oluştur[duğuna]" (s. 178) göre, üretim biçiminin yani "ilkel kapitalizmin" oluşturduğu siyasî ve hukukî üstyapı içinde, emperyalist ilişkileri, feodal ilişkileri ve hatta "gelişkin" kapitalist ilişkileri temsil eden hâkim güçlerin yeri yoktur. Boratav açıkça yazıyor, diyor ki: "... siyasî iktidarın sınıf muhtevasını, hâkim üretim biçimini bilmeden ortaya koymaya çalışanlar, **mevcut üretim ilişkilerinin hâkim unsurlarını yanyana sıralayarak,*** **a n l a m s ı z b i r 'v a r l ı k l ı** veya **g ü ç l ü*** ** sınıflar koalisyonu'na ulaşırlar." (**PDA**, s. 179.)

Millî demokratik devrim stratejisini savunan proleter devrimcilerin hâkim güçler olarak belirlediği emperyalizm (tekelci burjuvazi), işbirlikçi burjuvazi ve feodal mütegallibe, "ilkesiz birlik cephesine" (!) karşı, ilkelerde birlik halinde oldukları için olsa gerek, transfer ettikleri Korkut Boratav tarafından tamamen reddediliyor ve hâkim sınıflar olarak kasabalı tüccar ve tefeci sahneye çıkartılıyor.

Proleter Devrimci Aydınlık, Boratav'ı izleyerek, "hâkim üretim biçimi" tasvirini temel dayanak alarak, kendi uydurmaları olan "ilkesiz birlik cephesi" halkalarından birine, yani bana karşı, Boratav ile kaynaşıp birleşerek saldırıya geçiyor. Oysa ideologları Boratav'ın tahlillerinden anlaşılıyor ki, hâkim güçler olan emperyalizm, işbirlikçi burjuvazi ve feodal mütegallibe, "siyasî iktidarın sınıf muhtevasını" teşkil etmemektedir; emperyalizm, işbirlikçi burjuvazi ve feodal mütegallibeden teşekkül eden hâkim sınıflar, Boratav'a göre, "hâkim üretim biçimini **bilmeden** ortaya koy[anların]" **"anlamsız** bir varlıklı veya güçlü **sınıflar koalisyonu**"ndan başka bir şey değildir.

Boratav'a göre, 1° **"her** üretim biçimi[ne]" (s. 178), siyasî, hukukî, ideolojik vs. bir üstyapı tekabül eder; ve **her** üretim biçimi, siyasî, hukukî vs. üstyapıyla birlikte, belli bir sosyal ekonomik kuruluşun, kısacası devletin temelini teşkil eder; 2° madem ki, her üretim biçimine bir üstyapı tekabül etmektedir, bir ülkede, birden fazla üretim biçimi olduğu zaman, her üretim biçimine tekabül eden siyasî ve hukukî bir üstyapı olmak gerekir; ama, 3° şayet "çeşitli üretim ilişkileri yanyana yaşıyor" denirse, her üretim biçimine tekabül eden "ayrı ve bağımsız" üstyapılar şeklinde mevcut olduğunu anlamak gerekir; "böyle bir halde -diyor Boratav-, tek bir ülkede, birden fazla sosyo-ekonomik kuruluş ve çok sayıda bağımsız sosyal sistem mevcut olmaz mı?" (s. 179); oysa, 4° "buna imkân yoktur; zira **en önemli üst-yapı kurumlarının bütün toplum için gerekli olması zorunludur;*** bünyesinde çeşitli unsurlar taşısa bile, **bir bütün olarak üst-yapının** çeşitli üretim biçimlerinden esas itibariyle **biri ile** uzlaşma halinde olması gerekir." (s. 179), yani bir ülkede, bir tek üretim biçimine tekabül eden siyasî, hukukî, ideolojik vs. bir üstyapı vardır; ama bu üstyapının dışında ve çoğu kere kaybolmuş üretim ilişkilerinin temeli üstünde yükselmiş ve fakat üretim ilişkileri ortadan kalktığı halde bugün de mevcut olan eski sanatlar, din, ahlâk, görenek gibi üstyapı unsurlarının ne olduğunu, nereye kaybolup saklandığını, Boratav'ın yazısından öğrenip bulmamıza imkân yoktur. Şöyle ki: hâkim üretim biçimi "ilkel kapitalizm"dir; kasabalı tüccar ve tefeci tarafından temsil edilen "ilkel ka-

*** (Bu yazıdaki bütün üç yıldızlar için:) Ben aralıklı dizdirdim.

pitalizme" tekabül eden siyasî ve hukukî bir üstyapı vardır; ama Boratav'a göre, **"her üretim biçimi,** kendisine tekabül eden" siyasî, ideolojik, hukukî üstyapıya sahip olduğuna ve "en önemli üst-yapı kurumlarının bütün toplum için gerekli olması zorunlu" bulunduğuna göre, ülkede "gelişkin" kapitalizmin, emperyalizmin, feodalizmin çıkarlarının birbirleriyle uzlaşarak temsil edildiği, hukukî ve siyasî bir üstyapıyı düşünebilmemiz imkânsız hale gelmektedir. Siyasî ve hukukî üstyapının, sadece **bir tek** ve "hâkim" "üretim biçimi" tarafından belirlendiğini söyleyen Boratav, kendisine kanıt olarak kimi gösteriyor? Böyle bir "hâkim üretim biçimi" tasvirini hiç bir yerde yapmamış olan Marx'ı! "Her üretim biçiminin kendi öz hukukî ilişkilerini, kendi öz hükümetini vb. doğurduğu" (Marx, **Ekonomi Politiğin Eleştirisine Katkı,** "Giriş", s. 52), **teorik olarak,** ne kadar doğru ise, hâkim sınıfların birbirleriyle uzlaştığı değişik üretim ilişkilerini kucaklayan bir ülkede, siyasî ve hukukî üstyapı, sadece ve mutlaka **bir tek** üretim biçimine tekabül eden ve **sadece o üretim ilişkisini** koruyan siyasî ve hukukî bir üstyapı değil, birbirleriyle **uzlaşan** hâkim sınıfların birlikte ve güçleri oranında birbirlerinin çıkarlarını temsil eden siyasî ve hukukî bir üstyapı olmak gerekir. Çeşitli üretim biçimlerine tekabül eden siyasî ve hukukî unsurları, yani bir uçta feodal ilişkilerin ve diğer uçta emperyalist ilişkilerin yeraldığı, arada çeşitli kategorilerin ("ilkel kapitalizm"den farklı olarak) sıralandığı üretim biçimlerine tekabül eden siyasî ve hukukî unsurları, Boratav'ın "ilkel kapitalizmine" tekabül eden siyasî, hukukî, ideolojik vs. üstyapısı içinde görmemiz artık mümkün değildir. Oysa, bugün, siyasî ve hukukî üstyapının, kültürel üstyapının, Boratav'ın tespitinin tam tersi bir nitelikte olduğunu görürüz.

Ekonomi Politiğin Eleştirisine Katkı'ya Önsöz'ünde Marx, şöyle yazıyor: "Varlıklarının sosyal üretiminde, insanlar, aralarında belirli, zorunlu, kendi iradelerine bağlı olmayan ilişkiler kurarlar; bu üretim ilişkileri, onların maddî güçlerinin belirli bir gelişme derecesine tekabül eder. **Bu üretim ilişkilerinin tümü,*** toplumun iktisadî yapısı, belirli sosyal bilinç şekillerine tekabül eden **bir hukukî ve siyasî üstyapının*** üzerinde yükseldiği somut temeli teşkil eder." (aynı eser, s. 23). Hukukî ve siyasî üstyapının, üretim ilişkileri içinde, sadece bir tek üretim biçiminin üzerinde değil, "üretim ilişkilerinin tümü"nün üzerinde yükseldiğini söyleyen Marx, ayrıca, "bir hukukî ve siyasî üstyapı"nın somut temelinin, üretim ilişkilerinin biri tarafından değil" üretim ilişkilerinin tümü" tarafından meydana getrildiğini yazıyor. Boratav'a göre ise, her üretim biçimine tekabül eden ayrı bir siyasî, hukukî, ideolojik, vs. bir üstyapı vardır; bunlardan hâkim üretim biçimi kendisine tekabül eden siyasî, hukukî, ideolojik vs. üstyapı ile birlikte, sosyal ekonomik kuruluşu ("bazılarına göre sosyal sistem"i) belirler; diğer üretim ilişkilerine tekabül etmesi gereken siyasî, hukukî, ideolojik vs. üstyapılar ise, varoldukları belirtildiği halde, nedense, görünmez hale gelirler. Marx, Önsöz'ünü bitirirken şöyle diyor: "Ekonomi politik alanındaki incelemelerimin seyri hakkında bu taslakları ben sadece görüşlerimin,... **yönetici sınıfların*** çıkarcı yargılarıyla ne kadar az uyuşursa uyuşsun, uzun ve özenli incelemelerin sonucu olduklarını göstermek istedim." (aynı eser, s. 26-27).

Boratav'a bakılırsa, sadece bir tek üretim biçimine tekabül eden siyasî ve hukukî bir üstyapı mevcut olacağına ve üretim biçiminin hâkim sınıfı da "siyasî iktidarın sınıf muhtevasını" meydana getireceğine göre, bir tek üretim biçiminde, hâkim sınıf bir tane olduğu için, Marx'ın "yönetici **sınıflar**" sözü yanlış olmak gerekir. Oysa, yönetici **sınıflar,** "üretim ilişkilerinin tümü"nü ku-

caklayan hâkim sınıflardır ve yönetici sınıflar, üretim ilişkilerinin çeşitliliğine, yaygınlığına, güçlerine, hayatiyetlerine, gelişmekte ve kaybolmakta olmalarına, birbirleri karşısındaki yerlerine, durumlarına, etkinliklerine göre değişen hâkim sınıflardan teşekkül etmektedir, bir **tek** sınıftan değil.

Devam edelim:

Boratav'ın "ilkel kapitalizmi", Marx'ın "Fiilî üreticilerin ödenmemiş artıemeğine el koymanın özel biçimi" sözünden hareket ederek vardığı bir "hâkim üretim biçimi"dir; ve biz yazımızın sonunda göstereceğiz ki, 1° nüfus bakımından yaygın olan küçük köylüler, "ödenmemiş artı-emeğin" büyük kısmını üreten "fiilî üreticiler" değillerdir; proletarya burada ihmal edilmiştir; 2° tarımdaki küçük üreticinin ödenmemiş artı-emeğine el koyan sadece kasabalı tüccar ve tefeci değildir, feodal, yarı-feodal ve kapitalist toprak sahibi ihmal edilmiştir; 3° fiilî üreticilerden olan bağımsız küçük köylüleri, sadece kasabalı tüccar ve tefeci değil, tekelci burjuvazi, işbirlikçi burjuvazi, millî burjuvazi sömürmekte, ve sömürülen kitlenin büyük kısmı bu sınıflara gitmektedir; yani "yönetici sınıflar", "**bir** hukukî ve siyasî üstyapının üzerinde yükseldiği somut temeli teşkil eden", "üretim ilişkilerinin tümü"nü temsil eden hâkim güçlerdir, ve bunlar, tefeci ve bir kısmı küçük-burjuva olan ve hâkim sınıflar tarafından sömürülen kasabalı tüccar (tacir, hatta esnaf) değil, Boratav'ın "anlamsız" "varlıklı ve güçlü sınıflar koalisyonu" olarak nitelediği, emperyalizm, işbirlikçi burjuvazi ve feodal mütegallibedir; millî burjuvazi, bu hegemonyanın içinde ve arasındadır, ama hegemonyasını kuracak güçte değildir, zayıftır. "İlkesiz birlik cephesine" (!) ve bu arada bize de çeşitli tertiplerle karşı çıkan **Proleter Devrimci Aydınlık,** "ilke birliğine" vardıkları için olsa gerek saflarına transfer ettikleri Boratav'ın ve dolayısıyla **Proleter Devrimci Aydınlık**'ın "proleter devrimci" maske altında, millî demokratik devrim stratejisini savunan proleter devrimci saflara soktukları ihanetin **uç vermeye** başlayan filizleri bunlardır. Millî demokratik devrim stratejisini savunan **Proleter Devrimci Aydınlık**'ın **Proleter Devrimci Aydınlık** yazarı Boratav'ın, "sosyalist hareketin ve proletaryanın şiarı" olan ama "özel olarak küçük köylü üreticilerine" (**PDA,** s. 216) sunduğu "tüccar ve tefeci sömürüsüne paydos"! şiarı ise, esas hasım güç olarak kasabalı taciri ve tefeciyi hedef alan, ve tarımda doğal **ekonominin** ağır bastığı bir ülkede, tüccar sömürüsünü, yani kasabalı tâciri ortadan kaldırmanın devrim bakımından ifade ettiği anlam bir yana, bu şiarın, ithalâtçıyı, ihracatçıyı, toptancı tüccarı, ve genel olarak işbirlikçi burjuvaziyi, emperyalizmi, köylünün tepesinde duran feodal ve yarı-feodal toprak ağasını, yani millî demokratik devrim stratejisinin boy hedeflerini gizlemekten, onların üzerine yeni oportünizmin sihirli örtüsünü örtmekten başka bir anlama gelmez. Yazımızın son bölümünde bu konuyu tekrar ele alacağız.

Temel kavramlar meselesine dönelim :

Boratav, diyor ki: "... **kapitalist üretimin hâkim niteliği** ibaresi üzerinde, altını çizerek, ısrarla duruyor ve 'üretimin niteliği bakımından hâkim karakterin kapitalist üretim değil, kapitalizm-öncesi üretim' olduğunu belirtiyor. ... 'Üretimin niteliği bakımından hâkim karakteri' ibaresiyle kastedilen, herhalde, tarımda üretim tarzıdır. Zira, bu hâkim üretim tarzını aradığı, başlığında ilân edilen yazının herhangi başka bir yerinde 'hâkim üretim tarzı' belirtilmiyor. Eğer öyle ise, Erdost, insanlık tarihinin bildiği üretim tarzlarına bir yenisini eklemiş oluyor: 'kapitalizm-öncesi üretim tarzı'. Bizim bildiğimiz ise, kapitalizm-öncesine ait birden fazla üretim tarzı vardır ve bunların tümünü veya birkaçını 'kapitalizm-öncesi üretim tarzı' denen bir kavramda toplamak,

bu sözde 'üretim tarzı'nı 'tarımda hâkim' ilân etmek yanlıştır. Bir 'kapitalizm-öncesi üretim tarzı' yoktur ve bu yüzden hâkim üretim tarzı da olamaz." (**PDA**, s. 182 - 183.)

Boratav'ın bildiği, yani bizim bilmediğimiz, "kapitalizm-öncesine ait birden fazla üretim tarzı vardır". "Bunların tümünü veya birkaçını 'kapitalizm-öncesi üretim tarzı' denen bir kavramda toplamak yanlıştır." Ya ne demek gerekir? Kapitalizm-öncesi üretim "tarzı" değil, kapitalizm-öncesi üretim "tarzları" veya "ilişkileri" demek gerekir. Erdost ne diyor? Erdost ise, "... ataerkil üretimin, feodal ve yarı-feodal üretimin, yani **tümüyle birlikte**** kapitalizm-öncesi üretimin tarımda ağır bastığını..." (**Aydınlık**, sayı 13, s. 41) söyleyerek aynı hatayı (!) işliyor. Ama ortaya bir husus çıkıyor ki, tümüyle birlikte kapitalizm-öncesi üretimin, **tek bir üretim ilişkisi** olmadığını, sadece Boratav ve benzerleri değil, halk çocukları da biliyor ve dolayısıyla biz de biliyoruz. İlkel komünal toplumun, köleci toplumun da kapitalizm-öncesi üretim ilişkilerinden olduğunu biliyoruz ama, biz, ders kitabı yazmıyoruz, somut meseleler üzerinde, Türkiye'de mevcut olan kapitalizm-öncesi üretim ilişkileri neyse, onlar üzerinde duruyoruz.

Boratav yazısında, şimdi yukarıya aktardığım cümlelerinin hemen üstünde, benim **Türk Solu**'ndaki yazımdan bir yarım cümle aktarıyor ve o yarım cümlemde, "kapitalizm-öncesi üretim **ilişkileri**" sözü geçiyor. Gene **Aydınlık**'ta, diyorum ki : "... ataerkil, feodal ve yarı-feodal ilişkilerin, yani pre-kapitalist **ilişkilerin**** Hakkâri'de, hâkimiyeti." (**Aydınlık**, s. 40.)

Şu da açıkça görülüyor ki, ben, hiç bir yerde "kapitalizm-öncesi üretim **tarzı**" diye bir şey katiyen söylemiyorum; Boratav, bunu, adamın gözünün içine baka baka **uyduruyor, düpedüz uyduruyor.** Ben, "kapitalizm-öncesi üretim **tarzı**" değil, "tümüyle birlikte kapitalizm-öncesi üretim", "kapitalizm-öncesi üretim" diyorum, yani burada üretim "ilişkisinden" değil, "üretim"den söz ediyorum (Boratav'a göre "kapitalizm-öncesi üretimler" demek gerekecekti herhalde), Boratav, bu sözlerimin arkasına "tarzı" sözcüğünü ekliyor ve bunun üzerine spekülasyona girişiyor. Ben "üretim tarzı" kavramını ifade etmek istediğim zaman, "tarzı" kelimesi yerine, "kapitalizm-öncesi üretim **ilişkileri**" sözlerimden, "prekapitalist **ilişkiler**" sözlerimden açıkça anlaşıldığı gibi, "ilişkiler" kelimesini kullanıyorum. "İlişkiler" kelimesi yerine "tarz" kelimesini kullanmak gerekirse, dürüst insanlar, benim, ancak "kapitalizm-öncesi üretim tarzları" dediğimi yazarlar.

Boratav'ın bildiği kapitalizm-öncesine ait birden fazla üretim tarzı ise hangileridir, veya bugün Türkiye'de hangileridir? İşte Boratav cevap veriyor: "... kapitalizm öncesi bazı ilişkilerin, ... devam ettiğini görüyoruz. Bunlar, göçebe aşiret ilişkileri ve feodal ilişkilerdir." (**Gelir Dağılımı**, s. 117.) Ve "Bilimsel sosyalizmin bugünedek yaratmış olduğu terimler ve kategorilerle yetinmeyi tercih eden Boratav, sadece, kapitalizm-öncesi üretim ilişkilerini eksik olarak tespitle yetinmiyor, **üretim ilişkilerine** bir yenisini, "göçebe aşiret ilişkileri" diye yeni bir üretim ilişiksini ekliyor.

Boratav, "Türkiye'de -diyor-, millî demokratik mücadelenin demokratik hedeflerini feodal ve yarı-feodal üretim ilişkilerinin **hâkimiyetine** veya geniş ölçüde **yaygınlığına*** dayandırmakla E r d o s t ' u n s t r a t e j i t a r t ı ş m a l a r ı n a k a t k ı s ı o l u m s u z h a t t a z a r a r l ı o l m u ş t u r.***" Devam edelim Boratav'ın cümlelerini aktarmaya: "**Türkiye'de*** hâkim üretim biçimini 'yarı-feodal' diye tespit edersek ve buna bağlı olarak devrimci hareketin demokratik hedeflerini anti-feodal diye nitelendirirsek; bu hedefleri feodal ve

yarı-feodal **üretim ilişkilerinin** tasfiyesiyle sınırlama eyilimine kolaylıkla kapılabiliriz. Bu da millî demokratik mücadelenin görevlerini gereksiz şekilde daraltmak olur." (**PDA**, sayı 1-15, s. 219.) Ara vermeden devam edelim Boratav'ın cümlelerini okumaya: "Toplum hayatımıza damgasını vurmuş olan ve sanayi işçilerinin çiğnenen sendikal haklarından feodal mülkiyete; 141-142'den şeriatçı akımlara ve tefeci sömürüsüne kadar uzanan, **feodal kalıntıların, gericilik unsurlarının** tasfiyesini amaç edinen **demokratik** hedefleri, bu dar yorum biçimiyle 'anti-feodal' yaftasına sığdırmaya imkân var mı? Erdost'u izlersek, ya demokratik görevlerimizi feodal ve yarı-feodal üretim biçiminin tasfiyesiyle sunî biçimde sınırlıyoruz. Ya da 'anti-feodal' yaftası altında bu yaftanın sınırlarını aşan bir yığın görevi de üstleniyoruz. Feodal **üretim ilişkilerinin** sanıldığından daha dar olduğu tespit edilirse veya **ekonominin tabiî eğilimi feodal ve yarı-feodal ilişkileri giderek tasfiye etme yönünde*** ise, sosyalist hareket asgarî programını rafa mı kaldıracak?" (**PDA**, s. 214-215.)

Ben, Boratav'ın yazısından önce, **Proleter Devrimci Aydınlık**'ta, çıkaranların imzasıyla yayınlanan başyazıda, "Bazılarına göre, **millî demokratik devrim stratejisi***, ancak **feodalizmin mevcudiyeti*** halinde geçerli olabilir; ... Tarımda feodalizm, hâkim üretim tarzıdır; ... **millî demokratik devrim stratejisi***, tarımda feodalizm **hâkim*** değilse geçerliliğini yitirir." (**PDA**, sayı 1-15, s. 164.) cümlelerini okuduğum zaman, **Proleter Devrimci Aydınlık**'ta imzaları bulunanların "**Aydınlık**'ın birinci sayısında, "Aydınlık Dergisi Kurucuları" imzasıyla yayınlanan "Dünya, Türkiye ve Devrimci Mücadele" adlı yazıdaki "Emperyalizmin hegemonyası altında bulunan ve yer yer feodal üretim ilişkilerinin hâkim olduğu Türkiye'de önümüzdeki devrimci mücadele, **millî demokratik devrim mücadelesidir***." (**Aydınlık**, sayı 1, s. 25) cümlesinin bu kere karşısına geçip, kendilerini inkâr ediyorlar sanmıştım; sonra Boratav'ın yazısını okuyunca gördüm ki, maksatları başkaymış.

Daha sonra, yukarda sözü edilen liseli gençlerin bildirilerinde ise, Boratav'ın görüşleri şu şekilde özetleniyordu: "Millî Demokratik Devrim stratejisi tarımda feodalizmin hâkimiyeti ön şartına dayanmadan, bütün sömürge ve yarı-sömürge ülkeler için bilimsel sosyalizmin evrensel gerçeğidir." (**Türk Solu**, sayı 118).

Ve böylece mesele açığa çıktı ki, **Proleter Devrimci Aydınlık** kurucuları, bu konudaki görüşlerini Korkut Boratav'ın tahlillerinden çıkarmakta ve Boratav'ın yazısını, bize karşı muhalefetlerinin temel taşı yapmaktadırlar. Yalnız, meseleye doğrudan doğruya değil, Boratav'ın ideologluğu aracılığı ile varan **Proleter Devrimci Aydınlık** kurucularının ayaklarına, daha ilk adımda, kendileri tarafından yazılan bildiri-makaleler dolaşıyor ve ikinci adımda ise, Boratav'ı **bile** iyi kopya edemeyecek kadar acemi olduklarını ele veriyorlar. İşte "ilke birliği" dediğin böyle olur!

Boratav, "Türkiye'de millî-demokratik mücadelenin demokratik hedeflerini [-evet, sadece "demokratik hedefleri"ni-], feodal ve yarı-feodal [-evet, aynı zamanda, "yarı-feodal"-] üretim ilişkilerinin hâkimiyetine [-evet, aynı zamanda, "hâkimiyetine"-] veya geniş ölçüde yaygınlığına dayandır[dığımı]", "Türkiye'de hâkim üretim biçimini 'yarı-feodal' diye tespit" ettiğimi (**PDA**, s. 214) söylüyor, fakat **Proleter Devrimci Aydınlık** kurucuları, ustalarının, bu dikkatle seçilmiş sözlerini, acemice naklediyorlar: Boratav'ın "millî-demokratik mücadelenin **demokratik hedefleri**" sözleri yerine, "millî demokratik devrim **stratejisi**" sözlerini koyuyorlar; Boratav'ın "feodal ve **yarı-feodal** üretim ilişkilerinin **hâkimiyeti veya geniş ölçüde yaygınlığı**" sözleri yerine "feodalizmin **mevcudi-**

yeti" sözlerini koyuyorlar. Devam edelim: **Proleter Devrimci Aydınlık** kurucuları, "bazılarına göre, millî demokratik devrim stratejisi, ancak **feodalizmin mevcudiyeti*** halinde geçerli olabilir" diyorlar, ama hemen iki satır sonra, bu "bazılarına göre", "millî demokratik devrim stratejisi[nin], tarımda **feodalizm hâkim değilse** geçerliğini yiti[receği]" kurucular tarafından iddia ediliyor; yani, aynı cümle içinde, "feodalizmin **mevcudiyeti**" gerekliliğinden, "feodalizmin **hâkimiyeti**"nin gerekliliğine geçiyorlar. Şimdi, bizim ne söylediğimizi anlamak isteyen okur, hangi hükme varacak: acaba biz, "millî-demokratik mücadelenin demokratik hedeflerini" mi feodalizme dayandırıyoruz, yoksa "millî demokratik devrim stratejisini" mi? Acaba biz, millî demokratik devrim stratejisini, "feodalizmin mevcudiyetine" mi dayandırıyoruz, yoksa "feodalizmin hâkimiyetine" mi? Acaba, feodal ve yarı-feodal ilişkilerin "hâkimiyetine" mi dayandırıyoruz, "veya" (evet "veya" çünkü Boratav, iki kelimeyi şimdi özdeş olarak kullanıyor) "geniş ölçüde yaygınlığına" mı? Acaba, "tarımda feodalizm hâkim üretim tarzıdır" mı (**Proleter Devrimci Aydınlık** Kurucuları) diyoruz, yoksa "Türkiye'de hâkim üretim biçimini 'yarı-feodal' diye" mi (Boratav) tespit ediyoruz? Velhasıl, beni tanıttıkları sözlerden, ben ne düşündüğümü, şimdiye kadar neyi yazıp, neyi savunduğumu birbirine karıştırıyorum. Ben, ben iken şöyle geriye dönüp, kendimi öğrenmek, kendi yazılarıma bir gözatmak zorunluluğunu duyuyorum:

Boratav'ın, "Erdost'un strateji tartışmalarına katkısı olumsuz, hatta zararlı olmuştur" sözlerine aklım takılıyor ve strateji ile ilgili **Türk Solu** ve **Aydınlık** dergilerinde yayınlanan (hiç bir yazım stratejiden soyutlanamaz) yazılarımızın belli başlılarını gözümün önüne getiriyorum: "Milliyetçilik ve Enternasyonalizm" (Ağustos 1968); "Türkiye Sosyalizmi ve Sosyalizm" (Eylül 1968); "Türkiye'de Feodalizmin Kaynakları ve Bugünkü Durumu Üzerine Bir Taslak" (Haziran 1969); "Türkiye'de Feodalizm Var mı?" ve "Eylemsizlik (Sağ Sapma) Stratejisinin Eleştirisi" (Haziran 1969); vs..

Evet, Boratav'ın "olumsuz", hatta "zararlı" olarak nitelediği yazılarımın bellibaşlıları bunlardır.

Bu yazılar, yazıldığı zaman Boratav, tartışmaların tamamen dışında ve uzağında bulunuyordu. "Türkiye'de millî demokratik mücadelenin demokratik hedeflerini feodal ve yarı-feodal üretim ilişkilerinin hâkimiyetine veya geniş ölçüde yaygınlığına dayandırmakla Erdost'un strateji tartışmalarına katkısının olumsuz, hatta zararlı" olduğunu söyleyen Boratav'ın adı ise, ilk defa, 2 Haziran 1969'da, Oportünizmin organı **Emek** dergisinin 3. sayısında, doğrudan doğruya, arkadaşımız Mihri Belli'nin yazılarını hedef alarak millî demokratik devrim stratejisi **aleyhine** kaleme alınan, "Türkiye'de Sosyalizm Tartışmaları" adlı bir yazıda görülür. Bu yazıda, "Korkut Boratav'ın yakında yayınlanacak **'100 Soruda Gelir Dağılımı'** adlı kitabından" (**Emek**, sayı 3, s. 13) özellikle, "yarı-feodal bölüşüm ilişkileri[nin], tarımdaki üretici nüfusun % 5'inden azını kapsar görün[düğü]" cümlesi aktarılarak, Boratav'ın bu yanlış tespiti, daha kitabı yayınlanmadan, millî demokratik devrim stratejisi aleyhine kullanılmak istenen bir silâh olmuştur. Bundan sonra, biz, Boratav adını, gene **Emek** dergisinin 5. sayısında gördük. "Kuyuya Atılan Taş" adlı yazıda, yazar, Boratav'ın henüz çıkacak kitabına atıfta bulunan yazıyı ve bu yazıda belirtilen feodal ve yarı-feodal ilişkilerin nispetini, kendi tezlerine kanıt olarak göstererek, Boratav adı bir kere daha millî demokratik devrim stratejisinin aleyhine kullanılarak kurşuna dökülüyordu.

Demek ki, Boratav, demokratik hedefleri sadece feodal ve yarı-feodal iliş-

kilerin yaygınlığına dayandırdığımızı sandığı için (evet "sandığı için"), özel metotlar icat ederek, tarımda, feodal ve yarı-feodal ilişkileri olduğundan az göstermek gibi devrimcilikle hiç bağdaşmayan özel bir çaba harcamıştır. Ve demokratik devrim denince, meseleyi, sadece ve sadece feodal ve yarı-feodal ilişkilerin hâkimiyetine bağlayanlar, Boratav'ın üstten doldurup verdiği tüfekle millî demokratik devrim stratejisi cephesine ateş açmışlardır. Şimdi Boratav, silâhını **Emek** cephesinde bırakıyor, millî demokratik devrim stratejisini savunanların (!) saflarına gelerek, "kanıtlarınızı çürüttüm, görüyorsunuz ki, bu kanıtlarla ortaya çıkanlar sizin için zararlı oldu, ben size yeni kanıtlarla kendimi getirdim", diyor. Sonra, yanındaki **Proleter Devrimci Aydınlık**'çılara dönüp "göz kırpıyor"! Yani, bizim "zararlı" olduğumuzun temel kanıtını, Boratav'ın yanlış tespitleri teşkil etmekte ve bunu, yeni yanlışları (veya uydurma tahlilleri) izlemektedir. Şimdi cevabını veriyorum:

Proleter Devrimci Aydınlık'ın başyazısında, "Bazılarına göre -deniyor-, millî demokratik devrim stratejisi, ancak feodalizmin mevcudiyeti halinde geçerli olabilir". Feodalizmin geri kalmış ülkelerin çoğunda "mevcut" olabileceği düşünülmüş olacak ki, bu kere, "millî demokratik devrim stratejisi -deniyor-, tarımda feodalizm hâkim değilse geçerliliğini yitirir".

Hemen, 10 Eylül 1968'de yayınlanan (ki, bu tarihte **Aydınlık** dergisi henüz doğmamıştı) "Türkiye Sosyalizmi ve Sosyalizm" adlı yazımın "Millî Devrim, Demokratik Devrim, Sosyalist Devrim" arabaşlığı altında, "millî devrimi" "anti-emperyalist devrim" ile, "demokratik devrimi" "anti-feodal devrim" ile belirtiyordum. Yani hiç bir yazımda, millî demokratik devrim stratejisi, feodalizmin mevcudiyetine, affedersiniz, feodalizmin hâkim olup olmamasına bağlanmadı. **Proleter Devrimci Aydınlık**'çılar, bu görüşe, Boratav'ın eleştirisinden sonra varmakla birlikte, Boratav'ın, "millî demokratik mücadelenin **demokratik hedefleri**" ifadesini, "millî demokratik devrim stratejisi" ile aynı şey sayarak, ustaları Boratav'ın pek acemi çırakları olduklarını ele verdiler.

Boratav, "millî demokratik mücadelenin demokratik hedeflerini feodal ve yarı-feodal üretim ilişkilerinin hâkimiyetine veya geniş ölçüde yaygınlığına dayandırdığımı" söylüyor. "Demokratik" devrimi, ("millî demokratik devrimi" değil), **sadece** feodalizme bağlayıp bağlamadığımı kendimi tanımayan bir okur gibi bilmek istiyorum, ve **"Türkiye Sosyalizmi" ve Sosyalizm** adlı broşürümün hemen 10. sayfasında şu cümleyi okuyorum: "... anti-emperyalist devrim **aynı zamanda**** bağımsızlığı içerdiği için 'demokratik' ve anti-feodal devrim uluslaşmayı tamamladığı için **aynı zamanda**** 'millî'dir..."

Demek ki, "demokratik devrimi" Boratav'ın da bize malettiği şekilde, yani hiç bir zaman anti-emperyalist mücadeleden ayrı düşünmedik ve yarı-bağımlı bir ülkede, vatandaşın demokratik özgürlüklere tam sahip olmadığını ve değil millî devrimin, demokratik devrimin de, yarı-bağımlı bir ülkenin (isterse ülke bu durumda kapitalistleşmiş ve uluslaşmayı tamamlamış olsun) önündeki devrim olduğunu açıkça yazdık söyledik. İkisini birbirinden ayıran, aslında, Boratav'dır.

Biz, gösterdik ki, millî demokratik devrimi, sadece feodalizme bağlamadık, emperyalizmle birlikte ele aldık, birbirinden ayırmadık. Hatta o kadar ki, "Milliyetçilik ve Enternasyonalizm" adlı yazımın "Proletaryanın Öncülüğünde Millî Demokratik Devrim" ara başlığı altında, Giap'ın "Komünist Partisinin önderliğinde millî kurtuluş için devrim, demokratik devrim çizgisinden asla sapmadı. Anti-emperyalist hedef, diğerinden daha önemli olduğu halde anti-feodal hedefle birlikte yürütüldü." (**"Türkiye Sosoyalizmi" ve Sosyalizm**, s. 110) cümlesini

naklederek, iki devrimin birlikte ele alınması zorunluluğunu belirttim. Yukarda gösterdiğim gibi, demokratik devrimin sadece anti-feodal devrim, ve millî devrimin sadece anti-emperyalist devrim sayılamayacağını, ikisinin birbirine kenetlendiğini belirttim.

Boratav ne yapıyor? Boratav ise, "demokratik hedeflerin" "anti-feodal yaftasına sığdırılmasının" zararlı olduğunu söylüyor ve demokratik hedefleri, "geri üretim ilişkileri"ne değil, "sosyal yapıya", yani iktisadî temele değil, bu temel üzerinde yükselen, üstyapıya bağlıyor. (1) Diyor ki Boratav: "Bence, millî-demokratik mücadelenin demokratik hedefleri bugün bir hayli daralmış bulunan ve giderek tasfiyeye uğrayan feodal ve yarı-feodal **üretim ilişkilerinin** varlığından ziyade; üst-yapıda ve hatta daha ileri üretim ilişkilerinin içinde mevcut **feodal kalıntılardan**, kapitalizmin ilkel (ilkel olduğu oranda ezici ve boğucu) sömürme biçimlerinin yaygınlığından, siyasî ve sosyal hayatımıza bir bütün olarak damgasını vurmuş olan gerilik unsurlarından doğmaktadır." (**PDA**, s. 215).

Boratav, 1° Demokratik devrimi, emperyalizmden tecrit ediyor; 2° demokratik devrimi geri üretim ilişkilerinden tecrit ediyor; ve 3° demokratik devrimi altyapıda değil, üstyapıda mevcut olan ve siyasî ve sosyal unsurlara damgasını vurmuş bulunan feodal kalıntılara inhisar ettiriyor.

Erdost, 1° demokratik devrimi, emperyalizmle mücadele ile kenetliyor; 2° demokratik devrimi geri üretim ilişkileriyle mücadele ile kenetliyor; ve 3° demokratik devrimi feodal üstyapı kurumlarıyla ve tüm gericilik hareketleriyle mücadele ile kenetliyor.

Aramızdaki esas farklar bunlardır. Şimdi, bunları açıklayalım ve delilleriyle ortaya koyalım:

---

(1) Buraya, Boratav'ın yazısıyla çelişen bir dipnot eklenmiş, fakat Boratav'ın yazısıyla taban tabana zıt olan bu dipnota rağmen, Boratav'ın yazısı, bu dipnottaki görüş açısından değiştirilmemiştir. Aslında, bu dipnotla, bir **eksik** tamamlanmamakta, Boratav'ın yanlışı **örtülmek** istenmektedir. Dipnot şöyle: "Açıkça görüleceği gibi, **demokratik hedefler**, siyasî demokrasiye açık talepler anlamına gelmez; siyasî hayatımıza da damgasını vurmuş olan geri sosyo-**ekonomik yapının, yarı-feodal üretim ilişkilerinin*** bütün feodal kalıntıların ve nihaî olarak bunlara bağlanabilecek olan tekmil gerilik unsurlarının tasfiyesine yönelmiş hedefler anlamınadır." (**PDA**, s. 215, dipnot.)

Yazısında, "demokratik hedeflerin" amacının, "feodal mülkiyete ... kadar uzanan feodal **kalıntılar**" (ne demekse?) olduğunu söyleyen Boratav'ın aksine, demokratik hedeflerin "bugün bir hayli daralmış ve giderek tasfiyeye uğrayan feodal ve **yarı-feodal üretim ilişkilerinden ziyade**; üstyapıda ... mevcut feodal kalıntılardan doğ[duğunu]" söyleyen Boratav'ın aksine, aynı sözlerin yazıldığı sayfanın altına eklenen **dipnotta**, "açıkça görüleceği gibi" (evet, dipnotta aynen böyle yazılı), "demokratik hedeflerin", "**yarı-feodal üretim ilişkilerini**" de kucakladığı yazılabiliyor!! Ve,

Evet, ve **yazısında**, "millî demokratik mücadele[nin] varlık sebebini ... Türkiye'nin ... **geri sosyal yapısından** al[dığını]" söyleyen Boratav'ın aksine, "demokratik hedeflerin" "**siyasî ve sosyal** hayatımıza bir bütün olarak damgasını vurmuş olan gerilik unsurlarından doğ[duğunu]" söyleyen Boratav'ın aksine, aynı sayfaların altına eklenen **dipnotta**, "demokratik hedeflerin", "geri sosyo-**ekonomik yapının**" "tasfiyesine yönelmiş hedefler" olduğu söylenebiliyor!!

Yazıda, "demokratik hedeflerin", geri üretim ilişkilerinden değil, iktisadî yapıdan değil, üstyapıdan, siyasî ve sosyal, veya sosyal üstyapıdan doğduğunu söylüyor, dipnotta, tam bu görüşün aksi bir görüşle ortaya çıkılarak, demokratik hedeflerin "sosyo-**ekonomik yapıya**", "yarı-feodal **üretim ilişkilerine**" de yöneldiği söyleniyor. Onun içindir ki, biz, doğru olanı yapacağız, yani eleştiriye esas olan metni dikkate alacağız; Boratav'ın yanlışını düzeltmekten ziyade, örtmek, gizlemek için eklenmiş olan dipnotu dikkate almayacağız. Ve ayrıca, bu dipnottan hemen bir sayfa önce, emperyalizm konusunda eklenmiş bir dipnotu da, aynı nitelikte bulduğumuz için, dikkate almayacağız, doğrudan doğruya metni eleştireceğiz.

Boratav, demokratik devrimi emperyalizmden tecrit ediyor. "Demokratik hedefleri[n]", "... toplum hayatımıza damgasını vurmuş olan ve sanayi işçilerinin sendikal haklarından feodal mülkiyete; 141-142'den şeriatçı akımlara **kadar uzanan feodal kalıntıların, gerilik unsurlarının*** tasfiyesini amaç edin[diğini]" (s. 214-215) yazıyor. Oysa biz, değil sadece millî devrimin, aynı zamanda, "demokratik" devrimin de emperyalizme karşı verilecek mücadele ile, anti-emperyalist devrim ile gerçekleşeceğini söylüyoruz. "... Anti-emperyalist devrim, aynı zamanda bağımsızlığı içerdiği için 'demokratik'[tir]..." (**"Türkiye Sosyalizmi" ve Sosyalizm**, s. 10) derken yarı-bağımlı bir ülkede, vatandaşın siyasî bakımdan bağımsız olmadığını kabul ediyoruz; ve böylece, demokratik haklar, sadece köylülüğün bir meselesi olmaktan çıkıyor, ulusun tüm millî sınıf ve zümrelerinin meselesi, dâvası oluyor - ve öyledir de..

Boratav'ın, demokratik devrimi geri üretim ilişkilerinden tecrit ettiğini belirten sözlerini bir kere daha aktaralım: "Demokratik hedefleri[n]", "... bugün bir hayli daralmış bulunan ve giderek tasfiyeye uğrayan feodal ve yarı-feodal **üretim ilişkilerinin** varlığından ziyade; üstyapıda ve hatta daha ileri üretim ilişkilerinin içinde mevcut **feodal kalıntılardan**, ... siyasî ve sosyal hayatımıza bir bütün olarak damgasını vurmuş olan gerilik unsurlarından doğ[duğunu]..." söylüyor. (Okurun, "kalıntılar" sözünden, daha sonra açıklayacağımız gibi, feodal **üretim ilişkisinin** kalıntı halinde mevcut olmasının değil, feodal üretim ilişkilerinin aşıldığı kapitalist ilişkiler **içinde** süregelen feodal ahlâk, gelenek ve anlayışları anlaması gerektiğine, özellikle dikkati çekelim.) Okur, burada çok önemli iki nokta ile karşı karşıyadır: birincisi, feodal ve yarı-feodal üretim ilişkilerinin bugün bir hayli daralmış olduğu ve giderek tasfiyeye uğradığı görüşüdür; onun içindir ki, Boratav, "demokratik hedeflerin" "feodal ve yarı-feodal üretim ilişkilerinin **varlığından ziyade***" "feodal kalıntılardan" doğduğunu, türkçesi, feodal ve yarı-feodal ilişkilerin lüzumsuz bir teferruat olduğunu, demokratik mücadelenin "feodal kalıntıları" kucakladığını yazıyor. Böylece, feodal ve yarı-feodal üretim ilişkileri, tüm geri üretim ilişkileri, kapitalistleşme ile birlikte, **kendiliğinden** evrime uğrayan ve bu uğurda devrimci bir mücadeleyi pek gerektirmeyen lüzumsuz bir teferruat olarak kendi çözülüşüne terkedilmelidir. Oysa biz, daha sonra geliştirdiğimiz metinlerde, ataerkil, feodal ve yarı-feodal, yani kapitalizm-öncesi ne varsa tümünün, kapitalizmin, kapitalist gelişmenin köstekleri olduğunu söyledik, ve demokratik devrimin ağırlığını, geri üretim ilişkilerine dayadık. Bununla da yetinemezdik. Tarımda, isterse kapitalist nitelikte olsun büyük toprak mülkiyetine karşı mücadeleyi de, demokratik devrimin kapsamı içinde düşündük. Ve hatta, toprağın millileştirilmesi meselesinin demokratik devrimin bir meselesi olduğunu yazdık, gösterdik. Boratav ise, demokratik devrimi, geri üretim ilişkilerine yönelen bir devrim olarak değil, geri üretim ilişkilerinden günümüze kalan "ve hatta daha ileri üretim ilişkilerinin içinde mevcut feodal kalıntılar[a]" yönelen bir devrim olarak ele alıyor.

Demokratik hedeflerin, "feodal mülkiyeti" değil de, "feodal mülkiyete... kadar uzanan feodal kalıntıların" (!!) tasfiyesini amaç edindiğini savunan Boratav, feodal **kalıntıları**, "feodal unsurların burjuvalaşması"na (**Emek**, sayı 6, s. 9) ve "büyük burjuvazinin ... süratle kompradorlaşmaya yatkın bir sınıf olmasının başlıca sebebini" (Aynı yazı), gene, "feodal unsurların burjuvalaşmasına" bağlıyor. Devam edelim: "Bütün bu geri unsurların varlığı ... demokratik devrimi yapmadan kapitalistleşen toplumumuzun hâkim sınıfının feodal unsurların burjuvalaşmasından (üstelik **daha ziyade tüccarlaşmasından***) olu-

şan bir sınıf olmasından doğuyor." (**PDA**, s. 215.) "Kapitalist gelişme, feodalite, burjuvazi tarafından demokratik devrim tarafından tasfiye edilmeden başla-[dığı] ve devam etmekte [olduğu]" (**Emek**, s. 9) için, ve bunun sonucu olarak: "kapitalist gelişme ile beraber meydana gelen **yeni ve ileri üretim ilişkileri içinde*** dahi; eskiye ait, yarı-feodal kalıntılar önemli roller oynamaktadır." (**Emek**, s. 9). Feodal kalıntılar, "... kapitalizmin hâkim unsurları sanayiciye **dönüşen*** tüccarlardan oluştukça, **feodal unsurların burjuvalaşmasında olduğu gibi,*** yeni düzen, eskinin birçok geri unsurlarını da b ü n y e s i n d e t a ş ı - y a r a k** doğmuş olur." (**PDA**, s. 208-209.)

Boratav'ın tablosu şöyle: birinci aşamada, feodal unsurlar, (tüccar ve tefeci, tarım burjuvazisi olarak) burjuvalaşmıştır; ikinci aşamada ise tüccar (ticaret sermayesi), sanayiciye (sanayi sermayesine) dönüşmektedir. Birinci aşamada, "ilkel" kapitalizmde, kapitalist çiftçide olduğu gibi, feodalitenin burjuvalaşmış unsurları, kendi varlıklarında, "yarı-feodal sömürme ve baskı unsurlanını da" (**Emek** s. 9) birlikte getirmekte; ikinci aşamada, "gelişkin bir kapitalist düzende", tüccar, sanayiciye düştüğü için, sanayi burjuvazisi, "eski düzenin birçok geri unsurlarını" (**PDA**, s. 208 - 209) kendisiyle birlikte yeni düzene getirmektedir. Okur anlamaktadır ki, feodal **kalıntılar**, feodal üretim ilişkilerini belirleyen kalıntılar değil, kapitalist üretim ilişkileri içinde devam etmekte olan feodal ahlâk ve anlayıştır. Boratav, "millî demokratik mücadelenin demokratik hedefleri"nin, "bugün bir hayli daralmış bulunan ve giderek tasfiyeye uğrayan feodal ve yarı - feodal üretim ilişkilerinin varlığından ziyade; üstyapıda ve hatta daha ileri ilişkilerin içinde mevcut feodal kalıntılardan" (**PDA**, s. 215) doğduğunu iddia etmekle, ve demokratik devrimin hedeflerini, feodal ve yarı-feodal ilişkilerden —zaten bir hayli daraldığı ve giderek tasfiye olduğu için— ziyade, feodal kalıntılara transfer etmektedir.

Boratav'a göre, feodal unsurlar burjuvalaşmakta veya gene Boratav'a göre burjuvalaşma, feodal unsurların burjuvalaşmasını ifade etmektedir. (1) sanayi burjuvazisi kökeninde feodal midir? (2) feodallerin tümü, hatta önemli bir kısmı burjuvalaşmış mıdır, burjuvalaşır mı? Boratav, feodal kalıntılarla mücadeleyi önerirken, ister tarım burjuvazisinin, ister ticaret burjuvazisinin, ister sanayi burjuvazisinin olsun, hepsiyle kaynaşmış ve onların **kişisel ahlâklarıyla birlikte** sürüp gelmekte olan eski düzen ahlâkıyla mücadeleyi kastetmektedir. Böyle bir üstyapı anlayışının marksizmle ilgisi yoktur.

Üretim ilişkileri, devrimci yoldan değiştikleri zamanlarda da, eski ahlâk, uzun yıllar, bağımsız bir güç olarak yaşar. Fransa'da feodal ilişkiler, devrimci yoldan yıkılmıştır, ama feodal ahlâk uzun yıllar yaşamıştır. Ve bunların kalıntılarını, bugün bile en uygar ülkelerde bulmak mümkündür. Kapitalist ilişkiler, devrimci yoldan Rusya'da yıkılmıştır, ama Sovyetler Birliği'nde, burjuva ahlâk ve burjuva gelenekler uzun yıllar yaşamıştır, (hâla kalıntıları vardır) ve bu ahlâk ile hatta feodal ahlâk ile çetin mücadele verilmiştir. Meseleye tersinden baktığınız zaman, Boratav'ın tahliline göre, şu durumla karşılaşırız: Temelde ("hayli daralmış bulunan ve giderek tasfiyeye uğrayan" önemsiz bir kısım hariç) tüm geri, prekapitalist üretim ilişkileri evrim yoluyla değişmiştir; artık "devrim" (Boratav "devrim"i bile kullanmıyor, bunun yerine "millî demokratik **mücadelenin** demokratik **hedefleri**" diyor) üstyapıya yönelmelidir! Marksizmin, içini boşaltıp başaşağı diken Boratav'ın görüşünü eleştirmeye devam edelim :

Boratav, feodal üstyapı kurumlarını, örneğin nakşbendiliği, örneğin nur-

culuğu, örneğin süleymancılığı, hilâfet özlemlerini gerçekleştirmek isteyen gerici hareketleri, kapitalist üretime geçiş tarzında, burjuvalaşmanın özelliğinde mi arayacaktır, yoksa ,kapitalizmden ayrı, bağımsız bir güç olarak devam ettiğini kabul edecek midir? Feodal üstyapı kurumları, bugüne kadar, fabrikaların içinde değil, geri üretim ilişkileri arasında yaşamıştır. Bugün yeniden dirilip güçleniyorsa, bunun sebebi, Boratav'ın izah ettiği gibi, feodal unsurların burjuvalaşmasında değil (ki, bu görüş gerçeği yansıtmaktan çok uzaktır), burjuvalaşmanın **tamamlanmamış** olmasında, yani feodalizm başta olmak üzere geri üretim ilişkilerinin mevcudiyetinde, yaygınlığındadır. Biz, bu hususu, daha önce Boratav'ı eleştirirken yazdık ve "üstyapıda, özellikle ideolojide geriliğin bu kadar at koşturabilmesinin sebebini", bizzat geri üretime dayanan tarımda aramak gerektiğini, gericiliğin, gür kaynağını geri üretim ilişkilerinden aldığını açıkladık.

Burjuvazi, feodal üretimin karşısında yerini aldığı kadar, burjuva üretim ilişkilerinden doğan yeni ahlâkın temsilcisi olarak, feodal ahlâkla, yani gericilikle de çelişir ve çatışır. Gericilik, kapitalizmin gelişmesini engelleyen köstеklerdir. Burjuvazi, gericiliği kendi içinde yaşatamaz; ama burjuvazi bugün, "gericilikten **çok**, yığınların hareketinden korktuğu" (Lenin, **Toprak Meseleleri**, s. 70-71) için, gericilikle uzlaşmaktadır. Gericiliğin kaynağı Boratav'ın iddia ettiği gibi (ve gerçeği tam ve doğru olarak yansıtmayan) burjuvalaşmanın şeklinde değil, kapitalizm-öncesi ilişkilerin yaygınlığındadır.

Devam edelim :

Boratav, "millî-demokratik mücadelenin demokratik hedefleri[ni], bugün bir hayli daralmış bulunan ve giderek tasfiyeye uğrayan **feodal ve yarı-feodal üretim ilişkilerinin varlığından*** ziyade" feodal kalıntılara transfer ederek, büyük toprak mülkiyeti üzerine sihirli kanatlarını germektedir. Millî demokratik devrimin demokratik hedefleri, sadece feodal ve yarı-feodal ilişkilerle sınırlı olmadığı gibi, diğer şeyler yanında ve aynı zamanda büyük özel toprak mülkiyetine de karşıdır. Bu büyük özel mülkiyete dayanan topraklar üzerinde isterse kapitalist tarım işletmeleri bulunsun, maddî gücünü büyük toprak mülkiyetinden alan unsurların, emperyalizmle ittifak kuran karşı-devrimciler olduğu bir gerçektir; ve karşı-devrimci unsurları, güçlerini meydana getiren maddî temelden yoksun bırakmak, demokratik devrimin hedeflerinden biridir.

Boratav'a göre, feodal ve yarı-feodal üretim ilişkileri bugün bir hayli daralmıştır ve giderek tasfiyeye uğramaktadır. Boratav, "kapitalist ilişkiler genişlerken, yarı-feodal ilişkiler genel olarak gerileme halindedir" (**Emek**, s. 8) derken, herhalde, yarı-feodal ilişkilerin kapitalistleştiğini (bir uçtan kapitalistleştiğini hem kabul edip, hem inkâr ederek) söylemek istemektedir; ve ikinci bir etken, miras yoluyla büyük toprak mülkiyetinin parçalanması olmak gerekir ki, miras yoluyla, **küçük toprak mülkiyeti**, daha büyük bir hızla parçalanmaktadır. Küçük toprak mülkiyeti, iktisadî bakımdan rantabilitesini yitirmiş parçalara bölünmekte, ve büyük toprak mülkiyeti tarafından kolayca yutulmaktadır; büyük toprak mülkiyetinin azamî sınırları ne olursa olsun, köklü bir toprak reformunun hâlâ yapılmaması, küçük mülkiyetin yokolma doğrultusundaki gelişimini hızlandıran bir etkendir. Tarımda küçük mülkiyetin yokoluşu doğrultusundaki gelişme, tarımda kapitalist üretimin yaygınlaşması, kapitalist sömürünün yoğunlaşması sonucu değil, feodal ve yarı-feodal güçlerin, küçük mülkiyeti yutma seyrini izlemektedir. Küçük mülkiyetin yokoluşunu hazırlayan temel etken, Boratav'ın iddia ettiği gibi, tarımda "kapitalist ilişkilerin **genişle[mesinde]***, yarı-feodal ilişkilerin genel olarak **gerile-**

me halinde*" olmasında değildir; tam aksine, köklü bir toprak reformunun yapılmamış olması, tarımda, küçük mülkiyetin, yarı-feodal mülkiyet lehine yokoluşunu hazırlamakta, ve bu yarı-feodal ilişkileri geriletmek şöyle dursun, güçlendirmektedir. Diyelim, dün, büyük toprak sahibinin dört bin dönüm, küçük köylünün yüzer dönüm toprağı vardı. Toprakların, miras yoluyla, dörde bölündüğünü farzedelim. Bu kere, dört bin dönüm toprak, dörde bölünmüş, biner dönümlük topraklar haline gelmiştir; küçük köylülerin toprakları ise yirmibeşer dönümdür. Dün, yüz dönüm toprağa sahip olan ve geçimini sağlayan küçük köylü dört bin dönümlük toprağa sahip olan karşısında, kendi mülkiyetini korumak için direnebilirken, şimdi bin dönümlük toprak sahiplerinin karşısında yirmibeşer dönüm toprağa sahip yoksul köylüler olarak, yarı-proleter duruma gelmiş köylüler olarak, kendi mülkiyetlerini korumak imkânlarını kaybetmişlerdir; ve neticede, küçük köylü, yarı-feodal ilişkilerin lehine, zayıflamaktadır. Boratav'ın iddiasına bakılırsa, yarı-feodal ilişkiler gerileme halindedir, bunun için de "millî-demokratik mücadelenin demokratik hedefleri", feodal ve yarı-feodal üretim ilişkilerinden, yani toprak mülkiyetinden ziyade feodal üstyapı kurumlarına yöneltilmelidir. Oysa, yarı-feodal ilişkilerin kendiliğinden "gerilemesi", mümkün değildir; tam tersine, köklü bir toprak reformu olmadan, yarı-feodal ilişkiler "kendiliğinden" güçlenmektedir.

Boratav, feodal ilişkilerin "geri plânda ve küçük bir yer kapladığını" (**Emek**, s. 8) söylerken, yarı-feodal ilişkilerin hayli daralmış bulunduğunu, genel olarak gerileme halinde olduğunu ve giderek tasfiyeye uğradığını söylerken ve bu arada, "millî demokratik mücadelenin demokratik hedeflerinden" büyük toprak mülkiyetini gizleyip, hem demokratik hedefleri feodal ve yarı-feodal üretim ilişkilerinden, feodal üstyapı kalıntılarına kaydırırken, "proleter devrimci" yüzün arkasında gizlenen karşı-devrimci felsefesi ortaya çıkmaktadır. Boratav'ın tezi, hiç de yeni değildir; yeni olan, bu tezin "proleter devrimci" kisvesi altında, millî demokratik devrim stratejisi saflarına sokmuş olmasıdır. TİP, 1965'lerde toprak reformunu savunduğu zaman, Adalet Partisi sorumluları, Türkiye'de dağıtılacak fazla (yani büyük toprak mülkiyeti) toprak olmadığını söyleyerek, karşı-devrimci görüşün özünü ortaya koymuşlardı. Bizzat Boratav'ın tespitlerine dayanılarak, Sadun Aren, bugün şöyle diyor: "Tarımda feodalizmin payı bugün ancak % 3-5 dolaylarındadır. Öyle ki, **artık tarım ve toprak reformunun yapılması, AP'nin bile girişebileceği bir iş haline gelmektedir.*"** ("Devrim", **Milliyet**, 11 Ocak 1970, s. 2, sütun 5.)

1945'te, Çiftçiyi Topraklandırma Kanunu Tasarısının tartışmaları sırasında, Boratav'ın tezi, terminoloji hariç, büyük toprak sahipleri veya onların ideologları tarafından, Büyük Millet Meclisi kürsüsünden ortaya konmuştu, ve o günden beri tüm gerici sınıf ve partiler sözcüleri tarafından ileri sürülmektedir.

1945'te, Çiftçiyi Topraklandırma Kanun Tasarısının Büyük Millet Meclisinde görüşülmesi sırasında, Halil Menteşe şöyle diyordu : **"Büyük çiftlikler hemen hemen tasfiye edilmiş haldedir.*** Zayıf sebeplerle mülkiyet rejimini [hani şu tasfiye edildiğini, yani olmadığını söylediği büyük toprak mülkiyeti rejimini] rahnedar etmek çok tehlikelidir." (Metin Toker, "Tek Partiden Çok Partiye (1944-1950)", **Milliyet**, 14 Mart 1970, s. 7.) Sadece bugünkü rakamlara göre, 23.490 hiç topraksız köylü ailesi bulunan (yani çiftçi ailelerinin % 40,8'inin topraksız olduğu) Mardin ili milletvekili Lütfi Ülkümen, gene aynı yazıda belirtildiğine göre, "Memleketimizde" "topraksızlar meselesi[nin]" "büyük bir içtimaî dert olmadığını" söylüyor; Emin Sazak ise, "Bizde -diyordu-, toprak-

sızlar nispeti bütün memleketlerden azdır. Biraz alafranga söyleyeceğim : **memleketimiz kendiliğinden sosyalize olmuştur.***"

"Biraz alfranga söylemek" gerekirse, Boratav, feodal ve yarı-feodal ilişkilerin (bu arada doğal ekonominin ağır bastığı küçük köylü ekonomisinin) "kapitalist ilişkiler genişlerken, yarı-feodal ilişkiler genel olarak gerileme halinde" (**Emek**, s. 8) olması sonucu, "ekonominin **tabiî eğilimi** (**PDA**, s. 215) sonucu, yani **kendiliğinden** kapitalize olduğunu söylemektedir. Kapitalize oluşun, diğer adı ile demokrauik devrimin "kendiliğinden"liğini savunan Boratav ve onu izleyen **Proleter Devrimci Aydınlık**! 25 yıldır (ve hatta 45 yıldır) aynı hikâyeyi, büyük toprak sahipleri, gerici sınıflar ve onların ideologları, Menderes'e, Demirel'e kadar tekrarlayıp durmuşlardır ve bugün gerici sınıfların çıkarlarını temsil eden görüşler, "proleter devrimci" kılığına bürünerek içimize kadar girmiştir. Devrimciler, bu "proleter devrimci" kılığı araladıkları zaman, içerde, karşı-devrimci sınıfların, hâkim sınıfların sözcüsünü suçüstü yakalamaktadır.

Boratav, "anti-feodal" terimin soyut anlamından hareket ederek, bizi okura nasıl tanıtıyor, bir görelim: "Erdost'u izlersek -diyor Boratav-, ya demokratik görevlerimizi feodal ve yarı feodal üretim biçiminin tasfiyesi ile sunî biçimde sınırlıyoruz. Ya da 'anti-feodal' yaftası altında bu yaftanın sınırlarını aşan bir yığın görevi de üstleniyoruz. Feodal **üretim ilişkilerinin** [altını Boratav çiziyor] **sanıldığından*** daha dar olduğu **tespit edilirse*** [ki, bunu, böyle tespit eden toprak reformu düşmanları ile Boratav'dan gayrısı değildir. veya ekonominin **tabiî eğilimi*** feodal ve yarı-feodal ilişkileri **tasfiye etme yönünde ise***, sosyalist hareket asgarî programını rafa mı kaldıracak?" (**PDA**, s. 215). Okur görüyor ki, demokratik devrim, Boratav'ın ifadesine göre, "sosyalist hareketin asgarî programı"dır, ve asgarî program ise, üretim ilişkilerine dokunmayan, "feodal kalıntılara" ve "gerilik unsurlarına" yönelen, yozlaşmış ufak tefek reformist (reformist denebilirse) hareketten başka bir şey değildir. Boratav, paragrafını şu cümleyle bitiriyor: "Tabiî ki, böyle bir durumda feodal üretim biçimini sunî çabalarla **'bulmak'*** 'hâkim' ilân etmek meseleleri halletmeyecek, aksine güçleştirecektir." (s. 215.)

Aynı derginin bildirisini imzalayanlar, aynı sayıda, Boratav'ın uzun lafını şöyle özetliyorlar: "Bazılarına göre ... millî demokratik devrim stratejisi, tarımda feodalizm hâkim değilse geçerliğini yitirir." (s. 164); ve hemen **Proleter Devrimci Aydınlık**'ta, bu cümlenin altına imza atanların **Aydınlık**'ın birinci sayısında yazdıkları şu cümleyi ,tekrar buraya aktarmak gereği beliriyor: "Emperyalizmin hegemonyası altında bulunan ve yer yer feodal üretim ilişkilerinin hâkim olduğu Türkiye'de önümüzdeki devrimci mücadele, millî demokratik devrim mücadelesidir." Ve biz, bu sözlerden, Boratav'ın yorumuna göre, **demokratik devrimi**, sadece "feodal üretim ilişkilerinin yer yer hâkim" oluşuna bağlamak şeklinde mi anlıyacağız? Devam edelim:

Mao Çe-tung, "Yeni Demokrasi"de şöyle yazar: "Çin toplumu hâlâ sömürge, yarı-sömürge ve yarı-feodal bir toplum olduğuna göre, Çin devriminin **başlıca düşmanları*** yine emperyalizm ve feodal güçlerdir. Çin devriminin ödevi **bu iki düşmanı devirmeye** yönelen millî ve **demokratik devrimi*** sona erdirmek olduğuna göre, ... devrim genel olarak kapitalizm ve kapitalist mülkiyet aleyhine değil, fakat feodal ve emperyalist monopollere karşı yöneltilmelidir." (**Yeni Demokrasi**, s. 16, bazı kelimeleri bugünkü türkçeye çevirerek aktarıyorum.)

Demek oluyor ki, demokratik devrim, (emperyalizmin yanı sıra) feodal

ve yarı-feodal ilişkileri esas alıyor, ve elbette bunun gerisinde sıralanan tüm geri üretim ilişkileri ve kaynağını geri üretim ilişkilerinden alan bağımlılıklar ve üstyapı kurumları sıralanıyor; ama "başlıca" düşmanı, "devrilmesi gereken" düşmanı, feodal güçler belirliyor. Çünkü onlar, sadece feodalizmin ve yarı-feodalizmin değil, tüm geri ilişkilerin iktisadî bakımdan güçlü olan bekçileri, tüm geri ilişkileri koruyan başbekçileri, karşı-devrimin temel güçleridir. Devam edelim:

Vo Nguyen Giap, şöyle diyor: "Komünist Partisinin önderliğinde millî kurtuluş için devrim, **demokratik devrim*** çizgisinden asla sapmadı. Anti-emperyalist hedef, diğerinden daha önemli olduğu halde, **anti-feodal*** hedefle birlikte yürütüldü." (**Halk Savaşı, Halk Ordusu,** s. 110). Ve gene anlaşılıyor ki, "demokratik devrim", "anti-feodal" olarak nitelendirilmiştir; ve buradan, elbette, demokratik devrimin sadece feodalizmle sınırlandırılmış olacağı anlamı çıkmaz. Bir ülkede feodal ve yarı-feodal güçler etkinse, gericiliğin, ortaçağa özgü tüm bağımlılıkların hâkim gücü, feodal ve yarı-feodal güçlerdir; demokratik devrim, temeli tüm geri üretim ilişkileri olan, tüm ortaçağ benzeri bağımlılıkları, tüm geri ideolojileri tasfiye etmek isterken, bu üretim ilişkilerini koruyan temel güçleri karşısına alır, ve demokratik devrim, hâkim güçlere karşı verildiği için onların adıyla söylenir. Anti-kapitalist devrim sözü, nasıl köy ve şehir küçük-burjuva özel mülkiyetin, sosyalist üretim ilişkilerinden, sosyalist devrimden tecrit etmek demek değilse, sosyalist üretimin sadece kapitalist özel mülkiyeti kucaklamayacağı, aynı zamanda küçük özel mülkiyetin de toplumsal mülkiyet haline getirileceği ne kadar açıksa, ama sosyalist devrim mücadelesi mevcut düzeni koruyan kapitalist sınıfa karşı yapılacağı için anti-kapitalist terimiyle ifade edildiği gibi, anti-feodal sözü, demokratik devrimin **sadece** feodal **ilişkilere** yöneldiğini hiç bir şekilde ifade etmez ve Boratav'ın yazılarımızdan bunun aksi bir sonuç çıkarabilmesi de mümkün değildir. Demokratik devrim, tüm geri üretim ilişkilerini üstyapılarıyla birlikte kapsadığı halde, sosyal güç olarak bu üretim ilişkilerini koruyan, başbekçiliğini yapan başlıca hâkim sınıfı hedef olarak alan bir sınıf mücadelesidir, ve **sınıf mücadelesi** ifade etmek istenildiği zaman, anti-feodal terimi kullanılmaktadır ve bu, doğrudur.

Açıktır ki, "anti-feodal" sözü, sadece feodal üretim ilişkilerini kapsamaz, feodal güçler, tarım içinde başlıca karşı-devrimci hâkim sınıfı temsil eder; ve onların hâkimiyeti altında (ki bu hâkimiyet siyasî iktidarda da yansır), tüm geri üretim ilişkileri, tüm ortaçağ bağımlılıkları, tüm feodal üstyapı kurumları ve kaynağını geri ilişkilerden alan tüm gerici akımlar, anti-feodal **sınıf mücadelesinin** kapsamı içinde sıralanır.

Bana yöneltilen sataşmaları cevaplandırdıktan sonra, hemen belirtmem gerekir ki, Türkiye'de demokratik devrimi aynı zamanda anti-feodal mücadele sözüyle ifade etmiş olmak şerefi bana ait değildir. Saygı ile andığımız Reşat Fuat Baraner, **27 Şubat 1968'de,** "Anti-emperyalist ve Anti-feodal mücadele, Toplumumuzun Tüm Olarak Menfaatlerini Temsil Eder" (**Türk Solu,** sayı 15), adlı yazısında, "... emperyalist dönemde ... kurtuluş mücadelelerinin, emperyalizme ve onun içerdeki destekleri komprador ve **derebey zümrelerine karşı*** yönelmesi her bakımdan bir zorunluluktur, bu itibarla da burjuva demokratik bir karakter taşır" derken, bugün Boratav'ın, bize mal ederek "zararlı olduğunu" söylediği anti-feodal mücadeleyi öneriyordu. Daha **5 Ağustos 1966'da,** Mihri Belli, "E. Tüfekçi" imzasıyla yazdığı "Demokratik Devrim: Kimle Beraber, Kime Karşı?" adlı yazısında, "... millî bağımsızlığın gerçekleştirilmesi ve feodalizmin ortadan

kaldırılması, demokratik devrimin iki ana görevidir." (**Yön**, 5 Ağustos 1966, s. 10) diye yazıyordu. Açıkça söyleyeyim ki, bu tarihte ben, henüz millî demokratik devrim stratejisinin esaslarından habersiz bulunuyordum. Bu tarihten çok sonra, biz, anti-feodal mücadeleyi, millî demokratik devrimin ana unsurlarından biri olarak ele alanların düşüncelerini, gücümüz yettiği kadar ifade etmekten başka bir şey yapmadık, ve doğru olan bu yolda yazmaya devam edeceğimiz tabiîdir. Yalnız bir noktayı belirtmek gerekir ki, gerek o günlerde millî demokratik devrimi kendisini hiç bir şekilde mesele edindiğine dair en ufak bir iz bulamadığımız Boratav, gerek "ilke birliği"nin (!) diğer temsilcileri olan **Proleter Devrimci Aydınlık** kurucuları, beni bahane ederek, proleter devrimci cepheyi, **tarihiyle, ana mücadele ilkeleriyle birlikte** karşılarına almışlardır. "Anti-feodal" terimini kullandığımız için "zararlı" olduğumuzu söyleyenler, sadece bana karşı çıkmamaktadırlar, kendilerine taktıkları "proleter devrimci" maskesi altında, bugün hayatta bulunmayan proleter devrimcilere sahip çıkıyormuş görünerek, bugün bulunmayan proleter devrimcilerin şiarlarının **zararlı** olduğunu söyleyecek kadar tarihiyle birlikte tüm proleter devrimci mücadeleye karşı çıkmaktadırlar.

Sosyalistler, artık büyük bir tecrübe geçirmiştir, ve Aybar-Aren oportünizminin iflâsından sonra, yeni bir icazetli sosyalizmin tezgâhlanması karşısında uyanıktırlar.

Devam edelim:

Bizim, "anti-feodal yaftasıyla" demokratik devrimi sadece "feodal ve yarı-feodal üretim biçiminin tasfiyesi ile" sınırlandırmış olduğumuzu söyleyen Boratav'ın **"feodal mülkiyetin" tasfiyesini değil**, "... feodal mülkiyete ... kadar uzanan feodal kalıntıların, gerilik unsurlarının tasfiyesini"; "... sanayi işçilerinin sendikal hakların[a] ... kadar uzanan feodal kalıntıların, gerilik unsurlarının tasfiyesini"; "141-142[ye] ... kadar uzanan feodal kalıntıların, gerilik unsurlarının tasfiyesini"; "şeriatçı akımlara ... kadar uzanan feodal kalıntıların, gerilik unsurlarının tasfiyesini" "amaç edinen **demokratik** hedefleri" ihmal ettiğimizi, hatta demokratik devrimden tecrit ettiğimizi iddia eden Boratav'ın iddialarına, bizzat kendisinin eleştirisine konu ettiği yazılarımızın birinde "Türkiye'de Feodalizm Var mı?" adını taşıyan ve **Türk Solu**'nda çıkan yazımızda en geniş cevabı bulması mümkündür. Arabaşlığı "Feodal Üstyapı Kurumları ve Demokratik Özgürlük" olan yazımda, "Türkiye'de feodal üstyapı kurumlarının, feodal ideolojilerin" dinamizmi, etkinliği anlatılmakta, ve bu feodal üstyapı kurumlarının emperyalizmle nasıl kenetlendiği izaha çalışılmaktadır (Bkz: "Türkiye'de Feodalizm Var mı?", **Türk Solu**, sayı 81, s. 8-9).

Evet, demokratik devrimi, anti-feodal terimle de ifade ettik, ve öyle ifade edeceğiz; ama demokratik devrimin, sadece feodal ve yarı-feodal üretim ilişkilerini değil, tüm kapitalizm-öncesi üretim ilişkilerini ve bunlara bağlı tüm üstyapı kurumlarını ve kaynağını kapitalizm-öncesi ilişkilerden alan tüm gerici akımları, emperyalizm dahil tüm bağımlılıkları kucakladığını açıkça yazdık ve bu yolda, tek doğru olan bu yolda yazmaya devam edeceğiz. Yalnız, yazımızda, Boratav'ın belirttiği bir nokta üzerinde gerçekten durulmamıştır. Bu, 141-142. maddelerin anti-demokratik niteliğidir. 141. ve 142. maddelerin anti-demokratik niteliği konusunda, şimdiye kadar mahkeme önünde yapılmış savunmalarımız, bizzat Boratav'ın "zararlı" bulduğu yazılarımdan açılan davalar dolayısıyla yaptığımız savunmalar yayınlandığı zaman, Boratav gibiler, orada, bu konuda da kendilerine sayısız cevaplar bulacaklardır.

Kaldı ki, finans-kapitalin diktası altında faşist İtalya'dan ithal edilen em-

peryalizm ve işbirlikçilerinin elinde işçi sınıfını kendi siyasî öz örgütünden yoksun bırakmayı sağlayan bir silâh görevini yerine getiren bu kanun maddelerini, feodal üstyapı kurumları kapsamı içinde mütalaa etmek de, finans-kapital tahakkümünü, yani emperyalizmi kapitalizmin en son aşaması (can çekişen aşaması) olarak nitelendiren bilimsel sosyalizme kesin olarak aykırıdır.

IV. — KÜÇÜK ÜRETİM, ATAERKİL ÜRETİM, KÜÇÜK META ÜRETİMİ VE KLAN FEODALİZMİ

Boratav'ın bu konudaki görüşlerini, 1) küçük üretim biçimi, 2) ataerkil üretim ve basit meta üretimi, 3) basit meta üretimi ve küçük-burjuva ekonomisi, 4) klân feodalizmi ve hayvancılık, arabaşlıkları altında eleştireceğim.

1) KÜÇÜK ÜRETİM BİÇİMİ. — **Emek** dergisinde, basit meta üretimini, üretim araçlarının kişisel özel mülkiyetine dayanan basit (küçük) üretimle özdeş sayan Boratav, aynı zamanda, basit meta üretimini, bağımsız bir üretim ilişkisi olarak nitelemekteydi. Biz, 1° doğrudan doğruya üreticisi tarafından tüketilen ürünün meta olmadığını, küçük üreticinin her durumda basit meta üreticisi sayılamayacağını; 2° basit meta üretiminin çeşitli üretim ilişkilerinde görülebileceğini ve bu yüzden bağımsız bir üretim ilişkisi olarak nitelendirilemeyeceğini, Boratav'ın yazılarını eleştirirken (bkz: **Aydınlık**, sayı 13) yazdık. Şimdi, bize cevap veren Boratav, **"küçük üretim biçimi"** üzerine Marx'tan pasajlar aktararak, **"basit meta üretim ilişkisi"**'nin bağımsız bir üretim ilişkisi olacağını ispata kalkışıyor.

Boratav, "... meseleye iki ayrı biçimde yaklaşmak mümkündür -diyor-. Ya geniş anlamda küçük üreticiliği, birbirinden bazı bakımlardan iki tür (yani ataerkil üretim ve basit meta üretimi) içeren **bir üretim ilişkisi olarak tanımlarız;*** ya da bu iki türü iki ayrı üretim ilişkisi olarak kabul ederiz. **Marx'ta bu birinci tutumun*** benimsendiğini ... görüyoruz." (**PDA**, s. 184). Okur, hemen anlamış olmalıdır ki, Boratav'a göre, Marx, küçük üreticiliği, **ataerkil üretim ve basit meta üretimi şeklinde farklı iki tür içeren b i r ü r e t i m i l i ş k i s i** olarak görmektedir.

Boratav, daha sonra, ayrı ayrı üretim ilişkileri olarak ele aldığı "ataerkil üretimden basit meta üretimine geçiş"i anlatırken, Marx'tan (bu Marx, Boratav'ın, daha önce bir paragrafını aktardığı **Kapital** yazarı Marx'tır) başka bir parça aktararak şöyle diyor: "Burada [Marx'ın anlattığı şekilde], piyasa için üretimin başladığı **anda*** meydana gelen ve bizi ataerkil üretimin ötesine götüren **bir nitelik değişmesi*** sözkonusudur." (**PDA**, s. 191). Acaba "ataerkil üretimin ötesine götüren bir nitelik değişmesi" nedir? Boratav devam ediyor: "Bu **andan** itibaren", yani bu nitelik değişikliği başladığı **andan** itibaren, "üretim ilişkisi basit meta üretimi"dir, ve bundan sonraki değişmeler, **nitelik değişmeleri değil, sadece nicelik değişmeleridir.**

Hangisi doğru? Küçük üretimi, "bazı bakımlardan farklı iki tür" olan "ataerkil üretim[ini] ve basit meta üretimi[ni] içeren" küçük üretimin **"bir** üretim ilişkisi" olduğunu söyleyen **Kapital** (1. cilt) yazarı Marx'ın görüşü mü doğru; yoksa, ataerkil üretimi, basit meta üretiminden ayrı bir üretim ilişkisi olarak ayıran, ve piyasa için bir miktar (bu miktar ne olursa olsun) meta üreten küçük üreticinin, derhal, o anda, ataerkil üretim ilişkisinden basit meta üretim ilişkisine geçtiğini belirten **Kapital** (3. cilt) yazarı Marx'ın görüşü mü doğru? Marx'ı, kendi yanlışlarına alet edip, yanlış yorumlayan **Prole-**

ter **Devrimci Aydınlık** yazarı Bay Boratav'dan soruyorum: hangisi doğru? Ve biz göstereceğiz ki, ikisi de doğru değildir; Marx'ta, ne "basit meta üretim ilişkisi" diye bir şey vardır, ve ne de "ataerkil üretimden basit meta üretim ilişkisine geçiş".

"Basit meta üretim ilişkisi" diye bir üretim ilişkisi olduğunu yazan **Emek** yazarı Boratav, bizim "basit meta üretim ilişkisi" diye bağımsız bir üretim ilişkisi olmadığını belirtmemiz üzerine, **Proleter Devrimci Aydınlık**'ta, bize cevap olarak:

"... Marx'ın 'küçük üretim biçimi'ne bakalım; nedir bunun özellikleri — diyor Boratav ve Marx'tan şu cümleleri naklediyor — : 'Emekçinin üretim araçları üzerindeki tasarruf hakkı, (2) ister tarımda, ister imalâtta veya her ikisinde birden meydana gelsin, küçük işletmenin temelidir, küçük işletme toplumsal üretimin ve emekçinin kendi özgür kişiliğinin gelişmi için gerekli bir şarttır. Şüphesiz bir **küçük üretim biçimi** kölelik, serflik ve diğer bağımlılık ilişkilerinin sözkonusu olduğu durumlarda da mevcuttur. Fakat, emekçi bizzat harekete getirdiği iş koşullarının, yani köylü işlediği toprağın, zanaatkâr bir virtüoz gibi kullandığı âletin **özgür** özel **mâliki** iken, ancak o zaman açılıp serpilir ve bütün enerjisini ortaya koyar. Bu üretim **biçiminin** ön şartı toprağın parçalanmış ve diğer üretim araçlarının dağınık halde olmasıdır. Üretim araçlarının temerküzünü imkânsız kıldığı için işbirliğine, her ayrı üretim süreci içinde işbölümüne, tabiat güçlerinin toplum tarafından kontrol altına alınmasına ve toplumsal üretim güçlerinin serbestçe gelişmesine de imkân vermez. Bu üretim biçimi ancak dar ve oldukça ilkél sınırlar içinde hareket eden bir üretim ve toplum sistemi ile bağdaşır.' (**Kapital**, Cilt I, İngilizce Baskı, s. 761-762, siyahlar bana ait. K.B.)" (**PDA**, s. 184.) Boratav, "çeşitli sosyo-ekonomik kuruluşların içinde de yer aldığı belirtilen küçük üretim biçiminin", "evrensel özellikleri[nin] böylece ortaya kon[duğunu]" (s. 184) belirtiyor.

Ve okur, böylece, "basit meta üretim ilişkisi" denen bir üretim "ilişkisi"nin bizzat Marx tarafından belirtildiğini, -afedersiniz- "ataerkil üretim ve basit meta üretimi[ni] içeren bir üretim ilişkisi" olan "küçük üretim biçimi"nin Marx tarafından tanımlandığını öğrenmiş oluyor.

Mesele böyle midir?

Marx, **Kapital**'de (5. kitap, s. 224), "Kapitalist Birikimin Tarihî Eğilimi" kesiminde, "İlk birikim -diyor- kölelerin ve serflerin doğrudan doğruya ücretli işçi hâline gelmeleri, yani sırf bir şekil değişikliği geçirmeleri ile olmadıkça, ancak doğrudan doğruya **üreticilerin mülksüzleşmeleri***, yani sahibinin emeğine dayanan özel mülkiyetin çözülüp yok olması anlamına gelir." (Aynı eser, s. 224.) Boratav'ın, Marx'tan aktardığı paragrafa varabilmek için, arada bir paragraf daha var: **"Özel mülkiyet*** -diyor Marx-, toplumsal kolektif mülkiyetin karşıtı olarak, ancak iş araçlarının ve işin dış şartlarının **özel kişilere*** ait bulunduğu yerlerde mevcut olur. Şurası var ki, **bu özel kişilerin emekçi olup olmadıklarına göre, özel mülkiyet de farklı bir karaktere sahiptir.* Bunun** ilk bakışta kendilerini gösteren **sayısız şekilleri,** sadece **iki uç arasında yer alan durumları*** yansıtır." (Aynı eser, s. 224-225.)

Okur, bir taraftan Boratav'ın aktardığı paragrafı, bu paragrafı izleyerek, bir taraftan, düşünce silsilesindeki yerine yerleştirirken, biz de Marx'ın met-

(2) Ki, 'tasarruf hakkı" değil "özel mülkiyeti"dir, Türkçe çevirisi doğrudur. Bkz: **Kapital**, 5. kitap, s. 225; ("The private property of the labourer in his means of production is the foundation of petty industry, ..." **Capital**, FLPH, Moscow, 1961. s. 761.).

nini, Boratav'ın yorumuyla karşılaştıralım:

Marx, sermayenin ilk birikiminin iki şekilde meydana geleceğini söylüyor: ya köleler ve serfler **doğrudan doğruya ücretli işçi** haline gelecektir, ya da "kişinin kendi emeği ile meydana gelen özel mülkiyet" çözülüp yok olacaktır. Özel mülkiyet nedir? "Özel mülkiyet", "toplumsal kolektif mülkiyetin" karşıtıdır, "iş-araçlarının ve işin dış şartlarının özel kişilere" ait olmasıdır. Kölecilikte efendi (toprak, köle ve diğer üretim araçlarıyla birlikte) özel mülkiyete sahiptir. Feodal toplumda, kapitalist toplumda, özel mülkiyet vardır ve özel mülkiyet "sayısız şekiller" gösterir. "Özel kişilerin emekçi olup olmadıklarına göre, özel mülkiyet **farklı bir karaktere** sahiptir." Yani, mülk sahibi olan özel kişi, **aynı zamanda** emekçi ise bu mülkiyet şekli ayrı bir karaktere sahiptir; emekçi değil, **sadece** mülk sahibi ise ayrı bir karaktere sahiptir. Ve bu iki uç arasında, yani, özel kişinin, emekçi olmasıyla emekçi olmaması arasında, özel mülkiyet **sayısız şekiller** gösterir. Bunun anlamı nedir? Bunun anlamı şudur ki, "özel mülkiyet" tek başına üretim ilişkisini belirlemez, ilkel komünal toplumdan sosyalist topluma kadar, bu iki ayrı üretim tarzı arasında, sayısız şekilde özel mülkiyet ile karşılaşırız, ama özel mülkiyet bir üretim ilişkisini belirlememektedir. Efendinin özel mülkiyeti, senyörün özel mülkiyeti, tacirin özel mülkiyeti, lonca zanaatçısının özel mülkiyeti, küçük köylünün özel mülkiyeti, vs., vs.. Ama Marx, iki uçtan birisine, özel kişilerin emekçi olmasını; diğer uca emekçi olmamasını koyarak, burada, mülkiyetin farklı karakterini belirliyor.

Demek oluyor ki, küçük üretim biçimi, 1° üretim araçları özel mülkiyetini, 2° bu üretim araçları üzerinde emeğini kullanacak emekçinin bu üretim araçlarının özel mülkiyetine sahip olmasını gerektirir. "Şüphesiz -diyor Marx-, bu **küçük üretim biçimi,*** kölelik, serflik ve diğer bağımlılık ilişkilerinin söz konusu olduğu durumlarda da mevcuttur." (**Kapital**, 5. kitap, s. 225.) Örneğin "kölelik" durumunda üretim araçları hangi özel kişiye aittir? Efendiye aittir. Efendi, emekçi midir? Hayır. Emekçi kimdir? Köledir. Marx diyor ki, "... bu özel kişilerin [yani üretim araçlarına sahip olan kişilerin, m.e.] emekçi olup olmadıklarına göre, özel mülkiyet de farklı bir karaktere sahip olur." (Aynı eser, s. 224.) "Bağımsız küçük toprak sahiplerinin yanısıra serfler, toprağı **çok farklı mülkiyet*** şartları altında ellerinde bulunduruyorlardı." (Aynı eser, s. 196.) Özel mülkiyet farklıdır ama, üretim biçimi, küçük üretim biçimidir. Çünkü "toprak parçalanmış", "ve diğer üretim araçları[...] dağılmış bir halde[dir]" (Aynı eser, s. 225).

Toprak parçalanmış ve diğer üretim araçları dağılmış ise, üretim araçları ister emekçinin özel mülkiyetinde olsun, ister olmasın, buradaki üretim, küçük üretimdir. Emekçinin özel mülkiyetinde küçük üretim, kölelikte (büyük çapta tarıma dayanan plantasyonlar, büyük atelyeler hariç) küçük üretim, serflikte küçük üretim, ve diğer bağımlılık durumlarında küçük üretim.

İşte Marx'ın "evrensel özelliklerini" ortaya koyduğu "küçük üretim biçimi", böyle bir üretim biçimidir. Aslında Marx, bu bölümde, küçük üretim biçimi üzerinde durmamaktadır. "... küçük işletme, **toplumsal üretimin*** ve **emekçinin kendi özgür kişiliğinin gelişimi için*** gerekli bir şarttır. **Şüphesiz*** bu küçük üretim biçimi kölelik, serflik ve diğer bağımlılık ilişkilerinin söz konusu olduğu durumlarda da mevcuttur. **Fakat***, emekçi bizzat harekete getirdiği iş koşullarının ... özgür özel mâliki iken, **ancak o zaman açılıp serpilir ve bütün enerjisini ortaya koyar***."

Okur, Marx'ın küçük üretim biçimini, birbirinden farklı mülkiyet şekilleri

içinde ele aldığını görmüştür sanırım; okur, ayrıca, Marx'ın küçük üretici olan emekçinin, ancak üretim araçlarının özgür özel mâliki iken, üretim araçları kendi özel mülkiyetinde iken, ancak o zaman, emekçinin **bütün** enerjisini ortaya koyacağını belirttiğine dikkat etmiştir sanırım. Çünkü Marx, toprağın parçalanmış olmasından ve diğer üretim araçlarının dağınıklığından, toprağın ve diğer üretim araçlarının temerküzüne, "tek tek kişisel üretim araçlarını[n], **toplumsal** ... üretim araçları haline" (Engels, **Anti-Dühring**, s. 394) gelişini, yani, "kişinin kendi emeğiyle meydana gelen özel mülkiyetin" "kapitalist üretim biçiminin ürünü olan kapitalist mülk edinme biçimi[ne], ve dolayısıyla kapitalist özel mülkiyet" (**Kapital**, 5. kitap, s. 227) haline gelişini izah etmek için, bunları anlatmaktadır. Marx, küçük üretim biçimini tarif etmemekte, sermayenin ilk birikimi anlatılırken, dolaylı olarak, küçük üretim biçimine değinmektedir. Ve burada Marx, emekçinin, bütün enerjisi ile harekete gelebilmesi için, **üretim araçlarının emekçinin özel mülkiyetinde olmasının gerekliliğine vurguyu vurmaktadır.**

Köle ürettiği ürünün sahibi değildi, dolayısıyla bütün enerjisini harekete getirmiyordu. Serf, ürettiği ürünün ancak belirli bir kısmını senyöre veriyor, diğer kısmı kendisine kalıyordu; dolayısıyla köleye göre, enerjisini daha çok harekete getiriyordu, ama bütün enerjisini değil. Oysa, üretim araçlarının özgür özel mâliki olduğu zaman, emekçi, bütün enerjisini harekete getirecek, açılıp serpilecektir. Marx'ın sermayenin ilk birikimini izah ederken anlattığı işte budur. Ve görülmektedir ki, Marx, ne "küçük üretim biçimi" ile bağımsız bir üretim ilişkisini kastetmektedir, ne "küçük meta üretimi **ilişkisi**" diye bir üretim ilişkisinden söz etmektedir ve ne de "küçük üretim biçimi"ni "artaerkil üretimi ve basit meta üretimi[ni] içeren bir üretim ilişkisi" olarak ele almaktadır.

Devam edelim:

Boratav, benim, "ataerkil üretim" hususunda, değişik yazılardaki değişik cümlelerimden ataerkil üretimi nasıl tanımladığımı tespite çalıştıktan sonra, şöyle diyor: "Yukardaki cümlelerin belli bir üretim ilişkisinin tanımı olduğunu söylemek güçtür; zira herhangi bir **mülkiyet ilişkisini** içermemekte, daha ziyade bir işletme tarzından bahseder görünmektedir." (**PDA**, s. 188). Boratav, basit meta üretimini, bağımsız bir üretim ilişkisi olarak nitelediği zaman, biz, mülkiyet ilişkileri değişmeden üretim ilişkilerinin de değişmeyeceğini belirttik. (Bkz: **Aydınlık**, sayı 13, s. 48). Şimdi Boratav, "belli bir üretim ilişkisinin" "herhangi bir mülkiyet ilişkisini içer[mesi]" gerektiğini, aksi halde, bir işletme tarzından sözedilebileceğini yazıyor.

Boratav, Marx'ın "Ekonomi Politiğin Eleştirisi"ne yazdığı "Önsöz"de, belirttiği, "Gelişmelerinin belli bir aşamasında, toplumun maddî üretici güçleri, o zamana kadar içinde hareket ettikleri mevcut **üretim ilişkileriyle ya da bunların hukukî ifadesinden başka bir şey olmayan mülkiyet ilişkileriyle*** çelişkiye düşerler." (**Ekonomi Politiğin Eleştirisine Katkı**, Önsöz, s. 23) ünlü sözlerinin özünü, (kaynak göstermeden) şöyle ifade ediyor: "... üretim araçları üzerindeki **mülkiyetin değişen biçimleri ... insanlar arasında meydana gelen ... üretim ilişkilerini belirler.*** Mülkiyet ilişkileri böylece üretim ilişkilerinin hukukî görüntüsü olur." (**PDA**, s. 178).

Biz, Boratav'ın, Marx'tan aktardığı parçaya dönüyoruz, ve görüyoruz ki, Marx'ın "küçük üretim biçimi", **belli** bir mülkiyet ilişkisini içermemekte, aksine, çeşitli mülkiyet ilişkileri içinde görülebilen bir işletme tarzını belirlemektedir. Engels, "küçük bireysel üretim"in, "üretim araçları[nın], **bireysel kulla-**

nışa göre biçilmiş*" (**Anti-Dühring**, s. 414) olduğunu, "iş araçları[nın] -toprak, tarım âleti, atelye, takım- **sadece şahsen kullanılmak üzere***" (**Anti-Dühring**, s. 394) dağılmış olduğunu belirtirken, **üretim ilişkisini belirtmiyordu.** Toprağın ve diğer üretim araçlarının dağılmış olması, işte sadece bu, küçük üretim biçimini belirler. Toprak ve diğer üretim araçları kimin mülkiyetindedir, emekçi kimdir, üretilen ürünü kim, ne şekilde mülk edinmektedir bunların cevabı ise, üretim ilişkisini belirler. Küçük üretim, tek başına bir üretim ilişkisi olsaydı, küçük üretim için gerekli olan şartlar, yani toprağın ve diğer üretim araçlarının özel mâliki, daima **aynı** olmak gerekirdi: emekçi ise, emekçi; efendi ise, efendi; senyör ise, sönyör; vb...

Oysa, Boratav diyor ki, "üretim araçları üzerindeki mülkiyetin değişen biçimleri ... **insanlar arasında*** meydana gelen ... üretim ilişkilerini belirler". Fakat biz, küçük üretim biçiminde, **insanlar arasında değil,** üretici ile üretim araçları arasında bir münasebet gözlemekteyiz. Küçük üretim biçiminde, üretici ile üretim araçları arasındaki münasebet değişmediği halde, üretim araçlarının mülkiyet şekline göre, üreticinin ürettiği ürünün mülk edinilme şekli değişmektedir. Marx, üretim ilişkilerini, "varlıklarının sosyal üretiminde, **insanlar[ın] aralarında"*** kurdukları belirli, zorunlu, kendi iradelerine bağlı olmayan ilişkiler olarak nitelerken (bkz: **Ekonomi Politiğin Eleştirisine Katkı'ya Önsöz**) üretim ilişkilerini, **ücretici güçler arasındaki ilişkilerde değil, insanların kendi aralarındaki** ilişkilerde aramak gerektiğini açıkça belirtmektedir. Boratav'ın esas yanılgısı, üretici güçler arasındaki ilişkiyi, üretim ilişkisi olarak niteleyip; fiilî üretici ile üretim araçları sahibi arasındaki ilişkiyi ihmâl etmesindedir. Üretici güçler, toprak, pulluk, çift hayvanı, tohum gibi üretim araçlarıyla maddî değer üreten emekçilerdir; ve maddî değer üreten emekçiler ile diğer üretici güçler arasındaki ilişkiler, üretim ilişkisini değil, sadece üretim biçimini, üretim şeklini, işletme tarzını belirlerler. Üretim araçları üzerindeki mülkiyet şekilleri değiştiği zaman, üretim ilişkileri de değişir. Aynı küçük üretim biçimini, çeşitli üretim ilişkileri içinde görürüz; bunun için küçük üretim biçimi bir üretim ilişkisi değildir; bir üretim ilişkisi olduğu **yanlıştır.** Boratav küçük üretim biçiminin bir üretim ilişkisini belirlediğini söylemektedir ki, biz bunun yanlış olduğunu açıklamış bulunuyoruz.

Devam edelim:

Boratav, "Basit meta üretiminin ayrı bir üretim ilişkisi addedilmesinin temel nedeni"ni (s. 192) şöyle açıklıyor: "Üretim araçları üzerindeki **mülkiyet,*** küçük üreticiliğin bu iki türü (ataerkil üretim ve basit meta üretimi) arasında **görünüşte değişmediği*** halde, bir üretim biçimini nitelendiren diğer temel olgu, yani 'ödenmemiş artı-emeğe el koymanın özel biçimi', artı-ürünün 'ne gibi bir mekanizma ile hangi sınıflara intikal ettiği' açısından temel bir nitelik farkı vardır. Basit meta üretimi, ... aracı aylak sınıfların teşekkülüne yol açarak yeni sömürme türlerini geliştirir ve bu yüzden farklı bir üretim ilişkisi meydana getirir." (**PDA**, s. 192).

(Burada "ödenmemiş artı-emek" ile "artı-ürün"ün özdeş sayılması, ve üçüncü sosyal işbölümünü ifade eden aracı sınıfların (tacirin) teşekkülünün yeni bir üretim ilişkisi sayılması görüşünü ilerde eleştireceğiz.)

Boratav'dan da daha yukarda naklettiğimiz gibi, "**üretim araçları üzerindeki** mülkiyetin değişen biçimleri, ... üretim ilişkilerini belirler". Şimdi, Boratav, yeni bir tez ile çıkıyor karşımıza: üretim araçları üzerindeki mülkiyet **görünüşte** değişmediği halde, üretim ilişkisi değişmiştir; çünkü, "karşılığı ödenmemiş artı-emeğe el koymanın özel biçimi" değişmiştir.

Şimdi, tekrar, Boratav'ın Marx'tan aktardığı parçaya dönelim: görmüştük ki, "küçük üretim biçimi", üretim araçlarının, hem emekçinin özel mülkiyetinde, hem efendinin (kölecilikte), hem senyörün (feodalitede) özel mülkiyetinde mevcuttur. Şimdi de, bu "küçük üretim biçimi"ni "ödenmemiş artıemeğe el koymanın **özel biçimi**" açısından arıyalım: küçük üretim biçiminde, 1° üretim araçları emekçinin, ürettiği ürünün tümünü kendisi tüketiyor, "ödenmemiş artı-emek" yok, dolayısıyla, ödenmemiş artı-emeğe el koymanın özel biçimi yok; 2° üretim araçları efendinin, maddî değer üreten emekçi olan köle de efendinin, üretilen ürünün tümü efendinin, efendi yaşayabileceği miktarı köleye veriyor, ödenmemiş artı-emeğe el koymanın "özel biçimi" köleci sömürme biçimidir; 3° üretim araçları senyörün, serf, ürettiği ürünün bir kısmını hiç bir karşılık almadan senyöre veriyor; angarya yoluyla, senyörün malikânesinde çalışıyor; karşılığı ödenmemiş artı-emek, gerek ürün şeklinde, gerek fazla angarya emek şeklinde senyöre intikal ediyor; burada ödenmemiş artı-emeğe el koymanın "özel biçimi" feodal sömürmedir; (ticaret ve tefecilik konusunda ileride ayrıca duracağız) vb..

Şimdi görüyoruz ki, "küçük üretim biçimi" mevcut, ama ödenmemiş artıemek hem olmayabiliyor, hem de "özel biçimi", her üretim ilişkisine göre değişmektedir, yani "küçük üretim biçimi"nde, "ödenmemiş artı-emeğe el koymanın özel biçimi" yoktur. Ama Boratav'a göre, küçük üretim biçimi, ataerkil üretimi ve basit meta üretimini içeren **bir üretim ilişkisidir;** ve Boratav, basit üretim ilişkisi olduğuna kanıt olarak Marx'ın sözlerini göstermektedir. Ve biz gösterdik ki, küçük üretim biçimi, bir üretim ilişkisi değildir. Marx'ın metnini, küçük üretim biçimini bağımsız bir üretim ilişkisi olarak yorumlamaya da imkân yoktur.

2) ATAERKİL ÜRETİM VE BASİT META ÜRETİMİ. — Boratav'a göre, ataerkil üretim ve basit meta üretimi, küçük üretim biçiminin iki türüdür ve iki ayrı üretim ilişkisidir. "Küçük üretim biçimi"nin, bağımsız bir üretim ilişkisi olmadığını açıkça ortaya koyduktan sonra, artık küçük üretim biçimi üzerine kurulu olan görüşlerin kendiliğinden çökmüş olacağı tabiidir. Ama bu konuda, Boratav'ın başka eleştirilmesi gereken okuru yanıltıcı görüşleri de vardır.

Önce, "ataerkil üretim" ve "basit meta üretimi" konusunda, **Emek** yazarı Boratav ile **Proleter Devrimci Aydınlık** yazarı Boratav arasındaki çelişen ve değişik olan görüşleri kanıtlayalım:

1° **Emek** yazarı Boratav'a göre, ataerkil üretim diye bir şey bilinmemektedir, **Proleter Devrimci Aydınlık** yazarı Boratav'a göre, küçük üretimin doğal ekonomiyi temsil eden dönemi, ataerkil üretim ilişkisini belirler. 2° **Emek** yazarı Boratav'a göre, küçük üretimin her şekli basit meta üretim "ilişkisini" belirler, **Proleter Devrimci Aydınlık** yazarı Boratav'a göre, küçük üreticinin ancak kısmen veya tamamen piyasa için üretimde bulunması, basit meta üretimini temsil eder. 3° **Proleter Devrimci Aydınlık** yazarı Boratav, **Emek** yazarı Boratav'a yeni bir katkıda bulunuyor, ve ataerkil üretim "ilişkisinden" basit meta üretim "ilişkisine" geçişi (üretim ilişkilerindeki "devrim"i) sahneye koyuyor. 4° Aynı konuyla ilgili olduğu için belirtelim, **Emek** yazarı Boratav'a göre, küçük üreticinin ürettiği ürün metadır, **Proleter Devrimci Aydınlık** yazarına göre, üreticinin ürettiği fakat tükettiği kısım değil, mübadele edilen kısım metadır. 5° Fakat... (... "Basit Meta Üretimi ve Küçük-Burjuva Ekonomisi" ara başlığı altında devam edeceğimiz için, şimdilik bu kadarı

yeter.)

"Ataerkil Üretim Nedir?" Bu kısa cümle, Boratav'ın, beni eleştiren yazısının ara başlıklarından biridir. Ne **Gelir Dağılımı** kitabında ve ne de **Emek**'deki yazısında, ataerkil üretimden **tek kelime olsun** söz etmemiş olan Boratav, şimdi, "ataerkil üretim nedir?" diyor, ve benim ataerkil üretim konusundaki cümlelerimi eleştirerek söze başlıyor. Şimdi, **Proleter Devrimci Aydınlık** yazarı Boratav'ın ataerkil üretim ve aterkil üretimden basit meta üretim "ilişkisi"ne geçişi anlatan öğretilerini yakından izleyelim :

"Üreticinin -diyor Boratav-, **üretim araçları üzerindeki mülkiyetinin teessüs etmiş bulunduğu,*** ancak üretimin 'tabiî ekonomi' şartları altında yürütüldüğü üretim tarzına 'ataerkil üretim' deniyor. Kökeninde, 'toprağa ortaklaşa sahip olan ve toprakta ortaklaşa tarım yapan ataerkil ev topluluğu' vardır. ... (Engels, **Ailenin Kökeni**, s. 88-89). Bu köy toplulukları, tabiî ekonomi şartlarında yaşadıkları sürece, ataerkil üretimi temsil etmişlerdir. 'Tabiî ekonomi' ise, işbölümünün aile içinde veya nihayet köy topluluğunun sınırları içinde kaldığı bir ekonomidir." (**PDA**, s. 188).

Hatırlatalım ki, daha yukarda belirttiğimiz gibi, Boratav'a göre, ataerkil üretim, küçük üretim biçiminin Marx'a göre ya bir türüdür, ya da Lenin'e göre ataerkil üretim ile basit meta üretimi, "iki ayrı üretim ilişkisi"dir (**PDA**, s. 188). Boratav, biraz sonra ele alacağımız gibi, daha çok Lenin'in ele alış tarzını benimsemekte, ve "Ataerkil Üretimden Basit Meta Üretimine Geçiş" ara başlığı altında, iki üretim ilişkisini bir "devrim" çizgisiyle birbirinden kalın bir duvarla ayırmaktadır.

Boratav, "tabiî ekonomi"yi, "işbölümünün aile içinde veya nihayet köy sınırları içinde kaldığı bir ekonomi" olarak nitelemekte, ve buna bağlı olarak, "ataerkil üretimi" de, **"işbölümünün** aile içinde veya **nihayet** köy topluluğunun sınırları içinde" kaldığı bir üretim olarak ele almaktadır. Ve, "küçük meta üretiminin ... büyük kısmı üretici tarafından tüketiliyor ve cüzî bir kısmı **mahallî olarak mübadele ediliyorsa***", "... sadece diğer üreticilerle (ve aracılar girmeden) ... **sınırlı bir değiş-tokuş*** varsa ... ancak bu halde, küçük meta üretimi hâkim bir üretim ilişkisi haline" (**Emek**, s. 8) gelecektir. (3)

Okur, "mahallî olarak üreticilerle mübadele"nin, "aracılar girmeden" "sadece diğer üreticilerle" yapılan "sınırlı bir değiş-tokuşun", "köy topluluğunun sınırları içinde kal[ması]" gereken **tabiî ekonomi** olduğunu sanmamalıdır!! O zaman, "ataerkil üretimi", "basit meta üretim ilişkisi" olarak nitelemek olurdu ki, **Emek** yazarı Boratav'ın bu görüşü, **Proleter Devrimci Aydınlık** yazarı Boratav'a göre tamamen yanlış olurdu. Öyleyse nedir bu sınırlı değiş-tokuş, bu ürünlerin cüzî bir kısmının mahallî olarak mübadelesi? Boratav, **Proleter Devrimci Aydınlık**'ta cevap veriyor:

---

(3) Boratav, **Emek**'teki yazısında "değiş tokuş" sözünü kullanıyordu, ben bununla "takas"ı kastettiğini yazmıştım. ("Takas" diye yazmışım ama, Boratav, "trampa" demek istediğimi anlamış.) Fakat, Boratav diyor ki, "**Emek**'teki yazımda 'değiş-tokuş'u **trampanın değil mübadelenin Türkçe karşılığı olarak*** kullandığım, dikkatli okuyucu tarafından her halde **kolaylıkla*** anlaşılmaktadır." (s. 190). Trampa da şüphe yok ki, bir mübadeledir, ama genel eşdeğer olan **para ile** mübadele değildir; biz, bunun karşılığında ya "mübadele", ya "değişim" sözünü kullanıyoruz; "değiş-tokuş" ise ürünlerin birbirleriyle **dolaysız mübadelesidir. Türkçe Sözlük:** "**değiş** is. Bir şey verip yerine başka bir şey alma, °**Mübadele:** Buğdayı pirinçle değiş etmek. ꞩ — **tokuş.** hlk. değiş." (Kısaltmalar: **is.** isim veya isim yerine; **hlk.** halk ağzında.) Yani "değiş-tokuş"un Türkçesi, trampadır; ürünlerin dolaysız mübadelesidir. Ve dikkatli bir okur, Boratav'ın "... diğer **üreticilerle*** (ve **aracılar girmeden***) ... **sınırlı*** bir değiş tokuş" (**Emek**, s. 8) sözü ile trampadan başka bir şey kastetmediğini anlamakta güçlük çekmeyecektir.

"Ortaçağda, hatta bugün dahi yer yer ülkemizde, **köylünün kasaba pazarlarında*** ürününü tüketiciye doğrudan doğruya satması; ürününün karşılığı elde ettiği parayla da kasaba zanaatkârlarından tüketim araçlarını satın alması, 'ürün fazlasının ve aracıların mevcut olmadığı' **basit meta üretiminin ilkel bir türüdür.***" (**PDA**, s. 190.)

Açıkça anlaşılmaktadır ki, doğal (tabiî) ekonomi, işbölümünün aile içinde veya **nihayet** köy topluluğunun sınırları içinde kaldığı bir ekonomidir. Köy topluluğunun sınırlarına taşıldığı, kasaba pazarına inildiği anda — ki, ortaçağda zanaat, kasaba ve şehirlerde toplanmıştır —, ataerkil üretim ilişkisinden, basit meta üretim ilişkisine (ortaçağa hâkim olan Boratav'ın **bu** basit meta üretim "ilişkisi"nin, daha sonra, küçük-burjuva ekonomisiyle eşdeğer tutulduğu konusundaki görüşlerini ilerde eleştireceğiz), yani doğal ekonomiden meta ekonomisine geçilmiş olur. Oysa,

"Doğal ekonomide toplum, aynı **yapıda*** ekonomik üniteler kümesinden meydana gelmiştir. Bu ünitelerden her birisi, her nevi hammadde üretiminden tutun da, kendilerine özgü tüketim ihtiyaçlarını karşılamak üzere gerekli işlemlere varıncaya kadar bütün işlemleri yapardı. **Esas olarak üretim fazlasının mübadele edildiği bu tip ekonomi,** kapitalizmin ortaya çıkışına kadar **üstünlüğünü*** sürdürmüştür." (Nikitin, **Ekonomi Politik**, s. 36.) Görülüyor ki, doğal ekonomiyi belirleyen "**aynı yapıda**" "ekonomik üniteler kümesi"dir. Bir köyde, her köylü evinde, aşağı yukarı, aynı şeyler üretilir. Bu, doğal ekonominin temel özelliklerinden biridir; fakat bu, ataerkil üretimin temelini teşkil etmez. İlkel komünal üniteler, köy komünleri (köy cemaatleri) doğal ekonomiye dayanır; feodal ünitelerde doğal ekonomi hâkimdir.

Oysa Boratav, "tabiî ekonominin (yani ataerkil üretimin K. B.)" (s. 193) veya "Ataerkil üretimin, tabiî ekonominin sınırları" (s. 190) diyerek, "doğal ekonomi" ile "ataerkil üretimi" özdeş kavramlar olarak ele alıyor. Her "doğal ekonomi"ye dayanan, her "doğal ekonomi"nin hâkim olduğu ünite, "ataerkil üretimi" kapsamaz; ama doğal ekonomi, "ataerkil üretim"in bir özelliğidir.

Ataerkil üretimde, aynı yapıda ekonomik üniteler, **bağımsız** köylü aileleridir (serf ailesinden ayırmak için, "bağımsız" sözüne dikkat ediyoruz ve bununla, aslında, toprağın ve diğer üretim araçlarının sahibi olan köylü ailelerini ifade ediyoruz). Köylü aileleri ekonomisi, aynı yapıda ekonomik ünitelere sahiptir; köyler, aynı yapıda ekonomik üniteler topluluğudur. Oysa köy cemaatlerinde, ekonomik ünite, köy topluluğudur. Bir köyde, bağımsız yani üretim araçlarının özel sahibi olan A, B, ... Z köylü aileleri bulunsun. Genel olarak, A köylü ailesi, buğday, koyun, peynir, çorap üretir; B köylü ailesi, buğday, koyun, peynir, çorap üretir; Z köylü ailesi, buğday, koyun, peynir, çorap üretir. Köylü aileleri ekonomisi, aynı yapıda ekonomik ünitelerdir. Burada, üretim fazlaları mübadele edilir; ve üretim fazlasının mübadele edilmesi, bunun, meta ekonomisi olduğunu belirlemez; doğal ekonominin bir özelliğidir. Kendi tüketimi için üretir, kullanım-değerleri üretir, üretim fazlası mübadele edilir. Bu mübadele sadece köy içinde değil, sadece iki köy arasında değil, köy ile kasaba arasında, hatta Hint'ten gelen bezirgânla köylü arasında da vs. olmaktadır. Meta ekonomisinde, kendisi için değil, kullanım-değerleri değil; esas olarak, piyasa için üretir, değişim-değerleri üretir. Doğal ekonomide, üretim fazlalarının mübadele edilmesini, (daha sonra da göreceğimiz gibi) Boratav, ataerkil üretim ilişkisinden basit meta üretim ilişkisine köklü bir geçiş olarak nitelemektedir; oysa bu, meta üretiminin henüz oluş halinde olduğunun bir belirtisidir. Engels, "ortaçağ toplumu"nu şöyle özetler: "Küçük

bireysel üretim. Üretim araçları, bireysel kullanışa göre biçilmiş. ... Üreticinin kendisinin, ya da feodal senyörünün dolaysız tüketimi için üretim. Yalnız bu tüketimin üstünde bir üretim fazlası olduğu takdirde, bu fazlalık, satışa çıkarılır ve değişime katılır; demek ki **emtia üretimi henüz oluş halindedir.***" (**Anti-Dühring**, s. 414).

Açıktır ki, doğal ekonomi, sadece ataerkil üretimi değil, çeşitli üretim ilişkilerini kapsamaktadır ve aynı zamanda üretim fazlalarının mübadele edilmesi, köy sınırlarını taştığı zaman, doğal ekonomiden meta ekonomisine geçilmiş olunmamaktadır. Köylünün tuz, gazyağı, iğne, demir gibi, genellikle köy sınırlarının dışında üretilen emtiayı satın alabilmesi için, üretim fazlası ürünlerini, **nihayet** köy sınırlarının dışında mübadele etmek zorunluluğu vardır; ve bu, tayin edici miktarda olmadıkça, doğal ekonomiyi, esas olarak, doğal ekonomi olmaktan çıkarmamaktadır. Aynı şekilde, ataerkil üretimde de, bağımsız köylü ailesinin üretim fazlalarını mübadele etmesi, onun, doğal ekonomiden (Boratav'a göre, "ataerkil üretim ilişkisi"nden) meta ekonomisine (Boratav'a göre, "basit meta üretim ilişkisi"ne) geçişine bir kanıt teşkil etmemektedir.

Boratav, ataerkil üretimi, doğal ekonomiyle özdeş olarak ele aldıktan sonra, bizzat kendisinin Engels'den aktardığı tanımı unutarak, serf tarımını hem ataerkil, hem basit meta üretimi gibi iki ayrı üretim "ilişkisi" içinde gösteriyor. Başka bir deyişle, serf (ki, buradaki serf, feodal üretim biçiminin bir parçası olan serftir), doğal ekonomiye tâbi ise "ataerkil üretim ilişkisi"ni, basit meta üretiyorsa "basit meta üretim ilişkisi"ni temsil etmektedir. Yani feodal üretim ilişkisi, kendi karnında ayrı ayrı sayısız üretim ilişkilerini taşımaktadır!

"... feodal üretim biçiminin hâkim olduğu herhangi bir sosyo-ekonomik kuruluş tarımda öyle bir görüntü taşır ki, **ataerkil üretim veya basit meta üretiminin ilişkileri üzerine feodal mülkiyet ilişkileri, dolayısıyla feodal** sömürme biçimleri zerkedilmiştir" (**PDA**, s. 198); veya "... bu üretim biçimi ["ataerkil üretim"] ayrıca feodal sömürmeye tâbi değilse, yani hâkim feodal üretim biçiminin bir parçası değilse..." (**PDA**, s. 192) ve diğer ifadelerinde de açıkça anlaşılacağı üzere Boratav, serf tarımının, aynı zamanda, ayrı bir üretim ilişkisi olarak nitelediği ataerkil üretim "ilişkisinin", feodal üretim ilişkisinin bir parçası olduğunu söylemektedir. Daha önce, Boratav'ın da Engels'den aktardığı gibi, ataerkil üretimin, "kökeninde toprağa ortaklaşa sahip olunan ve toprakta ortaklaşa tarım yapılan ataerkil ev topluluğu" vardır. Ama, serf, her ne kadar toprağın tasarruf hakkına sahip ise de, toprağın "özgür özel maliki" değildir (toprağı senyör satabilir, ama serf satamaz, serf toprakla birlikte satılır), ve burada, toprağa ortaklaşa sahip olunan ve aslında toprağın çıplak mülkiyetinin kendilerine ait olmadığı bir köylü ailesi vardır. Burada serf ailesi üyeleri ortaklaşa üretimde bulunur, ama üretilen ürünün tümü aile üyeleri arasında ortaklaşa paylaşılmaz, belirli bir fazla, üretime katılmayan ve aldığı fazlanın karşılığında hiç bir eşdeğer ödemeyen senyöre intikal eder. Aynı yapıya sahip ekonomik **birim**, feodal üretim ilişkisinde, tepesinde senyörün bulunduğu serf aileleri topluluğudur; ve ataerkil üretimde, tepesinde senyörün bulunmadığı, ailenin yaşlı veya başka bir erkek reisin yönetiminde, bağımsız bir köylü ailesi **birimi** mevcuttur. Boratav, feodal üretim tarzının bir parçası da olabileceğini yazdığı ataerkil üretimi, "küçük meta üretim ilişkisi"nden ayırmak için, ataerkil üretimde, "üretimin tümü [nün] **aile içinde*** kal [dığını], **aile içinde*** aynen tüketil [diğini]" (**PDA**, s. 189) yazmaktadır.

Doğru olmamakla birlikte, Boratav'ın bu tarifinin, gene Boratav'ın ataerkil üretimin feodal üretim tarzının bir parçası olduğunu iddia eden görüşüyle çeliştiğini göstermek için belirtelim ki, serflik tarımında, üretilen ürünün tümünün ailenin içinde kalmadığını, aynen aile içinde tüketilmediğini, bir kısmının senyöre intikal ettiğini görüyoruz. Ortaklaşa üretimde bulunulan ve ortaklaşa tüketilen ve üretim fazlalarının ortaklaşa paylaşıldığı ataerkil üretime kıyasla, serflik tarımında, ortaklaşa üretimde bulunmayan senyöre, serf ailesi, angarya şeklinde fazla emek ve karşılığında hiç bir eşdeğerin ödenmediği bir ürün ödemekle yükümlüdür. Yani serflik tarımında ne ürünü paylaşanların ortaklaşa üretimi, ne üretime katılanların ortaklaşa tüketimi ve ne de ürün fazlalarının üretime katılanlar tarafından ortaklaşa paylaşıldığı bir durum sözkonusudur.

Boratav'ın, "ataerkil tarım endüstrisi"yle ilgili olarak, Marx'tan aktardığı pasajın devamında, (biraz ilerde, **Ekonomi Politiğin Eleştirisine Katkı**'dan nakledeceğimiz pasajda görüleceği gibi) Marx, "emeğin toplumsal niteliğine" örnek olarak aldığı "ataerkil köy endüstrisi"den hemen sonra, ataerkil köy endüstrisinin **ayrı** olarak, "ortaçağın **angaryalarını ve yükümlülüklerini**" bu arada serflik tanımını ele almaktadır. Burada da açıkça görüleceği gibi, Marx, "ataerkil köy endüstrisi" ile, "ortaçağın angarya ve yükümlülüklerini" birbirinden ayırmakta, Boratav ise, Marx'ın bu ayrımı yaptığı cümlelerin bazılarından yararlanarak, ataerkil üretimin, feodal üretim tarzının bir parçası da olabileceğini iddia etmektedir.

Oysa biz açıkladık ki, ataerkil üretimi, feodal üretim ilişkisinin bir parçası saymak mümkün değildir.

Şimdi ataerkil üretimin özüne gelmiş bulunuyoruz:

Boratav, ataerkil üretim konusundaki cümlelerine (yukarıya aktardığımız kısma) şöyle devam ediyor: "Tabiî ekonominin en saf ve ilkel biçiminde; yani 'kendi ihtiyacı için tahıl, hayvan, iplik, keten bezi, urba vs. üreten ve yapan bir köylü ailesinin pederşahi (ataerkil, K. B.) tarım endüstrisi[nde]... bu değişik şeyler ailenin karşısına aile emeğinin farklı ürünleri olarak çıkarlar. Fakat birbirleri karşısında mal (meta) olarak yer almazlar.' (**Kapital**, Cilt I, Kitap 1, s. 86). "Yani üretimin tümü aile içinde kalır; aile içinde aynen tüketilir." (**PDA**, s. 188 - 189).

Marx'ın sözleri, "üretilen ürünlerin **tümünün** aile içinde kal[masına]" bir örnek olarak verilebilir mi? Yoksa Marx, bu sözlerin geçtiği yerlerde, tamamen başka bir noktaya değinmek için mi, "toplumsallaşmış emeği gözden geçirmek için" mi eğilmektedir. Şayet Marx, ürünlerin tümünün tüketildiğine, hiç bir şeyin mübadele edilmediğine bir örnek vermek için bu cümleleri yazmış olsaydı, bu sözleri Boratav'ın yorumladığı şekilde yorumlayabilirdik. Ama "elimizin altında" bir örnek olan ataerkil tarım endüstrisi, Marx'ın yazdığı zaman varolan, Lenin'in yazdığı üzere daha sonra da varolan köylü aileleri endüstrisidir. Bunlar, en ilkel durumlarda olsalar bile, kasabaya inmişlerdir, en ilkel durumlarda pencerelerini küçük bir cam ile, karasabanın ucunu bir çift demir ile kapamışlardır, hayvanlarını kesecek bıçağın demirini, hayvanlarına yalatacak tuzu, elbiselerini dikecek iğneyi almak için bir miktar ürün mübadele etmek zorundadırlar ve bu mübadelenin köyün sınırları dışına çıkması bir zorunluluktur. Burada, Marx'ın sözlerinden, Boratav'ın çıkardığı anlamı, "ürünlerin **tümü** aile içinde kalır; aile içinde **aynen** tüketilir" anlamını çıkarabilmek katiyen mümkün değildir. Burada üretim, ailenin kendi ihtiyacı için üretimdir, yoksa üretim fazlalarının mübadele edilmediği anlamına gelmez.

Öyle yıllar olabilir ki, ailenin ihtiyacı için üretilen yağ, ailenin ihtiyacından fazla olabilir, aile bu miktarı ailenin ihtiyacını karşılamak için ürettiğinden hepsini tüketmek zorunda değildir ve kokutmak zorunda da değildir; mübadele edecektir; ama, üretimin amacı olan ailenin kendi ihtiyacı için üretim, değişmemiş olacaktır.

Marx'ı doğru yorumlamak için, Marx'ın **aynı** sözlerini bir kere de biz aktaralım. Marx diyor ki :

"Ortak, yani **doğrudan doğruya toplumsallaşmış** emeği **gözden geçirmek için,*** bu emeğin bütün uygar halkların tarihlerinin başlangıcında görülen, kendiliğinden doğmuş şekline kadar geriye gitmemize ihtiyaç yoktur. Kendi ihtiyacı için tahıl, hayvan, iplik, keten bezi, urba vb. üreten ve yapan bir köylü ailesinin ataerkil tarım endüstrisi hemen elimizin altında bir örnektir. **Bu değişik şeyler ailenin karşısına aile emeğinin farklı ürünleri olarak çıkarlar; fakat birbirleri karşısında, meta olarak yer almazlar.*** Bu ürünleri üreten, tarım, hayvancılık, iplik eğirme, dokumacılık, terzilik, vb. gibi, çeşitli işler bizatihi toplumsal fonksiyonlardır, çünkü, ailenin fonksiyonları tıpkı meta üretimi düzenindeki gibi kendilerine özgü ve kendiliğinden gelişen iş-bölümüne sahiptirler. İşin mevsim değişmesiyle birlikte değişen tabiî şartları yanında, **aile içindeki bölünümünü ve aile üyelerinin her birinin çalışma (iş) sürelerini cins ve yaş farkları belirler ve düzenler.*** Bireysel iş-güçleri burada zaten ailenin ortak işgücünün organlarından başka bir şey olmadıkları için, bireysel iş-güçlerinin zaman süresi ile ölçülen harcama miktarları da, kendiliğinden, bizzat işlerin toplumsal niteliğini belirleyen şeyler olurlar." (**Kapital**, 1. Kitap, 2. baskı, s. 117.)

Bilindiği gibi, Marx, **Kapital**'in birinci cildinin ilk bölümünde, **Ekonomi Politiğin Eleştirisine Katkı** adlı eserini özetlemiştir. (Bkz: "Birinci Almanca Baskıya Önsöz", **Kapital**, 1. Kitap, 2. baskı, s. 9.) **Ekonomi Politiğin Eleştirisine Katkı**'da, aynı konuyu inceleyen Marx, şöyle yazmaktadır: "Ataerkil köy endüstrisinde, iplikçi ile dokumacı aynı çatı altında oturdukları zaman ya da diyelim ki ailenin kendi ihtiyaçları için ailede kadınlar iplik büktüğü, erkekler de dokumacılık yaptığı zaman, iplik ve kumaş, **toplumsal** ürünlerdi, iplik bükmek ve kumaş dokumak da aile çerçevesini aşmadan **toplumsal** işlerdi. Ama bunların toplumsal niteliği, genel eşdeğer olan ipliğin, genel eşdeğer olarak kumaşla değiştirilmesinden ya da her ikisinin aynı genel iş-zamanının herhangi bir eşdeğer ifadesi olarak birbiriyle değiştirilmesinden ileri gelmemekteydi. Olan şey, ilkel işbölümü ile aile çerçevesinin çalışma ürününe kendi özel toplumsal damgasını vurmasıydı. Yahut da ortaçağın angaryalarını ve yükümlülüklerini ele alalım. Bunlar, bireylerin aynî vergi ödemeleri olarak yaptıkları belirli işlerdir; burada toplumsal bağı teşkil eden işin genelliği değil, özelliğidir. Ve nihayet bütün uygar halkların tarihlerinin eşiğinde bulduğumuz gibi, kökendeki biçimiyle, kollektif çalışmayı ele alalım. Burada emeğin toplumsal niteliği, ..." ve ilh. (**Ekonomi Politiğin Eleştirisine Katkı**, s. 95)

Gerek **Kapital**'deki, gerek **Ekonomi Politiğin Eleştirisine Katkı**'daki cümleler, ister incelendikleri konu içinde ele alınsın, ister incelendikleri konulardan ayrı bağımsız cümleler olarak ele alınsın, bu cümlelerden, hiç bir zaman, Boratav'ın iddia ettiği gibi, "ataerkil köy endüstrisinde", Marx'ın, "üretimin tümü [nün] aile içinde kal [dığını]; aile içinde aynen tüketil [diğini]" (**PDA**, s. 189) söylediğini iddia edebilmek mümkün değildir. Burada, toplumsal emeği ifade eden, ama aile üyelerinin birbirlerinin karşısına meta olarak çıkmayan ürünlere bir örnek olmak üzere, "ataerkil köy endüstrisi" örnek olarak ele alın-

maktadır. Ürünlerin, aile üyelerinin birbirleri karşısına toplumsal emek ürünü olarak çıktıkları halde, gene aynı aile üyelerinin birbirleri karşısına meta olarak çıkmamış olan ürün kitlesi burada sözkonusu edilmektedir ve Marx'ın amacını, maksadını, **Kapital**'in birinci bölümünde özetlenen **Ekonomi Politiğin Eleştirisine Katkı**'da, bütün açıklığıyla görmek mümkündür. Burada, gerek, "ataerkil köy endüstrisi"nde, gerek ortaçağ yükümlülükleri içinde olan serflik tarımında, gerek "uygar halkların tarihlerinin eşiğinde" üretimin **tümünün** aile içinde kaldığı ve **aynen** aile içinde tüketildiği meselesi değil, "kolektif çalışma", toplumsal emek ele alınmakta, ve toplumsal emek ürünlerinin, daima ve her durumda "meta" haline gelmedikleri anlatılmaktadır. Mesele, ürünün, meta haline gelmemiş bulunan ve aynı zamanda toplumsal emek ürünü olmasıdır; ataerkil köy endüstrisinde ele alınan, **tüm** ürünün aile içinde aynen tüketilmiş olması değil, aile içinde tüketilmiş olan **kısmın** toplumsal emek ürünü olduğu halde meta olmadığının kanıtlanmasıdır. Ama bu örnekten bizim ataerkil üretimde işbölümü konusunda çıkaracağımız sonuçlar vardır; çünkü burada, dolaylı olarak işbölümü üzerinde durulmaktadır.

Biz, daha önceki yazımızda (**Aydınlık**, sayı 13, s. 44), Marx'dan naklederek belirttik ki, "Emeğin ürünü ile kendi ihtiyacını karşılayan bir kimse her ne kadar bir kullanım-değeri yaratmışsa da bir meta yaratmamıştır. Meta üretmek için, o kimsenin, yalnız kullanım-değeri değil, bir başkası için kullanım-değeri üretmesi gerekir, ve sırf başkası için üretmesi de yetmez. Ortaçağların köylüsü, derebeyi için kira-bedelimsi-tahıl, papaz için öşür-tahıl üretirdi. Ama ne kira-bedelimsi-tahıl, ne de öşür-tahıl, bir başkası için üretildi diye, meta demek değildir. Meta olabilmek için ürünün kendisine kullanım-değeri olacağı başka bir kimseye değişim yoluyla devredilmek üzere üretilmiş olması gerekir." (**Kapital**, I. Kitap, s. 31-32 (2. baskı, s. 65 - 66).)

Marx, şimdi, ataerkil üretimde, bir ürünün, kullanım-değeri olacağı başka bir kimse için üretildiği halde, bunun "meta" olmadığını belirtmektedir. Buna, "elimizin altında" en iyi örnek ataerkil üretimdir. Ataerkil aile içinde, işbölümü vardır ve fakat, aile üyelerinden biri tahıl üretir, biri hayvan üretir, biri iplik büker, biri çorap dokur, ama "bu değişik şeyler ailenin karşısına aile emeğinin farklı ürünleri olarak çıkarlar"; fakat bunlar, üyelerin "birbirleri karşısında meta olarak yer" almamaktadırlar.

Biz buradan nereye geliyoruz? "Toprağa ortaklaşa sahip olan ve toprakta ortaklaşa tarım yapan" (Engels, **Ailenin Kökeni**, s. 88) ve "artı-ürünlerine ortaklaşa sahip ol [an]" (aynı eser, s. 86) ataerkil ev topluluğuna. Burada, "işin, mevsim değişmeleriyle birlikte değişen doğal şartlar yanında, aile içindeki bölünümünü ve aile üyelerinin her birinin çalışma (iş) sürelerini, **cins ve yaş farkları belirler ve düzenler***". Ataerkil üretimde, bir işbölümü vardır, ama bu işbölümü, **sosyal bir işbölümü değil**, cins ve yaş farklarına göre belirlenen **ilkel işbölümüdür.** Kapitalist toplumda, modern karı-koca ailesinden, bu bakımdan ataerkil ev topluluğu tamamen ayrılır. Modern karı - koca ailesinde, kadın ev kadını olarak kalsa bile, erkek sosyal işbölümü içinde yerini almıştır ve aile üyeleri birbirlerinin karşılarına, kendi ürettikleri ürünleri değil, (yarı-hammaddeden başlayarak) başkalarının ürettikleri ürünleri çıkarırlar, vs..

Devam edelim:

Diyor ki Boratav, "Küçük üretici ürünün bir bölümünü, kaideten ve muntazaman **piyasa için üretmeye başladığı an,*** basit meta üretiminin doğduğu nu söyledik. Ancak, bu, üretimin büyük kısmını bizzat üreticinin tüketimi

için alıkonmasına engel değildir. Üretimin büyük kısmı üretici tarafından alıkonuyorsa, basit meta üretiminden bahsetmeye hakkımız var mıdır? Marx diyor ki: '**Ürün kitlesinin çok büyük bir kısmının doğrudan doğruya üreticilerinin zatî ihtiyaçlarını gidermeye yöneldiği, mal (meta) haline gelmediği** ve dolayısıyla da toplumsal üretim sürecinin daha uzun bir zaman, genişliğine ve derinliğine değişim-değerinin hâkimiyeti altında yürütülmeyeceği hallerde bile **mal (meta) üretimi ve mal (meta) dolaşımı** olabilir.' (**Kapital,** Cilt I, Kitap 2, s. 45. siyahlar bana ait. K.B.) Demek oluyor ki, meta üretimine geçmek için, piyasa için üretimin başlaması gerekli ve yeterli [**Emek** yazarı duyuyor mu?] şarttır. 'Ürün kitlesinin **çok büyük kısmı**'nın üreticiler tarafından zatî tüketim için alıkonması, basit meta üretiminin varlığına engel değildir; basit meta üretimi için piyasaya arzedilmesi gereken belirli ve asgarî bir üretim miktarının şart koşulması, Marx'ın öğretisiyle bağdaşamaz." (**PDA,** s. 191.)

Boratav, küçük üreticinin bir miktar (bu miktar ne olursa olsun) meta üretmiş olmasını, "ataerkil üretim"den "basit meta üretim ilişkisine" **geçiş** olarak niteliyor. Biz, bir ürünün meta haline gelmesi için üretilen ürünün belirli ve asgarî kısmının piyasa için üretilmesini şart koşmadık (bu, çocukça bir iddia olurdu); üretilen tüm ürünün küçük bir kısmının meta haline gelmiş olmasının, üretimin doğal niteliğini değiştirmeyeceği gibi, üretilen ürünün üretici tarafından doğrudan doğruya tüketilen kısmı da meta haline getirmeyeceğini söyledik. Boratav, "ürün kitlesinin çok büyük kısmının üreticiler tarafından zatî tüketim için alıkonması, basit meta üretiminin varlığına engel değildir" derken, sanki biz, "engeldir" dermişiz gibi; "basit meta üretimi için piyasaya arzedilmesi gereken belirli ve asgari bir üretim miktarının şart koşulması, Marx'ın öğretisiyle bağdaşmaz" derken, sanki biz, meta üretimi için "belirli ve asgarî" bir miktar "şart koşuyormuşuz" gibi, yazılarımızla ilgisi olmayan, uydurma isnatlarda bulunmaktadır.

Engels diyor ki: "Ortaçağ toplumunda" "köylü ailesi" "kendi öz ihtiyaçlarından ve senyöre vermekle yükümlü tutulduğu aynî vergilerden **bir miktar fazla üretecek hale gelirse, ancak o zaman, emtia da üretmiş olurdu.***" (**Anti-Dühring,** s. 399.) Gene Engels'den nakledelim: Ortaçağ toplumunda, "üreticinin kendisinin, ya da feodal senyörünün dolaysız tüketimi için üretim. **Yalnız bu tüketim üstünde bir üretim fazlası*** olduğu takdirde, bu fazlalık, satışa çıkarılır ve değişime katılır: demek ki, emtia üretimi henüz oluş halindedir..." (**Anti-Dühring,** s. 414).

Biz ne diyoruz? Boratav'ın yanlış bulduğu "basit meta" sözünü eleştirmek için, (4) bizzat Boratav'ın naklettiği cümleme bakılsın: "Yarıcı veya kiracı[nın] ... kendisine kalan ürünün tüketimden fazla olduğu haller mevcuttur. İşte bu fazla miktarı, diğer tüketim ihtiyaçlarını karşılamak için satacaktır; işte bu

---

(4) Boratav, "basit meta" sözünü kullandığım için, "bilimsel sosyalizmin terminolojisine" **sahip çıkarak,** şöyle diyor: "Şüphesiz ki, kategori ve kavram yaratmakta kimsenin özgürlüğünü kısıtlayamayız. Ancak bunu yapan kişi, kullandığı terimlerin 'bilimsel sosyalizmin terimleri ve doğru' olduğunu da iddia etmekte ise, bilimsel sosyalizmin **bugüne dek*** yaratmış olduğu terimler ve kategorilerle **yetinmeyi tercih edenler***, itiraz edebilirler ve derler ki: Marxist politik iktisatta **basit meta üretimi, metanın basitini üretmek değildir;** 'basit meta' diye bir kategoriye yer yoktur." (**PDA,** s. 194.)

"Basit meta" diye marksist politik iktisatta bir kategoriye "bugüne dek" yer verilmediğini söyleyen ve "bilimsel sosyalizmin bugüne dek yarattığı terimler ve kategorilerle yetinenler" adına, yani işportacıyı "burjuva" sayan bilimsel sosyalizm (!) adına, bize karşı pek kibar olmayan bir ifade kullanan Boratav'a hemen söyleyelim ki, "bilimsel sosyalizm" ile, "marksist politik iktisat" ile kastedilen, başta Marx ve gene başta

miktar 'basit meta'dır." Boratav, burada, yanlış olduğunu iddia ettiği "basit meta" sözü üzerinde gürültü koparacağına, bir ürünün meta olması için "belirli ve asgarî miktarda olmasını şart koştuğumuza" dair bize isnadının karşıtı görüşleri kendisinin naklettiği cümlelerimizde bulacaktı.

Devam edelim: Biz şöyle dedik: "Senyörün, serften doğrudan doğruya ürettiği ürünü zaptettiği, sömürdüğü —Boratav'ın iddia ettiği gibi— 'küçük meta üreticisinin' meydana getirdiği ürün fazlası değildir. **Burada meta,**** ancak, senyörün serften aldıktan sonra kalan üründen kendi ailesinin [serf ailesinin] tüketimi için olanı ayırdıktan sonra, **geriye kalan miktar olabilir.****" (**Aydınlık**, s. 47.)

Görülüyor ki hiç bir zaman, Boratav'ın, Marx'tan aktardığı metne aykırı bir görüş, yani ürünün büyük kısmı üretici tarafından tüketildiği hallerde, küçük bir miktarın meta olabileceği görüşünün dışında ve buna aykırı bir görüş, yazılarımızda yoktur.

Devam edelim:

"Ürün kitlesinin çok büyük bir kısmının, doğrudan doğruya üreticilerin zatî ihtiyaçlarını gidermeye yöneldiği, meta haline gelmediği ve dolayısıyla da toplumsal üretim sürecinin daha uzun bir zaman, genişliğine ve derinliğine, değişim-değerinin hâkimiyeti altında yürütülmeyeceği hallerde bile, **meta üretimi ve meta dolaşımı olabilir.**" (**Kapital**, 2. kitap, s. 45.) Marx'ın bu sözlerini aktaran Boratav, hemen ekliyor: "Demek ki -diyor-, meta üretimine geçmek için, piyasa için üretimin başlaması gerekli ve yeterli bir şarttır." (**PDA**, s. 191.) (Marx'ın mübadelenin derinliğine ve genişliğine hâkimiyeti altında olmadan da, "meta üretimi ve meta dolaşımı **olabilir**" sözlerini, "meta üretimine geçmek" olarak ele alan Boratav'ın, bunu, daha aşağıda, "basit meta üretim ilişkisine geçiş" olarak niteleyeceğini belirtelim ve devam edelim :) Marx'ın, Boratav'ın yazısında aktarmış olduğu cümlelerin hemen bir üstündeki cümlelerini dikkatle okumak yerinde olur. Burada, "Meta olmak için -diyor Marx-, ürünün, bizzat üreticinin kendisi için doğrudan doğruya **tüketim aracı olarak üretilmiş olmaması gerekir.** Daha da ileri gidecek olsak ürünlerin **hepsinin ya da hiç değilse çoğunun hangi şartlar altında meta şeklini aldıklarını bulmaya çalışsak, bunun, ancak tamamen spesifik bir üretim biçimi ile, kapitalist üretimle olduğunu görürdük.*** Ne var ki, böyle bir araştırma metaın analizine yabancı bir şey olurdu." (**Kapital**, 2. kitap, s. 45.) Ve işte buradan

---

Marx'ın ekonomi politik kitapları ise, Marx, ekonomi politik kitaplarının başlıcaları arasında yer alan **Ekonomi Politiğin Eleştirisi**'nde, "basit meta" terimini birkaç kere kullanmakta ve hatta bir dipnotta tanımlamaktadır.

"Ekonomi Politiğin Eleştirisi"nde Marx, "basit meta" (**Ekonomi Polititiğin Eleştirisine Katkı,** s. 151) (fransızca çeviride: "simple marchandise", **Contribution a la Critique de l'Économie Politique,** Editions Sociales, Paris 1957, s. 128) ve "basit metalar" (aynı eser, s. 151) (fransızca çeviride: "simples marchandises", aynı eser, s. 125) terimini kullanmaktadır. Gene aynı eserin bir başka yerinde, Marx, şu dipnotu yazmaktadır: "Aynı meta birçok defalar satın alınabilir ve yeniden satılabilir. O zaman **basit meta*** olarak dolaşımda bulunmuş olmaz, basit dolaşım, meta ile paranın basit çelişkisi açısından mevcut olmayan bir görevi yerine getirir." (**Ekonomi Politiğin Eleştirisine Katkı,** sı ..., dipnot) ("La même marchandise peut êetre plusieurs fois achetée et revendue. Elle ne circule pas alors comme **simple marchandise,*** mais remplit une fonction qui n'existe pas du point de vue de la circulation simple, de la simple opposition de la marchandise et de sosyalizmin bugüne kadar yarattığı terimler arasında mevcuttur; ancak bilimsel sosyalizmin, ve başta Marx'ın bugüne kadar yarattığı terimleri ve kategorileri bilmeyenler, bilimsel sosyalizmin literatürünü tam olarak okumamış olanlar, üstelik bilimsel sosyalizm adına, Marx adına, marksist ekonomi politik adına ahkâm kesmeye kalkıştıkları zaman, böyle gülünç durumlara düşmeye mahkûmdurlar.

sonradır ki, Marx, üretilen ürünün çok büyük kısmını doğrudan doğruya üreticilerin kendi ihtiyaçlarını gidermeye yöneldiği, yani toplam ürünün bir kısmının **meta haline gelmediği** hallerde, küçük bir kısım meta haline gelebilir denmektedir. Boratav, toplam ürünün küçük bir kısmının meta haline gelmiş olmasını, tüm üretim ilişkisinde bir devrim olarak ele almaktadır. Marx'ın ne bu sözlerinden ve ne de biraz sonra üzerinde duracağımız sözlerinden Boratav'ı haklı çıkaracak tek cümle bulmak mümkün değildir.

Devam edelim :

Boratav diyor ki: "... Marx, feodal sömürmenin para-rant biçimini alması ile küçük üreticilerin tabiî ekonomiden basit meta üretimine geçişini anlatırken diyor ki: 'Ürünlerin tabiî biçimdeki bir fazlası artık elvermez; bu fazla tabiî biçiminden para-biçimine dönüştürülmelidir. Fiilî üretici kendi tüketim araçlarını bizzat üretmeğe devam ettiği halde, bu ürünün belirli bir bölümü metaya dönüştürülmeli, meta olarak üretilmelidir. Üretim biçiminin niteliği bir bütün olarak az veya çok değişir; bağımsızlığını, sosyal bağıntılardan kopukluğunu yitirir.' (**Kapital**, Cilt III, s. 777. siyahlar bana ait. K. B.) Burada, **piyasa için üretimin başladığı anda meydana gelen ve bizi ataerkil üretimin ötesine götüren bir nitelik değişmesi*** bahis konusudur. **Bu andan itibaren, basit meta üretimi çeşitli aşamalardan geçer;*** ihtisaslaşma arttıkça üreticinin gittikçe artan bir bölümü piyasaya yönelir; en ileri noktasında ise tamamen piyasa için üretim yapan küçük üreticilere... kadar ulaşır. **Ancak piyasa için üretimin vüsatini yansıtan bütün bu aşamalar, basit meta üretiminin nicelik*** değişmeleridir." (**PDA**, s. 191.)

Okur meseleyi anlamıştır sanırım: küçük üretici, ataerkil üretim ilişkisi aşamasında, piyasa için cüzî bir miktar meta ürettiği anda, işte o saat, üretim biçiminin **niteliği** değişir, basit meta üretim ilişkisine geçilir; artık bundan sonra, "piyasa için üretimin vüsatini yansıtan bütün aşamalar", "basit meta üretiminin nicelik değişmeleridir".

Boratav'ın ataerkil üretimin **nitelik** değiştirerek küçük meta üretim "ilişkisi"ne **geçişini** kanıtlamak için **Kapital**'in 3. cildinden aktardığı ve henüz dilimizde yayınlanmamış olan bu parçayı, içeren paragrafın tümünü, şimdi biz (Boratav'ın aktardığı cümlelerin altını çizerek) buraya aktaralım:

Marx, "Kapitalist Toprak Rantının Doğuşu" bölümünde, "I. Giriş Mülâhazaları", "II. Emek-Rant", "III. Aynî Rant", "IV. Para-Rant" konularını ele alıyor. "Para-Rant" kesimine şu paragrafla başlıyor:

"Bizim burada -ortalama kârın üstünde bir fazladan başka bir şey olmayan, kapitalist üretim tarzına dayanan sınaî ve ticarî toprak rantından farklı olarak- para-rant ile kastettiğimiz şey, tıpkı emek-rantın bir değişik şekli olan aynî rantın basit bir değişikliğe uğramasından meydana gelen toprak rantıdır. Burada doğrudan doğruya üretici, ürün yerine ürünün fiyatını (ya devlet ya da özel şahıs olabilen) mal sahibine devreder. **Tabiî şekilleriyle ürün fazlası artık yeterli değildir; bu tabiî şeklinden para şekline tahvil edilmelidir. Her ne kadar doğrudan doğruya üretici hâlâ hiç değilse kendi geçim maddelerinin daha büyük kısmını bizzat üretmeye devam ediyorsa da, bu ürünün bir kısmı şimdi artık meta haline getirilmelidir, meta olarak üretilmelidir. Bu durumda bütün üretim tarzının karakteri azçok değişmiş olur.*** Üretim tarzı, bağımsızlığını, toplumsal bağlardan kopukluğunu yitirir. Şimdi az veya çok para sarfiyatını içeren üretim maliyeti oranı tayin edici nitelik kazanır; hiç değilse toplam ürünün paraya tahvil edilecek olan kısmının, bir yandan bir daha yeniden üretim aracı görevini yerine getirecek olan ve öte yan-

dan doğrudan doğruya geçim aracı olarak tüketilecek olan kısma kıyasla fazlalığı tayin edici rol oynar. Bununla birlikte, her ne kadar yok olmaya yaklaşıyorsa da bu tipte rantın temeli, onun başlangıç noktasını teşkil eden aynî rantın temeli ile aynıdır. Doğrudan doğruya üretici, daha önce olduğu gibi, miras yoluyla olsun, başka bir geleneksel hak yoluyla olsun, hâlâ toprağın sahibidir, ve onun en temel üretim şartının sahibi olarak efendisi için fazla angarya emek, yani paraya tahvil edilmiş bir artı-ürün şeklinde karşılığında hiç bir eşdeğerin iade edilmediği ödenmemiş emek sarfetmelidir. Topraktan ayrı olarak, tarım âletleri ve diğer taşınır mallar gibi çalışma (iş) şartlarına sahip oluş, rantın daha önceki şekillerinde bile, ilkönce fiilen ve sonra da hukuken doğrudan doğruya üreticinin mülkiyeti biçimine dönüşür, ve hattâ bu, daha da para-rant biçiminin önşartını teşkil eder. Aynî rantın para-rant şeklini alması, ki bu ilkten yer yer olur ve ondan sonra da ulusal ölçüde meydana gelir. Ticaretin, şehir sanayiinin, genel olarak meta üretiminin ve bu yüzden de para dolaşımının kayda değer gelişmesini varsayar. Üstelik bu ürünler için bir pazar fiyatını ve bu ürünlerin değerlerine aşağı yukarı yakın olan fiyatlarda satılmasını (ki bunun daha önceki biçimlerde böyle olması zorunlu değildi) varsayar. Doğu Avrupa'da gözlerimizin önünde yer alan bu değişmeyi hâlâ kısmen müşahade edebiliriz. Sosyal emek verimliliğinin belli bir gelişmesi olmaksızın bunun uygulanmasının ne kadar imkânsız olduğunu, Roma İmparatorluğunda bu biçimi gerçekleştirmek için sarfedilen birçok başarısız çabalar ve hiç değilse bu rantın devlet vergisi kısmını para-rant şekline sokma yolunda gayret sarfedildikten sonra yeniden aynî ranta dönüşler ispat eder. Aynı geçiş zorlukları, örneğin para-rantın daha önceki rant biçimlerinin kalıntılarıyla bileşik hale geldiği ve bunlar tarafından tağşiş edildiği (safiyetinin bozulduğu) devrim-öncesi Fransa'sında görülmektedir." (**Capital**, Vol III, FLPH, Moskow, 1962, s. 777 - 778.)

Boratav, Marx'ın metninden yukarda altı çizili olarak aktardığımız üç cümleyi naklederek, üreticinin, toprak kirasını, ürün yerine ürünün fiyatını ödemek için, ürünün bir kısmını meta olarak üretmiş olmasını, ataerkil üretimden basit meta üretim "ilişkisi"ne geçiş olarak ele almakta, ve **meta olarak üretilen kısmın miktarı ne olursa olsun**, basit meta üretim "ilişkisi"ne geçilmiş olunacağını iddia etmektedir.

Oysa, hemen ilk cümlede belirtildiği gibi, "kapitalist üretim tarzına dayanan toprak rantı değil" (bunlar, mutlak rant ve diferansiyel ranttır), "emek-rantın bir değişik şekli olan aynî rantın **basit bir değişikliğe** uğramasından meydana gelen toprak rantı"nın ele alındığı burada, Marx, "bütün üretim tarzının karakteri azçok değişmiş olur" sözünde, vurguyu, "azçok değişmiş olur" sözlerine vurmakta, fakat Boratav ise vurguyu "karakteri" (veya "niteliği") sözüne vurmakta; ve bu sözlerden, meta olarak üretilen **miktarın değil**, hangi miktarda olursa olsun bir kısmın **meta olarak üretilmiş olmasının** tayin edici rol oynadığı anlamını çıkarmaktadır.

Oysa Marx, Boratav'ın okuruna aktardığı cümleleri izleyen cümlelerde, diyor ki: "Şimdi az veya çok para sarfiyatını içeren üretim maliyeti oranı, tayin edici nitelik kazanır; hiç değilse **toplam ürünün paraya tahvil edilecek olan kısmının bir yandan bir daha yeniden üretim aracı görevini yerine getirecek olan ve öte yandan doğrudan doğruya geçim aracı olarak tüketilecek kısma kıyasla fazlalığı tayin edici rol oynar.***" (**Capital**, Vol III, FLPH, Moscow, 1962, s. 777.)

Boratav'ın iddia ettiği gibi, tayin edici rol oynayan, "piyasa için üretimin

başladığı an" değildir; paraya tahvil edilecek olan kısmın, yani meta olarak piyasaya arzedilecek olan kısmın, geçim aracı olarak tüketilecek kısım ile yeniden üretim aracı olacak kısma **fazlalığı** tayin edici rol oynar. Paraya tahvil edilen kısım, doğrudan doğruya tüketilen üründen az ise, elbette tayin edici rol, fazla kısma, yani doğrudan doğruya geçim aracı olarak tüketilen kısma ait olacaktır.

Eğer, Boratav'ın iddia ettiği gibi doğal ekonomi şartlarındaki bir köy topluluğunda tek bir birey, tüketiminden artırdığı bir çömlek yağı kasaba pazarında sattığı **anda**, o toplulukta bir nitelik değişikliği, yani bir sosyal devrim meydana gelmekteyse, böyle bir düşünceyi Marx'a atfetmek, Marx'ı bizzat kendisinin eseri olan marksist felsefeyle çelişir bir duruma sokmak demektir. Boratav'ın iddiası, marksist ekonomi politikle, tarihî materyalizmle çeliştiği gibi, diyalektik materyalizmi de reddetmektedir. Burada, **nicel birikimlerin nitel değişikliklere dönüşmesi** neredestir? Hiç şüphe yok ki, o doğal ekonomi içindeki köy topluluğunda, kapitalist ilişkillerin egemen bulunduğu bir sisteme geçişi sağlayacak olan, o toplumun içindeki bireylerin kapitalist pazarla ilişkilerinin gelişmesi ve bu toplulukta meta üretiminin doğrudan doğruya tüketim için üretime kıyasla ağır basmasıyladır. Boratav'ın tahlilini basit fizik bir olaya uygularsak, +1 derecedeki suyun, bir derece ısınarak **nicel** bir ısı birikimi sağlamasıyla, yani +2 dereceye geçmesiyle, **nitel** bir değişikliğe uğrayarak buhar haline gelebileceğini kabul etmemiz gerekir.

Hemen okur bana tartıştığım şeyin ne olduğunu sorabilir. Öyle ya, ben gerçekten neyi tartışmaktayım? Çünkü, Boratav, Marx'ta, ataerkil üretim ile basit meta üretim "ilişkisi"nin "**bir** üretim ilişkisi" olarak benimsendiğini yazıyordu; oysa şimdi Boratav'dan naklen görüyoruz ki, Marx, ataerkil üretim ilişkisinden basit meta üretim "ilişkisi"ne geçişi anlatmaktadır! Ama okur, Marx'ın metnine baktığı zaman görüyor ki, burada ne ataerkil üretim, ne de basit meta üretim "ilişkisi" vardır. Burada, sadece, "aynî rantın basit bir değişikliğe uğramasından meydana gelen toprak rantı" yani para-rant anlatılmaktadır.

Peki, burada, "değişiklik" nedir, ve bu değişikliği nerede aramak gerekir? Üretici, "miras yoluyla olsun, başka bir geleneksel hak yoluyla olsun, **hâlâ** toprağın [tasarruf eden] sahibidir" ve "devlet ya da özel şahıs olabilen mal sahibi" efendisi için, "karşılığında hiç bir eş-değerin iade edilmediği ödenmemiş emek sarfetmelidir". Topraktan ayrı olarak, diğer üretim araçları mülkiyeti de, diğer rant şekillerinden esasta farklı değildir. Toprak sahibine intikal eden "karşılığında hiç bir eş-değerin iade edilmediği ödenmemiş emek", "aynî rantın **basit bir değişikliğe** uğramasından meydana gelen" toprak rantıdır, ve "bu tipte rantın temeli, onun başlangıç noktasını teşkil eden aynî rantın **temeliyle** aynıdır"; üretici efendisi için, "paraya tahvil edilmiş bir artı-ürün" için gerekli olan "fazla angarya emek" sarfeder. Değişen üreticinin, mal sahibi efendisine, fazla angarya emeğin ürünü yerine, bu ürünün fiyatını ödemesidir. Bu bakımdandır ki, ürünün fiyatı, üreticiyi yakından ilgilendirmektedir. "Şimdi az veya çok para sarfiyatını içeren üretim maliyeti oranı, tayin edici nitelik kazanır"; çünkü, fazla angarya **emek** ile az veya çok **para** "sarfetmiştir"; ve sarfedilen fazla emek ile para, ürünün satışından en az kira bedeli ve sarfedilen para olarak geri gelmelidir ki, bunu belirleyecek olan da "piyasa fiyatı"dır.

Öyleyse, üretim tarzının karakterindeki değişiklik neredestir? Burada, üreticinin, tacir ile karşıkarşıya gelerek, karşılığı ödenmemiş emeğin, mal sa-

hibi ile tacir arasında paylaşılmış olmasında mıdır? Başka bir deyişle, tacirin ortaya çıkmış olması, üretim tarzını değiştirmiş olur mu? Burada, tacirin, üretim tarzını değiştirdiği değil, ancak neticede üretim tarzını değişikliğe uğratacak bir etken olduğu söylenebilir. Çünkü, mübadele, üretimin dışında, dolaşımda meydana gelmektedir. Esasen Marx, meta üretimi dolayısıyla, üreticinin tacir tarafından sömürüsüne katiyen değinmemekte, değişikliği üreticinin piyasaya bağımlı hale gelmesinde aramaktadır.

Kiracı olan üreticinin, piyasaya bağımlı hale gelmesi için "ticaretin, şehir sanayiinin, genel olarak meta üretiminin... **kayda değer ölçüde** gelişmesi" gerekmektedir. (Şayet, ticaret, şehir sanayii, genel olarak meta üretimi, kayda değer ölçüde gelişmemişse, **bu "rant biçimi" de ölmeye** mahkûmdur.) Oysa, biz, ticaret, şehir sanayii ve meta üretimi kayda değer ölçüde gelişmediği hallerde, küçük üreticinin, ürettiği ürünün bir kısmının meta haline geldiğini, hattâ loncalarda, genel olarak meta üretildiğini biliyoruz. Yani, ticaret, şehir sanayii, genel olarak meta üretimi kayda değer ölçüde gelişmediği hallerde, para-rant biçimi yaşamadığı halde, ürünün meta haline gelmesi, veya loncalarda meta üretimi yaşamakta ve giderek gelişmektedir. Marx, bütün üretim tarzının karakterinin azçok değişmiş olmasını, "üretim tarzı [nın], bağımsızlığını, toplumsal bağlardan kopukluğunu" yitirmesiyle izah etmesinin sebebini, değişikliğin, esas olarak, üretim biriminin piyasaya bağlanmış olmasında aramak gerekir. Nitelik değişikliği, salt meta üretiminde değil, meta üretimi şartlarını hazırlayan "genel olarak meta üretiminin kayda değer ölçüde gelişmesine" bağlı olarak, meta olarak üretilen ürünün toplam ürüne oranı nispetinde, üreticinin piyasaya bağımlı hale gelmiş olmasındadır. Kendi içine kapalı ekonomi, piyasaya bağımlı hale gelir. Değişiklik işte buradadır. Feodal birimlerde meta üretilmiş olmakla birlikte, mahallî ekonomi parçalanmadığı için, biz bu değişikliği görmemekteyiz; çünkü, meta üretilmiş olması, tek başına bu, mahallî ekonominin, parçalanarak, piyasaya, ulusal genişlikte bağlanmasını gerektiren bir şart olmamaktadır.

Konuyu geçerken, Boratav'ın entelektüel dürüstlükle bağdaşması pek zor olan bir başka paragrafını aktaralım:

"Görülüyor ki -diyor Boratav-, ister küçük üretim biçiminin iki türü olarak kabul edelim; ister iki ayrı üretim ilişkisi olarak görelim; ataerkil üretimle basit meta üretimini ayırd etmeye mecburuz. Erdost'un yaptığı gibi küçük üreticiliği (niteliğini açıklamamış olmakla birlikte) ataerkil üretim olarak anlamak bizi ciddî hatâlara sürükler. Lenin, Narodnik iktisatçıların **'köylü'den bahsederken basit meta üretimini görmezliğe gelmelerini ve köylü ekonomisini tüm olarak 'ataerkil' addetmelerini*** şöyle eleştirir: 'Bunlar (Narodnik iktisatçılar K. B.) **her köylünün tam tamına bizzat tükettiği ürünler ektiğini; bu ürünlerden hangilerini tüketiyorsa tamamen o türleri ektiğini ve bunları hangi oranlarda tüketiyorsa o oranda ürettiklerini farzederler.*** Bu gibi faraziyelerden tabiî ekonominin (yani ataerkil üretimin K. B.) hâkim olduğunu çıkarmak için fazla bir çabaya ihtiyaç yoktur.' (**Rusya'da Kapitalizmin Gelişmesi**, s. 312.) Öyle sanıyorum ki, Erdost'un Türkiye'de ataerkil üretime bu kadar yaygın bir yer vermesinin arkasında biraz da böyle bir muhakeme yatıyor." (**PDA**, s. 192-193.)

Demek ki, ben, Boratav'a göre, 1° her köylünün tam tamına bizzat tükettiği ürünler ektiğini, 2° bu ürünlerden hangilerini tüketiyorsa tamamen o türleri ektiğini, 3° bunları hangi oranlarda tüketiyorlarsa o oranda ürettiklerini, farzediyorum. Ve demek ki ben, küçük üreticiliği, ataerkil üretim ola-

rak, doğal üretimi ataerkil üretim olarak anlıyorum! Şimdi, yazılarıma şöyle bir gözgezdirelim:

"Türkiye'de Feodalizm Var mı?" (**Türk Solu**, sayı 80, s. 8 - 9 - 10) adlı yazımda, 1965 istatistiklerine dayanılarak, üretilen 8.500.000 ton buğdayın, 960.998 tonunun 41 ticaret borsasında işlem gördüğünü yazıyorum. Buradan uzun uzun cümleler aktarmanın gereği yok. Burada, işlem gören buğdayın, meta olarak pazara arzedildiğini, geriye kalan kısmın doğrudan doğruya üreticisi tarafından tüketildiğini yazıyorum. "Türkiye Tarımında Hâkim Üretim İlişkileri Üzerine" (**Aydınlık**, sayı 13, s. 34 ve devamı) adlı yazımda, esas olarak, tarımda, üreticinin ürettiği ürünlerin ne kadarının doğrudan doğruya kendisi tarafından tüketildiği, ne kadarının meta haline geldiği defalarca yazılıdır; ve ayrıca sınaî ürünlerin tümünün meta olarak üretildiği belirtilmiştir. Şöyle devam ediyorum: "Köylü ailesinin üretken emeği sayesinde üretilen (buğday, arpa, baklagiller, patates vs. gibi) **ürünlerin tüketim fazlaları piyasaya arzedilir. Köylünün, sadece kendi tüketimi için değil, aynı zamanda, tümünü satmak için ürettiği ürünler de vardır.** Bunlar daha çok tütün, pancar, pamuk gibi sınaî ürünlerdir." (**Aydınlık**, s. 45 - 46.)

Görülüyor ki, Lenin'in sözünü aktararak, beni Narodniklere benzeten Boratav'ın iddia ettiği gibi, ben, 1° "her köylünün tam tamına bizzat tükettiği ürünler ektiğini" katiyen söylemiyorum, bu, düpedüz uydurmadır; 2° "bu ürünlerden hangilerini tüketiyorlarsa tamamen o türleri ektiğini" katiyen söylemiyorum, bu da, düpedüz uydurmadır; 3° "bunlar hangi oranlarda tüketiliyorsa o oranda ürettiklerini" katiyen söylemiyorum, bu da düpezüz uydurmadır. (Boratav'ın "doğal ekonomi"yi, "ataerkil üretim" olarak nitelemesi gibi yanlışlar bir yana) küçük üreticiliği, ataerkil üretim olarak anlamaya gelince, Boratav'ın iddia ettiği gibi, tarımda, tüm küçük üreticiliği, ataerkil üretim olarak anladığım şeklinde yorumda bulunması da hiç bir esasa dayanmayan düpedüz uydurmalarından bir tanesidir.

3) BASİT META ÜRETİMİ VE KÜÇÜK-BURJUVA EKONOMİSİ. — Boratav'a göre, küçük üretici, doğal ekonomiden basit meta üretimine geçtiği andan itibaren yeni bir üretim ilişkisine geçer. Bu, şahsına mahsus üretim ilişkisini şöyle kanıtlıyor: "Üretim araçları üzerindeki mülkiyet, küçük üreticiliğin bu iki türü (ataerkil üretim ve basit meta üretimi) arasında değişmediği halde, bir üretim biçimini nitelendiren diğer temel olgu, yani 'ödenmemiş artı-emeğe elkoymanın özel biçimi', artı-ürünün 'ne gibi bir mekanizma ile hangi sınıflara intikal ettiği' açısından temel bir nitelik farkı vardır. Basit meta üretimi, kökeninde değilse bile, mantıkî ve tarihî evrimi sonucunda, aracı aylak sınıfların teşekkülüne yol açarak yeni sömürme türlerini geliştirir ve bu yüzden farklı bir üretim ilişkisi meydana getirir." (**PDA**, s. 192). Boratav, burada da durmuyor, **Emek**'teki gibi, bir üretim ilişkisi olan "küçük meta üretimi [nin]... **feodal sömürme** ile bir arada ise, **feodal üretim tarzının bir parçası*** ol [acağını]" (**Emek**, s. 8) görüşünde israr ediyor. Basit meta üretimi, "hâkim üretim tarzının... bir parçasını meydana getirdiği [ne]" (**Emek**, s. 8) göre, bugün hâkim üretim ilişkisi olan "ilkel kapitalizmin" de bir parçasını meydana getirir. **Proleter Devrimci Aydınlık**'ta, Boratav, bu noktaları eleştirdiğim için beni suçlamaya kalkışıyor, hem de sessiz sedasız görüşlerini bizzat kendisi okurun sezemeyeceği bir hünerle değiştirerek. Önce bu hususu açıklayalım ki, meselenin can alıcı noktaları aydınlığa çıksın.

Boratav, **Emek**'teki yazısında, "Küçük meta üretimi ancak feodal sömür-

me ile bir arada ise, feodal üretim tarzının bir parçası olabilir" diyor ve bu sonuca, "ürün fazlalarının ne gibi bir mekanizma ile hangi sınıflara intikal ettiğine bakarak" varıyor.

Ben, bu kriterlerden hareket ederek, serfin ürettiği ürünün bir kısmının senyöre intikal ettiğini, geriye mübadele edilecek bir fazla kalıyorsa, bunun karşılığı ödenerek (tabiî bu karşılık, ürünün fiyatıdır) tacire intikal ettiğini belirtiyorum; belli ki burada, karşılığı ödenmemiş emek-ürünün bir kısmı feodal beye, bir kısmı tacire intikal etmiştir. Boratav'ın kriterine göre, basit meta üretim "ilişkisi"nin, ürün fazlalarının ne gibi bir mekanizma ile hangi sınıflara intikal ettiğine bakarak, hangi üretim ilişkisinin bir parçasını meydana getirdiğini anlayacak değil miyiz? İşte (**Aydınlık**, s. 48'deki yazımda) soruyorum: "Şimdi Korkut Boratav'ın kriterine uygulamak gerekirse soralım: burada, serf, senyör tarafından mı sömürülüyor, yani üretim ilişkisi feodal bir üretim ilişkisi midir; yoksa burada serf, ticarî sermaye tarafından mı sömürülüyor, sömürü kapitalist bir sömürü müdür?"

Boratav, sanki soru kendisine sorulmuş gibi, hemen cevap veriyor: "Erdost'un ... sorusunun cevabı gayet açıktır: Burada serf, hem senyör, hem de ticaret sermayesi tarafından sömürülüyor." (**PDA**, s. 200). Oysa Erdost, bunu mu soruyor? Mademki, artı-ürünün hangi sınıflara intikal ettiğine bakarak, küçük meta üreticisinin hangi üretim ilişkisinin bir parçasını meydana getirdiğini tespit edecektik; burada, tacirin sömürüsü mevcut olduğuna göre, üretim ilişkisinin niteliği nedir? diye soruyoruz. Cümle, paragrafın tümü içinde ele alındığı zaman soru budur, Erdost, yazı tarzı icabı kendine sorduğu soruyu, kendisi hemen şöyle cevaplandırıyor: "... burada, meta olan ürün, senyöre intikal etmediği halde, **üretim ilişkisinin**** niteliği feodaldir." (**Aydınlık**, s. 48). Oysa Boratav'a göre, serfin ürettiği ürünün bir miktarına tüccar tarafından elkonduğuna, serf tüccar tarafından sömürüldüğüne göre, üretim ilişkisinin feodal niteliği değişecektir; oysa biz görüyoruz ki, serflik tarımında, üretim fazlalarının meta olarak mübadelesi, henüz üretim ilişkisini değiştirmemiştir. Boratav, işte bu sorunun cevabını vereceğine, yani serf mübadele dolayısiyle tüccar tarafından sömürüldüğüne göre, üretim ilişkisinin gene feodal ilişki olarak kalmasının kendi kriterine uymadığını izah edeceğine, bizim kendimize sorup cevaplandırdığımız soruya cevap vererek cevaplandırması gereken sorudan kaçıyor.

Şimdi ikinci noktaya geçiyoruz: "basit meta üretim ilişkisinin" kapitalist üretim ilişkisinin **bir parçası haline** gelişine.

Okur, hemen anlayacaktır ki, kapitalist **üretim ilişkisinin** bir parçası haline gelmek ayrı şeydir, kapitalist sistemin egemen olması ayrı şeydir. Kapitalist üretim ilişkisi, işgücünün, kapitalist tarafından serbest meta olarak satın alınması esasına dayanır; burada sömürü, emeğin "özel ve doğal şekli" ile değil, "genel soyut" şekli ile belirir. Yabancı emek tarafından üretilen ürün, mübadele edilerek değil, dolaysız şekilde mülk edinilir; yani "başkalarının emeği mübadele olmaksızın mülk edinilir" (Marx); kölecilikten bir farkla ki, serbest meta haline gelen işgücünün fiyatı ödenerek satın alınıyor; yani işgücünün ücreti karşılığında kapitalist, işçinin ürettiği ürünleri (emtiayı), mülk edinir. "Kapitalist üretim biçiminin ürünü olan kapitalist mülk edinme biçimi, ... kapitalist özel mülkiyet" (Marx), işte buradadır. Boratav, küçük üreticinin basit meta üreticisi olmasını, piyasa için üretmiş olmasını, "kapitalist **üretim ilişkisinin bir parçası**" olarak niteliyor. Kendi kişisel üretim araçları mülkiyeti üzerinde, kazancını temin etmek için emtia üreten bir zanaatçı, kapita-

list sistem içinde, bir küçük-burjuvadır; ama, kapitalist **üretim ilişkisinin** bir parçası değildir. Biz, Boratav'ın, küçük meta üretimini, dolayısıyla kişisel özel mülkiyete dayanan küçük üreticiliği, kapitalist **üretim ilişkisinin bir parçası** saymasını eleştirdik; Boratav ise, bu eleştirimize şöyle cevap veriyor: "Erdost'un bu iddiasını ciddiye alırsak **kapitalist bir sistemde farklı üretim ilişkilerinin (iki farklı mülkiyet biçiminin)*** y a n y a n a*** varolabileceğini reddetmiş oluruz. Lenin, 'küçük-burjuvazisi olmayan bir kapitalizm keşfetme şerefi sadece Rus Narodnik iktisatçılarına aittir' der. Acaba, Erdost **kapitalist mülkiyetle küçük-burjuva mülkiyetinin yanyana*** bulunmayacağını iddia ederken Narodniklerin bu görüşüne mi katılmaktadır?" (**PDA**, s. 181.)

Biraz sakin olunuz bayım. "Kapitalist mülkiyet ile küçük-burjuva mülkiyetin **yanyana** bulunamayacağını" iddia eden kim? Basit meta üretim "ilişkisi"nin, "feodal üretim tarzının bir **parçası**"nı **meydana getirdiği gibi**, "hâkim bir üretim tarzının bir **parçasını** meydana getirdiği"ni, hâkim üretim tarzı kapitalizm olduğuna göre, **kapitalist üretim ilişkisinin bir parçasını** meydana getirdiğini siz söylemiyor muydunuz? Şimdi, kapitalist mülkiyet ile, (şimdi "küçük-burjuva mülkiyete" inkılâp etmiş olan) küçük meta üretim "ilişkisi"nin **yanyana** bulunacağını iddia ederken, iki üretim ilişkisini bir tek üretim ilişkisinin bir **parçası** olarak ele almaktan vazgeçen siz değil misiniz? Bakınız, biz, sizi eleştirirken ne diyoruz: "Boratav'a göre -diyor Erdost-, basit meta üretimi diye bir üretim ilişkisi vardır; ve bu üretim ilişkisi, bağımsız bir üretim ilişkisi olabildiği gibi, hâkim üretim tarzının, örneğin feodalizmin veya kapitalizmin **bir parçası** da olabiliyor. Bizim bildiğimiz feodal üretim ilişkisi veya kapitalist üretim ilişkisi vardır, başka bir üretim ilişkisi kendi niteliğini koruduğu sürece, feodal üretim ilişkisinin veya kapitalist üretim ilişkisinin bir parçası olamaz. Ya **yanyana mevcut olabilir**** veya biri kendi niteliğini yitirerek diğer üretim ilişkisine dönüşür, ya da böyle bir sürece girmiş olabilir." (**Aydınlık**, s. 46 - 47).

Boratav'ın cümlesini hemen tekrar etmek gerekiyor: "Acaba Erdost, kapitalist mülkiyetle küçük-burjuva mülkiyetinin yanyana bulunamayacağını iddia ederken Narodniklerin bu görüşüne mi katılmaktadır?" Küçük meta üretimini kapitalist üretim ilişkisinin bir parçası sayan Boratav'a sorulması gereken soruyu, Boratav bize soruyor. Çünkü, **Proleter Devrimci Aydınlık** yazarı Boratav, **Emek** yazarı Boratav'ı **düzelterek değiştiriyor.** Şöyle ki:

Diyor ki **Proleter Devrimci Aydınlık** yazarı Boratav: "Basit meta üretiminin bir üretim ilişkisi olarak **feodal bir yapı içinde nasıl bir yer kapladığını*** gösterdikten sonra, aynı üretim ilişkisinin kapitalist sistemin bir parçasını nasıl meydana getirdiğini ele alalım. Kapitalist üretim tarzının hâkim olduğu bir **sistemde, bir üretim ilişkisi olduğunu gösterdiğimiz basit meta üretiminin de normal olarak mevcut olduğunu*** ayrıca ispatı gereksiz açık bir olgu olarak kabul edeceğiz. Aksini, 'küçük-burjuvazisi olmayan bir kapitalizmi' keşfe kalkışanlar varsa, onlar ispata çalışsınlar. Meselemiz, kapitalizmden önce varolan küçük meta üretiminin nasıl ve hangi hallerde kapitalist sömürmenin etki alanı içine girdiğini teşhis etmektir." (**PDA**, 202 - 203.)

Proleter Devrimci Aydınlık yazarı Boratav'ın **Emek** yazarı Boratav'dan ayrıldığı hususlar: "basit meta üretimi,... **feodal üretim tarzının bir parçası"** olmaktan çıkıyor, "feodal **bir yapı içinde** yer kaplıyor"; "hâkim üretim tarzının" yani kapitalist üretim **tarzının** "bir parçası" olmaktan çıkıyor, "kapitalist **sistemin** bir parçası" şekline, "kapitalist üretim tarzının hâkim olduğu **bir sistemde,... normal olarak mevcut olduğu"** şekline inhiraf ediyor.

Proleter Devrimci Aydınlık yazarı Boratav'ın **Emek** yazarı Boratav'a ilâve ettiği hususlar: "basit meta üretim ilişkisi", küçük-burjuva ekonomisini temsil etmektedir. Mesele, kapitalizmden önce var olan küçük meta üretiminin (herhalde küçük-burjuva ekonomisinin), hangi hallerde kapitalist sömürmenin etki alanı içine girdiği meselesidir. Ve bunlar gibi bir sürü ıvır-zıvır.

Boratav, **Emek'**te, tüm küçük üretimi, "basit meta üretim ilişkisi" olarak nitelemekteydi. **Proleter Devrimci Aydınlık'**ta ise, nihayet ataerkil üretimi keşfediyor ve küçük üretimi, "ataerkil üretim" ve "küçük meta üretimi" diye **iki ayrı üretim ilişkisine** ayırıyor. Boratav aynı yazının başlarında yaptığı bu ayırımla da yetinmiyor, yazısının ikinci yarısında, "küçük meta üretim ilişkisi"ni, "küçük-burjuva ekonomisi" ile özdeş olarak kullandığını belirten bir çalımla soruyor: "Aksini, 'küçük-burjuvazisi olmayan bir kapitalizmi' keşfe kalkışanlar varsa, onlar ispata çalışsınlar." (s. 203). Oysa, hemen söyleyelim ki, ispat edilmesi gereken, meta üretimi kadar eski olduğu bizzat Boratav tarafından ikrar edilen, "feodal üretim tarzının bir parçası" olduğu söylenen, kapitalizmin olmadığı yerde hâkim üretim ilişkisi haline geldiği söylenen "küçük meta üretim ilişkisi"nin, aynı zamanda, "küçük-burjuva ekonomisi" sayıldığıdır; ve ona-buna "şeref" ihsan eden Boratav, kapitalizmin olmadığı yerde bir küçük-burjuva ekonomisi olduğunu, "şerefi" adına ispat etmek zorundadır.

Okurun sabrını taşırmak pahasına da olsa, bir kere daha dinleyelim **Emek** yazarı Boratav'ı: "... küçük meta üretimi feodalizmde mevcuttur..."; "Küçük meta üretimi ancak feodal sömürme ile bir arada ise, feodal üretim tarzının bir parçası olur"; "... ne feodalizmden, ne kapitalizmden söz edilebilir. İşte ancak bu halde, küçük meta üretimi hâkim bir ilişki haline gelir." (**Emek**, s. 8).

Lenin'in "küçük-burjuvazisi olmayan bir kapitalizm keşfetme şerefi sadece Rus Narodnik iktisatçılarına aittir" sözünü nakleden Boratav, "basit meta üretim ilişkisi"ni, küçük-burjuva ekonomisi karşılığında kullanmış olduğunu, şimdi bize karşı çalımla iddia ettiğine göre, kapitalizmi olmayan bir "küçük-burjuva" keşfetmektedir; bu küçük-burjuva ise, Boratav'a göre, ya kapitalizmin olmadığı ortamda "hâkim bir ilişki"yi temsil etmektedir, ya da feodal üretim ilişkisinin bir parçasını!

Proleter Devrimci Aydınlık yazarı Boratav, "Meselemiz -diyor-, **kapitalizmden önce varolan küçük meta üretiminin*** nasıl ve hangi hallerde kapitalist sömürmenin etki alanı içine girdiğini teşhis etmektir." (**PDA**, s. 203). Demek ki, Boratav, "küçük-burjuva ekonomisi" ile özdeş saydığı "küçük meta üretimi"-nin kapitalizmden önce de var olduğunu, **Proleter Devrimci Aydınlık'**ta da iddia etmektedir. O kadar ki "... basit meta üretiminin ilişkileri üzerine feodal mülkiyet ilişkileri, dolayısıyla feodal sömürme biçimleri zerkedilmiştir" (s. 198) diyerek, ortaçağda, küçük meta üreticisi olduğunu söylediği serfin, bir küçük-burjuva olduğunu söylemeye kadar işi vardırmakta ve meta üretimi kadar eski olan "küçük meta üretim ilişkisinin", şimdi, "küçük-burjuva ekonomisi" olarak ele alındığını iddia etmektedir. **Emek'**te, sanki, küüçük-burjuva mülkiyetin kapitalist mülkiyet ile yanyana bulunduğunu söylemiş de, Erdost buna itiraz etmiş gibi hiç bir yanı dürüst ve doğru olmayan bir tavır takınmaktadır. **Oysa biz diyoruz** ki: "başta bir üretim ilişkisi ... kapitalist üretim ilişkisinin bir parçası olamaz ... **yanyana** mevcut olabilir..." (**Aydınlık**, s. 47). Biz böyle diyoruz, Boratav ise soruyor: "Acaba Erdost, kapitalist mülkiyetle küçük-burjuva mülkiyetinin **yanyana bulunamayacağını iddia ederken** Narodnikle-

rin bu görüşüne mi katılmaktadır?" İnsaf edilsin.

Devam edelim:

Daha önce, küçük üretim biçimi üzerinde dururken, Boratav'dan da aktardığımız gibi, "... üretim araçları üzerindeki mülkiyetin değişen biçimleri ... üretim ilişkilerini belirler" (**PDA**, s. 178). Biz, basit meta üretimini, küçük çapta üretime dayanan çeşitli ünitelerde izlemekteyiz. Üretim araçları üzerindeki mülkiyetin değişen biçimleri, üretim ilişkilerini belirliyorsa, üretim araçları üzerindeki mülkiyet, küçük çapta üretimde, sayısız şekiller alıyor; ama, küçük üretim biçimine uygunlaştırılmış dağınık ve bölünmüş üretim araçları üzerinde meta üretilmesi veya özellikle üretilen ürünün bir kısmının meta haline gelmesi, nasıl oluyor da bağımsız bir üretim ilişkisi olarak nitelendirilebiliyor?

Biz soruyu boşuna sormaktayız. Boratav, bu soruya, cevap bulmuştur. Diyor ki: "Üretim araçları üzerindeki mülkiyet, küçük üreticiliğin bu iki türü (ataerkil üretim ve basit meta üretimi) arasında görünüşte değişmediği halde, **bir üretim biçimini nitelendiren diğer temel olgu***, yani 'ödenmemiş artı-emeğe el koymanın özel biçimi', artı-ürünün 'ne gibi bir mekanizma ile hangi sınıflara intikal ettiği' açısından temel bir nitelik farkı vardır. Basit meta üretimi, kökeninde değilse bile, mantıkî ve tarihî evrimi sonucunda, **aracı aylak sınıfların teşekkülüne yol açarak*** yeni sömürme türlerini geliştirir ve bu yüzden farklı bir üretim ilişkisi meydana getirir." (**PDA**, s. 192.)

Proleter Devrimci Aydınlık yazarı Boratav'ın iddiasına göre, "ataerkil üretim"den "basit meta üretimi"ne geçişte, üretim araçları üzerindeki mülkiyet değişmemekte, ama, ödenmemiş artı-emeğe el koymanın **özel biçimi** değiştiği için, basit meta üretimi, ataerkil üretimden ayrı bir üretim ilişkisine dönüşmektedir. Yani sömürünün özel biçimi, üretim ilişkisini belirleyecektir.

Önce, **Emek** yazarı Boratav'dan, küçük meta üretiminin sömürü açısından nasıl ayrı bir üretim ilişkisi haline geldiğini görelim:

Proleter Devrimci Aydınlık'ta, ataerkil üretimden basit meta üretim "ilişkisi"ne **geçişi**, küçük üreticinin aracılar tarafından sömürülmesiyle açıklayan Boratav, **Emek**'teki yazısında, ancak sömürülme mevcut olmadığı zaman, basit meta üretimini "hâkim bir üretim ilişkisi" olarak nitelemektedir. **Emek** yazarı Boratav'da görüyoruz ki, sömürme olmadığı hallerde basit meta üretim "ilişkisi" vardır, ve sömürü olmadığı içindir ki, "küçük meta üretim ilişkisi" hâkim üretim ilişkisidir. Oysa şimdi görmekteyiz ki, ataerkil üretimden basit meta üretimine geçişi belirleyen, üretim araçlarında mülkiyet değişikliği olmadığı halde, küçük üreticinin sömürülmüş olmasıdır.

Acaba, sadece, "sömürülmüş" olması mıdır? Hayır diyor Boratav, "artı-ürünün **ne gibi bir mekanizma** ile **hangi sınıflara** intikal" etmiş olmasına bakarak üretim ilişkisinin yeni niteliğini tespit edebiliriz. Hatta Dobb'dan aktardığı yarı-cümle ile söyleyelim, "ödenmemiş artı-emeğe el koymanın özel biçimi", yeni üretim ilişkisini belirleyecektir. Bu özel biçim nedir? Boratav diyor ki: "Basit meta üretimi, ... **aracı aylak sınıfların teşekkülüne yol açarak*** sömürme türlerini geliştirir ve bu yüzden farklı bir üretim ilişkisi meydana getirir." (s. 192). (Boratav'ın basit meta üretimi sonucu, daha doğru bir ifade ile mübadele sonucu ortaya çıkan "aracı aylak sınıflar" ile, tacirleri kastettiğini biliyoruz.)

Demek ki, küçük meta üreticisinin sömürülmesinin "özel biçimi", "hangi mekanizma ile" "hangi sınıflar tarafından" sömürülmesi, küçük meta üretiminin "farklı bir üretim ilişkisi" haline gelmesini belirleyecektir. Şimdi bu

özel biçimin ne olduğuna bakalım:

Diyor ki Boratav: "Küçük meta üretimi ancak feodal sömürme ile bir arada ise, feodal üretim tarzının bir parçası olur," (**Emek**, s. 8). Devam edelim Boratav'ı okumaya: "... ülkemizde -diyor Boratav-, artı-ürüne el koyma biçimlerinin en yaygını, kapitalist üretim biçiminin en ilkel türleri olan ticaret ve tefeci sermayesi tarafından temsil edilmekte ve özellikle tarımdaki küçük üreticilerin sömürülmesinde belirmektedir." (**PDA**, s. 180); "... küçük meta üreticisinin ticaret sermayesine kaptırdığı artı-ürünü, sömürü miktarı gösterir." (**PDA**, s. 204) vs. vs..

Anlıyoruz ki, burada, küçük üreticinin artı-emeğini temsil eden artı-ürün, meta mübadelesi yoluyla, tacire (ve bu arada tefeciye) intikal etmektedir. Boratav, bu sömürü mekanizmasını, "kapitalizmin ilkel sömürme mekanizması" (**Emek**, s. 9) olarak nitelemektedir. Yani küçük meta üreticisi, burada, tüccar ve tefeci tarafından sömürülmektedir.

Madem ki, "basit meta üretim ilişkisi"ni ayrı ve farklı bir üretim ilişkisi yapan olgu, "artı-ürünün ne gibi bir mekanizma ile hangi sınıflara intikal ettiği açısından" tespit edilecektir ("artı-ürün"ün yanlış kullanılışı dolayısıyla eleştiri hakkımızı muhafaza ediyoruz), ve mademki, küçük meta üreticisi, hem sömürülmemekte, hem feodal tarafından, hem ticaret sermayesi (ve bu arada tefeci sermaye) tarafından sömürülmektedir; küçük meta üreticisinin sömürülmesinin "özel biçimi", "mekanizma" şekli, hem yoktur, hem feodal sömürme mekanizmasına, hem "ilkel" kapitalist sömürme mekanizmasına tâbidir; öyleyse, küçük meta üretimi, sömürü açısından da, bağımsız bir üretim ilişkisi değildir ve olamaz.

Şimdi Boratav'ın yukarıya aldığımız cümlesini tekrar aktaralım: "Basit meta üretimi, ... aracı aylak sınıfların teşekkülüne yol açarak yeni sömürme türlerini geliştirir ve bu yüzden **farklı bir üretim ilişkisi meydana gelir.**" (**PDA**, s. 192). Boratav'a göre, aracı sınıf olan bezirgânın ortaya çıkışı, yeni bir üretim ilişkisi meydana getirmektedir. Oysa, para ekonomisi, eski üretim biçimleri içine "eritici bir asit gibi" girerek, onları dağıtmıştır, ama bu, Engels'in, M.Ö. 600 yıllarını anlattığı Atina'da, kapitalizmin doğuşuna değil, köleci ilişkilerin gelişmesine ve güçlenmesine yaramıştır (bkz: **Ailenin, Özel Mülkiyetin ve Devletin Kökeni**, s. 157-158). Aracı sınıf olan bezirgânların (tüccarların) ortaya çıkışı, yeni üretim ilişkisini değil, **üçüncü büyük sosyal işbölümünü** belirler. Her sosyal işbölümü, bir üretim ilişkisi doğurduğuna göre, Boratav, her sosyal işbölümünden yeni bir üretim ilişkisine gebedir, ve herhalde üretim ilişkisi konusunda bu kadar velûd olmasının sebebi de budur.

Engels'i dinleyelim: "Uygarlık, ... daha önce varolan bütün bu işbölümlerini güçlendirip geliştirir ve onlara, **kendine özgü*** ve çok önemli **bir üçüncü işbölümünü ekler:** artık, **üretimle değil, ürünlerin değişimiyle uğraşan*** bir sınıf doğurur —**tüccarlar** (bezirgânlar). O zamana kadar, sınıfların oluşumundaki bütün izler **üretime bağlanıyorlardı;*** bunlar üretime katılan kimseleri, azçok geniş bir ölçek üzerinde, yönetici ve yürütücü, ya da üretici olarak bölüyorlardı. Burada, sahneye, **ilk defa olarak, üretime herhangi bir biçimde katılmaksızın***, onun yönetimini ele geçiren ve üreticileri ekonomik bakımdan egemenliği altına alan bir sınıf giriyor; bir sınıf ki, iki üretici arasında zorunlu aracı olarak geçinir ve her ikisini de sömürür." (**Ailenin Kökeni**, s. 232-233.)

Ortaya çıkan gerçek şudur ki, meta dolaşımı, ve bunu temsil eden tüccar (bezirgân) "üretimle" uğraşmamakta, "üretime herhangi bir şekilde katıl-

mamaktadır". Tacir (bezirgân), "ürünlerin değişimi ile uğraşır". "... ticareti kelimenin tam anlamıyla bir üretim faaliyeti saymak gerek[tiğini]" (**Kapital**, 2. kitap, s. 31) iddia eden burjuva ekonomi politikçilerini eleştiren Marx'ın sözleriyle ifade edelim: "Dolaşım ya da meta-değişimi, değer yaratmaz". (Aynı eser, s. 36.) Marx, hemen bu cümlesine bir dipnot düşerek, F. Wayland'ın şu sözünü, benimseyerek, naklediyor: "Değişim ürünlere hiç bir şekilde değer katmaz".

Mübadele veya meta dolaşımı değer yaratmaz, ticarette elde edilen kâr, üretimle değil, ürünlerin değişimi ile, dolaşımla elde edilir. "... deyim yerindeyse, tufan-öncesi şekilleri olan 'ticaret sermayesi' ile 'tefeci sermayesi' " (aynı eser, s. 37) tarafından sağlanan kâr, **üretimin içinde değil**, ürünlerin mübadelesi sırasında, dolaşımda, "daha pahalı satmak için satın almak" (aynı eser, s. 37) suretiyle elde edilir. Dolayısıyla, tüccarların ve ticaretin ortaya çıkması, üretim ilişkilerinin değişikliği olarak gösterilemez. "... belirli bir üretim, belirli bir tüketimi, bir dağıtımı, bir değişimi **tayin eder.**" (**Ekonomi Politiğin Eleştirisine Katkı**, s. 67), ama aynı zamanda, "üretimin kendisi de ... öteki faktörler tarafından tayin olunur. Örneğin pazar, yani değişim alanı genişlediği zaman ,üretim hacmi büyür ve üretimde daha derin bir bölünme meydana gelir". ... ayrı ayrı anlar arasında **karşılıklı etki vardır.**" (aynı eser, s. 67). Ticarî değişimin ortaya çıkması, yeni bir üretim ilişkisinin ortaya çıkması değildir, ama üretim ilişkisi üzerinde karşılıklı etkisi vardır. Ticaretin ve tefeciliğin ortaya çıkması, ne köleci üretimde köleci üretimin, ne feodal üretimde feodal üretimin değişikliği olarak nitelendirilebilir. "Meta üretimi -diyor Stalin-, **kendi kendine yeten ekonomik çevreden bağımsız*** bir şey olarak tasavvur edilemez. Meta üretimi, kapitalist üretimden daha eskidir. Kölelik rejiminde mevcuttu. Ve kölelik rejimine **hizmet ediyordu.*** Bununla beraber, kölelik düzeni, kapitalizme dönüşmedi. Meta üretimi, derebeylik rejiminde de vardı ve ona **hizmet ediyordu,*** ve kapitalist üretimin gelmesi için lüzumlu bazı şartların hazırlanmış olmasına rağmen, meta üretimi kapitalizme dönüşmedi." (**Sosyalist Ekonominin Meseleleri**, s. 19.)

Devam edelim

"Gerçekten de -diyor Boratav-, tüccar sınıfının doğuşu, hemen hemen meta üretimi kadar eskidir" (s. 206). "Küçük meta üretiminin" "kapitalist sömürmenin etki alanı içine girdiğine" kanıt olarak, karşımıza gene **aynı** tüccar ve tefeci çıkıyor; bir farkla, bu kere, tüccar ve tefeci, küçük üreticiyi sömürerek "küçük mülkiyetin tasfiyesine sebep olması halinde, **mülksüzleşen üreticiler işgüçlerinden başka satacak şeyleri olmayan 'serbest' işçiler haline dönüşüyorlarsa***" (s. 207), tüccar ve tefeci sermayesi "kapitalist süreçlerin parçaları", "kapitalist kategoriler" haline gelir.

Hemen yukarda belirttik ki, ticaret ve tefeciliğin ortaya çıkışı, "tufanöncesi şekilleri olan 'ticaret sermayesi' ile 'tefeci sermayesi' ", "sermayenin esas şekli[...], yani modern toplumun ekonomik kuruluş ve biçimlenişini belirleyen şekli" (**Kapital**, 2. kitap, s. 36-37) değildir. "... sermaye ... başlangıç noktasında **parayı** gerektirmektedir, ve bundan ötürü para biçiminde servetin varlığını gerektirmektedir. ... sermaye, ... ticarette ve tefecilikte elde edilen servetlerden gelmektedir." (**Kapitalizm Öncesi Ekonomi Şekilleri**, s. 117.) Bu konuda fazla ayrıntıya girmeden belirtelim ki, dolaşım ile sağlanan para olarak servetin ilk kaynağı olduğu modern toplumun ekonomik kuruluş ve biçimlenişini belirleyen sermaye, kapitalist üretim içinde gerçekleşir; Marx'ın deyişiyle ifade edelim: "... sermaye bir üretim aletidir" ("Ekonomi Politiğin Eleş-

tirisine Giriş", s. 49). Sermaye üretimdir (Marx), ama kullanım-değerleri değil (tüketmek için üretim değil), değişim-değerleri (satmak için üretim, meta üretimi) üretimidir. Kapitalist, sermayesi ile, meta olan serbest işgücünü, üretim araçlarını, meta üretmek için satın alır ve kapitalist üretim, başkasının emeğinin (yabancı özgür emeğin) ürünlerinin kapitalist tarafından mülk edinilmesi esasına dayanır. Daha çarpıcı bir deyişle, kapitalist üretim, "başkalarının emeğinin değişim (mübadele) olmaksızın mülk-edinme biçimi[dir]" (**Kapitalizm Öncesi Ekonomi Şekilleri**, s. 124). Kapitalist üretimde, "Ürünleri, ... ürünü gerçekten meydana getirenleri değil de, **kapitalistler**, kendilerine mal edini[rler]" (**Anti-Dühring**, s. 396). Ancak kapitalist üretim olduğu zaman, kapitalist mülk edinmeden, kapitalist sömürüden, kapitalizmden söz edilebilir; ancak kapitalist üretim ilişkisi olduğu zaman "kapitalist kategoriler"den söz edilebilir. Boratav'ın iddia ettiği gibi, "... yoğun tüccar sömürüsünün desteği ile tefeci sermayesinin üreticiyi borca batırarak küçük mülkiyetin tasfiye olması halinde, mülksüzleşen üreticiler işgüçlerinden başka satacak şeyleri olmayan 'serbest' işçiler haline dönüşüyorlarsa; ticaret ve tefeci sermayesinin (...) kapitalist süreçlerin parçaları olduğu ve ilkel biçimi ile kapitalist sömürüyü temsil ettiği" (**PDA**, s. 207) söylenemez. Dikkat edilirse, Boratav, "ticaret ve tefeci sermayesi"ni, **kapitalist üretim ilişkisi mevcut olduğu için değil**, ve hatta kapitalist üretim mevcut olmadan, "kapitalist üretimden farklı, ayrı bir üretim ilişkisi" olan küçük üreticilere bağlı olarak, şayet küçük üreticiler mülsüzleştikleri zaman "serbest" işçiler haline geldiği takdirde, "kapitalist süreçlerin parçaları", "ilkel biçimi ile kapitalist sömürü" olarak nitelemektedir. Kapitalist sömürü, ancak kapitalist üretimde vardır, ve kapitalist üretim mevcut değilse, kapitalist sömürü (nasıl olursa olsun) mevcut değildir. Küçük üreticinin mülksüzleşerek, "işgüçlerinden başka satacak şeyleri olmayan serbest işçiler haline" dönüşmesi, kapitalist üretim sürecinin bir parçası değildir. Marx, "para"nın "basit ve belli biçimde sermaye biçimini al[ışını]" anlatırken, "Sermayenin ... başlangıçtaki tarihî biçimler[ini]" anlatırken der ki, "... şehirlerde gerçek ücretli emeğin meydana gelmesi için bir unsur— **lonca sistemi dışında gündelikçiler, kalifiye olmayan emekçiler vb. vardır.***" (**Kapitalizm Öncesi Ekonomi Şekilleri**, s. 127). Yani kapitalist, lonca sistemi gibi bağımlılıklar dışında, gündelikçiyi, emekçileri vb. şehirde **hazır buluyordu.**

Engels der ki, "Kapitalistler ortaya çıktıklarında, ücretli iş **zaten*** vardı." (**Anti-Dühring**, s. 397); "... bütün kapitalist üretim tarzının bir çekirdek halinde mevcut olduğu **ücretli iş çok eskidir***; münferit ve dağınık olarak yüzyıllarca **köleciliğin yanı başında*** mevcut olagelmiştir." (aynı eser, s. 397, dipnot). Mülksüzleşen emekçiler, şayet mülkleri borçlarını karşılamaya yetiyorsa, onlar, köleci toplumda da (mülksüz) serbest insanlar haline geliyordu; ve Engels'in belirttiği gibi, "münferit ve dağınık" da olsa, köleliğin yanı başında ücretli işçi olarak mevcuttular. Kapitalist üretim, mülksüzleşen emekçiler, "serbest işçiler haline dönüştükleri" için meydana gelmedi; başka bir ifadeyle, mülksüzleşen emekçilerin serbest işçiler haline gelmiş olması kapitalizm değildir; kapitalist üretim, kapitalist sömürü, sermayenin üretilmesinden doğdu; bir şartla ki, sermaye, serbest gündelikçiyi, emekçiyi, kapitalist üretimin çekirdeğini teşkil eden ücretli işçiyi hazır buluyordu.

Onun içindir ki, tüccar ve tefeci sermayesini, kapitalist üretim ilişkilerinin dışında "kapitalist sömürme" kategorileri olarak nitelemek mümkün değildir. Tüccar ve tefeci sermayesi, 1° kapitalist ile küçük üretici arasına girdiği zaman (kapitalist için hammadde ve yarı-hammadde üretimi), 2° kapitalist ile

tüketici arasına girdiği zaman (kapitalist emtia üretiminin pazarlanması), kapitalist üretim ilişkisine bağlı olarak sağlanan sömürüyü paylaşır, ve ancak o zaman kapitalist kategoriler sayılabilirler. Aksi halde, kapitalizm-öncesi üretimi temsil eden üretici ile tüketici arasına girdikleri zaman, bunlar, kapitalizm-öncesi ilişkilerde görülen, geri nitelikte esnaf, bezirgân ve tefecilerdir. Kapitalist üretimde yaratılan artı-değeri paylaşan tüccar, veya şehir sanayiine bağımlı hale gelmiş, yani kapitalist için hammadde ve yarı- hammadde üreten yarı-ücretli işçi olan köy emekçisinin karşılığı ödenmemiş emek-ürününü paylaşan tüccar, ancak bir uçta kapitalist üretimin mevcut olması halinde vardır; kapitalist üretimden bağımsız olan, kapitalizm-öncesi üretimle yaratılan ve karşılığı ödenmemiş emek-ürünü **üretici ile tüketici arasına girerek** kendisine mülk edinen esnaf, bezirgân (ve daha kısa yoldan tefeci), kapitalist sömürü ile ilgisi ve bağlantıları olmayan, köklerini kapitalizm-öncesi geri üretimden alan, tüm kapitalizm-öncesi üretimle sağlanan değerleri sömüren unsurlardır.

Bu anlamdadır ki, küçük üretici olan serbest köylü, tümüyle, kullanım-değerleri değil, kapitalist üretim için değişim-değerleri ürettiği ve kapitalist tarafından piyasaya sunulan emtiayı tükettiği zaman, kendisi yarı-ücretli işçi haline gelir. Küçük üretici, artık kendi tüketeceği ürünleri değil, yani kullanım-değerleri değil; doğrudan doğruya değişim-değerleri, yani meta üretir; ve küçük üretici, artık kendi ürettiği ürünleri değil, kapitalist tarafından piyasaya sunulan emtiayı tüketir. Ancak bu halde, kendi üretim araçlarının özgür özel maliki olan emekçi, kapitalist sisteme bağlı olarak, kullanım-değerleri değil, değişim-değerleri üreterek, küçük-burjuva haline gelir; ancak bu halde basit meta üreten köylüyü, küçük-burjuva ekonomisi ile ifade edebiliriz ki, değişim-değerleri üretiminin, bir-iki köylünün, bir-iki köyün değil, tüm olarak tarımda tayin edici yoğunlukta olması gerekir.

Bu durumda, küçük üretici, piyasaya bağımlı hale gelmektedir. Piyasaya bağımlı hale gelmesini sağlayan etken nedir? Üreticinin meta üretmesi, satmak için üretimde bulunması mıdır? Hayır! "Ulusal ölçüde ... ticaretin şehir sanayiinin, genel olarak meta üretiminin ve bu yüzden de para dolaşımının kayda değer ölçüde" (Marx) gelişmiş olması gereklidir. Bunun içindir ki, münferit küçük üreticilerin ürettikleri ürünlerin bir kısmının meta haline gelmesi değil, küçük üreticilerin yer yer satmak için üretmiş olmaları değil (örneğin 200 yıl önce, özellikleri dolayısıyla, Şemdinli'de, tütün, genel olarak satmak için üretilirdi; ama bu, ulusal ölçüde ticarete, şehir sanayiine, meta üretimine bağlı olmadığı için, temelde bir değişiklik yapmıyordu), ulusal ölçüde şehir sanayiinin, ticaretin, genel olarak meta üretiminin gelişmiş olmasına bağlıdır ve ancak o zaman, "paraya tahvil edilecek kısmın" toplam ürüne fazlalığına bakarak, küçük köylü işletmelerini "köy küçük-burjuvaları" olarak, küçük-burjuva ekonomisi olarak nitelemek mümkündür. Ne lonca zanaatçısı ürünlerin tümünü satmak için üretiyordu diye bir "küçük-burjuva" sayılabilir, ne de feodal bir bünyede tütünün tümünü satmak için üreten köylü. Onu küçük-burjuva haline getiren, 1° şehir sanayiine, genel olarak meta üretim ve ticaretine bağlı bir toplum içinde bulunması, 2° tüm ürünün, doğrudan doğruya tüketilen ürüne kıyasla daha fazla meta üretmesidir. Tüm üretilen ürün ile meta haline gelen ürün arasındaki oran binbir nüans gösterdiği gibi, yani bazı köylü birimlerinde doğal ekonomi hâkim durumda bulunduğu halde, meta ekonomisi uçlanmıştır (bu durumda, bağımsız köylü aileler ataerkil üretimi temsil ederler); veya meta üretimi hâkim duruma geldiği halde ,doğal ekonomi azçok varlığını devam ettirmektedir.

Ataerkil üretim ile basit meta üretimi arasında, Boratav'ın iddia ettiği şekilde, kesin bir çizgi olmadığı gibi, basit meta üretiminin, üretilen meta miktarına bakarak küçük-burjuva ekonomisi olarak nitelendirilmesi de mümkün değildir; meta üretiminin münferit bazı işletmelerde ağır bastığı, hatta küçük üretim biçiminde tüm meta üretilmiş olması, sadece bu, basit meta üretimini küçük-burjuva kapitalizmi, küçük-burjuva ekonomisi haline getirmeye yeter sebep değildir.

Devam edelim:

Boratav, Lenin'in küçük-burjuva ekonomisi ile özdeş olarak ele aldığı "basit meta üretimi"ni, Sovyetler Birliği'nin somut tarihî ortamından tecrit ediyor, ve "basit meta üretimi"ni, tarihin her devrinde, kölecilikte, ortaçağda gözlenen basit meta üretimini, şimdi küçük-burjuva ekonomisiyle bir tutuyor.

Boratav şöyle diyor: "Ataerkil üretim ve basit meta üretimi arasında iki farklı üretim biçimi olarak yapılan ayrım, Lenin tarafından daha sonraki tahlillerde de muhafaza edilmiştir. Örneğin 1918 yılında **bir sosyo-ekonomik kuruluştan diğerine geçiş*** halinde bulunan Rus ekonomisinde, Lenin **beş ayrı üretim ilişkisi*** gözlüyor. Bunlar: '1 — Ataerkil, yani geniş çapta tabiî köylü tarımı 2 — küçük meta üretimi (bu, köylünün buğday satan çoğunluğunu kapsar), 3 — özel kapitalizm, 4 — devlet kapitalizmi, 5 — sosyalizmdir'. ("Sol-Kanat Komünizmi ve Küçük-burjuva Zihniyeti", **Toplu Eserler**, İngilizce Baskı, cilt 27, s. 335). Görülüyor ki Lenin küçük-meta üretimini **kesinlikle bir üretim ilişkisi olarak görüyor*** ve bu ilişkiyi diğer küçük üreticilik şekillerinden ayırıyor. Öyle sanıyorum ki bu ayrımın dayandığı mantığı ve ataerkil üretimden basit meta üretimine geçiş sürecini incelemek, üretim tarzları ve küçük meta üzerindeki şüpheli sorunları aydınlığa kavuşturacaktır." (**PDA**, s. 187.)

Bırakalım Boratav incelemesine devam etsin ve "şüpheli sorunları" aydınlığa kavuştursun. Biz, Lenin'e dayandırılan, "küçük meta üretiminin" "kesinlikle bir üretim ilişkisi olarak görünmesi" vs. meseleleri üzerinde duralım:

Lenin 1918'de, "devlet kapitalizmi"nin önemini belirttiği, "Günümüzün Temel Görevi: 'Sol Kanat' Çocukluğu ve Küçük-burjuva Zihniyeti" adlı makalesinde ve 1921'de NEP'e geçiş başlangıcında, meta dolaşımını azamî ölçüde geliştirme zorunluluğunu ele aldığı "Aynî Vergi Üzerine" adlı ünlü incelemesinde, "ataerkil" ve "basit meta üretimi" üzerinde durmaktadır. Birinci yazısının, "**kapitalizmden sosyalizme geçiş ekonomisi** ile ilgili tartışmalara uygulanacak kısmı", Lenin tarafından, "Aynî Vergi Üzerine" adlı yazısına yeniden aktarılmıştır. Şimdi biz, bu yazıdan bazı aktarmalar yapacağız. Lenin, şöyle yazıyor:

"Her şeyden önce ... kapitalizmden sosyalizme **geçişin*** niteliğinin ne olduğunu anlamalıyız. ...

"Ama geçiş kelimesi ne anlama gelir? Ekonomiye uygulandığı şekli ile bugünkü düzenin hem **kapitalizmin,** hem de sosyalizmin **unsurlarını, parçalarını, kalıntılarını*** kapsadığı anlamına gelmez mi? Herkes bu anlama geldiğini kabul edecektir. Ama bunu kabul edenlerin hepsi, bugün Rusya'da **mevcut olan çeşitli sosyal-ekonomik biçimleri meydana getiren unsurların*** gerçek niteliği üzerinde düşünmek zahmetine katlanmıyor. Ve meselenin özü de budur:

"**Bu unsurları*** sıralayalım:

"1) Ataerkil, yani **geniş çapta doğal*** köylü ekonomisi;

"2) Küçük meta üretimi (bu, **tahıl satan köylülerin çoğunluğunu*** kapsar);

"3) Özel kapitalizm;

"4) Devlet kapitalizmi ve

"5) Sosyalizm.

"Rusya o kadar geniştir ve o kadar çeşitlilik gösterir ki, bütün bu farklı sosyal-ekonomik biçimler birbirine karışmıştır. ...

"Şu soru ortaya çıkar: hangi **unsurlar*** diğerlerine göre daha hâkimdir? Açıktır ki, bir küçük köylü ülkesinde hâkim unsur, küçük-burjuva unsurudur. Ve başka türlü de olamaz, çünkü çoğunluk, **çiftçilerin büyük çoğunluğu*** küçük meta üreticileridir. ...

"Esas mücadele bu alanda cereyan etmektedir. 'Devlet kapitalizmi' gibi **ekonomik kategoriler*** bakımından bu mücadele hangi unsurlar arasında olmaktadır? ...

"... vurgunculuğun iktisadî temelini, genellikle Rusya'da çok yaygın olan küçük mülk sahiplerinin ve her bir küçük-burjuvanın, **onun bir unsuru olduğu özel kapitalizmin*** meydana getirdiğini çok iyi biliyoruz. ..." (**Toprak Meseleleri**, s. 141, 142, 143, 144.)

Bu yazıdan birkaç kısa parça daha aktaralım:

"Bugün Rusya'ya **küçük-burjuva kapitalizmi*** hâkimdir. ..." (s. 148); "... küçük mülk sahibi kapitalizmi..." (s. 149) veya "Benim, Mayıs 1918'de, ekonomimizde **çeşitli sosyal-ekonomik kuruluşların unsurlarının (parçalarının) varlığını*** ne şekilde tanımladığımı inceleyin. Hiç kimse -ataerkil, yani yarıvahşi sistemden sosyalist sisteme kadar- bütün bu beş kuruluşun, bu beş aşamanın (ya da parçanın) varlığını inkâr edemez. Bir küçük köylü ülkesine, **kısmen ataerkil, kısmen küçük-burjuva olan*** köylü 'kuruluş'un hâkim olduğu kendinden bellidir." (s. 159); "... küçük mülk sahibi (hem küçük-ataerkil, hem küçük-burjuva) unsur..." (s. 160), vs..

Sonuçları sıralayalım:

a) Görülür ki, 1° ataerkil ekonomi, mutlak olarak doğal ekonomiyi değil, "**geniş çapta** doğal ekonomiyi" kucaklar. Yani bir miktar ürünün meta haline gelmiş olması, ataerkil üretimin niiteliğini değiştirmemektedir; 2° küçük meta üretimi, ayni şekilde, tahıl satan köylünün tümünü değil, tahıl satan köylünün **çoğunluğunu** kucaklamaktadır. Burada tayin edici unsur, meta ekonomisinin, doğal ekonomiye nispetinden doğmaktadır.

b) Burada sıralanan "ekonomik kategoriler"in hepsi, bağımsız bir üretim **ilişkisi** olarak değil, esas olarak "sosyal-ekonomik kuruluşların **unsurları**", "çeşitli sosyal-ekonomik biçimleri meydana getiren **unsurlar**" olarak ele alınmaktadır.

c) Aynı şekilde. basit meta üretimi, Lenin'de, bağımsız bir üretim ilişkisi olarak ele alınmaktadır. Basit meta üretimi, "özel kapitalizmin bir unsuru" olan küçük-burjuvaziyi temsil etmektedir. "Mübadele varolduğuna göre, küçük ekonominin gelişmesi, küçük-burjuva gelişmedir, kapitalist gelişmedir." (s. 159.) Herhalde Lenin, kölecilikte mübadelenin varolduğunu, köleciliğin yanısıra varolagelen bağımsız küçük üreticinin mübadelede bulunduğunu biliyordu. "... küçük üretim durmadan her gün, her saat, kendiliğinden gelme bir tarzda ve geniş ölçülerde kapitalizmi ve burjuvaziyi **doğurur**." (**"Sol" Komünizm, Bir Çocukluk Hastalığı**, s. 12.) Küçük üretimin kapitalizmi ve burjuvaziyi doğurması, elbette, bütün dönemlerde mümkün değildi, ve kölecilikte, feodalitede ve bu üretim ilişkilerinin yanısıra varolan bağımsız küçük köylü işletmelerinde, loncalarda, meta üretiliyordu; ama küçük üretim, kapitalizmi ve burjuvaziyi doğurmuyordu. Burada, küçük meta üretiminin küçük-burjuva ekonomisi ile özdeş sayılması, Boratav'da görüldüğü gibi, bütün üretim ilişkileri içinde görülen küçük meta üretiminde değil, küçük meta üretiminin ancak özel

kapitalizmin bir unsuru olduğu hallerde mümkündür.

d) Lenin, "küçük meta üretimi"ni, "küçük mülk sahibi **kapitalizmi**", "küçük-burjuva ekonomisi", "küçük-burjuva kapitalizmi" şeklinde nitelemektedir. Görülmektedir ki, Lenin'in, "kapitalizmin ... unsurları, parçaları, kırıntıları" (kapitalist "üretim ilişkisi"nin değil) veya "sosyal-ekonomik kuruluşların unsurları (parçaları)" ifadeleri, aynı zamanda, küçük burjuva ekonomisi için kullandığı sıfatlardır. Boratav ise, "Lenin küçük meta üretimini kesinlikle bir üretim ilişkisi olarak görüyor" demektedir.

e) Lenin, "küçük meta ekonomisini", "küçük-burjuva kapitalizmi", "küçük mülk sahibi kapitalizmi" şeklinde nitelemektedir. Küçük meta üretimini, bir üretim ilişkisi olarak ele alındığı iddia edildiğine göre, Lenin'in tablosunda: (1) küçük-burjuva kapitalizmi, (2) özel kapitalizm, (3) devlet kapitalizmi, ve Sovyetler Birliği (1921) dışında, gene Lenin'e göre, (4) tekelci kapitalizm diye, birbirinden bağımsız **dört ayrı kapitalist üretim ilişkisi** var demektir ki, bu, —Boratav'ın diğer yorumları gibi— Lenin'i hafife almaktan başka bir şekilde izah edilemez.

4) KLAN FEODALİZMİ VE HAYVANCILIK. — Bu bölümü geçerken, Boratav'ın, "Klan Feodalizmi ve Feodal Hayvancılık" konusunda yazdıklarına kısaca değinmek yerinde olacaktır.

Diyor ki Boratav: "Erdost, göçebe Oğuz aşiretlerinin üretim ilişkilerini 'Klan Feodalizmi' gibi orijinal bir terimle nitelendiriyor.(...) Erdost'un bu buluşu dayandırdığı kaynak, Osman Turan'ın **'göçebeleri yeni şartlara uydurmak için onları feodal hayat tarzı ve telâkkisinden uzaklaştırmak**... icap ediyordu' ifadesidir.(...) Buna karşılık Marx'ın sözleriyle: 'Göçebe çoban kabileler arasında toprak doğanın öteki şartları gibi ilkel sınırsızlığı içinde görülmektedir.'(...) Bu yüzden 'hiç bir zaman toprak mülkiyetinin sınırlarını tesbit etmeyen' ([Marx]...) göçebekabilelerde feodal üretim ilişkilerinin, feodal sömürme (rant) biçimlerinin nasıl doğduğu izaha muhtaçtır. Tabiî ki **Marx yerine Osman Turan'ın feodalizm anlayışı kaim olunca*** bu izahat **hiç bir zaman*** yapılamıyacaktır." (**PDA**, s. 201), vs., vs..

Boratav'a göre Erdost, "klan feodalizmi" gibi orijinal buluşunu, Osman Turan'a dayandırmakta, "Marx yerine Osman Turan'ın feodalizm anlayışı[nı]" almaktadır. Osman Turan'ın yazılarında mevcut belgelerden, tarih malzemelerinden yararlandığım bir gerçektir (daima gerektiğinde yararlanırım), Osman Turan'ın "feodalizm anlayışı"nı aldığım ise bayağıca bir uydurmadır. Boratav, yazımızı iyi niyetle okusaydı, hem böyle bir şey bulamıyacak ve hem de Marx'dan aktardığı "toprak mülkiyetinin sınırlarının tesbit edilmediği" "toprağın ilkel sonsuzluğu" ile göçebe Oğuz kabileleri arasında bir ilişki kurması mümkün olmayacaktı.

Marx, "...çobanlık ya da daha genel olarak göçebe hayatı, ilk hayat tarzlarıdır ve kabile belirli bir toprak üzerinde yerleşmez, çayırları tükettikten sonra yoluna devam eder." (**Kapitalizm Öncesi Ekonomi Şekilleri** s. 75) derken belirttiği "toprağın ilkel sonsuzluğu" ile göçebe Oğuz kabileleri arasına bir eşit işareti koymaya imkân var mıdır? Aksine, göçebe hayat yaşayan kabilelerin meraları, diğer komşu kabilelerin meralarıyla sınırlanmış göçebe Oğuz kabilelerinde, Selçuklu Sultanı tarafından sınırlara iskân edilen göçebe Oğuz kabilelerinde, "toprağın ilkel sonsuzluğu" yerine, gene Marx'da göreceğimiz gibi "toprağın ilkel mülkiyeti" söz konusudur.

Şimdi, Boratav'a cevap olmak üzere, okura, bazı cümleler ve paragraflar

aktaracağım. Bu cümle ve paragraflar, marksist Alman tarihçisi Ernst Werner'in, "Türk Feodalizminin Doğuşu Üzerine" alt başlığını taşayan **Büyük Bir Devletin Doğuşu—Osmanlılar** (Berlin, 1966) kitabını, "Werner'e göre Osmanlı Feodalitesi" adıyla **özetliyerek, Hukuk Fakültesi Dergisi** (Cilt XXV, sayı 3-4)'inde yayınlayan **As. Dr. Doğu Perinçek**'e aittir. Daha doğrusu, bu cümle ve paragraflar Ernst Werner'e aittir, ve bunları Doğu Perinçek (Bu Doğu Perinçek, **Proleter Devrimci Aydınlık** kurucularından olan Doğu Perinçek'tir) türkçe olarak özetlemektedir.

Bu özette, "XI. yüzyılda Türklerin Ön Asya'ya girişi"nden (s.288) söz edilirken, şöyle devam ediliyor: "Tolybekov, bu göçmen gruplarının toplumsal durumunu **'patriyarkal feodalizm'** * olarak adlandırmaktadır. Bu sistem, köleleri ve çobanları istismar eden üretim tarzında önemli değişiklikler yapmaksızın sürü sahiplerinin hayvan sayısını devamlı olarak çoğaltma çabalarıyla belirlenebilir. ... Step aristokrasisinin bir toprak tekeli yoktu. Zenginlikleri sahip oldukları hayvan sürüleri ve emek gücünden doğuyordu." (s. 229). Devam ediyoruz Werner'in özetini nakletmeye; **"Karl Max*** -diye Werner'den Perinçek naklediyor-, **bu fenomeni aşağıdaki şekilde karakterize etmiştir:*** 'Göçebe çoban kabileler arasında (...) toprak, doğanın öteki şartları gibi, ilkel sınırsızlığı içinde görülmektedir. (...) Bu halklar, toprağı kendi mülkiyeti sayar ama hiç bir zaman bu mülkiyetin sınırlarını tespit etmez. (...) burada **mülk edinilen** ve **yeniden üretilen** toprak değil sürüdür, toprak her konaklanıldığında ortakça kullanılır.' (s.289).

"Saf çoban ekonomisinin yapısı, otlak üzerinde aile mülkiyetine geçmeyle çelişmektedir. Çünkü bu geçiş, sürülerin çoğalmasından vazgeçmeyi ve en önemli üretim araçlarının yeniren üretiminin tehlikeye düşmesini ifade etmektedir. Kabile başkanları ve hanlar otlakları tanzim etmektedir. Ancak bu tanzim, **feodalleşen bir aristokrasinin toprağı kendi tekeline alması[ndan] veya temellükünden başka bir şey değildi***. ... Feodal beylerin tasarrufu, göçebeler için en önemli saha olan kışın yerleşilen, kuru ot ile insan ve hayvan barınaklarının bulunduğu kışlak üzerindeydi." (s. 289-290.) Devam edelim: **"Feodalleşme toprak üzerinde gerçekleşmedi, sürüler üzerinde oldu.*** Sürülerin özel mülkiyete geçmesi, tribünün kolektif ekonomisinin ailenin ferdî ekonomisine dönüşmesine yol açtı. **Feodal aristokrasi, fakir tribü üyelerinin emek gücünü kendi ekonomileri için kullandılar***. Ve aynı zamanda kabile demokrasisinin (Sippendemokratie)organlarını ele geçirdiler." (s. 290). Ve "Selçuklu feodalizmi" (s. 291) ile "emek ve ürün rantına dayanan patriyarkal [ataerkil] feodalizm" (s. 293) arasındaki ilişkiyi belirleyen bir iki cümleyi daha buraya aktaralım: "Sultanın [Selçuklu sultanı] aldığı aynî vergi dışında **göçebeler kendi beyleri tarafından da sömürülmekteydi.*** Her kabilede **aristokrasi emek ve ürün rantına sahiplerdi.*** Kabile aristokrasisi her yıl belirli sayıda hayvan aldıkları gibi, göçebelerin beyler için çoban olarak çalışma zorunlulukları da vardı (emek rantı). Kabile asilleri 100.000 baş koyun ve ata kadar varan dev sürülere sahiplerdi." (s. 193).

Boratav'ın bütün yanlış tahlilleri, bu cümleler içinde cevaplandırılmış oluyor. Bu arada görülüyor ki, benim Osman Turan'ın feodalizm anlayışından aldığımı iddia ettiği tahlillerin benzerini Werner, Osman Turan'ın "feodalizm anlayışı"ndan değil, Boratav'ın Marx'a dayandırarak "hiç bir zaman izah edilemiyeceği"ni söylediği Marx'ın cümlelerinden -evet bizzat Boratav'ın Marxtan kanıt olarak gösterdiği aynı cümlelerden alıyor. Ve biz, bunları, Osman Turan'ın türkçesinden değil, Boratav'ın yeni oportünizm saflarındaki kafadarı

Doğu Perinçek'in türkçesinden okuyoruz.

Burada, Werner'in metninde, göçebe Oğuz kabileleri için, benimsenerek aktarılan "ataerkil (patriyarkal) feodalizm" yerine "klan feodalizmi"ni niçin kullandığımı açıklamak isterim.

Ataerkillik, ortaklaşa sahip oldukları toprakta ortaklaşa üretimde bulunulan, ürünlerin ve artı-ürünlerin ortaklaşa paylaşıldığı, **gerçek akrabalığa** dayanan ev topluluğudur. Bizim, bugün, Kürt aşiretlerinde de tespit ettiğimiz gibi, aşiret, kandaş topluluklardan meydana gelmiştir; ama ne Kürt aşiretlerini, ve ne de Oğuzlarda "boy"ları, "ataerkil" birimler olarak ele almaya imkân yoktur. Çünkü, 1° ataerkil topluluklarda, özellikle toprak ortaklaşa ekildiği ve üretilen ürünler ve bu arada artı-ürün ortaklaşa paylaşıldığı halde, aşiretlerde ve boylarda, üretim araçları ve üretilen ürünler üzerindeki mülkiyet ortaklaşa değildir 2° ataerkil toplulukta, kan akrabalığı, **gerçek akrabalığa** dayandığı halde, aşiretlerde ve boylarda akrablık, **varsayıma dayanan** bir akrabalıktır. Bu bakımdan boy veya işaret topluluklarını "ataerkil" değil, "klan" toplulukları olarak ele almak daha doğrudur. Şöyle ki:

Marx'ın Niebuhr'dan naklettiği pasajlarda, "kadim devletlerde" kabilelerin "ya **kan** ya da **yer** ... birliğine dayanan kabileler" biçiminde kurulduğunu belirttikten sonra, şunları naklediyor: "Roma'nın **kan toplulukları** (gentes [klan]) kan bağlarıyla birbirine bağlı yakınlardan meydana gelmiyordu. ... Böylece Galler arasında aristokrat Cambell'lerle **onlara bağımlılığı kabul edenler aynı klanı teşkil ediyordu.*" (Kapitalizm Öncesi Ekonomi Şekilleri,** s. 83-84). Marx, aynı metinde, "Kabile düzeni -diyor-, kendiliğinden **daha yüksek*** ya da **daha aşağı düzeyde*** kan birliği örgütlenmeleri olarak gelişir." (aynı eser, s. 78). Servete karşı duyulan susuzluğun "genteles'leri (gens üyelerini) **zenginler ve yoksullar halinde*** böl[düğünü]" belirten Engels (**Ailenin Kökeni** s. 231), Marx'dan "aynı gens içindeki mülkiyet farkı[ndan]" (aynı eser, s. 231) söz açan cümlesini aktarmaktadır.

Değişik topluluklara ait olan ve değişik dönemleri yansıtan bu cümlelerden, klan örgütlenmeleri için geçerli özellikler tespit etmek mümkündür:

Mülkiyet farkını tanımış olan klan üyeleri, yüksek düzeyde ve aşağı düzeyde kan birliği örgütlenmesini kapsadığı soylular ve bağımlılar halinde, zenginler ve yoksullar halinde bölünmektedir.

Acaba, gens yani klan üyeleri, ilkel biçimdeki gibi, daha gelişmiş düzeyde de birbirleriyle olan akrabalıklarını bilip kanıtlayabilirler mi? Bu konuda, Engels, Marx'ın Morgan'dan yaptığı özetlemeyi aktarıyor: "İlkel biçimindeki gense uygun düşen kandaşlık sistemi, ... genteslerin bütün üyelerinin bilincini muhafaza ediyordu. ... bu olguyu, onlar, çocukluklarından beri, **pratikte öğreniyorlardı.*** Monogamique aile ile birlikte, bu unutuldu. ... gens üyeleri, ... **gerçek akrabalıklarını*** kanıtlıyamıyorlardı. Gentilice ismin kendisi, ortak kökün bir kanıtıydı,..." (**Ailenin Kökeni,** s. 146). Yani kan birliğini ortaya koyan, adına "boy", "kabile" veya "aşiret" diyelim, bu boyun, kabilenin veya aşiretin adı, soyun adını taşımaktadır ve aynı boyun, kabilenin veya aşiretin üyeleri, birbirlerini **farazi olarak** aynı kandan gelen akrabalar olarak kabul etmektedirler. Daha klasik ifadesiyle, klanda akrabalık varsayıma dayanan bir akrabalıktır, ama ataerkil ailede akrabalık gerçek akrabalıktır.

Bizim tespitlerimize göre, aşiret, ayrı ayrı kandaş topluluklardan değil, aynı kandan gelen topluluklardan teşekkül etmektedir; ve "Şemdinli Aşiretleritde Üretim İlişkileri"nde gösterdiğimiz gibi, aşirete sonradan katılanlar, sığınanlar, hiç bir asalet kanı taşımamakla birlikte, aşirete bağımlılığı kabul

etmek suretiyle, aynı klanı teşkil etmektedirler. Aşiretler, boylar, tribüde olduğu gibi, genslerin yani klanların bir araya gelmesinden, yani ayrı ayrı kandaş topluluklardan meydana gelmiyor, tek klandan teşekkül ediyor. Aşiret, aynı kandan geldiklerini kabul edenlerden teşekkül etmiştir. Bunun en tipik örneklerinden birini, "Şemdinli Röpörtajı"nda anlattığım "kan helâli"ne bağlı bir olayda da tespit etmekteyiz. Öldürme, aynı aşiretin aşiret üyeleri arasında vuku bulduğu zaman, "kan helâli", ölen üyenin ailesine verildiği halde; cinayet, aşiret dışından biri tarafından işlendiği için, kan helâlini (bu, para hayvan, silâh, tarla vs. dir), aşiret reisi almaktadır; kanın asıl sahibi aşiret reisi görünmektedir.

Kürt veya Türk göçebe ve yarı-göçebe halklarında, genel hatlarıyla birbirine benzer ilişkiler izlemekteyiz. Bu bakımdan, göçebe Oğuz boyları, ataerkil topluluğu değil, kan bağı ile birbirine bağlı, fakat gelişkin bir gentilice örgütlenmeyi temsil etmektedirler. Çobanlığın daha ağır bastığı ve kan esasına göre örgütlenilen kabilelerde (veya boylarda veya aşiretlerde) ilkel komünalizmden feodalizme geçilmekte ve köleci ilişkiler (küçük belirtiler halinde boy verip açılıp serpilmeden görülmekle birlikte) atlanmaktadır. Bu, öyle bir geçiştir ki, göçebe birliklerinde, kişisel mülkiyet sürüler üzerinde gerçekleşmekte, toprak değil, sürüler mülk edinilmekte ve toprak değil sürüler yeniden üretilmektedir. Feodalleşme, üretilen ürünü mülk edinme şeklinde beliriyor; ve kan bağı ile bağlı birliklerin yöneticileri, kendilerine kandaş olan üyelerin doğrudan doğruya emeklerinin (angarya ile) ve ürünlerinin bir kısmına sahip çıkıyorlar. Şemdinli aşiretlerinde gösterdiğimiz gibi, göçebe Oğuz kabilelerinde de aynı şeyi tespit ediyoruz: "Kabile aristokrasisi" kabile üyelerinden "**her yıl belirli sayıda hayvan aldıkları gibi***", "beyler için çoban olarak çalışma zorunlulukları da vardı." ("Werner'e göre Osmanlı Feodalitesi", s. 293). Burada, kabile üyesinin gerek yetiştirdiği hayvan, gerek bey için çoban olarak fazla angarya emek harcıyarak yetiştirdiği hayvan, toprağa bağlıdır, topraktan üretilmektedir. Toprak,_burada, "sınırsız" değil, diğer kabilelerin meralarıyla "sınırlı"dır; fakat kabilenin "ortak" mülkiyetindedir. Marx'ın ifadesiyle söylemek gerekirse, "Çoban halklar arasında, örneğin koyun, aynı zamanda, **otladığı meralar üzerinde mülkiyet hakkını ifade eden bir mülkiyet olduğu için, toprağın ilkel mülkiyetinin sözünü edebiliriz.*** Genel olarak toprak mülkiyeti o toprağın organik ürünleri üzerinde mülkiyeti de kapsar." (**Kapitalizm Öncesi Ekonomi Şekilleri,** s. 96-97.) Ortak mülkiyet olan toprak üzerinde üretilen ürünler özel mülktür ve "10.000 at ve 100.000 koyun sahibi" beyler ile, yoksul kabile üyeleri yanyana yaşamaktadır. Artık burada, toprağın ortak mülkiyeti, ortak üretimin, ortaklaşa üleşimin bir unsuru değildir. Toprağın organik ürünleri olan hayvanların sahibi, toprağın ilkel mülkiyetini belirlemektedir. Klan örgütlenmesi üzerinde, kabile üyeleri, bey ailesinin karşılığında hiç bir eş-değer ödemeden mülk edindikleri, bir fazla emek harcamaktadırlar. İlkel komünalizmden, kan bağı birliği parçalanmadan, -kölecilik atlanarak- feodal ilişkilere geçildiğini gözlemlemekteyiz; ve bunu, ben, "klan feodalizmi" olarak niteledim, ve doğru olduğu için de klan feodalizmi olarak niteleyeceğim tabiîdir. "Klan feodalizmi"ni "orijinal bir terim" olarak niteleyen Boratav, bugün, Türkiye'deki göçebeleri, "göçebe aşiret ilişkileri" (**Gelir Dağılımı,** s. 117) terimi gibi pek orijinal bir terimle niteliyor; ve hatta bugün Türkiye'de kapitalizm-öncesi ilişkilerin "göçebe aşiret ilişkileri ve feodal ilişkiler" (aynı eser, s. 117) olduğunu söyleyerek "göçebe aşiret ilişkileri"ni "feodal ilişkiler"den ayırıyor. Acaba bu orijinal terimiyle nasıl bir üretim iliş-

kisini kastettiğini kendisine sorsak, korkarım, yeni üretim ilişkileri doğurmakta çok velûd olan Boratav, bunun da, "komünal", "köleci", "feodal" bir ilişki gibi yeni bir üretim ilişkisi olduğunu, iddia edecektir!

V. — ARTI-EMEK, ARTI-ÜRÜN, ARTI-DEĞER VE "YAŞATICI" SÖMÜRME TÜRÜ

Boratav diyor ki: "Erdost, senyöre intikal eden artı-üründen, yani feodal sömürüden bahsediyor; ancak kavramsal olarak basit olan feodal sömürüyü, (hatta genel olarak sömürü kavramını) anlamış olduğu söylenemez. Zira Erdost'a göre: 'Tüketim için gerekli olandan fazla bir ürün olmadan da senyör, serfden bir fazla, yani artı-ürün, alır.' (...) Nasıl? Serfi ve ailesini açlıktan ölmeğe mahkûm ederek mi? Artı-ürün, tanım icabı, üreticinin tüketimi için gerekli olandan fazla bir ürünün varlığını gerektirir ve **sömürme olgusunun evrensel bir özelliği,*** üreticilerin varlıklarını sürdürebilmeleri için gerekli tüketimin kendilerine bırakılmasıdır." Ve Boratav'a göre, Erdost, böylece "öldürücü sömürme türünü takdim et[mektedir]" (**PDA**, s. 200). Bu konuda Boratav'ın eleştirilerini aktarmaya devam edelim:

"Erdost'un ... bir ifadesini tekrarlayalım: '... **ürün fazlasının** bir kısmı karşılığı ödenerek tacire intikal etmiştir. ...' (siyahlar bana ait. K.B) 'Ürün fazlasının bir kısmı **karşılığı ödenerek** tacire intikal etmiştir' ifadesini kullanan Erdost'la birbirimizi anlamamıza elbette imkân yok. [Ben, Boratav'ı geçerken çok iyi anladığımı belirteyim.] Ürün fazlası yani artı-ürün, üreticinin senyöre ve tüccara **karşılıksız olarak** kaptırdığı ürün miktarı demektir. Tüccar-küçük üretici ilişkisinde, tanım icabı ürün fazlasının karşılığı ödenemez. 'Karşılığı' ödeniyorsa, eş-değer bir mübadele var demektir; tüccarla ilişkisinde küçük üretici sömürülmüyor demektir." (**PDA**, s. 204.)

Devam edelim Boratav'ın bu konudaki eleştirilerine:

"... Erdost'un: 'Hem ürün fazlası yok, hem de değiş-tokuş edilecek ürün var!" diye hayret etmesi (...) mübadelenin (dolayısıyla basit meta üretiminin) esasını kavrayamamış olmasının bir delilidir. Ürün fazlası, artı-ürün veya artı-emek, üreticiler emeklerinin bir kısmını bir başka sınıf, bir sömürücü (feodal bey, tüccar veya kapitalist) için harcadıkları zaman vardır." (**PDA**, s. 190.) Boratav'dan bir cümle daha aktaralım: "Öte yandan piyasa için (fakat aynı zamanda tüketim için) üreten küçük üreticiler, ürün fazlalarını Türkiye'de kaideten ... ticaret ve tefeci sermayesine kaptırmaktadırlar." (**Emek**, s. 8-9.) "...tüccar kârı, meta üreticilerinin yarattığı artı-ürünün tümünü veya (tefeci faizi, vergi veya rant unsurları varsa) bir kısmını oluşturur." (**PDA**, s. 203); "... küçük meta üreticisinin ticaret sermayesine kaptırdığı artı-ürünü, sömürü miktarını gösterir." (**PDA**, s. 204) vs., vs., vs..

Şimdi, bu görüşleri tek tek eleştirelim:

Boratav, piyasa için üreten küçük üreticilerin, **artı-ürünlerini** ticaret ve tefeci sermayesine **kaptırdığını** yazıyor; ve ben, bunun yanlış olduğunu söylüyorum, feodal ve yarı-feodal birimlerde, senyöre ödenen fazladan ayrı olarak, tacire satılan kısmın **kaptırılmadığını,** aksine, bu fazlanın **bir kısmının,** tacire, karşılığı ödenerek satıldığını, intikal ettiğini söylüyorum. Daha yukarda, "Bir tacir, serfin ürettiği metayı **satın alır**** ve ona metaın **karşılığını**** sermaye-para olarak öder ve serf bu para ile bir diğer tacirin sattığı metayı satın alır" (**Aydınlık**, s. 48) diyorum. Burada da açıkça görüleceği gibi, küçük üretici, ister serf olsun, ister bağımsız köylü olsun, tacire, meta

olan ürününü "kaptırmaz"; tacir, ondan, meta olan bu ürünün karşılığını yani fiyatını üreticiye ödeyerek satın alır. Boratav'ın anlayamadığı şey, burada, karşılığı ödenen ürünün **fiyatı** olduğudur.

Küçük üretici, ürününü, tacir ile üreticinin karşılıklı olarak anlaştıkları fiyat üzerinden, tacire satar ve ürünün fiyatını tam olarak tacirden alır; işte bu fiyat, metaın karşılığıdır; ama bu fiyat, ürünün gerekli-emeğine eş-değerdedir; ve tacir, fiyatını yani karşılığını ödeyerek satın aldığı metada, karşılığı ödenmemiş bir miktarın mevcut olduğunu bilir. Aynen, kapitalist üretim ilişkisinde, kapitalistin, işçiye, işgücünün fiyatını, yani işgücünün karşılığını, yani ücretini ödediği halde, işçinin, bir işgününde ürettiği üründe, işgücünün fiyatını karşılayan gerekli-değer, ve ayrıca bir artı-değer yaratmış olması gibi. İşçi, kapitaliste, artı-değer üretir ama, işçi, işgücünün karşılığını, yani ücretini, yani fiyatını kapitalistten tam olarak alır.

Marx'ı dinleyelim: "... kapitalistin karşılığını ödeyerek satın aldığı işgücü ..." (**Kapital**, 3. Kitap, s. 9); "... kapitalistin karşılığını kendisine ödediği iş-gücü ..." (Aynı eser, s. 10-11); "... tüketim araçlarının değeri bilinince işçinin iş-gücünün değeri, iş-gücünün değeri bilinince gerekli-iş zamanının büyüklüğü bilinmiş olur. Artı-emeğin büyüklüğü ise, iş-gününün bütününden, gerekli-emek süresinin çıkarılmasıyla elde edilir." (aynı eser, s. 11). Burada bir dipnot düşen Marx, birçok yazar yanında, William Petty'nin şu cümlesini aktarıyor: "Günlük ortalama ücretin değeri, işçinin 'yaşamak, çalışmak ve neslini devam ettirmek için' neye ihtiyacı varsa ve ne tüketmesi gerekiyorsa onunla belirlenir." (Aynı eser, s. 11, dipnot). "... iş-gücü değerine eş bir değer ile (yani ücret ile) artı-değer arasında ..." (aynı eser, s. 19). Ve bu konuda, **Kapital**'de, (2. kitap, s. 44-51) istenildiği kadar bol örnek vardır. Mesele açıktır ki, işçiye ödenen ücret, işgücünün fiyatıdır, ve kapitalist, işçiye, işgücünün karşılığını ödemiş olmakla, işçiden ancak ödediği karşılığa eş-değerde olan, yani gerekli-emek tarafından üretilen bir ürün sağlamakla kalmaz, aynı zamanda, artı-emeği de içeren bir ürün sağlar; ama kapitalist, işçiye, ücretini, yani işgücünün karşılığını tam olarak öder. Burada, tacir de, üreticiden satın aldığı emtianın fiyatını tam olarak öder. Boratav'ın iddia ettiği gibi, tacir, ürün fazlasını, La Fontaine'in tilkisi gibi **kapmaz**.

Üreticinin "senyöre ve tüccara **karşılıksız olarak kaptırdığı**" iddia edilen ürün miktarının, "ürün-fazlası veya artı-ürün" olmasındaki içiçe girmiş yanlışlıklar bir yana, Boratav, burada, senyörün, karşılığında hiç bir eş-değer iade etmeden serfin ürettiği ürünün bir kısmını mülk edinmesi ile, tüccarın karşılığında fiyatını ödeyerek satın alışını, aynı nitelikte ilişkiler olarak gösteriyor; ve böylece, tüccarın da, senyör gibi, üreticiden, üreticinin ürettiği ürünü karşılığında hiçbir eş-değer iade etmeden mülk edindiğini, yani tüccarın üreticiyi feodal bağımlılıklar da olduğu gibi sömürdüğünü dolaylı olarak ifade ediyor.

Boratav'ın yanlışlarını açıklamaya devam edelim:

"Ürün fazlası yani artı-ürün -diyor Boratav-, üreticinin senyöre ve tüccara karşılıksız olarak kaptırdığı ürün miktarı demektir. Tüccar-küçük üretici ilişkisinde, tanım icabı ürün fazlasının karşılığını ödemez." (**PDA**, s. 204); "Ürün fazlası, artı-ürün veya artı-emek, üreticiler emeklerinin bir kısmını, bir başka sınıf, bir sömürücü (feodal bey, tüccar veya kapitalist) için harcadıkları zaman vardır." (**PDA**, s. 190).

Yani sömürücü bir sınıf olmadığı zaman, Boratav'a göre, artı-ürün de yoktur; yani üretici, hiç bir sömürü olmadığı zaman, ancak ister doğrudan

doğruya, ister mübadele ederek tüketeceği kadar üretir ve hiç bir zaman ister doğrudan doğruya, ister mübadele ederek olsun tüketeceğinden fazla üretmez.

Sömürücü sınıflar olduğu zaman ise, bizzat üreticinin, kendi ürettiği ürünü herhangi bir şekilde mülk edinebilmesi, Boratav'a göre, mümkün değildir. Ancak sömürülen miktar artı-üründür; üreticiye ister doğrudan doğruya tüketimden, ister mübadele sonucu kalan kısım ise, Boratav'a göre, gerekli-üründür.

İlkel komünal toplumda, işgücünü yenilemek için, üretilen ürünün tümü değil bir kısmı tüketildiği ve bir kısmı biriktirilebildiği yani artı-ürün üretilmiş olduğu içindir ki, servet birikimi başladı ve bundan sonradır ki, başkalarının yarattığı servetleri bazı şahıslar mülk edinebildi. Boratav'ın düşünüşünün tam aksi oldu, yani sömürü olduğu için artı-ürün üretilmedi, artı-ürün olduğu içindir ki, sömürü doğdu.

Köleci toplumda, köleciliğin yanısıra, toprağın özgür özel mâliki, köylü, ürettiği ürünün tümünü tüketmek gibi bir zorunlulukla karşıkarşıya değildi. Gerekli-üründen fazla olanı (tabiî bunu, daha dayanıklı olan eş-değerlerle mübadele ederek) servet halinde biriktirir. Feodal toplumda, özgür köylüden ayrı olarak, serf, senyöre gerek fazla angarya emek, gerek bunun basit bir değişikliğe uğramış şekli olan aynî rant ödedikten sonra, gene de bir fazla biriktirebilir. Gerek serfin, gerek lonca zanaatçısının biriktirdiği bu fazla, feodal toplumun iç dinamizminin etkenlerinden biridir.

Bugün, köy emekçisinin bizzat kendi ürettiği ürünün tümünü tüketiyor farzetmek, yanlıştır. Üreticinin doğrudan doğruya tüketimi için ürettiği doğal ekonomide, normal mevsimde, diyelim tüketeceği kadar üretebilen köylü, verimin yüksek olduğu yıllarda, iki misli ürün elde ettiği zaman, elbette aynızamanda tüketim fazlası olan bu artı-ürünü, ya biriktirecek, ya "kapitalist düzende" bir kısmını sermaye olarak kullanacak, ya da eski yıla oranla daha fazla veya daha lüks tüketim malları satın alarak harcayacaktır. Ama burada, genel olarak, bir artı-ürün üretilmiştir. Yani artı-ürün, her zaman ve her halde, sömürülen miktar değildir. Şayet öyle olsaydı, sömürünün olmadığı sosyalist üretimde, bir artı-ürün olmayacak, ve gerek üretici güçleri geliştirmek, gerek toplumun sağlık, eğitim vb. gibi tüm toplumsal ihtiyaçlarını karşılamak (ki, Stalin, 1952'de, bunların, sosyalist toplumda artık gerekli-emeğin bir unsuru sayılması gerektiğini belirtiyor) imkânsız olacaktı. Kapitalist üretim ilişkisinde, artı-ürün, artı-değeri, yani sömürü nispetini temsil ettiği halde, diğer üretim ilişkilerinde, artı-ürün, sömürü miktarını temsil etmemektedir. Engels, Güney İslavlarda, ataerkil aile topluluğu olan zadruga'dan söz ederken, "... bunlar -diyor-, tarlalarını birlikte eker, ortaklaşa beslenir, ortaklaşa giyinirler ve **artı-ürünlerine ortaklaşa sahip olurlar***." (**Ailenin Kökeni**, s. 86.) Ataerkil aile topluluğunda bir sömürü sözkonusu değildir, ama üyelerin ortaklaşa paylaştıkları bir artı-ürün mevcuttur. Marx, sanayi sermayesi için iç pazarın yaratılması konusunda, köylü ailelerinin ilâve iş olarak yaptıkları el zanaatlarına değindiği pasajda, "Keten iplik üretimi için harcanan ilâve emek -diyor-, eskiden sayısız **köylü ailesi için bir ilâve gelir[di].*** ... Şimdi ise az sayıda kapitalistin kârı olur." (**Kapital** 5. kitap, s. 202). Eskiden, üreticinin kendisi için bir ilâve gelir olan, şimdi kapitalistin kârı olmuştur; yani kapitalistin sömürdüğü miktar, eskiden üreticinin bizzat kendisine aitti.

Feodalitede, senyörün **aldığı** fazlanın tümü, sömürüyü içerir; ama senyö-

rün aldığı fazla, her zaman serfin ürettiği tüm artı-ürün değildir. Serf, bazı hallerde, senyöre bir fazla ödedikten sonra, gene de biriktirebileceği bir fazlaya sahip olabilir. Bu fazla, satışa arzedildiği zaman meta haline gelir. Ben, Boratav'ı eleştirirken, bu hususu şu sözlerle ifade ediyordum: "Serfin ürettiğinden belirli bir fazlayı senyör alır. Senyörün, serften, doğrudan doğruya ürettiği ürünü zaptettiği, sömürdüğü, —Boratav'ın iddia ettiği gibi— 'küçük meta üreticisinin' meydana getirdiği ürün fazlası değildir. Burada meta, ancak, senyörün serften aldıktan sonra kalan üründen kendi ailesinin tüketimi için olanı ayırdıktan sonra, geriye kalan miktar olabilir. Serf, bu miktarı, pazara arzettiği zaman, ürün meta haline gelir." (Erdost, Aydınlık, s. 47.)

Ama Boratav diyor ki, "Küçük meta üretiminde tüccara kaptırılan artı-ürünle, köylünün piyasaya arzettiği meta kitlesi, Erdost'un yaptığı gibi birbirine karıştırılınca meseleyi kavramak imkânsız bir hal alır." (**PDA**, s. 205).

Boratav, bu sonucu nereden çıkarıyor? Kendi "yanlışından" çıkarıyor. Boratav'a göre, "tüccar kârı ... artı-ürünün tümü"dür (**PDA**, s. 203) ve "artı-ürün sömürü miktarını" (**PDA**, s. 204) göstermektedir. Artı-ürün ile tüccar kârını, artı-ürün ile sömürü miktarını "birbirine karıştıran" Boratav'ın bizi anlaması elbette imkânsız hale gelecek, "tüccara kaptırılan artı-ürünle, köylünün piyasaya arzettiği meta kitlesini" birbirine karıştırdığımızı sanacaktır.

Boratav diyor ki; "... tüccar kârı, küçük meta üreticilerinin yarattığı artı-ürünün tümünü veya (tefeci faizi, vergi veya rant unsurları varsa) bir kısmını oluşturur." (**PDA**, s. 203); veya "... küçük meta üreticisinin ticaret sermayesine kaptırdığı artı-ürünü, sömürü miktarını gösterir." (**PDA**, s. 204); veya "tüccar kârının (artı-ürünün varlığı" (**PDA**, s. 203) vs., vs..

Görülmektedir ki, Boratav, artı-ürün ile tacir "kârını" aynı ve eşit şeyler sayıyor. Bu da yetmiyor üretici ne kadar sömürülüyorsa, o kadar artı-ürün üretmiş sayılıyor ve üreticinin bir miktar biriktirebilmesi vs. imkânsız hale geliyor. Boratav, böylece, sömürünün olmadığı yerde artı-ürün düşünemiyor. Oysa biraz önce belirttiğimiz gibi, sömürü gökten indiği için artı-ürün doğmadı, artı-ürün olduğu için sömürü doğdu.

Şöyle düşünelim: normal verim yıllarında, 100 teneke buğday üreten, ve bunun karşılığında diyelim tamı tamına, ne bir eksik, ne bir fazla gerekli tüketim maddelerini sağlayan köylü ailesi, tüccarın sömürdüğü miktara eşit bir artı-ürün yaratmış, ve artı-üründen hiç bir miktar kendisi mülk edinememiş olsun; mevsimin iyi gittiği bir yılda 150 teneke buğday ürettiği zaman, 100 teneke buğday içinde tacire intikal etmiş olan artı-ürün kitlesi artı 50 teneke buğday artı-ürünü temsil edecektir. Boratav'a göre, tüccar, 100 teneke buğdayın ticaretinden sağladığı ve artı-ürün olan sömürüden ayrı olarak, bu 50 teneke artı-ürünün **tümüne el koyar.** Biz diyoruz ki, hayır, tüccar, bu 50 teneke ürüne el koymaz, bu ürünün karşılığını (yani piyasa şartlarına göre ve genellikle üreticinin aleyhine belirlenen fiyatını) ödeyerek satın alır.

Boratav, Marx'ın, "ödenmemiş artı-emeğe el koymanın özel ekonomik biçimi" sözlerini, "artı-ürünün ne gibi bir mekanizma ile hangi sınıflara intikal ettiği" (s. 192) şeklinde ifade ederken, burada, "**ödenmemiş** artı-emek" ile "artı-ürün" arasında paralellik kurmakta, dolayısıyla yanlışlardan bir cephanelik hazırlayıp bize ateş açmaktadır. Şimdi, namlusunun niçin geri teptiğini anlamış olsa gerekir.

Marx'ın "**ödenmemiş** artı-emek" dediği şey ile Boratav'ın "artı-ürün" dediği şey, küçük üretici köylü ile tacir arasındaki ilişki sözkonusu olduğuna göre, birbirlerinden farklı şeylerdir. Çünkü, küçük üretici artı-ürün, ürettiği

hallerde, bu artı-ürün, tacire satıldığı zaman, karşılığı ödenen emek miktarıyla, karşılığı ödenmemiş fazla bir emek içermektedir.

Kapitalist üretimde, üretilen ürünün dolaysız olarak kapitalist tarafından mülk edinilmesi ile, üretim araçlarının özel maliki olan küçük üreticinin ürettiği ürünün bizzat sahibi olması arasındaki farkın belirtilmesi, burada, sömürünün tespiti bakımından önemlidir.

Kapitalist üretimde, kapitalist, işgücünü satın alır ve işçinin ürettiği ürünün tamamını mülk edinir. Burada, işgücünün fiyatı, teorik olarak, gerekli-emek kısmını karşılamakta; işçinin sömürüsünün sözkonusu olduğu artı-emeği içeren kısım, bütün ürünle birlikte kapitalistin mülkü olmaktadır. Yani kapitalist üretimde, ancak gerekli-emeğin karşılığı (işgücünün ücreti olarak) ödenmiştir; artı-emeği temsil eden ürünün karşılığı ödenmemiştir ve artı-emeği temsil eden ürün, aynı zamanda, artı-ürünle özdeştir.

Oysa, küçük üretim biçiminde, üretici, üretim araçlarının özel maliki olduğu zaman, burada, işgücünün satılması veya satın alınması söz konusu olmadığı gibi, üretilen ürünün tümü üreticinindir (toprağın ve diğer üretim araçlarının sahibi değiştiği nispette, bu ürünün bir kısmı, ister ürün olarak, ister nakit şekilde olsun, —üreticiye, karşılığında, hiç bir eşdeğer ödenmeden— toprak ve diğer üretim araçlarının sahibine gider). Üretici, kendi ürününü doğrudan doğruya mülk edinmiştir. Yani, gerekli emek ve artı-emek içeren ürün, üreticinin mülkü olmuştur.

Üretici, ürünün tümünü, değişim-değeri olarak (yani satmak için) üretmiş olsa, satış sonunda, artı-emeğin temsil ettiği artı-ürünü, tacir, karşılığında hiç bir eşdeğer ödemeksizin değil, belirli bir eş-değer ödeyerek satın alır. Yani artı-emeğin temsil edildiği artı-ürün, satış sonunda, tacire intikal ettiği zaman, bu kısım, 1° karşılığı ödenmemiş artı-emek ve 2° karşılığı ödenmiş artı-emek içerir.

Üretim araçlarının özel maliki olan küçük üretici ile, proleter arasındaki temel fark, burada belirir ve küçük üreticinin üretim araçlarının özel maliki olmakla, bir miktar biriktirme, giderek daha varlıklı bir hale gelme (burjuvalaşma eğrisi) imkânına sahip olmasının sırrı buradadır. Fakat bu, üretim araçlarının özel maliki olan küçük üreticilerin her zaman ve her şekilde burjuvalaşmaları gerektiğini ortaya koymaz. Çünkü, üreticinin, sadece üretim araçlarının özel maliki olması değil, aynı zamanda, kendi enerjisini tam olarak ortaya koyabilecek hacimde üretim aracına da sahip olması gerekir. Şayet üretim araçları, üreticinin emeğinin tam olarak ortaya koyabilmesine imkân verecek hacimde değilse, burada, üretilen ürünün, üreticinin ailesiyle birlikte yaşayabilmesi için gerekli olan üründen daima az olacağı, ve dolayısıyla ister doğal ekonomide olsun, ister meta ekonomisinde olsun, her yıl biraz daha yoksullaşan yarı-proleterler haline gelmiş olacakları açıktır. Ayrıca, meta ekonomisinde, ürünün fiyatını ortalama toplumsal emek belirleyeceği için (eşit hacimde üretim araçlarına sahip olan iki üreticiden) en verimli topraklara sahip olan üretici, en verimsiz topraklara sahip olan üreticiye göre, aynı emek karşılığında, daha fazla ürün elde edecek, ve ürünleri, her iki üretici de aynı fiyata satacağına göre, toprak millîleştirilmediği, yani toprağın kişisel mülkiyetinin mevcut olduğu bir sistemde, küçük üreticilerden birinin diğerini sömürmesine de yol açacaktır.

Köylü ailesi, iç pazarın gelişmesi sonucu, tüm ürününü meta olarak ürettiği yani piyasaya arzettiği ve tüm tüketim maddelerini meta olarak sağladığı yani piyasadan aldığı bir durumda, köylü ailesinin durumunu düşünelim:

Köylü ailesinin, her şeyden önce yaşayabilmek için asgarî tüketim maddelerine ihtiyacı vardır. Fakat üretim araçları, köylü ailesinin tüm emeğini ortaya koyacak hacimde olmayabilir ve üretilen ürün, ailenin yaşaması için gerekli olan ürün kitlesinin altında bulunabilir. Veya üretim araçları normal hacimde olmakla birlikte, kötü ürün alındığı vs. yıllarda, ailesi için gerekli miktardan az üretmiş olur. Ürününün tümünü değişim-değeri olarak, yani meta olarak ürettiği ve pazara arzettiğine göre, köylünün satıştan eline geçecek para, ailenin yıllık geçimi için gerekli tüketim maddelerini almaya kâfi gelmeyecektir. Köylü ailesi bu durumda, borçlanmak, borç almak, alivre satışlara girmek zorundadır. Bu durumda, Boratav'ı yeniden salona çağıralım ve soralım: bu köylünün ürettiği ürün, gerekli ürün miktarını dahi karşılayamamaktadır; yani burada artı-ürün sözkonusu değildir. Ama tacir, bu köylünün ürettiği ürünü satın almakla bir "kâr" sağladı. Bu kârı, artı-ürün yok, nereden sağladı? Boratav ne cevap verecektir, bizi ilgilendirmez, ama, biz bir kere daha görüyoruz ki, artı-ürün olmadan, bizzat üretilmiş olan ürün kitlesinde, satış sonunda, ortalama toplumsal emeğe göre "ödenmemiş" kısmı temsil eden bir kitle olabiliyor, yani tacir hangi halde olursa olsun kâr etmeye devam ediyor. Ve küçük üretici, bu durumda, her yıl biraz daha yoksullaşacak ve mülksüzleşecektir. Şayet sömürü, daima artı-ürünü temsil etseydi, köylü ailesinin sömürü sonucu mülksüzleşmesi mümkün olmayacak; sömürülen miktar aynı zamanda tüm artı-ürün olsaydı, yabancı emeği kullanmayan köylü ailesinin zenginleşebilmesi de hiç bir şekilde mümkün olmayacaktı.

Devam edelim Boratav'ın yanlışlarını açıklamaya:

"... tüccar kârı, küçük meta üreticilerinin yarattığı artı-ürünün tümünü veya **(tefeci faizi, vergi veya rant*** unsurları varsa) **bir kısmını*** oluşturur." (**PDA**, s. 203).

Şunu anlıyoruz ki, Boratav'a göre, "tefeci faizi, vergi veya rant" yoksa, artı-ürünün tümü tüccarın kârını oluşturur; şayet, "tefeci faizi, vergi veya rant" varsa, bu kere, tüccar, artı-ürünü, tefeci veya toprak sahibi arasında **paylaşır.**

Acaba, küçük üretici vergi veya rant ve tefeci faizi ödemediği zaman, tüccar, küçük üreticinin ödeyeceği farzedilen vergi veya rant ve tefeci faizini ve kâr olarak, yani karşılığında **hiç bir** eş-değer ödemeden ele geçirebilir mi? Şimdi, doğal ekonomide, aynı büyüklükte ve aynı verimde iki ayrı toprak parçasını işleten iki küçük üreticiyi alalım. Biri, yarı-feodal bağımlılık içinde olan (yani toprağın özel sahibi olmayan) küçük üretici olsun, diğeri bağımsız (yani toprağın özel sahibi olan) küçük üretici olsun. Mahsul mevsiminin sonunda, ikisi de aynı hacimde ürün üreteceklerdir (ve aileleri aynı büyüklükte ele aldığımız için) aynı hacimde tüketeceklerdir. Fakat biri, ayrıca toprak sahibine ürün-rant öder, bu miktar, ikinci üreticinin **kendisine kalır.** Diyelim ki, ürün-rant olan kısım artı-ürünü temsil ediyorsa, birincisinde bu kısım toprak sahibine intikal ettiği halde; ikincisi artı-ürünü bizzat **üreticinin kendisi mülk edinmiş** olacaktır. Boratav'a göre, ürün-rant miktarındaki bu artı-ürünün, (rant, faiz, vergi olmadığına göre) tacire karşılığında hiç bir eş-değer ödenmeden kaptırılmış olması gerekirdi. Oysa biz, böyle bir şey göremiyoruz.

Küçük üretici, ürettiği ürünün (tümünü veya bir kısmını) pazara arzetmektedir. Gene burada, aynı büyüklükte iki küçük üretici ailesini ele alalım; bu iki küçük üretici, ayni verimde, pazara aynı uzaklıkta ve aynı büyük-

lükte toprak parçalarını işletiyor olsunlar. Yalnız bir farkla: biri kiracı olarak toprağı işletiyor olsun; diğeri ise, toprağın aynı zamanda sahibi olsun. Her iki küçük üretici de, aynı hacimdeki mahsullerini, emtia olarak pazara arzederler. İkisi de, ürünlerini, pazarda aynı fiyata satacaklar, ve her ikisi de metalarının karşılığında, aynı miktarda para almış olacaklardır. Bu miktar, diyelim, 3.000 lira olsun, kiracı olan, bu miktardan, toprak rantı olarak, toprak sahibine, 600 lira ödeyecek ve kendisine 2.400 lira kalacaktır; oysa, toprağına bizzat sahip olanın elinde ise hâlâ 3.000 lira vardır. Boratav'a göre, "rant" yoksa (toprak sahibinin birinci üreticiden rant olarak 600 lira aldığına göre), ikinci üretici, bu miktarı tüccara kaptırmış olacaktır. Oysa biz böyle bir şey göremiyoruz.

Devam edelim:

Bu defa, gene iki küçük üreticiyi, fakat ikisi de toprağın özel sahibi olan küçük üreticiyi ele alıyoruz. İki küçük üretici de aynı büyüklükte iki ayrı toprak parçasını işlemektedir. Yalnız birinin toprağı en verimli topraktır, bire-yirmi veriyor, birinin toprağı en verimsiz topraktır, bire-beş veriyor. Üreticilerden biri, aynı emek sarfıyla, 200 teneke buğday, diğeri ise 50 teneke buğday elde etmiştir. Ortalama toplumsal emek, ürünün fiyatını belirlediğine göre, pazarda, her ikisinin ürününün fiyatı da aynı olacaktır. Tüccar, 200 teneke buğdayı 2.000 liraya, 50 teneke buğdayı 500 liraya satın alacak; ve tüccar, 200 teneke üreten köylünün ürününden 200 lira kâr ederse, 50 teneke üreten köylünün ürününden 50 lira kâr edecektir. Fakat, diyelim, her iki köylü ailesi de, gerekli tüketim maddeleri için 1.000'er lira harcamak zorundadırlar. 200 teneke üreten köylü, 1.000 lira eş-değerde bir artı-ürün biriktirmişken (köy küçük-burjuvasının burjuvalaşma eğilimi) 50 teneke üreten köylü, 500 lira borçlanmak zorunda kalacaktır. (köy küçük-burjuvasının mülksüzleşmesi, proleterleşmesi eğrisi).

Boratav'ın sözlerini tekrar edelim: "... tüccar kârı, küçük meta üreticilerinin yarattığı artı-ürünün tümünü ... oluşturur"; oysa, böyle bir tahlil, küçük meta üreticisinin, ancak artı-ürün ürettiği nispette ve o kadar sömürüldüğünü iddia etmeye gelir ki, o zaman, küçük üreticinin ne zenginleşerek (servetini sermaye olarak kullandığı zaman) burjuvalaştığını, ne de mülksüzleşerek proleterleştiğini düşünmemiz imkânsız hale gelir.

Boratav'ın sözlerini tekrar edelim: "... tüccar kârı, küçük meta üreticilerinin yarattığı artı-ürünün tümünü ... oluşturur" ama, şayet, "tefeci faizi, vergi veya rant unsurları varsa", küçük meta üreticisinin yarattığı artı-ürün, tüccar ile tefeci veya toprak sahibi arasında paylaşılmış olunacağı için, "tüccar kârı, ... artı-ürünün ... **bir kısmını** oluşturur". Oysa biz yukardaki örnekleriyle de gördük ki, üretici tefeciye faiz veya toprak sahibine rant ödemediği zaman, bu kısım, tüccara değil, bizzat üreticinin kendisine kalmaktadır.

Devam edelim Boratav'ın yanlışlarını açıklamaya:

Boratav diyordu ki, "Erdost'a göre: 'Tüketim için gerekli olandan fazla bir ürün olmadan da, senyör, serften bir fazla, bir artı-ürün alır.' (...) Nasıl? Serfi ve ailesini açlıktan ölmeğe mahkûm ederek mi?" (**PDA**, s. 200).

Boratav, devam ederek, "artı-ürün -diyor-, **tanım icabı***, üreticinin tüketimi için gerekli olandan fazla bir ürünün varlığını gerektirir ve **sömürme olgusunun evrensel bir özelliği***, üreticilerin **varlıklarını sürdülebilmeleri için*** gerekli tüketimin kendilerine bırakılmasıdır." dedikten sonra, böylece, Erdost'un, "**öldürücü sömürme türünü**, takdim ettiğini" (**PDA**, s. 200) yazıyor.

Kendisi ise, "sömürme olgusunun **evrensel özelliği**"nin yani tarihin tanıdığı ve tanıyacağı bütün sömürme türlerinin öldürücü olmadığını, diğer bir ifade ile, "yaşatıcı" olduğunu iddia ediyor. "... sömürme olgusunun evrensel özelliği -diyor Boratav-, **üreticilerin varlıklarını sürdürebilmeleri için gerekli tüketimin kendilerine bırakılmasıdır.***" (**PDA**, s. 200).

Şu evrensel özelliği, Sicilya kükürt madenlerinde kırbaç altında çalışan kölelerden (ki, onlar, kırbaç altında ama, herhalde karınları tok ölmüş olsalar gerek!), "kapitalist üretim döneminin doğuşunu haber veren ilk pırıltılı ışıklar" olan, "Amerika'da gümüş madenlerinin keşfi[ne], **yerli halkın kökünün kazınması[na]***, **köleleştirilmesi[ne] ve madenlerin bunların mezarı haline getirilmesi[ne]***, ... Afrika'nın siyah derili yerlilerinin ticaret maksadıyla peşlerine düşüldüğü **bir av alanı haline çevrilmesi[ne]***" (**Kapital**, 5. kitap, s. 209), "Avrupalı ulusların ticaret savaşları[na]", Afyon savaşına kadar, "ayak bastıkları her yeri kurutup **insansızlaştıran***" (Marx) Hollandalılara, ve uzatmıyalım Vietnam'da Amerikan emperyalizminin gaddarca döktüğü insan kanlarına kadar, sömürünün girdiği her çağda ve her yerde, şimdi Boratav'ın sömürünün evrensel "yaşatıcı" yaftasının parıltılı ışıkları gözlerimizi kamaştırıyor.

Biliyorum, Boratav, "sömürme olgusunun evrensel özelliği"nin "öldürücü" olmadığını belirten sözleriyle, sömürünün evrensel değil, **özel** "katliamlarını" kastetmediğini, sömürücünün, sömürmek için, değer yaratan emek sahibini yaşatmak zorunda olduğunu kastettiğini söyleyecek. "Serf"in sömürüsü söz konusu olduğuna göre, senyörün serfi sömürebilmesi için, yani her şeyden önce onun ölmeyip, senyörüne, karşılığında hiçbir eş-değer ödemeyeceği bir değer yaratması için yaşaması gerektiğini kastettiğini söyleyecek. Bunun için de, serfin kendisine ve ailesine yetecek kadar ürün üretmediği zaman, senyörün, rantı almaması gerekecektir.

Ve hemen, Boratav'ın bir başka cümlesini buraya aktaralım: "Kiracılık -diyor Boratav-, Türk tarımında, **mahsul miktarına bağlı olmaksızın*** toprak sahibine nakden götürü bir kira bedeli ödemesine dayanan bir bölüşüm ilişkisidir." (**Gelir Dağılımı**, s. 126). Biz, buradan öğreniyoruz ki, kiracı, toprak sahibine "nakden götürü bir kira bedeli" ödemektedir, ve **bu kira bedeli, mahsul miktarına bağlı değildir.** Diyelim, kiracı köylü, ürettiği "tüketim için gerekli olandan fazla bir ürün" olmadığı halde, gene kira ödeyecektir. Veya, kıtlık yıllarında, hangi halde olursa olsun, kiracı, "tüketim için gerekli olandan fazla bir ürün" olmadan da, "götürü kira bedeli"ni nakden ödemek zorundadır. "Yaşatıcı sömürü türünün" takdimcisi Boratav'a göre, toprak sahipleri, "sömürme olgusunun **evrensel özelliğini**" hatırlayacaklar, ve "üreticilerin varlıklarını sürdürebilmeleri için gerekli tüketimin kendilerine bırakılması" gerektiği kuralına uygun olarak, toprak kirasını (para-rantı) almayacak, yani, emekçiyi, sömürmek amacıyla —evet sömürmek amacıyla— sömürmekten vazgeçecek ve üstelik emekçiyi dışardan beslemek zorunda kalacaktır. Biliyorum, Boratav, sömürünün evrensel özelliğini açıklamak için, "saf ve katıksız biçimiyle kapitalist üretimin anlatıldığı teorik bir eser" (Boratav, **PDA**, s. 181) olan, "kapitalizmin" safiyetle anlatıldığı **Kapital**'in birinci cildinin sayfaları arasına sığınacaktır. Ama, âdil sömürünün bu savunucusuna, Marx, her sayfada, her satırda, her kelimede sert tokatlarından birini indirecektir.

Senyör, serfin ürettiği üründen, belirli oranda bir miktarı, karşılığında **hiç bir** eş-değer iade etmeden, mülk edinirken; kapitalist, işçiden, işgücünü,

karşılığında **herhangi bir** eş-değer (yani işgücünün fiyatını) ödeyerek satın alır. İşgücünün fiyatı, yani ücret ile bu aynı işgücü tarafından üretilen ürünün fiyatı arasındaki (hammadde, vs. hariç) fark; kapitalistin işçiden sızdırdığı artı-değerdir. Kapitalist, artı-değer kitlesini artırmak için, işgücünü uzatır, iş yoğunluğunu artırır veya ücretleri sabit tutarken emtianın fiyatını arttırır vs. iken, burada işgücünü temsil eden Mehmet'le, Hüseyin'le, yani özel ve somut işgücü ile değil, genel ve soyut işgücü ile ilgilenir. "İşgücünün sahibi ölümlüdür -der Marx-. O halde, bunun piyasada bulunuşu devamlı olacaksa, ki paranın durmaksızın sermayeye dönüşümü bunu gerektirir, iş-gücü satıcısının, 'devamlı üreme yoluyla yaşayan bir bireyin kendini ebedileştirmesi gibi' [Petty] ebedileştirmesi gerekir. Aşınıp yıpranma ile ve ölüm sonucu **piyasadan çekilen iş-gücünün***, en azından aynı sayıda **yeni iş-gücü ile devamlı olarak yerini doldurması*** icabeder. Böylece, iş-gücünün üretimi için gerekli tüketim aracı miktarı, bu yenilenmeyi sağlayacak kimselerin, yani işçi çocuklarının tüketim araçlarını da kapsar ki, bu nevi şahsına münhasır metaın sahipleri meta piyasasında böylece ebedileşirler." (**Kapital**, 2. kitap, s. 48). Kapitalist için gerekli olan emtia, "işgücü"dür; onun piyasada bulmak istediği yetişkin erkek, veya çocuk, veya kadın değil, işgücüdür. İngiltere'de tarım burjuvazisininin, fazla işgücüne ihtiyacı olmadığı için mülklerinden zorla atıp yerlerinden ederek, sefalete, açlığa, ölüme sürüklenen ve şehirlerde bir serseri güruhu haline gelen kır nüfusunu, sanayi burjuvazisi, iş disiplinine alıştırmak, yani onun maddî değer üreten işgücü satıcısı haline gelmesi için, onları, "kanunlar altında" kırbaçla dövüyor, kızgın demirle dağlıyor, her türlü işkence altında inletiyor ve gerekirse idam ediyordu. (Bkz: **Kapital**, 5. kitap, s. 185-188.) İşgücünü temsil eden kır nüfusu, tarım burjuvazisi için fazla olduğu için, büyük kısmını sefalete ve ölüme sürüyor; ve sanayi burjuvazisinin işgücüne ihtiyacı olduğu için onu piyasada bol miktarda bulmak istiyordu.

Bunlar gösterir ki, işgücü satın alıcısı kapitalist için, işçinin somut olarak varlığı veya yokluğu değil, soyut olarak işgücünün varlığı onu ilgilendirir. Onu dürten artı-değerdir; ve aşırı çalıştırma ile "hayatın bazı yerlerde yedi iş yılında tüketilmesi" (Marx), üreticinin "yaşama gücünün köküne saldırılması" (Marx), çocuk ve kadın emeğine duyulan iştah, hepsi, artı-değere kapitalistin duyguğu aşırı açlıktan gelmektedir. Hayatın yedi iş yılında tüketilmesi, üreticinin yoksulluğu, sefaleti, bütün bunlar öldürücü sömürme türleridir; kapitalist, bir işçiden ondört yılda alacağını, yedi yılda alabiliyorsa ve yedi yıl sonra, kendisi için lâzım olan işgücünü gene piyasada buluyorsa, hem işçiyi yedi yıl fazla beslemesi, hem yedi yıl fazla beklemesi onun sınıf çıkarıyla çeliştiği için, mümkün değildir. Kapitalist, işçiden sızdıracağı artı-değeri, yedi iş yılında sızdırabiliyorsa, o, bunu sızdırmak için mücadele eder; işçinin hayata gözlerini erken kapamasıyla veya genç yaşlarında çalışamayacak hale gelip sefalete terkedilmesiyle ilgilenmez. Kapitalistin beyni ve yüreği, artı-değerdir ve artı-değeri üretecek olan ise işgücüdür; şu veya bu bireysel işgücü değil, özel ve somut işgücü değil; genel ve soyut işgücüdür.

Kapitalist toplumda, işçi sınıfının mücadelesi sonucunda nispeten azalmış olan (ama ortadan ancak sömürüyle birlikte kalkacak olan) bu evrensel öldürücü sömürü türünü, ehramların duvarlarına taş olup örülen köle emeğinde; Boyarların, 16 angarya işgünü dolayısıyla 365 işgünü çalıştırmak hakkını elde ettikleri zaman kahkahalar savurdukları, serf emeğinde; sermayeyi keyfinden çılgına döndüren bütün gece ve hatta bütün gündüz çalıştırılan çocukların ve kadınların ücretli emeğinde, en zengin şekliyle bulabiliriz. M.Ö.

600 yıllarında Atina'yı anlatan Engels'i dinleyelim: "Attika'daki bütün tarlalar üzerinde bu mülkün, şu kadar para için, falanca kişiye rehin edilmiş olduğu yazılı ipotek taşlarıyla dolmuştu. Bu türlü işaret taşımayan tarlalar ise, çoğunlukla ipotek ya da faizin ödenmemesi sebebiyle satılmış ve tefeci soyluların mülkiyetine geçmiş bulunuyordu; köylü, eğer eski tarlasında yarıcı olarak kalmasına ve çalışma ürününün altıda beşini yeni efendisine kesenek olarak verirken, bunun altıda biriyle yaşamasına müsaade edilirse, kendini mutlu saymalıydı. Dahası da var: eğer tarlanın satış bedeli, borcu ödemeye yetmez, ya da bu borç bir teminatla sağlama bağlanmamış bulunursa, borçlu, alacaklıya borcunu ödemek için, çocuklarını köle olarak yabancılara satmak zorundaydı. ... Ve vampir hâlâ kana doymamışsa, bizzat borçlusunu köle olarak satabilirdi. İşte Atina halkı içinde tatlı uygarlık güneşinin doğuşu böyle oldu." (**Ailenin Kökeni**, s. 158.) Ve işte Boratav'ın sömürme olgusunun evrensel özelliği olan yaşatıcı türünü takdimi!

VI. — "HÂKİM ÜRETİM BİÇİMİ" VE HÂKİM SINIFLAR

Yazımızın hemen başlarında belirttiğimiz gibi, Boratav, bugün Türkiye'de hâkim üretim biçimini ilkel kapitalizm olarak nitelemekte ve ilkel kapitalizmin ise, özellikle tarımdaki küçük üreticilerin artı-ürününe el koyan tüccar ve tefeci tarafından temsil edildiğini belirtmektedir. Bu nokta, çok önemli olduğu ve yeni oportünizmin ideolojik özünü ortaya koyacağı için, Boratav'ın sözlerini bir kere daha aktarmamıza izin verilsin:

Boratav'a göre, "... **bir bütün olarak** üst-yapının çeşitli üretim biçimlerinden esas itibariyle **biri ile** uzlaşma halinde olması gerek[en]" (**PDA**, s. 179) "hâkim üretim tarzını", "artı-ürüne" "el koyma biçimlerinden en hâkim ve yaygın olanı hangisi ise onun ait olduğu özel üretim ilişkisi tayin eder". (s. 180.)

Boratav'a göre, "Türkiye ekonomisinde, kapsanan nüfus bakımından en yaygın üretim ilişkisi[...] küçük meta üretimi"dir, ve "ülkemizde artı-ürüne el koyma biçimlerinin en yaygını" "özellikle tarımdaki küçük üreticilerin artı-ürünlerine el koyan ticaret ve tefeci sermayesi tarafından temsil edilmekte[dir]". (**PDA**, s. 180). Tüccar ve tefeci sermayesi tarafından temsil edilen kapitalizm ise "ilkel kapitalizm"dir.

Ve netice olarak Boratav, "en yaygın üretim ilişkisinin basit meta üretimi olduğunu; en yaygın ve tipik sömürme biçiminin ise ticaret, tefecilik ve diğer verimsiz-aracı faaliyetlerin küçük üretimde yaratılan artı-ürüne el koyması şeklinde belirdiği[ni]" (s. 208) belirterek, "tüccar ve tefeci sermayesinin ağır bastığı bir kapitalizm[in]" ilkel bir "kapitalizm" olduğunu söylüyor.

Diyor ki Boratav: "Gelişkin bir kapitalist düzende ticarî kârlar, esas itibariyle kapitalist üretimde yaratılan artı-değerin paylaşılması sonunda teşekkül eder. Sınaî işletmelerde üretilen metaları satan tüccarın elde ettiği kârın kaynağı, kapitalist üretimdir. Artı-değer böylece kapitalist, tüccar ve (faiz elde eden) nakdî sermaye arasında paylaşılır. Buna karşılık, **küçük üreticilerle karşı karşıya gelmesi sonunda tüccarın elde ettiği kârın kaynağı kapitalist üretim değildir;*** zira basit meta üretimi kapitalist üretimden farklı, ayrı bir üretim ilişkisidir. Bu halde dahi, bir sömürme kategorisi olan tüccar kârını yine üretimde, ancak bu sefer basit meta üretiminde aramak gerekir. Farklı bir deyişle tüccar kârı, küçük meta üreticilerinin yarattığı artı-ürünün tümünü veya (tefeci faizi, vergi veya rant unsurları varsa) bir kısmını oluşturur." (**PDA**, s. 203.)

Biz, buradan, açıkça anlıyoruz ki, Boratav'ın ilkel kapitalizmini temsil eden tüccar ve tefeci sömürüsünün kaynağı "kapitalist üretim değildir"; kapitalist üretimde yaratılan, sınaî işletmelerde yaratılan artı-değeri kapitalist vs. ile paylaşan tüccar da değildir. Kapitalist üretimde yaratılan artı-değeri paylaşan tüccar ile, ilkel kapitalizmi temsil eden tüccar birbirlerinden tamamen farklıdır; ilkel kapitalizmi temsil eden tüccar, küçük üreticilerin artı-ürününe el koyan tüccardır.

Artık Boratav'ın tablosu açığa çıkmıştır:

Türkiye'de, 1° en yaygın üretici (özellikle tarımdaki) küçük üreticidir; 2° en yaygın üretici olan küçük üreticinin artı-ürününe el koyan, tüccar ve tefecidir; 3° ülkede sömürünün en hâkim ve yaygın şekli, tüccar ve tefecinin, en yaygın üretici olan köylülerin artı-ürününe el koyması şeklinde meydana geldiği için, tüccar ve tefeci sömürüsü hâkim üretim tarzını(!) belirlemektedir; 4° ama bu tüccar ve tefeci, kapitalist üretimde yaratılan artı-değeri paylaşan bir tüccar ve (faiz getiren) nakdî sermaye sahibi (yani bankalar) değil, özellikle tarımdaki küçük üreticinin artı-ürününe el koyan tüccar ve tefeci olduğu için, hâkim üretim biçimi, adı ile sanı ile "ilkel kapitalizm"dir. En yaygın üretici, özellikle tarımdaki küçük üretici. Küçük üreticiyi sömüren, Boratav'ın ifadesiyle söyleyelim köylünün "artı-ürününe el koyan", tefeci ile onun ürettiği ürünleri satın alan tüccardır; yani "ilkel kapitalizmi" temsil eden tüccar ve tefeci, küçük üretici köylü ile doğrudan doğruya ilişki kuran tüccar ve tefecidir. Ve "hâkim üretim biçimi" olan "ilkel kapitalizmi" işte bu tüccar ve tefeci temsil etmektedir.

Biz, Boratav'ın, "hâkim üretim biçimi" konusundaki düzmecelerini, yazımızın başlarında eleştirirken, dolaylı olarak nakletmiştik. Boratav'a göre, "sosyo-ekonomik kuruluş [mevcut] üretim biçimlerinden hangisi tarafından belirle[niyorsa]", o, "hâkim üretim biçimi"dir (s. 179). Boratav soruyor: "Gözlediğimiz ve yan yana yaşayan çeşitli üretim biçimlerinden herbiri kendi ayrı ve bağımsız üst-yapısına sahip midir? Böyle bir halde, **tek bir ülkede, birden fazla sosyo-ekonomik kuruluş ve çok sayıda bağımsız sosyal sistem yanyana mevcut olmaz mı? Buna imkân yoktur; zira en önemli üst-yapı kurumlarının bütün toplum için geçerli olması zorunludur;*** bünyesinde çelişkili unsurlar taşısa bile, **bir bütün olarak üst-yapının** çeşitli üretim biçimlerinden esas itibariyle **biri ile** uzlaşma halinde olması gerekir." (**PDA**, s. 179.) Boratav'ın gerçekten **neşeli** cümlelerini aktarmaya devam edelim: "Böylece birden fazla üretim ilişkisinin yanyana bulunduğu bütün toplumlarda, **hâkim üretim biçimi** kavramına ihtiyaç olduğu ortadadır. O kadar ki, hâkim üretim biçiminin ne olduğu saptanmadan sosyal ilişkilerin bir bütün olarak kavranmasına yönelen bir çaba boşlukta kalmaya mahkûmdur. **Örneğin siyasî iktidarın sınıf muhtevasını,*** hâkim üretim biçimini bilmeden ortaya koymaya çalışanlar, mevcut üretim ilişkilerinin hâkim unsurlarını yanyana sıralayarak, anlamsız ve 'varlıklı veya güçlü sınıflar koalisyonu'na ulaşırlar..." (**PDA**, s. 179.)

Lenin, "bugün Rusya'da **mevcut olan çeşitli*** sosyal-ekonomik biçimleri meydana getiren unsurlar"dan (**Toprak Meseleleri**, s. 141) "Mayıs 1918'de, ekonomimizde **çeşitli* sosyal-ekonomik kuruluşların*** unsurlarının varlığı"-nı (Aynı eser, s. 159) belirtilen, "bir tek ülkede" Rusya'da, "birden fazla sosyo-ekonomik kuruluş" olduğunu söylüyordu ama, "bir tek ülkede" 1918'de Rusya'da "çok sayıda bağımsız sosyal sistem[in] yanyana mevcut ol[duğunu]" mu iddia ediyordu? Üstelik aynı yazıda Lenin soruyor: "... hangi unsurlar diğerlerine göre daha hâkimdir? Açıktır ki, bir küçük köylü ülkesinde hâkim

unsur, küçük-burjuva unsurdur." (Aynı eser, s. 142.) "Bugün Rusya'da küçük-burjuva kapitalizmi hâkimdir." (Aynı eser, s. 148.) Ama "çeşitli sosyal-ekonomik kuruluşlara" rağmen, "küçük-burjuva kapitalizminin hâkim" olmasına rağmen, Sovyetler Birliğinde aynı dönemi işaret eden Stalin, "... iktidarın -diyor- tamamen kayıtsız şartsız tek bir partinin, devletin yönetimini başka bir partiyle paylaşmayan ve paylaşamayan bizim partimizin eline geçtikten sonra, **proletaryanın yoksul köylüyle birlikte iktidarı resmen sona erdi"**. (**Sosyalist Ekonominin Meseleleri**, s. 56-57.)

Görülüyor ki, Boratav'ın iddia ettiği gibi, hâkim unsur, köy küçük-burjuvazisi olduğu halde, iktidarda tek başına proletarya vardır; ve gene görülüyor ki, Rusya'da "çeşitli sosyal-ekonomik biçimler" mevcut olduğu halde, "çok sayıda bağımsız sosyal sistem yanyana mevcut" değildir.

Boratav'ın iddiasına göre, bir tek ülkede, çeşitli üretim ilişkileri olabilir, ama bir tek üretim ilişkisi diğerlerine hâkimdir, ve hâkim üretim ilişkisi, siyasî ve hukukî üstyapıyı, sosyal sistemi belirler. Boratav'ın o ünlü sözlerini bir kere daha tekrarlıyalım: "Siyasî iktidarın sınıf muhtevasını" belirleyen hâkim üretim biçimidir; bunu bilmeyenler, "mevcut üretim ilişkilerinin **hâkim unsurlarını sıralayarak, anlamsız bir 'varlıklı veya güçlü sınıflar koalisyonu'na*** ulaşırlar". Yani, hâkim unsurların, emperyalizm, işbirlikçi burjuvazi ve feodal mütegallibe olduğunu mu söylüyorsunuz, bu, "anlamsız bir varlıklı veya güçlü sınıflar koalisyonu"dur; "siyasî iktidarın sınıf muhtevasını, hâkim üretim biçimini bilmeden ortaya koymaya çalışanlar", işte böyle anlamsız, yanlış sonuçlara varırlar! Örneğin hâkim üretim biçiminin ne olduğunu bilen Boratav, **Proleter Devrimci Aydınlık** kurucuları ve "Proleter Devrimci Ankara Liselileri", "anlamsız bir varlıklı veya güçlü sınıflar koalisyonu" yerine, "siyasî iktidarın sınıf muhtevasını", Boratav'ın ideologluğunda, şöyle ortaya koymaları gerekiyor: hâkim üretim biçimi ilkel kapitalizmdir; ilkel kapitalizmi kasaba tüccarı ve tefecisi temsil etmektedir; yani, "siyasî iktidarın sınıf muhtevası" kasaba tüccarı ve tefecisidir. Boratav, bu sonuca nereden varıyordu? En yaygın üretici kitlesi olan tarımdaki küçük üreticiyi sömürenin tüccar ve tefeci olduğunu söyleyerek, tüccar ve tefeci tarafından temsil edilen ilkel kapitalizmin hâkim üretim biçimi olduğu sonucuna varıyordu. Biz, şimdi, hâkim sınıfları, karşı-devrimci sınıfları, yani emperyalizmi, işbirlikçi burjuvaziyi, feodal mütegallibeyi, kasabalı tüccar ve tefeci arkasına gizlemek için giriştirilen tertibi açığa çıkaracağız.

Boratav'a göre, Türkiye'de, en yaygın üretici, tarımdaki küçük üreticidir. Küçük üretici köylüden sağlanan sömürü, gene Boratav'a göre, en büyük sömürüyü teşkil etmektedir; ve bu en büyük sömürü, esas olarak, üreticinin ürünlerini sattığı tüccar ve faizle borçlandığı tefeci tarafından sağlanmakta ve bunların elinde toplanmaktadır.

Bu görüş, kökten yanlıştır, çünkü:

1) Türkiye'de yaratılan değerin büyük kısmı, nüfus bakımından en yaygın olan küçük üretici köylü tarafından değil, proletarya tarafından yaratılmaktadır. Cari üretim âmilleri fiyatlarıyla, 1965'te, toplam nüfusun (31,3 milyon) % 64'ü (20,5 milyon) köylerde (kasabalarda oturanların önemli kısmı da tarımla uğraşmaktadır) oturmaktadır, ve aynı yılda, tarımın millî gelirdeki payı % 37,1'dir. Buna karşılık, 15 ve daha yukarı yaşlardaki faal nüfus, Türkiye'de, 13,5 milyondur ve bunun 9,6 milyonu ziraat ve hayvancılıkla uğraşmaktadır. Yani, küçük üreticiler, parçalanmış, cüce ve cılız üretim temeli üzerinde üretimde bulunmaktadırlar, ve "üretici güçlerin gelişmesini köstek-

leyen" üretim araçlarının dağınık, parçalanmış, cılız ve cüce olması yüzünden, tarımda ortalama emek verimi düşüktür. Buna karşılık, üretim araçlarının, "bir insan topluluğunun tümünün kullanacağı üretim araçları haline" (Engels) geldiği kapitalist üretimde, işgücü sayısına oranla, yaratılan maddî değer, tarıma oranla çok yüksektir. 1965'te sanayide (imalât sanayii dahil) 15 ve daha yukarı yaşlardaki faal nüfus 1,0 milyon (1.047.570), aynı yıl içinde millî gelirdeki payı % 23,6'dır. Yani, tarımda, faal nüfus 9,6 milyon, tarımda millî gelir payı % 37,1; sanayide, faal nüfus 1,0 milyon, millî gelirdeki payı % 23,6'-dır. Şöyle denebilir, tarımda, 9,6 kişi, 37,1 birim yani 1,0 kişi 3,7 birim maddî değer ürettiği zaman; sanayide 1,0 kişi 23,6 birim maddî değer üretmektedir. Buna karşılık, tarımda, işgücünün yenilenmesi için 9,6 milyon faal nüfusun ürettiği maddî değerden, bu faal nüfusa tekabül eden 20,5 milyon insan tüketmekte; oysa sanayide işgücünün yenilenmesi için, 1,0 milyon faal nüfusun ürettiği maddî değerden, bu faal nüfusa tekabül eden (tarımdaki oran 2 katı olduğuna göre) 2,1 milyon kişi tüketmektedir. Yani sanayide yaratılan artı-ürün, tarımda yaratılan artı-ürüne oranla, çok daha büyüktür. Bunun sebebi, sanayide, emek yoğunluğunun ve emek üretkenliğinin, tarıma oranla, çok daha yüksek olmasındandır. Aslında, tarımdaki küçük üreticiler nüfusunun, toplam nüfusa oranla büyüklüğü, üreticinin yarattığı maddî değerin büyük kısmının bizzat üretici ve ailesi tarafından tüketildiğine; sanayide kol ve kafa emekçisinin azlığı, yaratılan artı-değer kitlesinin büyüklüğüne bir işarettir. Bunun içindir ki, sömürü yoğunluğu, sanayi proletaryasına göre, küçük üretici köylüde daha az olduğu halde, küçük üretici köylü, sanayi proletaryasından daha yoksuldur. Çünkü, küçük üretim biçiminde, üretim araçları, parçalanmış, dağınık, cılız, cüce ve yetersizdir, ve bu temel üzerinde, köy emekçisi, ya toprağın verimsiz olduğu, ya kendisine yetecek kadar toprağı ve diğer üretim araçları olmadığı için, kendiliğinden, işsiz bir yarı-proleter durumuna gelmekte, ve enerjisini ortaya koymaya hazır olduğu halde, maddî değer üretecek, üretim araçları yetersiz, dağınık, cılız olduğu için, küçük üretim biçimi,üretici gücün önünde bir engel, bir köstek olmaktadır.

2) Kapitalist üretimde, kapitalist, işçinin tüm işgücünü meta olarak satın aldığı için, işçi, her işgünü harcadığı artı-emek miktarınca yani harcadığı tüm emeğe oranla sömürülür. Ama, tarımdaki küçük üretici, harcadığı emeğe nispetle değil, meta ürettiği veya ürününü meta haline getirdiği oranda sömürülür. Tarımdaki küçük üretici için sömürü, temelini doğal ekonominin teşkil ettiği, yani doğrudan doğruya tüketmek için ürettiği ve tüketim fazlası ürününü sattığı zaman, veya doğrudan doğruya meta üretiminde bulunduğu, yani sadece meta olarak pazara arzettiği (emek-rant, ürün-rant, para-rant ödediği halleri hariç tutuyoruz) ürün kitlesi içinde, bir nispet dahilinde, sözkonusudur. Yani, üreticinin, doğrudan doğruya kendisi tarafından tükettiği üründe, sömürü sözkonusu değildir. Bunun ortaya koyduğu gerçek şudur ki, sanayide yaratılan millî gelirin tümünde (tümü meta olarak üretilmektedir) sömürü sözkonusudur; ama tarımda yaratılan millî gelirin büyük kısmı doğrudan doğruya üretici tarafından tüketildiği için, doğrudan doğruya üretici tarafından tüketilen ürün kitlesinde sömürü sözkonusu değildir.

3) Tarımda, üretilen ve piyasaya arzedilen ürün kitlesinin tümü sadece bağımsız küçük üretici tarafından üretilmediği gibi, piyasaya arzedilen ürünün tümü de doğrudan doğruya üreticisi tarafından piyasaya ardezilmemektedir. (a) **büyük toprak sahibi köylü,** yani köy ağası, varlıklı köylü, ailesiyle birlikte üretimde bulunur, bu arada yabancı emeği sömürür; (b) **orta köylü,** ailesiyle birlikte

üretimde bulunur, bu arada, çoğu kere, bir-iki yabancı emeği sömürür; (c) **küçük köylü**, kendisine yeter toprağı olan ve ne yabancı emeği sömüren, ne de başkasının işinde çalışan köylü; (d) **yarı-köylü**, kendisine yetmeyecek miktarda toprağı olan, hem kendi toprağında, hem başkasının işinde çalışarak geçimini sağlayan köylü; (e) **topraksız köylü**, bunların **bir kısmı** ortakçı, yarıcı ve kiracıdır; **bir kısmı** ortakçı, yarıcı ve kiracı olmayan tarım işçisi ailelerdir, ve aynı zamanda bunlar, ücretli tarım işçileri olmayan köylülerdir; **bir kısmı** da ücretli tarım işçileridir. Demek oluyor ki, tarımda, ücretli tarım işçileri, yarı-bağımlı köylüler, ortakçı, yarıcı ve kiracılar, çeşitli şekillerde, (orta köylüye kadar uzanan) toprak sahipleri tarafından sömürülmektedir. Feodal ve yarı-feodal toprak sahibi, tarım burjuvazisi, kendisi de emekçi olan varlıklı köylü ve hatta orta köylü, yarı-köylüleri, topraksız köylüleri ve bu arada ücretli tarım işçilerini doğrudan doğruya sömürmektedir. Yani tarımda yaratılan ve mübadeleye konu olan maddî değerleri, tacir ile mübadele eden, aynı zamanda bu maddî değerleri bizzat üreten emekçiler değillerdir. Bunlar, tarımda, topraksız köylülerden, ücretli tarım işçilerinden ve yarı-köylülerden (yarı-tarım proleterlerinden) sağladıkları sömürüyü, tacir ile (veya genellikle emperyalizmin işbirlikçisi durumunda olan sanayi burjuvazisi ile, emperyalist tekeller ile veya mevcut devlet ile) paylaşmaktadırlar.

4) Tarımdaki küçük üretici, meta üretimi veya ürünlerinin meta haline gelmiş olan kısmı dolayısıyla, kimler tarafından sömürülür? Boratav'a göre, bunlar, "kaideten" tüccar ve tefeci tarafından sömürülmektedir. Oysa, tüccar, ancak köylünün ürününü satın aldığı takdirde, köylünün sattığı ürün dolayısıyla, onu sömürebilmesi sözkonusudur. Şayet üretici köylü, emtia olarak ürettiği veya meta haline gelen ürününün tümünü, tüccara satıyorsa, tüccar satın aldığı metada belli bir oranda üreticiyi sömürür. Oysa, üreticinin meta olarak satışa arzettiği ürün kitlesi, sadece tüccara intikal etmemekte, hatta büyük kısmı sanayi burjuvazisine (bu arada mevcut devlete) **doğrudan doğruya** intikal etmektedir. Meta olan hububatın önemli kısmını Toprak Mahsulleri Ofisi, tütünün önemli kısmını Tekel İdaresi **doğrudan doğruya** satın almaktadır. Pancarın **tamamı doğrudan doğruya** sanayi burjuvazisi ve devlet tarafından, pamuğun önemli kısmı **doğrudan doğruya** sanayi burjuvazisi ve devlet tarafından satın alınmaktadır. Yani, tüccarın küçük meta üreticisi köylüden satın aldığı ürün, dolayısıyla küçük üreticinin sömürüsünden aldığı pay, küçük üretici köylünün ürettiği meta kitlesinden sağlanan sömürüye oranla, çok azdır.

5) Acaba, üretici köylünün doğrudan doğruya tüccara sattığı emtiada gerçekleşen sömürünün tamamı, üretici ile doğrudan doğruya alışverişte olan tüccara mı kalır? Tüccar, şayet "**iki üretici*** arasında" yer alıyorsa,, "**her ikisini de*** sömürür" (**Ailenin Kökeni**, s. 233); "deyim yerinde ise tufan-öncesi şekilleri[nden] olan" "tüccar sermayesinin kaynağı[...] **hem satan, hem satın alan üreticilerin*** sırtından ... kazanılan iki taraflı çıkarlarda[dır]" (**Kapital**, 2. kitap, s. 37). Ama, tüccar, "iki üretici arasında" değil de, "hem satan, hem satın alan **üreticilerin**" arasında değil de, üretici ile sanayi burjuvazisi arasında yer alıyorsa, burada, küçük üreticiden sağlanan sömürü, üreticinin ürününü doğrudan doğruya alan tüccardan, toptancı tüccara ve sanayi burjuvazisine ve araya kredi şeklinde sokulan banka sermayesine kadar uzanan bir sürü sermaye sahibi tarafından **paylaşılır.** Örneğin tüccar, topladığı yünü, toptancıya, toptancı sanayi burjuvazisine satar. Nasıl ki, işçinin yarattığı artıdeğer, sanayi burjuvazisinden toptancı tüccar, banka sermayesi, perakendeci tüccara kadar uzanan çeşitli aracı unsurlar tarafından paylaşılıyorsa, burada

da, köylüden sağlanan sömürü, sadece, köylünün ürününü doğrudan doğruya satın alan tacir tarafından sızdırılamaz; sömürülen kitle paylaşılır. Aslında, köylünün ürününü doğrudan doğruya satın alan tacir, yaygın ve çok olduğu için, sömürü dağılır ve sermaye birikimi buralarda yavaşlar.

6) Acaba üretici köylü ile doğrudan doğruya temasta bulunan tüccarın kârı, sadece üretici köylünün yarattığı değerden mi sağlanmaktadır? Boratav diyor ki, "Gelişkin bir kapitalist düzende **ticarî kârlar,*** esas itibariyle kapitalist üretimde yaratılan artı-değerin paylaşılması sonunda teşekkül eder. **Sınaî işletmelerde üretilen metaları satan tüccarın elde ettiği kârın kaynağı, kapitalist üretimdir.*** Artı-değer böylece kapitalist, tüccar ve (faiz elde eden) nakdî sermaye sahibi arasında paylaşılır." (**PDA**, s. 203). Boratav **burada** durmuyor, "buna karşılık -diye devam ediyor-, **küçük üreticilerle karşı karşıya gelmesi sonunda tüccarın elde ettiği kârın kaynağı kapitalist üretim değildir,*** ... Bu halde, ... tüccar kârını ... basit meta üretiminde aramak gerekir. ... **tüccar kârı, küçük meta üreticilerinin yarattığı artı-ürünün tümünü ... oluşturur.***" (**PDA**, s. 203).

Boratav'a göre, "hâkim üretim biçimi" olan "ilkel kapitalizm"i temsil eden tüccar kârının tümü, kapitalist üretimde yaratılan artı-değerden değil, küçük meta üreticilerinin yarattığı artı-üründen sağlanır.

Oysa, küçük üreticilerle karşı karşıya gelen tüccar, aynı zamanda, sınaî işletmelerde üretilen ürünleri küçük üreticilere satmaktadır. Camdan şekere, dokumadan gazyağına kadar sattığı emtianın çok büyük kısmı, sınaî işletmelerde üretilen emtiadır; ve tüccar, bundan dolayı, işçinin yarattığı artı-değeri paylaşmaktadır. Yani kasabadaki tüccarın kârı, sadece küçük üretici köylüden sağlanan sömürüden değil, sanayi proletaryasının yarattığı artı-değerden de oluşmaktadır.

7) Gördük ki, sömürüye konu olan değerin büyük kısmı, tarımdaki küçük üretici tarafından değil, proletarya tarafından yaratılmaktadır. Proletaryanın yarattığı artı-değer ise, acaba sadece, millî kesim içinde mi kalmaktadır? Başka bir ifadeyle, proletaryanın yarattığı artı-değeri paylaşan unsurlar millî unsurlar mıdır, yoksa yabancı sermaye de proletaryanın yarattığı artı-değeri paylaşır mı? Daha doğrusu, proletaryanın yarattığı artı-değerin kaymağını, millî burjuvazi mi, yoksa tekelci burjuvazi mi ele geçiriyor? Yabancı sermaye yatırımlarının uzandığı sanayi kollarında (ağır sanayi -Ereğli Demir ve Çelik-, montaj sanayii -traktöründen radyosuna, buzdolabından dikiş makinesine kadar-, gıda sanayii -margarininden çikolatasına, meşrubatından birasına kadar-, ilâç sanayii, tekstil sanayii, istihraç sanayii -başta petrol olmak üzere-, vs.) Türkiye proletaryasının Türkiye'de yarattığı (yabancı ülkelerde Türkiye proletaryasının sömürüsü ayrıca akılda tutulmalı) artı-değerin önemli kısmı, yabancı sermaye tarafından kâr olarak türlü yollardan yurtdışına çıkarılmaktadır. 1° Yabancı sermaye, **1964 İmâlat Sanayii** istatistiğine göre, 46'sı tamamen, 21'i devletle ortaklık halinde, 83'ü özel yerli sermaye ile ortaklık halinde olmak üzere 150 büyük işyerine yatırım yapmış bulunuyordu. 4.7.1969 tarihli **Milliyet**'e göre, yabancı sermayenin nakdî olarak yatırdığı sermaye 28,353 milyon dolar, transfer ettiği 30,103 milyon dolardır. Böylece, yabancı sermaye, yatırdığından fazlasını çoktan alıp götürmüş bulunmaktadır. 2° Emperyalist devletlere borçlanmak suretiyle, maddî değer yaratan emekçi sınıf ve zümreler sömürülmektedir. 1968'e kadar alınan dış borçların faizleri (sadece faizleri) 681,0 milyon dolardır (yaklaşık olarak 7,5 milyar liradır) ve bu, neticede proletarya ve köy emekçisi başta olmak üzere,

tüm emekçi sınıf ve zümrelerin yarattığı maddî değerlerden ödenmektedir. Geçmişten bir örnek verelim: Osmanlı İmparatorluğu zamanında, imparatorluğun dışarıya olan borçları dolayısıyla, rejiden (tütünden), tuzdan, ispirtolu içkilerden, ipek öşründen, pul vergisinden, balık avından alınan devlet vergilerine haciz konmuş, yani devletin borçları, faizleriyle birlikte, doğrudan doğruya emekçi sınıfların yarattığı değer ile ödenmiştir. Şemdinli'de, Şeyh Muhammed Sıddık, 17 bin altın karşılığında, Şemdinli tütünlerini alıp-satma hakkını Duyun-u Umumiye'den satın almış ve Şemdinli'de köy emekçisinin sadece bir yılda, 17 bin altın eş-değerindeki emeği, dış borçlar, faizleri ve yeni masrafları karşılığında sömürülmüştür. Bugün dış borçlarla yapılan limanın, yolun, barajın vs. borcu ve faizi, başta proletarya ve köy emekçisi olmak üzere, tüm emekçi sınıf ve zümrelerin yarattığı maddî değerlerle ödenmektedir. Aynı şekilde, yerli özel firmalar, yabancı özel firmalardan aldıkları borçların faizlerini, yurtdışına transfer edebilmektedir, ve bu borcun 1965'teki miktarı, 463 milyon liraya ulaşmıştı. Yerli özel firmalar, yabancı özel firmalara ödeyecekleri faizlerin değer olarak karşılığını, başta proletarya ve köy emekçisi olmak üzere, tüm emekçi sınıf ve zümrelerin yarattıkları maddi değerlerden ödemektedirler. 3° İthalat ve ihracat fiyatlarını tekel tayin ettiği için, aradaki aleyhimize olan fark, başta proletarya ve köy emekçisi olmak üzere, bütün emekçi sınıf ve zümrelerin yarattıkları maddî değerlerle kapatılmaktadır. 1961'de ithal edilen ilâcın kilosu 99 lira idi, 1967'de 235 liraya yükseldi; 1961'de ihraç edilen pamuğun kilosu 525 kuruştu, 1967'de 478 kuruşa düştü. **İhracat fiyat indeksi** 1956'da 113,7 iken, 1964'te 95,4'e düşmüş; **ithalat fiyat indeksi** 1956'da 89,8 iken, 1964'te 100,0'e yükselmiştir. Bu dönem içinde, Devlet Plânlama Teşkilâtının hesaplarına göre, fiyat farklarından dolayı, Türkiye'nin kaybı 939,5 milyon dolardır (yaklaşık olarak 10,2 milyar liradır, borç faizlerinin bir-buçuk katıdır). Bu kayıp, başta proletarya ve köy emekçisi olmak üzere, tüm emekçi sınıf ve zümrelerin yarattığı maddî değerlerden karşılanmaktadır. Hatta, bunun en büyük kısmı, köy emekçisinin ve tarım proletaryasının yarattığı değerlerle karşılanmaktadır. Çünkü: 1967 yılında, ihracat 4,7 milyar liradır; bunun % 4,0'ü maden ürünleri, % 15,5'i sanayi ürünleri, ve % 80,5'i (3,8 milyar lira) tarım ürünleridir. İhraç edilen sanayi ürünlerinin önemli kısmının yarı-hammaddelerinin (şekir, tekstil vs. gibi) tarımdan sağlandığı düşünülürse, Türkiye'nin, emperyalist devletler ve yabancı sermaye aleyhine kaybının büyük kısmının köy emekçisine yükletilmiş olduğu ortaya çıkar.

8) Köy emekçisinin emperyalizm tarafından sömürüsü burada bitmiyor. Yabancı sermaye tarafından sağlanan sömürü, sadece proletarya tarafından yaratılan artı-değer değildir; bu artı-değer kitlesi içinde, köy emekçisinin yarattığı değerleri de aramak gerekir. Çünkü, yabancı sermaye, yarı-bağımlı ülkede, işgücünün fiyatının daha ucuz olması dolayısıyla, üretim fiyatı daha düşük olduğu halde, satış fiyatları tekel fiyatlarıdır; ve aradaki farkın önemli kısmı, köy emekçisinden sağlanmaktadır. Şöyle ki: Yabancı sermaye, daha önce, ülkeden hammadde ve yarı-hammadde alıyor, mamûl ürünlerini dış ülkelere, gümrükten geçirerek, satıyordu. Şimdi ise, doğrudan doğruya, yarı-bağımlı ülkede tesislerini kuruyor. Bu durumda, 1° hammadde ve yarı-hammadenin taşıma masrafları ortadan kalkmıştır, 2° gümrük vergisi ortadan kalkmıştır, 3° kendi ülkesinde işçi ücreti yüksek (tüketim maddeleri fiyatı yüksektir), ama yarı-bağımlı ülkede işçi ücretleri (tüketim maddeleri fiyatı düşük olduğu için) düşüktür — dolayısıyla, üretim fiyatı düşüktür. Ama,

tekelci burjuvazi, Amerika'da ve Türkiye'de fiyatları sabit tutmakta, aradaki farkı kâr olarak transfer etmektedir. Köy emekçisinin sömürüsü, burada neredir? Köy emekçisinin sömürüsü iki noktada toplanmaktadır 1° ücretli işçinin fiyatını belirleyen temel etken, tüketim maddeleri fiyatıdır. Tüketim maddelerinin büyük kısmı, hayat seviyesi düşük ülkede, tarımsal ürünlerdir ya da yarı-hammaddeleri tarımdan sağlanan ürünlerdir. Genel olarak köy emekçisinin ürettiği ürünleri ve yarı-hammadde olan ürünleri, işçi, gelişmiş bir kapitalist ülkeye oranla, ucuza satın aldığı için, işgücünün fiyatını da yabancı sermayeye ucuza satar. Ama yabancı sermaye, işçinin yarattığı emtiayı (petrolden demir çeliğe, montaj sanayiine, gıda sanayiine vs. kadar), ucuza malettiği için, ucuza satmaz; tekel fiyatlarıyla satar; ve yabancı sermaye, **dolaylı olarak**, köy emekçisinin yarattığı ürünün fiyatını, düşük olarak satın almış olduğu halde, sanayi emtiasını, tekel fiyatlarıyla satarak köy emekçisini sömürür; 2° yabancı sermaye, sadece işgücünün yenilenmesi için işçinin tükettiği tüketim maddeleri dolayısıyla değil, aynı zamanda, yarı-hammadde dolayısıyla da, aynı sömürüyü sürdürür. Bira sanayiinde arpa, tekstil sanayiinde pamuk ve yapağı, gıda sanayiinde pancar, buğday, nebati yağ vs., yarı-hammadde olarak yabancı sermaye tarafından tüketilmektedir; ve genel olarak köy emekçisinin yarattığı değerleri ucuza satın alıp, mamûl maddeleri köy emekçisine tekel fiyatlarıyla satarak, onu sömürür.

Görülüyor ki: köy emekçisinin ürettiği meta dolayısıyla, "tarımdaki küçük üretici" sadece, küçük üreticinin ürününü doğrudan doğruya satın alan tüccar tarafından sömürülmemektedir. Aslında çoğu halde bir küçük-burjuva olan ve yabancı sermaye, sanayi burjuvazisi tarafından da zaman zaman sömürülen kasabalı tacir kitlesi, küçük üretici olan köylü ile sanayi proletaryasından sağlanan sömürüden nispeten küçük payı alan bir zümredir. "Fiilî üreticilerin ödenmemiş artı-emeğine el koyan" tüm emekçi sınıfların yarattığı değerin sömürülen kitlesinden arslan payını alan, yabancı sermaye yani tekelci burjuvazidir ve tekelci burjuvazi sömürüyü, yarattığı (ve bir ucu ticaret küçük-burjuvazisine kadar ulaşmış bulunan) işbirlikçi burjuvazi ile paylaşmaktadır. Tarımda, feodal ve yarı-feodal unsurlar, emekçinin bizzat ürettiği üründen bir kısmını, karşılığında hiç bir eş-değer ödemeksizin, mülk edinmektedirler. Hâkim güçler, kasabalı tüccar ve tefeci değil, hâkim güçler emperyalizm, işbirlikçi burjuvazi ve bunların müttefikleri olan tarımda geri üretimin başbekçileri, karakolları sayılmak gereken (daha önceki yazılarımızda bu konuyu yazdığımız için tekrar ele almıyoruz) feodal ve yarı-feodal toprak sahipleri, daha genel bir ifade ile feodal mütegallibedir. Onun içindir ki bu üçlü, Boratav'ın deyimi ile "güçlüdür", "varlıklıdır". Güçlülük, varlıklılık vasıflarını asalak sınıflar, sömürüden arslan payını almakla edinirler. Tefeci-bezirgân, eğer emperyalist tekeller, işbirlikçi burjuvazi ya da feodal ağa kadar güçlü ve varlıklı değilse, bu, onların sömürü payının nispî küçüklüğündendir. Elbette ki, tefeci ve bezirgânın sömürü payının nispî küçüklüğünü belirtmekle, bu sınıfın asalak niteliğini ve tarım bölgelerinde köy emekçisinin başının belâsı olduğu gerçeğini gözden kaçırmıyoruz. Tefeci-bezirgân, daha feodalizmden önceki sınıf toplumlarında varolmakla birlikte, bize feodaliteden intikal etmiştir ve varlığı feodal ilişkilerin devamına bağlıdır. Bu bakımdan Türkiye toplumunu feodal ilişkilerden arındıracak olan millî demokratik devrim, bu asalak sınıfın da sömürü olanaklarını ortadan kaldıracaktır.

Millî burjuvazi, sömürücü sınıflar safında, arada bir unsur sayılmalıdır; "ödenmemiş artı-emek"in bir kısmı millî burjuvaziye gider, ama güçlü bir

sınıf değildir; ülkenin yarı-bağımlı duruma gelmiş olmasının sebebini, millî burjuvazinin cılız ve zayıf olmasında aramak gerekir. Ve Türkiye'de üretici güçlerin gelişmesini köstekleyen, millî nitelikte kapitalist üretim değil, yaratılan değerleri sömürerek, iç birikimi, yeniden üretimi engelleyen emperyalizm ile, tarımda geri üretime dayanan ilişkilerdir. Emperyalizm, sömürdüğü miktarı, dolar olarak yurt dışına transfer etmekte, ve içerde üretici güçleri geliştirecek sermaye birikiminin sağlanmasını engellemektedir. Bugün, sanayi işçisinin hayat seviyesinin, tarımda küçük köylüden, iyi olmasının sebebi, üretici güçlerin gelişmesini, kapitalist üretimin tıkamış olmasında değil, ama tarımda geri üretim ilişkilerinin üretici güçlerin gelişmesini tıkamış olmasında aramak gerekir.

Şimdi artık kısaca da olsa, "tüccar ve tefeci sömürüsüne paydos" şiarı meselesine kısaca değinebiliriz.

Emek dergisinden **Proleter Devrimci Aydınlık**'a transfer eden Boratav'ın "tefeci ve tüccar sömürüsüne paydos" şiarı ile, millî demokratik devrimin şiarını mı, yoksa "sosyalist hareketin programı"nın, yani "genel programın" özel bir şiarını mı ileri sürdüğünü, "millî demokratik devrim" stratejesinin savunucuları olduklarını iddia eden **Proleter Devrimci Aydınlık** kurucuları bilmek istemeseler de, bizim bilip anlamamıza ihtiyaç var.

Emek yazarı Boratav, "... köy proletaryası ve küçük köylü üreticiler için -diyor-, altında ezildikleri ve mutad kapitalist ilişkilerin ilâve baskı unsurlarını hedef alan **demokratik şiarların saf sosyalist şiarlardan daha geçerli olduğunu*** herhalde kabul etmek gerekecektir. ... 'toprak reformu' şiarı, piyasa için üretim yapan küçük üreticileri 'tefeci ve tüccar sömürüsüne paydos' sloganı etrafında toplamak şüphesiz ki **saf sosyalist programlar içermemektedir;*** ..." (**Emek**, s. 9). Ve **Proleter Devrimci Aydınlık** yazarı Boratav devam ediyor: "Benim örnek olarak verdiğim 'tefeci ve tüccar sömürüsü'ne paydos şiarı, böylece bir yandan **genel programın bir cüzü olarak sosyalist hareketin ve proletaryanın şiarı olduğu*** halde, özel olarak küçük köylü üreticilere sunulan şiardır." (**PDA**, s. 216).

Erdost'u, "millî-demokratik mücadeleyi çürük bir zemin üzerine oturtmaya kalkış[makla]" (**PDA**, s. 216) suçlayan, "Erdost'un stratejî tartışmalarına katkısı ... zararlı olmuştur" diyen Boratav'ın, okurun kafasında, bulanık bir şekilde, millî demokratik devrim stratejisinde düzeltmeler yaptığı intibaı uyanabilir; oysa Boratav'ın, "ilkel kapitalizm"e ve "feodal **kalıntılara**" karşı sloganı olan "tefeci ve tüccar sömürüsüne paydos" şiarı, "saf sosyalist programlar içermemekle" birlikte, "sosyalist hareketin ve proletaryanın şiarı"dır, ama "özel olarak küçük üreticilere sunulan şiardır". Yani eski oportünizmin yeni sloganlarla yeniden canlandırılması sözkonusudur.

Boratav'ın "tüccar ve tefecisi", daha önce gösterdik ki, "özellikle tarımdaki küçük üreticileri sömüren" "kapitalist üretimde yaratılan artı-değeri paylaşmayan", sömürüsünü, **tek başına** ve sadece kapitalist üretimden **farklı, ayrı*** bir üretim ilişkisi" (**PDA**, s. 203) olan küçük üreticinin meta üretiminde yaratılan değerden sağlayan, kapitalizm-öncesi, Marx'ın deyimi ile "tufanöncesi" tefeci ve tüccardır. Yani buradaki tüccar ve tefeci sermayesinin, kapitalizmle, kapitalist üretimle bir ilgisi olmadığı için, bunlar, hiç bir şekilde "kapitalist" kategoriler olarak nitelendirilemeyeceği gibi tüccar ve tefeci sermayesinin sahnede görünmüş olması, "üretime herhangi bir biçimde katılma[yan]" ve "yönetimi[...] ele geçiren ve üreticileri ekonomik bakımdan egemenliği altına alan bir sınıf" (**Ailenin Kökeni**, s. 232) olan tüccarların ortaya

çıkmış olması, yeni bir büyük sosyal işbölümünün ortaya çıkmasıdır; **yeni bir üretim ilişkisinin ortaya çıkması değildir.** Bu bakımdan, tüccar ve tefeci sermayesi, kapitalist ilişkilerden ayrı olarak ele alındıkları zaman, yeni bir üretim ilişkisini ifade etmedikleri gibi, ne şekilde olursa olsun bir üretim ilişkisi olan "kapitalizmi" hiç bir şekilde ifade etmezler. Bunun "ilkel kapitalizm" olarak nitelendirilmesi, kapitalizmin, Kadim çağda ortaya çıktığını iddia etmeye benzer ki, bu yanılgı, Marx'ın sözleriyle söyleyelim: "... hiç şüphesiz ki, örneğin klasik Antik çağda **sermayenin** varlığından söz eden ve Romalı ya da Yunanlı kapitalistlerden söz eden filologların yanılgısı[na]" (**Kapitalizm Öncesi Ekonomi Şekilleri,** s. 128-129) benzer bir yanılgı olurdu.

Boratav'ın ilkel "kapitalizm" olarak nitelediği, kapitalist üretimden ve kapitalizmden tecrit edilmiş tüccar ve tefeci sermayesi, ne kapitalist kategorilerdir ve ne de bir üretim ilişkisini ifade ederler. Öyleyse, "tüccar ve tefeci sömürüsüne paydos" şiarı, bu bakımdan ne ifade eder, anlamı nedir, sonuçları ne olacaktır?

Kapitalizm-öncesi üretim ilişkileri döneminde, üçüncü büyük sosyal işbölümü ile ortaya çıkan tüccar (ve bu arada tefeci) sermayesi, geri üretim tarzlarına dayanan üretim ilişkileri temeli üzerinde boyvermişlerdir. Ve geri üretim tarzlarını çözücü ve dağıtıcı bir rol oynamaktadırlar. Geri üretim tarzlarını yıkmadan, temelde üretim ilişkilerini değiştirmeden, kapitalizm-öncesi kategoriler olan tüccar (ki, modern sermayenin bir unsurunu ifade eden tüccar ile, kapitalizm-öncesi ilişkilerin üzerinde boyveren bezirgânı, esnafı Boratav, aynı unsurlar olarak düşünmektedir) ve tefeci sömürüsüne paydos şiarı, ne tefeci sömürüsünü kökten ortadan kaldırabilir (çünkü o, geri üretimin üzerinde boy vermektedir ve temele dokunulmamıştır) ve ne de tüccar sömürüsünün yani tacirin ortadan kalkması meta üretimi mevcut olduğu sürece mümkündür. Aksine, meta üretiminin, doğal ekonomiyi çözücü, dağıtıcı etkisi dolayısıyla, meta ekonomisini geliştirmek, devrimci için bir zorunluluktur.

Lenin, 1907-1910 irtica yıllarını anlatırken, "Galip gelen Çarlık -diyor-, Rusya'nın kapitalizm-öncesi ataerkil düzeninin kalıntılarını bir an önce yıkmak zorundadır. Rusya'nın burjuva gelişmesi gerçekten hızlı ilerlemeler kaydediyor. ... kapitalizmden kaçınılabileceği hayali tuzbuz olmuştur." (**"Sol" Komünizm, Bir Çocukluk Hastalığı,** s. 17). Bu burjuva gelişmesi nedir, nerededir? Lenin, "... burjuvazi -diyor-, kuvvetini, **küçük** üretimden alır; ... küçük üretim durmadan her gün, her saat, kendiliğinden gelme bir tarzda ve geniş ölçülerde kapitalizmi ve burjuvaziyi **doğurur.**" (Aynı eser, s. 12.)

Burada, kapitalizmi, burjuvaziyi **doğuran** küçük üretim, doğal ekonomiye bağlı bağımsız küçük üretici (ataerkil ekonomi) değil, özellikle, basit meta ekonomisidir; ve 1921'de Sovyetler Birliğinde NEP (Yeni Ekonomi Politikası) dönemini açmanın amacı, "ekonomik ilişkilerin **tümü**[nü], ekonomik **mübadelenin* tümü**[nü]" (**Toprak Meseleleri,** s. 173) örgütlendirmek, "**millî ekonomiyi geliştirmek, emeğin üretkenliğini artırmak ve tarımla endüstri arasındaki mübadeleyi geliştirmek***" (Aynı eser, s. 174) için, Stalin'in ifadesiyle, "emtia dolaşımını **azamî ölçüde*** geliştirme zorunluluğu" (**Sosyalist Ekonominin Meseleleri,** s. 20) dolayısıyla, serbest ticareti geliştirmekti. "Serbest ticaret temeli üzerinde" "küçük-burjuvazinin ve kapitalizmin" (**Toprak Meseleleri,** s. 158) canlanacağını belirten Lenin, şöyle diyor: "Mübadele varolduğuna göre, küçük ekonominin gelişmesi, küçük-burjuva gelişmedir, kapitalist gelişmedir." (aynı eser, s. 159). 1921'de, "**kapitalizmin** kaçınılmaz ve bir ölçüde zorunlu

olan gelişmesini **devlet** kapitalizmi kanalına sokma" (aynı eser, s. 176) üzerinde duran Lenin'in yazısından birkaç cümle daha okuyalım: "Meşrû ticareti, devlet denetiminden kaçmayan ticareti desteklemeliyiz; **bu çeşit ticareti geliştirmek yararımızadır.*** Ama vurgunculuk, siyasî ve iktisadî anlamda, 'meşrû' ticaretten ayırt **edilemez.** Serbest ticaret, kapitalizmdir. Kapitalizm, vurgunculuktur." (aynı eser, s. 175).

1921 Sovyetler Birliğinde, "Millî ekonomiyi geliştirmek, emeğin üretkenliğini artırmak ve tarımla endüstri arasındaki mübadeleyi geliştirmek" için, emtia dolaşımını azamî ölçüde artırmayı, "ataerkil düzenin kalıntılarını" yıkmayı, genel olarak doğal ekonomiden meta ekonomisine geçmeyi, yani küçükburjuvazinin ve kapitalizmin bir ölçüde canlanmasını kaçınılmaz ve zorunlu bulan Lenin — ve 1970 Türkiye'sinde, "tüccar sömürüsüne paydos" diyerek, yani sömürüsüz bir ticaret düşünülemeyeceğine göre, tüccarı ve dolayısıyla meta üretimini ve meta dolaşımını felce uğratarak, "millî-demokratik mücadelenin demokratik hedefleri"ni ortaya koyan **Proleter Devrimci Aydınlık** yazarı Boratav!

Kapitalizm-öncesi kategoriler olan tefeci bezirgân sömürüsünün ortadan kalkması, temelde geri üretim ilişkileri yıkılmadığı sürece mümkün değildir, ve tarımda meta üretiminin gelişmesi ve meta mübadelesinin sanayi ile tarım arasında bir genişlik kazanması, ancak bugün tarımda üretimin belkemiği olan doğal ekonominin yıkılmasıyla mümkündür, bu yıkımı hızlandıracak olan meta üretimi, meta dolaşımı ve buna bağlı olarak serbest ticarettir. Bu ise, burjuvalaşmadır, bu demokratik devrimin tarımda gerçekleşmesidir.

Çünkü, daha önce gösterdik ki, yarı-bağımlı bir ülkede, meta üretiminin ve meta dolaşımının gelişmesi, her an ve kendiliğinden emperyalist sömürüyü artırmakta, meta üretimi arttığı ölçüde, millî ekonomi değil, daha çok tekelci burjuvazi gelişmektedir. Biz bir taraftan, tarımda tüm geri üretim ilişkilerini, tüm kapitalizm-öncesi üretim ilişkilerini yıkmak, ve kapitalist gelişmenin önündeki köstekleri, üretici güçlerin gelişmesini engelleyen köstekleri temizlemek için attığımız her adımda, yani meta üretimini ve meta dolaşımını artırmak için attığımız her adımda, emeğin verimliliğini geliştirmek, tarımla sanayi arasındaki mübadeleyi geliştirmek için attığımız her adımda, yani meta üretimini ve meta dolaşımını artırmak için attığımız her adımda, **aynı zamanda,** bir taraftan da emperyalist sömürüyü arttırıp, yoğunlaştırmaktayız. Bunun içindir ki, anti-emperyalist mücadeleyi tam başarıya ulaştırmadan, tam bağımsız bir Türkiye gerçekleştirmeden, tarımda, kapitalizmin önündeki engelleri temizlemek için atılan her ilerici adım, meta üretimini geliştirmek için girişilen her çaba, millî ekonominin gelişmesine değil, emperyalizme hizmet edecek, emperyalizmi besleyecektir. Öyle içiçe girmiş bir durumdur ki bu, sosyalizme giden yolda, kapitalizmin önündeki engelleri temizlemek için atılan her adım, her devrimci adım, aynı zaman, emperyalizmi besleyen, ama emekçi ile emperyalizm arasında çelişkiyi de birlikte keskinleştiren bir adım olmaktadır. Emperyalizmin varlığı, ülkede, sermaye birikiminin meydana gelmesine engel olmakta, biriken değerleri yabancı sermaye yurtdışına akıtarak, ülkenin bağımsız bir ekonomiye, millî bir ekonomiye, bir iç dinamizme kavuşmasını engelleyen köstekler olmaktadır. Üretici güçlerin gelişmelerini, bütün, enerjilerini ortaya koymalarını engelleyen köstekler, emperyalist ilişkiler ve tarımda kapitalizm-öncesi ilişkilerdir.

Boratav'ın "sosyalist hareketin ve proletaryanın şiarı" olarak nitelediği ve aslında, kapitalizm-öncesi kategorileri kucaklayan tüccar ve tefeciye yö-

neltilen "tefeci ve tüccar sömürüsüne paydos" şiarı, ne temelde üretim ilişkilerine yöneltilmiştir ve ne de hayata uygulanması mümkün olan şiarlardır, ne demokratik devrimin ve ne de sosyalist devrimin ve proyetaryanın şiarları olabilirler. Proleter devrimciler, temelde üretim ilişkilerine dokunmayan karanamelerin, aldatıcı ve boş şeyler olduklarını bilirler.

Proleter Devrimci Aydınlık yazarı ve yeni oportünizmin lanse ettiği ideologu Boratav, Engels'in ifadesiyle "okul bilgiçliği" kisvesi altında, bilinçsiz de olsa, objektif olarak, tutucu ve hâkim sınıfların, karşı-devrimci safların çıkarlarını savunmaktadır. Bu çıkarların bir savunma şekli de, içinde bulunduğumuz şartlarda, esas olarak, Aybar-Aren oportünizmini ideolojik yenilgiye uğratmış olan proleter devrimci hareket içinde bölünmeler, kavram karışıklıkları vs. yaratmaktır; Boratav'ın, kendisiyle "ilke birliği" durumunda olanlarla birlikte yaptıkları da budur. Boratav, hareketimiz içine sokulmuş süslü ama cansız ve sahte bir "tahta at"tır. Bu "tahta at"ı içimize sokmaya kalkanlar kısa bir süre önce dışımızda, karşımızda **görünmüyorlardı;** içimizde, yanımızda olma imkânını bulmuşlardı. Biz, atın, tahta at olduğunu burada gösterdik. Devrimcilere düşen **görev**, bu "tahta at" ile **ilke birliğinde** olan, süslü-ama cansız, gösterişli ama sahte, proleter devrimci maskesine bürünmüş ama hâkim sınıflar yararına proleter devrimci safları bölücü, kafa karıştırıcı, saflarda şüpheler yaratıcı, aynı zamanda korkak ve aldatıcı benzerlerini **devrimci saflardan tamamen temizleyerek,** kendilerini, kendi **tertipleriyle** başbaşa yani **yapayalnız** bırakmaktır.

a. kerim

orta doğuda fedayi harekâtı ve filistin demokratik halk kurtuluş cephesi

ARAP proletaryasının gittikçe gürleşen sesini ölü denizin yapışkan çölünde; yedi kat yerin altında yeşil bir hayat damarı gibi uzanan Şerianın kıyılarında esen yakıcı rüzgârlar, hafif otomatiklerden kurulu bir orkestranın eşliğinde bütün Orta Doğuya yayıyor. Arap proletaryasının öz örgütü olma yolundaki Filistin Demokratik Halk Kurtuluş Cephesi, anti-emperyalist mücadele içinde hızla gelişiyor.

ARAP DÜNYASINDA FEDAYİ HAREKÂTININ BAŞLAYIŞI

Askeri strateji bakımından iç hat durumunda bulunan Amerikan emperyalizminin Orta Doğudaki en güçlü ortağı emperyalist İsrail hükûmeti, üstün vurucu güce sahip hava kuvvetleriyle radar boşluklarından yararlanarak en güçlü rakibi Mısır hükûmetinin hava kuvvetlerine, daha yerdeyken, 1967'nin beş Haziran günü öldürücü darbeyi vurdu. Savaşın siklet merkezini teşkil eden Sina cephesinde, hava desteğinden mahrum kalan Mısır orduları çözüldüler. Üstün hava ateş desteği altında İsrail orduları Süveyş'e kadar ilerlediler.

Yine beş Haziran günü İsrail orduları Ürdün cephesinde de hiçbir direnmeyle karşılaşmadan Şeria nehri kıyılarına kadar geldiler. Emperyalizmin adamı olan Kıral Hüseyin emrindeki Ürdün orduları aldıkları emir üzerine savaşmadılar. Hiç yorulmadan Şeria kıyılarında kendiliklerinden durarak tahkimatlarını tamamlayan İsrail kuvvetleri, güçlerinin büyük bir kısmını rahat-

lıkla Suriye cephesine kaydırdı.

Suriye'deki anti-emperyalist küçükburjuva diktası, zayıf olduğunu hissettiği iktidarının karşı bir darbeyle devrilebileceği korkusuna kapılarak kuvvetlerinin büyük çoğunluğunu cepheye sürmedi; başkent Şam ve çevresinde âtıl bir vaziyette tuttu. Böylece aslında kolaylıkla korunabilecek, stratejik bakımdan çok önemli ormanlık Golan Tepesini İsrail orduları yedi Haziran günü kolaylıkla zaptettiler.

Aynı şekilde kendi iktidarının düşürülebileceği korkusu içinde olan ve fazladan Barzani harekâtı ile uğraşmak zorunda kalan Irak'taki küçük burjuva diktası da, gerektiği biçimde savaşan diğer Arap devletlerinin yanında yeralamadı.

Bu arada emperyalizmin kontrolu altında olan Lübnan, Suudi Arabistan, Kuveyt Şeyhliği gibi Arap halklarının yaşadığı memleketlerin yöneticileri de kendi halklarında uyanabilecek güçlü bir anti-emperyalist bilincin korkusuyla, savaşan Arap devletlerinin yanında oldukları şarlatanlığını yapar ve onlara yardım ediyorlarmış gibi gözükürlerken; ortakları Amerikan emperyalistleri ve onun diğer ortağı İsrail hükûmetiyle bütün ilişiklerini sürdürdüler.

Emekçi Arap halklarının kendi sınıf örgütlerini kurmalarını engelleyen ve silâhlanmalarından korkan; sağlam ideolojik bir ölçüleri olmadığı için emperpalizmin ajanlarının her zaman kolaylıkla içlerine sızabildikleri küçük burjuva diktaları karşısında emperyalist İsrail hükûmeti, altı gün içinde kolay başarı sağladı. Bu başarıda Ürdün, Lübnan, Suudi Arabistan, Kuveyt gibi emperyalizmin kontrolü altında olan memleketlerin yöneticilerinin Arap halklarını sırtlarından bıçaklamalarında büyük payı vardır.

Altı gün savaşı esnasında emperyalizmin kontrolü altında olan basın, İşbirlikçi Kıral Hüseyin emrindeki Ürdün ordularının kahramanca çarpışıp büyük kayıplar vererek geri çekildiği yaygarasını koparıyordu. Bundan amaç; dünya kamu oyunu yanıltmak, Arap halklarının nasıl sırtlarından hançerlendiklerini gizlemekti. Küçük burjuva diktalarının başarısızlıkları; yıllardır ezilip sömürülen, kendi öz kültürü unutturulmaya çalışılan, sömürülmeyi horlanmayı günlük hayatın normal olaylarındanmış gibi görmeye alışan, aslında ezilen diğer dünya halklarından pek farklı olmayan Arap halklarının başarısızlıkları, korkaklıklarıymış gibi kamu oyuna ilânedildi. Emekçi Arap halklarının korkaklıkları, aptallıkları üzerine birsürü iğrenç sulu espiriler uyduruldu. Faşist İsrail ordusunun milyonlarca Filistinli Arabı çırılçıplak yerlerinden yurtlarından nasıl kovaladığı, kaçmaları için onlara ne işkenceler yaptığı devamlı gizlendi. Emekçi Arap halkarı vahşi, saldırgan, İsrail halkını toptan yoketmeye and içmiş barbarlar gibi gösterildi. Emperyalist İsrail orduları ise sevimli, mecbur olduğu için savaşan güçlerdi!.

Deniz seviyesinden 300-390 metre kadar aşağıdaki Şeria'nın aktığı büyük çukurun kıyılarında hurma, incir, nar ağaçlarıyla süslü, insanların yaşadığı birsürü kasaba ve köy vardı. Yirmi bin kişilik nüfusuyla Kerami de bunlardan biriydi. Savaşmayan Ürdün ordusu karşısında İsrail ordusu rahat rahat ilerlerken, üç-beş vatansever de Kerami'nin düz damlarından birbirlerine vurmayan iki ordunun "şikeli" savaşını dürbünlerle seyrediyorlardı. Sonunda İsrail tankları geldiler, dizildiler, toplarını ağır ağır Ürdün ordusuna değil, Kerami'nin düz damlarına ve diğer kıyı köylerine doğrulttular. Gözetliyenler çaresizdiler. İçlerinde büyüyen kini, öfkeyi kelimelerle ifade etmek imkânsızdı. Sessizce kasabayı terkettiler. Halk zaten çoktan kaçırılmıştı. Arap Milliyetçileri artık ne küçük burjuva diktalarına, ne de savaşır gibi gözüküp halk-

larını sırtından bıçaklıyan işbirlikçi hain yöneticilerine güvenebilirlerdi. Emekçi halklarını yeniden teşkilâtlamak ve silâhlandırmak gerekiyordu. Fedayi teşkilâtları böylece doğmaya başladı. Artık Kerami bütünüyle bir moloz yığınıdır. Hurma, incir, nar ağaçları hasta, kurumaya yüztutmuştur. Ürdün tankları İsrail tankları karşısında halâ susuyorlar.

KÜÇÜK BURJUVA MİLLİYETÇİLERİNİN YÖNETİMİNDE DOĞAN İLK FEDAYİ ÖRGÜTLERİ, ANTİ-EMPERYALİST KÜÇÜKBURJUVA DİKTALARININ, GERİCİ ARAP REJİMLERİNİN VE EMPERYALİZMİN BU ÖRGÜTLER KARŞISINDAKİ TAVRI

İlk ve en güçlü fedayi örgütleri El-Feth, Filistin Kurtuluş Ordusu, El Saika (Yıldırım) ve Filistin Halk Kurtuluş Cephesi küçük burjuva milliyetçilerinin teşebbüsleriyle kuruldular. Bunlar hiçbir mülkiyetleri olmayan 1967 sonrası göçmenlerinin ve çoğu küçük burjuvazinin aşağı kesimini teşkil eden daha önceki göçmenlerin bir kısmını, bütün Arap ülkelerinden gelen öğrencileri, işçileri, fakir köylüleri örgütlediler. Onlara ufak guruplarla yapılacak yakın savaş taktiklerini, taktik piyade silâhlarının kullanılmasını, mayınların, patlayıcı maddelerin, bubi tuzaklarının hazırlanmasını öğrettiler. Vücut mukavemetlerini arttırarak ağır bir eğitimden geçirdiler. İdeolojik eğitim olarak da sadece milliyetçi ve dini duyguları körüklediler. Filistin sorununun çözümlenebilmesi için de ortaya emperyalistler dışında herkes tarafından kabul edilelebilecek somut bir hedef koyamadılar.

Anti-emperyalist küçük burjuva diktaları, kontrolları altına alabilme umuduyla ve aralarında ideolojik bir farklılık da olmadığı için para, silâh, cephane yardımlarını bu örgütlerden esirgemediler. Kendi adamlarını örgütlerin içine sızdırdılar. Hatta kendi adamlarına bir takım fedayi örgütleri de kurdular. En sempatik davranan Suriye oldu. Şam'da Halep'te ve istedikleri yerlerde bu örgütlerin bürolar açmalarına; ormanlık Golan Tepelerinde savaş üsleri kurmalarına müsade etti. İzin kâğıtlarıyla birlikte fedayi kartlarını pasaport gibi kabuletti. Irak ise El-Feth'in fedayi kartlarını pasaport gibi muameleye koydu. Mısır, para ve silâh yardımı yapmasına rağmen sözkonusu diğer imtiyazları vermedi. Fedayi örgütlerinin kontrolları altında iktidarlarını tehdit etmeyecek biçimde gelişmesini sağlamaya çalıştılar.

Bu arada petrol Karteli ARAMCO'nun mali desteği ile yaşayan emperyalizmin maşası "Müslüman Kardeşler" örgütü ve işbirlikçi Arap hükûmetleri de boş durmadılar. Özellikle El-Feth'in yönetici kadroları içine Müslüman Kardeşlerin adamları sızdılar. Suudi Arabistan El-Feth örgütüne büyük mali yardımlarda bulundu. Fedayi harekâtını yozlaştırmak, kendilerini hedef almayacak bir şekilde gelişmesini sağlamak için ellerinden geleni yaptılar.

Zayıf hissettiği iktidarını yeni çatışmalarla tehlike altına sokmaktan çekinen Ürdün Hükûmeti de, kendi aleyhine politik faaliyet yapmamak kaydıyla ister istemez bu örgütlere topraklarında eğitim ve savaş üsleri kurma müsadesi verdi. İzin kâğıtlarıyla birlikte fedayi kartlarını pasaport gibi kabul etti. Dağlık ve ormanlık Lübnan memleketin güneyinde fedayilerin savaş üsleri kurmalarını engelliyemedi. Önceleri izin kâğıtlarıyla birlikte fedayi kartlarını pasaport gibi kabul ettiyse de, sonraları fedayi kartıyla birlikte yakaladığını hapse atmaya başladı.

Gerçekten de işbirlikçi Arap rejimlerinin ve emperyalistlerin, küçük burjuva milliyetçilerinin kontrolündeki fedayi harekatını yozlaştırma çabaları

başlangıçta pek boşa gitmedi. Fedayi örgütleri aldıklarına karşılık pek büyük tavizler verdiler. Gerici Arap rejimleriyle uzlaşır bir politika izlediler. Geniş halk kitlelerine işbirlikçi Arap rejimlerinin Amerikan ve İsrail emperyalizmleri ile ayniyetlerini göstermediler. Faaliyetlerini sadece İsrail'i hedef alan kısır bir askerî harekâtla sınırlamaya çalıştılar.

Emperyalizmin ajanlarının provakasyonları, anti-emperyalist küçük burjuva diktalarını ele geçirme çabaları ve küçük burjuvazinin hiç bitmeyen kişilik çatışmaları sonucu; burada adı geçen en güçlülerinden başka aralarında pek ideolojik fark olmayan birsürü fedayi örgütü daha doğdu. Aslında bunlara tam bir fedayi örgütü demek de mümkün değildir. Başta El-Feth olmak üzere bir çoğunun kuruluşları düzenli bir burjuva ordusunu andırır. Maaşlı, rütbe işaretli subayları vardır. Militanlar da ayda on-onbeş dinar (300-450) TL. arasında maaş almaktadırlar. Demokratik bir işleyişleri yoktur. Yöneticilerle militanların ilişkisi bir burjuva ordusununkinden pek farklı değildir. Aralarında en zengin olan, en iyi giysiler, silâhlar, yemekler; ve parayı veren, en çok askerî harekât yapıp da bunu en iyi şekilde reklâm edebilen, en fazla büyüme şansına sahip olmaktadır. Geniş malî imkânlarıyla ve elindeki güçlü radyosuyla yukarıda söylenenleri en iyi yapabilen El-Feth olduğuna göre; en çok büyüme şansına da şimdilik o sahiptir.

FİLİSTİN DEMOKRATİK HALK KURTULUŞ CEPHESİNİN DOĞUŞU, İZLEDİĞİ POLİTİKA, EĞİTİMİ VE FEDAYİ HAREKÂTI ÜZERİNE ETKİLERİ

Filistin Halk Kurtuluş Cephesindeki bir anlaşmazlık sonucu onbeş kadar devrimci 1969'un Ocağında bu örgütten ayrıldılar ve Filistin Demokratik Halk Kurtuluş Cephesini kurdular. Eski arkadaşları Amman Sokaklarında bunların üzerlerine ateş açtılar. Diğer fedayi örgütlerinin birçoğu ve Arap hükûmetleri bunların İsraile karşı savaşmak için değil, halka kötü birşeymiş gibi göstermeye çalıştıkları "Komünizmi" yaymak için kuruldukları propogandasını yaptılar.

Kurucular soğukkanlılıklarını bozmadılar. "Bunlar savaşmak istemiyor..." diye yalanlar uyduranlar, ta başlangıçtan beri bunların diğer fedayi örgütlerinde en ön saflarda yiğitçe çarpıştıklarını buz gibi biliyorlardı. Marksist-leninistlerin katılmasıyla cephe çabucak güçlendi. Daha önce bahsettiğimiz kaynaklardan gelen militanlar hızla eğitilerek savaşa sürüldü. Bir sürü başarılı harekât yapılmaya, şehitler verilmeye, örgütün adı Arap dünyasında duyulmaya başladı. Yedi-sekiz ay içerisinde cephe en güçlü beş fedayi örgütünden biri durumuna geldi. Aralarında burada adı geçenlerde olan yedi fedayi örgütünün birleşmesiyle meydana gelen ortak askerî komutanlığa girildi.

Filistin Demokratik Halk Kurtuluş cephesinin yaşama ve gelişme şansına sahip olması, izlediği doğru "Cephe" politikasının bir sonucudur. Cephe kendi militanlarına proleteryanın ideolojisini öğretir. Onlara nihaî hedeflerinin sınıfsız bir topluma gitmenin ön aşaması olan proletaryanın sınıf iktidarı olduğunu gösterirken; kendi dışında emperyalizm ile çelişkisi olan güçlere karşı da yılmadan kendi örgütsel bağımsızlığını zedelemeyecek birleştirici bir politika izledi. Geniş halk kitlelerine ve diğer fedayi örgütlerine emperyalizme ve işbirlikçilerine karşı birleşmek gerektiğini anlattı. Diğer fedayi örgütlerinin ve geniş halk kitlelerinin karşısında sosyalist sloganlarla çıkmadı. Küçük burjuvazinin yönetimindeki fedayi örgütlerini onların azamî, kendinin ise asgarî

olabilecek bir program çerçevesinde devamlı birliğe zorladı. Bu programı ortaya attığı "**Faşist İsrail Devleti yenildikten sonra, Arapların ve Yahudilerin birarada yaşayabilecekleri ve emperyalizm ile göbek bağı olmayan bütün sınıfların temsiledilebileceği Demokratik Filistin Halk Cumhuriyeti**" sloganı ile formüle etti. 1969'un Eylül ayında Kahirede Fedayi örgütleri arasında yapılan ortak toplantıda da Demokratik cephe üç gün süren sert tartışmalar sonucu; "Yahudiler toptan yokedilmelidir vs." gibi saçma sapan tezlere karşı Filistin sorununun çözümlenebilmesi için ortaya attığı yukarıdaki sloganı güdülecek tek hedef olarak diğer fedayi örgütlerine de kabulettirdi. Kahire toplantısının kararlarından biri olarak belgelenen bu hedef, bu örgütün politik alandaki en büyük zaferlerinden biri oldu.

Arap hükûmetlerinden hiçbiri diğerlerine yaptıkları yardımı buna yapmadılar ve yapmamaktalar. Hiçbir dış ülkeden de yardım alamadı. Fedayi örgütleri içinde en sempatik davrananı El-Saika, Arap hükûmetleri içinde de Suriye oldu. İlk silâhlarının bir kısmını El-Saika yardım olarak verdi. Halen silâhlarını, cephanesini, yiyeceğini, giyeceğini, emekci halktan topladığı yardımlarla ve çeşitli yollardan kazandığı paralarla sağlamaktadır. Fedayi örgütleri arasında giysileri en gösterişsiz eski püskü olanı budur.

Suriye, istediği şehirlerde bürolar açmasına, Golan Tepelerinde savaş üsleri kurmasına müsade etti. İzin kâğıdıyla birlikte fedayi kartını pasaport gibi kabuletti. Bahis konusu imtiyazları Ürdün Hükûmeti zaten mecburen verdi. Marksist-leninist faaliyetlerini kesinlikle engelleyen Irak ve sadece Sovyet taraftarlarına müsamaha gösteren Mısır, bu imtiyazların hiçbirini vermedi. Güney Lübnanda ise, diğer fedayi örgütleri gibi metazori savaş üsleri kuruldu.

Filistin Demokratik Halk Kurtuluş Cephesinin fedayileri Ürdünün genellikle dağlık olan arazisinde çam, meşe ve diğer Akdeniz tipi ağaçların yeşil örtüsü altında, Ürdün askerî üslerini görmemezlikten gelerek kendi semalarındaymış gibi uçan İsrail Mirajlarının düşman gözlerinden kaçarak ve gözdağı vermek için etraflarında sık sık tatbikat yapan Ürdün ordusuna karşı her an tetikte bekleyerek savaşmasını öğrenirler. Eğitim kamplarına gelenler ufak guruplar halinde araziye dağılır, battaniyelerini ağaçların altına, toprağın üzerine sererler. Eğitim kampının etrafında eğitilmişlerden meydana gelen koruyucu bir savaş kampı kurulur. Fedayi adayları her sabah saat beşde kalkar, beş-altı kilometre kadar koşar ve kültür fizik yaparlar. Piyade eğitimini, yakın savaş taktiklerini mayınlı sahaların nasıl geçileceğini, nasıl mayınlama yapılacağını, bubi tuzaklarının ve patlayıcı maddelerin nasıl hazırlanacağını, taktik piyade silâhlarının nasıl kullanılacağını, uçaklardan nasıl kaçılacağını, şehirlerde gerillâ harekâtının nasıl yapılacağını, haritaların ve pusulaların nasıl kullanılacağını, gece harekâtlarının nasıl yapılacağını, Arap dünyasının bol yıldızlı göğüne bakılarak, nasıl yön bulunacağını hem nazari hem de tatbikatlarını yaparak öğrenirler. Taş ve dikenlerle dolu tepelerden kendilerini aşağıya atarak döne döne yıldırım gibi inerler. Bir burjuvanın bakmaya bile iğreneceği pis çamurların içine boyunlarına kadar dalarlar. Bir karış tozun içinde hababam sürünürler. İplere tırmanır, iplere asılarak bir yerden diğerine geçerler. Tereddüt edenlerin ayaklarının dibinde otomatiklerin mermilerinin tozu yükselir. Bu arada iki uzun yürüyüş yapılır. İlki ikinciye hazırlık mahiyetindedir. Yirmibeşerden elli kilometre kadar sürer. Bir sabah fedayi adayları omuzlarına silâhlarını, bellerine kütüklerini, sırtlarına battaniyelerini alır dağ, tepe orman, dere kızgın güneşin altında yola koyulurlar.

Saatte ortalama yedi kilometre hızla gidilir, istirahat ve öğle yemeği yoktur. İsrail napalmlarının yaktığı simsiyah vadilerin dik yamaçlarından yıldırım gibi geçilir. Ilık, pis, bulanık sular ab-u hayat gibi kana kana içilir. Hedefe gelindiği an milletin pestili çıkmıştır. Akşama yarı pişmiş azıcık köpek etiyle azıcık ekmek vardır. O bölgede bir günlük eğitimden sonra sabah kahvaltısı da yapılmadan başka bir yoldan esas kampa aynı hızla dönülür. İkincisi altmışardan yüzyirmi kilometre süren gece yürüyüşüdür. Mesafe uzundur, yedi-yedi buçuk kilometre hızla koşar gibi gidilir, ama insanın beynini kurutan yakıcı güneş yoktur artık. Bu eğitimler otuz-kırk gün kadar sürer. İsrail uçakları kampın üzerinden sık sık geçmeğe, o bölgede dolanmağa başlayınca artık fazla durulmaz aynı yerde. Bu kaçışların hemen arkasından eski kamp yerinin bombalar ve roketlerle hallaç pamuğu gibi atıldığı çok olmuştur. Kaçışlar fazlalaşırsa normal program izlenemez, eğitim daha kısa bir süre içersinde tamamlanır. Eğitimi yaptıranlar Irak ordusundan kaçan genç subaylar, Filistin Kurtuluş Ordusundan izin alarak gelen sempatizan subaylar, dövüşe dövüşe pişmiş cephenin eski militanlarıdır.

Eğitim kamplarında çok az yiyecek verilir. Birkaç kez köpek eti yenilir. Fedayi adayları yakaladıkları kaplumbağaları, kirpileri, yengeçleri isterlerse yerler. Yiyecek ve sutaşıma, pis kapları yıkama işleri nöbetleşe yapılır. Kent yaşantısının alıştırdığı temizlik anlayışı, tiksinme duyguları burada yokolur gider.

Diğer fedayi örgütlerinden farklı olarak Demokratik cephenin kamplarında zengin kütüphaneler vardır. Bu kütüphanelerde bütün marksist-leninist klasikler Arapça olarak bulunabilir. Eğitim kamplarında okumak için çok az vakit vardır. İdeolojik eğitimler daha çok geceleri yapılan konferanslar, tartışmalar, özeleştiriler biçiminde yürütülür. İdeolojik bakımdan bir miktar yeterli olanlar, üniversiteleri bırakıp gelen gençlerdir. Fakir, eğitimsiz Filistinli göçmenler, fakir köylüler sadece dünyada bir işçi sınıfı bir de burjuvalar olduğunu bilirler. Diğer maaş veren zengin örgütleri bırakıp kendileri gibi fakir olan cepheye, işçi sınıfının cephesi olduğu için gelmişlerdir. Dinin etkisi altında olan bu adamlara önceleri felsefeden derinliğine bahsedilmez. İlk öğrendikleri şeyler emperyalizm, sınıf meseleleri, cephenin proogramı olur. Irkçı fanatik duygular devamlı yokedilmeye çalışılır. Zaten Demokratik cepheye gelenler de bu duygular hemen hemen hiç yoktur. Savaş Yahudi ırkına karşı değil, faşizme karşı verilen bir savaştır. Moşe Dayan ne kadar düşmansa Kıral Hüseyin de o kadar düşmandır. Bu gerçek geniş halk kitlelerine de anlatılır.

Cephe kadınlar için de eğitim kampları açmaktadır. Sabotajdan hertürlü işe kadar, kadınlar da görev alabilirler. Sabotaj yapıp İsrail hapishanelerine düşen Demokratik Cepheli kızlar vardır. Burjuva toplumunun kadını mal gibi gören anlayışının etkisi altında kalmış militanlara devrimde kadının yeri üzerine tartışmalar yaptırılır. Bazıları kadınların da kendileri gibi dövüşebileceği gerçeğini bir türlü kabuletmek istemezler. Kafalarını en çok kurcalayan, esir düşen kadınlara yapılanlardır. Bu nedenle kadınların kavgaya girmesini istemezler. Onlara bu düşüncelerinin yanlışlığı, erkekler gibi kadınların da burjuva toplumu içindeki haysiyet kırıcı durumlarından devrimci kavga içinde ve uğruna dövüşülen toplumda kurtulabilecekleri, yeni toplumun kadınlara kazandırdıklarının erkeklerden de fazla olacağı, bu gerçeğin bilincine varmış devrimci kadınları engellemeye çalışmanın çok anlamsız olduğu ve böyle güç bir savaşın kadın erkek bütün güçler seferber edilerek kazanılabileceği anlatılmaya çalışılır.

Demokratik cephe yazları bütün dünya gençleri için yirmişer günlük eğitim kampları açmaktadır. Arap dünyasından ve çeşitli ülkelerden gelen liseli, üniversiteli kız erkek öğrenciler burada sert bir eğitimden geçmektedirler. Sabah saat beşde uzun bir koşuyla başlayan programda piyade eğitimi, piyade yakın savaş taktikleri, yakın boğuşma tekniği ve ideolojik eğitim vardır. Sık sık da en yakındaki Filistin göçmenleri kampına gidilir, uçaklara karşı sığınaklar kazılır, göçmenlerle eğitici toplantılar yapılır. Kamp bitince herkes memleketine, okuluna döner. Bunlar devrimci kavgalarını üniversite çevrelerinde sürdüreceklerdir.

Savaş kamplarında da eğitim kamplarında olduğu gibi saat beşte kalkılır. Koşu, kültür fizik yapılır. Askeri ve ideolojik eğitimlere burada da devam edilir. Kamp hizmetleri nöbetleşe görülür. Çeşitli işlerle ilgili sorumlular demokratik bir şekilde militanlar tarafından seçilirler. Yiyecekler daha bol ve gıdalıdır. Buranın diğerinden en önemli farkı, militanların sık sık düşman içlerine baskınlar vermesidir. Hiç bitmeyen keşifler ve baskınlara gurup gurup gidilir. Bazan bütün bir kampın ve hatta bütün demokratik cephe kamplarının katıldığı "Kızıl Hat", "Ho Şi Minh" harekâtları gibi büyük baskınlar da yapılır. Savaş en iyi savaşarak öğrenilir.

Demokratik cephe diğerlerinden farklı olarak askerî harekâtlardan sonra yayınladığı bildirilerin altına politik bir yorum da kor. "Hürriyet" adlı teorik meseleleri, Orta Doğu ve dünyadaki anti-emperyalist mücadeleleri, dünyadaki sosyalist hareketleri vs. anlatan haftalık bir dergi çıkartır. Cephenin geniş halk kitleleri için "Kıvılcım" adlı ufak bir gazetesi de vardır. Halka emperyalizmin Orta-Doğu ve dünyadaki oyunları, İsrail hükûmeti ile işbirlikci Arap hükûmetleri arasında bir fark olmadığı, bu yayınlarla, açık ve kapalı toplantılarla, kısaca eldeki bütün olanaklarla anlatılmaya çalışılır. Elden geldiği kadar halkın işlerine yardımcı olunur. Kamplara gelen ziyaretçilere büyük misafirperverlik gösterilir. En çok da çevre köylerden silâhlara meraklı, bütün dünya çocukları gibi güzel olan güzelim Arap çocukları gelirler. Onlara otomatiklerin sökülüp takılması öğretilir. Bazan bir kaç elde ateş ettirilir. Çabucak büyüyüp kahraman bir fedayi olmayı geçirir hepsi hayallerinden. Ayrıca kadınlara kızlara yan gözle bakmak, bağlardan bahçelerden ufak tefek şeyler almak, fedayiyim diye böbürlenmek, halktan birine haksız yere herhangi bir saygısızlık yapmak, cephenin kurallarına kesinlikle aykırıdır. Köylüler duygularını pek belli etmeden karşılarındakinin davranışlarını inceden inceye gözlerler. Burada ağızdan çıkan lâflar, parlamenter faaliyetten öteye gidemeyen veya büyük şehirlerde dergi çıkartmaktan başka iş yapamayan küçük burjuva sosyalistlerinin şarlatanlıklarına benzemez. Bir yandan konuşulurken, öbür yandan da öldürülür ve ölünür.

Cephe en küçük biriminden en büyüğüne kadar demokratik esaslara göre işler. Esas yönetici durumda olan cephe içindeki marksist-leninist partidir. Partinin kadroları şimdilik oldukca dardır. Militanlardan ideolojik bakımdan yeterli olanlar partiye alınırlar. Bunun dışında casus olmayan ve isteyen herkes, şartlara uyduğu sürece, cepheye militan olabilir. Parti yaptığı kongrelerde merkez yürütme kurulunu ve diğer organları seçer. Bütün ufak birimlerdeki sorumlular da seçimlerle gelir ve giderler. Askerî eğitimi yaptıran, savaşları yöneten komutanların rütbeleri vs.'si yoktur. Heran daha büyük sorumluluklar veya herhangi bir militan gibi görev alabilirler. Maaşları yoktur. Cephe sadece herkesin yaşayabilmesi için gerekli olan asgarî ihtiyaçları karşılar.

Eğitim ve savaş kamplarındaki küçük burjuva bireyci duygularını törpüler, yokeder. Sonra da vücuda zararlı toksinlerin atılması gibi, dağ yaşantısı da yavaş yavaş kolektif yaşantının hayatiyetini zedeleyerek pis alışkanlıkları atar. Bu alışkanlıklarından vazgeçemiyen, bireyci duygularını yenemiyenler cepheden kovulur veya kendiliklerinden kaçarlar.

FEDAYİ HAREKÂTI FİLİPİNLERDEKİ HUK, ASYA, ORTA VE LÂTİN AMERİKADAKİ GERİLLA HAREKÂTILARINA PEK BENZEMEZ

Bir ikindi vakti üç fedayi ellerinde otomatikleri ormandan ayrıldılar. Muz bahçelerinden geçip ölü denizin derinliklerine indiklerinde hava çoktan kararmıştı. Yapışkan ince tozun içine oyulup çinko ve tahtalarla tahkim edilmiş ufak karargâhta genç bir Ürdünlü subayla karşılıklı oturdular. Subay, üç demokratik cepheli fedayinin keşif için Ürdün mevzilerini geçmek istediğini telefonla daha yüksek komuta mevkilerine bildirdi. Bu izin alınmazsa Şeria kıyılarına inerken sırttan vurulmak vardı. Ufak karargâhı bir gemici feneri aydınlatıyor, ışık dışarı sızmıyordu.

Geç vakit ileri hatlardaki erler fedayileri sevgiyle karşıladılar. Çay ve yiyecek ikram ettiler. Gün doğumuyla birlikte kalkıldı. Erler berelerini fedayilere verdiler. Devamlı gözetleme yapan faşistler bölgede fedayilerin varlığını hissederlerse ateş açarlar, sıkı tertibat alabilirlerdi. Gün boyunca arazi engebelerinin, ileri siperlerin ardına saklanılarak Şerianın karşı kıyısındaki İsrail koruganları, kale gibi tahkim ettiği ileri mevzileri, ikmal yolları dürbünlerle gözlendi; vurulabilecek yerler tesbit edildi. Bu keşif Şeria'nın yeşil şeridi boyunca kuzeyden güneye doğru üç gün sürdü. Son gece Ürdün mevzilerini kesinlikle geride bırakarak çukurun içinde ayrıca otuz-kırk metre derinliği olan Şeria vadisine doğru indiler. Barış zamanı bol bol sebze veren bu bölgeyi şimdi yüksek sık çalılıklar kaplamıştı .Çalılıklar arasından sessizce süzülerek Şerianın ıslak, ince, kıyılarından İsrail ileri hatları içine girdiler. Karanlıkta bölgenin aldığı şekilleri, faşistlerin bütün hareketlerini, keşif birlikleri çıkartıp çıkartamadıklarını gözlediler. Yorgun yorgun akan nehrin ılık, kirli, hayat dolu suyunu içip geldikleri gibi sessizce izlerini silerek geri döndüler.

Ormanda komutanlarına raporlarını verdiler ve daha terleri kurumadan kamptaki diğer savaşçılarla birlikte Ürdündeki bütün Demokratik Cephe kamplarının katılacağı "Kızıl Hat" harekâtına katılmak üzere çukura doğru tekrar yola çıktılar. Beş kişilik bir baskın gurubunu Ürdünlü genç subay, "Yukarıdan kesin emir aldık, baskınınıza müsade edemiyeceğiz..." diyerek durdurdu. Tartışmak faydasızdı. Koskoca Ürdün birliğine karşı beş kişi çaresizdiler. Ürdün hatlarını geçmeden İsrail mevzilerine baskın verilemiyeceği için, Kerami'nin molozlarına kızgın geri döndüler. Bütün gece uyuyamadılar. Otomatiklerin takırtıları ve patlayan roketlerin tok sesleri hiç susmadı. Fedayileri görebilmek için faşistler tenvir fişekleriyle çukuru gündüz gibi aydınlatıyorlardı.

Bekledikleri noktadan bir türlü roket sesleri gelmedi. Sabaha karşı baştan aşağı çamur içinde ellerinde kullanılmamış roketleri ve otomatikleriyle beş üzgün refik döndü. Bunlar daha önce geri çevrilen gurubun yakınında bir yerden baskın verecek olanlardı. İki gurubun ortak sorumlusu öfkeyle, neden nehrin kenarına kadar inip de savaşmadıklarını sordu. Önce Ürdün mevzilerini geçmişler, tam nehrin kenarında başlarında subaylarıyla bir Ürdün birliği yetişmiş ve geri dönmelerini istemiş, dinlemeyip yollarına devametmeye

kalktıklarında, subayın emriyle erler silâhlarını üzerlerine doğrultmuş... "Önce bu itleri gebertmek lâzım." dedi, hikâyeyi anlatan refik.

Diğer on dört yerde Demokratik cephenin fedayileri o geceki baskını başarıyla yürüttüler. Birsürü İsrail koruganı ve mevzii tahrip edildi. Düşmana büyük malzeme ve insan kayıpları verdirildi. Cephe hiç zayiat vermedi. Aynı gece diğer cephelerde baskınlar yaptılar.

Kısa bir süre sonra Ho Amca öldü. Refik Ho Şi Minh'in anısına Golan tepelerinin ormanları arasından fırlayan Demokratik cepheli fedayiler, faşist mevzilerinin içine altı yerden birden daldılar. Sekiz kişilik bir gurup kendinden üç-dört misli büyük faşist birliğini darmadağınık vaziyette ağır zayiatlar verdirerek terkedilmiş bir Arap köyünden dışarı kovaladı. Köye Filistin bayrağı ve cephenin sembölü Kızıl Bayrak dikildi. Sabaha karşı İsrail uçaklarının ve helikopterlerinin gelmesiyle mecburen ormanın derinliklerine dönüldü. Başarıyla yürütülen Ho Şi Minh harekâtında cephe iki fedayisini kaybetti.

Radyolar omuzdaşımız Taylan Özgür'ün emperyalizmin Türkiye'deki bir eli tarafından kahpece sırtından vurularak öldürüldüğünü ilân ederken, emperyalizmin Ürdündeki elleri de fedayileri sırtlarından vurmaya yelteniyordu. 1967 savaşından önce ele geçirdiği Şerianın Kuzey kesiminde baraj inşaatına girişen faşist İsrail Hükûmeti, fedayi harekâtı nedeniyle bu işini bir türlü tamamlıyamıyordu. Kuzey Şeriada fedayi harekâtının kesinlikle durdurulması için İsrail Hükûmeti ile emperyalizmin diğer halkası Ürdün hükûmeti gizlice anlaşmışlardı. Ürdün ordusu silâhlarını istisnasız bütün fedayilerin üzerlerine doğrultup durmalarını istiyordu. Bunun üzerine fedayi örgütleri alârma geçtiler ve karma birlikleri kurarak Ürdün ordusunun üzerine yürüdüler. Hükûmet çekilmek zorunda kaldı. Ordudaki erlerin fedayilere ateş edecekleri şüpheliydi. Karma birlikler kuzey Şerianın heryerinden İsrail mevzilerine baskınlar verdiler.

Verilen örneklerden de kolayca anlaşılacağı gibi, fedayi harekâtının askerî yönü şimdilik sadece İsraile karşı sınır savaşları biçiminde yürütülmektedir. İleri mevziler basılmakta, içerlere sızılarak ikmâl yolları kesilmekte, sınıra yakın yerlerdeki İsrail tesisleri uçurulmaktadır. Henüz İsrail işgali altındaki bölgelerde yaşayan Arap halkları arasında sağlam bir örgütlenmeye gidilememiştir. Arazi şartları da işgal altındaki bölgelerde gezginci gerillâ faaliyeti yapılmasına elvermemektedir. Ancak bu bölgelerde şehir gerillası yapılabilir. Bunu yapan ufak tefek guruplar da daha pek etkin olamamaktadırlar. Öbür yandan işbirlikçi Arap hükûmetlerine karşı da sıcak bir savaşa girilmemiştir. Şartların tam anlamıyla keskinleşmesini engelleyen bu işbirlikçilerle uzlaşıcı durum, dünyadaki diğer gerillâ hareketlerinden farklı olarak vakitlerinin çoğunu şehirlerde geçiren küçük burjuva unsurların fedayi harekâtlarının kontrolunu etkin biçimde ellerinde tutmalarını sağlamaktadır. Tabiî bu durum Filistin gibi hareketli bir bölgede uzun süre devamedecek değildir. Ahtapotun bir koluyla dövüşürken öbür koluyla uzlaşmak imkânsızdır. Nitekim son Lübnan olayları ve birkaç örnekle göstermeye çalıştığım Ürdün'de her zaman olagelen olaylar, işbirlikçi Arap kesimleriyle uzun süre uzlaşmanın imkânsız olduğu gerçeğini fedayi harekâtının öncülüğünü şimdilik ellerinde tutan küçük burjuva milliyetçilerinin gözleri önünde somut bir biçimde sergilemektedir. Fedayi harekâtından rahatsız olan İsrail Hükûmeti ve Amerikan emperyalizmi harekâtı durdurması için işbirlikçi Arap hükûmetlerine baskı yapmaktadırlar. Böylece başlangıçtaki uzlaşıcı politika işbirlikçi

Arap hükûmetlerinin saldırılarıyla zorunlu olarak bozulmakta, küçük burjuva hareketi daha radikal anti-emperyalist bir çizgiye itilmekte, hareket içindeki emperyalizmin adamları tasfiye edilmekte, marksist-leninist unsurlar ağırlık kazanmakta ve fedayi harekâtı daha sağlam bir birliğe doğru gitmektedir. Aralarında marksist-leninist Demokratik Cephenin de olduğu, yedi fedayi örgütünün aynı askerî komutanlık altında toplanması iyiye gidişin en somut örneğidir. Şüphesiz bu gelişmede doğru politika izleyen marksist-leninist Filistin Demokratik Halk Kurtuluş Cephesi'nin itici rolü de büyüktür.

Şeria kıyılarında baskınlara giden fedayiler devamlı olarak Ürdünlü erler ve genç subaylarla ilişkiler kurmaktadırlar. Ürdünlü birçok er ve satın alınmamamış bazı genç subaylar ayrı bir dinden olan, ayrı bir dili konuşan saldırgan düşmana karşı yukarıdan aldıkları emirlerle dövüşememenin ezikliğini duymaktadırlar. Kendilerinin yapamadığı işi yapan fedayilere karşı içleri sevgi ve hayranlıkla doludur. Fedayilerin durdurulmasında bu erlerin ve subayların hiçbir kabahatları yoktur. Durdurma emirlerine kesinlikle uyanlar satılık işgüzar subaylar olmaktadır. Emirlere itaat edilmediği için, bazı birliklerin yerlerinin değiştirildiği veya dağıtıldıkları çok olmuştur. Yine bazan güç duruma düşen fedayilere ufak Ürdün birliklerinin kendi insiyatifleriyle ateş desteği sağladığı da olmaktadır. Fedayilerle erlerin temasları, özellikle Demokratik Cepheli fedayilerin temasları ve konuşmaları erlerin emperyalizmi ve oyunlarını öğrenmelerini kolaylaştırmaktadır. Hergün gözlerinin önünden akıp giden anlatmaya çalıştığımız olaylar da, erleri fedayilere daha fazla yaklaştırmaktadır. Savaşmalarını engelleyen, fedayileri de durdurmaya çalışan Kıral ve çevresinin Moşe Dayan ve çevresi kadar büyük bir düşman olduğunu giderek daha iyi anlamaktadırlar. Fedayilere karşı girişilecek muhtemel bir harekâtta Ürdünlü erlerin birçoğunun fedayiler safına geçeceği her zaman beklenir. Daha şimdiden Ürdün ordusundan kaçıp fedayi örgütlerine katılan birsürü er vardır. Fedayi harekatının doğuşuyla birlikte mecburi askerliği getiren Ürdün hükûmetinin ordusuna katılmamak için de bir sürü genç fedayi örgütlerine girmektedir. Kıral ve çevresi de ordudakilerin fedayi harekâtına olan sempatilerinin farkındadırlar.

Faşist İsrail orduları ilerledikçe sınırları içinde kalan Arap halkları ve çırılçıplak Ürdüne kaçanlar, emperyalizmin başına bela olmaktadırlar. Ürdünün en çorak bölgelerinde güneşin altında kızmış çinkodan kümes gibi barakaların içinde, ellerinden alınanların bindebirini yardım diye geri alarak, pislik içide sefil perişan yaşamaya çabalayan göçmenler için tek çıkar yol fedayi olmaktır. Onur kırıcı bir yaşantı içinde hergün yavaş yavaş ölmektense, bir kez şerefle ölmenin güzelliğini anlayan göçmenler akın akın fedayi eğitim kamplarına gelmektedirler.

Misafirperver fakir Arap köylüleri de bütün yürekleriyle fedayilerin yanındadırlar. Ellerinden gelen bütün yardımları yapmaktadılar. Ürdünün köylüleri Kıral ve çevresinden nefret etmektedirler. "Müslüman Kardeşler" gibi emperyalizmin kuklası irtica örgütlerinin Ürdün köylüsü üzerine hiçbir etkinlikleri yoktur. Olayların akışı gerçekleri bütün çıplaklığıyla fakir köylülerin gözleri önüne sermektedir.

İsraile karşı başlayan fedayi harekâtı önce emperyalizmin o bölgedeki en zayıf halkası Ürdün rejiminin parçalıyacaktır. Kıralın tek güvendiği güç özel bedevi birlikleridir. Entariden üniforma giyip Allah ve Kıraldan başka bir şey bilmeyen bu cahil bırakılmış insanlar, bol parayla hazır bir karşı-devrimci olarak elde tutulmaktadırlar. Yalnız, sayıları fazla değildir. Kıralın kendine gü-

venememesi, fedayilerin ise tam bir birlik sağlıyamamaları, İsrail'in genel bir taaruzundan çekinmeleri, şartların biraz daha olgunlaşmasını beklemeleri kesin çatışmayı şimdilik önlemektedir. Zaman fedayi harekâtının yararına işlemektedir. Yakında Ürdünün yeni bir Kuzey Vietnam olmasını hiçbir güç engelliyemiyecektir.

Bölgede emperyalizmin kısa devrede en çok tehlike altında olan ikinci halkası da Lübnandır. Daha çok bir polis gücüne benzeyen paralı Lübnan ordusu fedayiler karşısında tek başına dayanacak güçte değildir. Diğer uğraşları, fedayilerin şimdılik bütün güçleriyle paralı ordunun üzerine yürümelerini engellemektedir. Lübnan ordusunun geriden vurma çabaları da kolaylıkla savuşturulmaktadır. İlerideki muhtemel sert bir çatışmada, Amerikan birliklerinin buraya müdahaleleri beklenmektedir. Fedayiler bu muhtemel fiili müdahale günlerini sabırsızlıkla ve zevkle beklemektedirler.

Emperyalizmin Orta-Doğudaki halkaları mutlaka teker teker kırılacaktır. Faşist İsrail yönetimi herhalde en son kırılan halkalardan biri olacaktır. Ne olursa olsun, saldırgan İsrail, fedayi harekâtının doğmasına sebep olarak ezilen Arap halklarına en büyük hizmeti yapmıştır.

aydınlık'ta dünya ve türkiye

İŞÇİ HAREKETLERİ

Türkiye'nin bozuk iktisadî sistemi her geçen gün biraz daha batağa saplanmaktadır. Fiyatların yükselmesinde, ülkeler arasında ikinci sırayı işgal etmemiz, paranın alış gücünün düşmesi, altın fiatlarının yükselmesi, hammadde yokluğundan fabrikaların kapanması, ihracatın düşmesine karşılık, ithalatın artması, iç ve dış borçların kabarmasına sebeb olmakta, bunun sonucu siyasî iktidarın bağımlılığı her geçen gün biraz daha pekişmektedir. Hangi tedbiri alacağını bilmeyen işbirlikçi iktidar, tam bir şaşkınlık içindedir. Aldığı her tedbir geri tepmekte kendi sonunu hazırlamaktadır. İktisadî durumun az gelirli emekçiler aleyhine bozulması, proleter ideolojisinin halk kitlelerini kavramaya başlaması sonucu, Nisan ayında Türkiye, yoğun şekilde işçi hareketlerine sahne oldu.

İstanbul'da un fabrikalarında başlıyan grev hareketi kısa bir zamanda etkisini gösterdi. Bakanlar Kurulu kararıyla grev, bir ay ertelendi. Bakanlar kurulu gerekçe olarak: "Millî güvenliği bozucu nitelikte görüldüğünü" gösteriyordu, "Millî güvenlik" AP iktidarının elinde soyut ve yuvarlak bir deyim haline gelmiştir. Faşist bir zihniyet, her fikri ve davranışı "Millî güvenlik" deyiminin içine sokabilir. Bakanlar Kurulunun aldığı bu karar, Anayasadaki grev hakkının ihlalidir. Ayrıca Topkapı'da İzsal döküm fabrikalarında çalışan 650, Işık Plastik ve Yün iplik fabrikaların-

da çalışan 230 işçi, demokratik haklarını alabilmek için greve baş vurmuşlardır. İşçiler haklarını alıncaya kadar direneceklerini, sömürücülere en ufak bir taviz vermeyeceklerini oy birliğiyle karara bağlamışlardır. Eyüpteki Sungurlar - Isı fabrikalarında 700 işçi fabrikayı işgal etmiştir.

İşbirlikçi patronun demokratik sendikal örgütlenmeye karşı olması, işçilerin fabrikayı işgal etmelerinin en önemli nedenidir. Bu işgal hareketine iktidar toplum polisini yollamaya cesaret edemediğinden fabrika civarına jandarma birliklerini göndermiştir. İktidarın bu taktiğinin altında yatan düşünce İşçilerle jandarmayı karşı karşıya getirmektir. Öte yandan işbirlikçi burjuvazinin Balçova'daki Klimasan soğuk hava depoları ve çelik eşya sanayii fabrikasını işçiler işgal ettiler. İşbirlikçi patronun, sarı sendikayla toplu iş sözleşmesi yapması, işçilerin haklı direnmesine yol açtı. İşbirlikçi patron emniyet kuvvetlerine baş vurarak, "bu anarşi" hareketine son verilmesini istedi. Fabrikanın etrafı toplum polisiyle kuşatıldı. İşbirlikçi patronun işçilerin yapmış olduğu bu işgal hareketinin öğrencilere bakılarak yapıldığını söylemesi üzerine, işçiler işgal hareketinin işçilerin devrimci bir silâhı olduğunu belirttiler.

Uzun zamandan beri direnen kapıcılar, mücadelelerinin meyvesini gördüler, iş kanunu kapsamına dahil edildiler. Kapıcıların bu başarılarına rağmen, 18 yaşından küçük çırakların iş kanunun kapsamına alınmaması iktidarın faşist zihniyetinin bir yansımasıdır.

ZONGULDAK'TA 10 BİN İŞÇİ SENDİKA AĞALARINA BAŞKALDIRDI

18 Nisan'ı 19'a bağlayan gece saat 23.45'de, kömür havzasındaki dört üretim bölgesinden birisi olan Karadon bölgesi ile bu bölgeye bağlı Gelik ve Kilimli bölümlerinde çalışan 10 bin işçi, ocaklara girmeyerek şehre doğru yürüyüşe geçtiler. Binlerce işçinin şehre doğru yürüdüğünü haber alan Zonguldak valisi, Ereğli Kömürleri İşletmesi yetkilileri, Sendika yöneticileri, şehirde hazır kuvvet olarak bekleyen jandarma birlikleri ile toplum polisini işçilere karşı gönderdiler. Kömür üretim bölgesi ile şehir arasındaki Kapuz ve İnağzı mevkilerine barikatlar yapan toplum polisi ve jandarmalar, binlerce işçi karşısında fazla tutunamadılar ve işçiler barikatları yararak şehre girdiler. İşçilerin şehre girdiği sırada saatler 06.00'yı gösteriyordu.

İşçiler Ne İstiyorlar:

10 bin. işçinin direnişe geçmesine sebep; Zonguldak Maden İşçileri Sendikasının 15-18 Nisan tarihleri arasında yapılan Kongresinde Osman İpekçi'nin tekrar sendika genel başkanlığına seçilmesidir. Mehmet Tezer ismindeki diğer başkan adayından 6 oy fazla alan İpekçi, 6 yıldır bu sendikanın genel başkanlığını yapmaktadır. AP'li olduğu bilinen ve yıllardır Türk-İş'in dümensuyunda sarı sendikacılık görevini büyük bir başarı(!) ile yapan bu şahıs, en az iki yıldır; günde 8 saatten fazla çalıştırılan binlerce işçinin haklarını dahi aramayı lüzumsuz bulacak kadar işçiden kopmuş bir kişidir.

Binlerce işçi sendika binası önünde toplanarak "Osman İpekçi İstifa", "Biz davar değiliz" diye bağırmağa başlamışlardır. Jandarma ve toplum polisi arasında işçilere hitap eden Zonguldak valisi Ethem Boysan, işçilerin dağılmasını istemiş, ancak "yuh" sesleri arasında kovalanmıştır. Aynı işi denemeğe kalkışan Osman İpekçi de havaya sıkılı binlerce yumruk karşısında

kendisini koruyan 4 polisle birlikte içeri kaçmıştır. İpekçi'nin Ankarada bir pavyonda "50 bin koyunum var!" sözleri işçiyi çok kızdırmıştır.

İşçi Bölünmek İsteniyor:

Kömür havzasını 1882'lerden 1940 yılına kadar ellerinde tutan Fransız emperyalistleri ile iş-birlikçileri, daha o tarihlerde havzada çalışan işçileri "Karadenizli - Yerli" diye ikiye bölmeğe çalışmışlardır. Emperyalizmin mazlûm halkları sömürmek için uyguladığı bu taktik, 1940'dan bu yana havzadaki sarı sendikacılar ile emperyalist ve işbirlikçi ajanları tarafından uygulanır olmuştur. Böylece işçi, işçiye düşürülmüş, yerin 600 metre altında günde 22 liraya kömür kazan işçiler, hayasızca istismar edilmişlerdir.

İşçilerin son direnişinin temelinde de aynı ayrımın izleri görülmüştür. Kongrede, 6 oy farkla seçimi kaybeden Mehmet Tezer'in, başkanlığa seçilebilmek için Zonguldaklı olmasını koz olarak kullandığı bilinmektedir. Osman İpekçi ise, "Karadenizli" işçilerin aynı bölgeden olma duygularını zaten yıllardır sömürmektedir. Kişisel çıkarları için işçilerin saf duygularını sömüren bu sendika ağaları, ayrıca bazı parlamenterler ile işbirlikçilerin bölgedeki ajanları tarafından desteklenmektedir.

Gerçeği kendiliklerinden göremeyen işçiler, kimi zaman "yerli işçilerin" temsilcilerine karşı, kimi zaman da "Karadenizli işçilerin" temsilciletine karşı, karşı gruplar halinde direnişe geçmektedirler. Bu ikili oyun, bölgede ilerici bir sendikanın da olmaması ile yıllardır sürdürülmektedir.

Son olayların altında yatan gerçek de budur.

İşçi hareketleri hangi düzeyde olursa olsun, iktisadî mücadele biçiminde belirse dahi, proleter devrimci hareketin kopmaz bir parçasıdır. TÜRKİYE'DE hızla gelişen proleter devrimci hareket, işçi sınıfına doğru stratejik hedefi göstermiştir. Fakat, örgütlenememe hastalıklarını bağrında taşıyan proleter devrimci hareket, işçi sınıfına doğru taktik hedefleri gereği gibi gösterememiştir. Taktik hedefler, örgütlenme sorununa sıkı sıkıya bağlıdır, teorik bir mesele değil, pratik bir meseledir. Bundan ötürü proletaryanın siyasî mücadelesi, proleter devrimci hareketin örgütlenmesi ile atbaşı gider. Proleter devrimci hareketin örgütlenme düzeyi yükseldikçe proletaryanın iktisadî mücadelesi, siyasî mücadeleye dönüşür.

DOĞU KARADENİZDE ÇAY ÜRETİCİLERİNİN MÜCADELESİ

Doğu Karadenizde gelişen kitle hareketleri de yıllardan beri biriken belirli bir potansiyelin patlamasından başka birşey değildir. Çay üretimi, bölge halkının başlıca gelir kaynağıdır. Bunun yanında mısır ve fındık üretimi yer alırsa da, çay, özellikle Rize dolaylarında, asıl üründür. Hayvancılık ve diğer gelir kaynakları son onbeş yıldan beri yerini çay üretimine terketmiştir.

Çay ekimi ilkdefa 1938 de başlamıştır. İlkönce Pazar ilçesinde ekilen çay, kısa zamanda bütün bir ilde yayılmış ve temel ürün olmuştur. Çıkarılan bir kanunla 30 bin dekara kadar çaylık için dönüm başına belirli bir miktar para verilerek, çay ekimi teşvik edilirken, 1939-1940 senesinde Türkiye'nin çay tüketimi 600 ton civarında idi. Fakat 1950 de tüketim 1700 tonu aştı. Böylece, bir yandan fabrika yetersizliği başgösterirken, öte yandan da daha geniş alanı ekmek ihtiyacı doğdu. Çay ekimi için arazi 235 bin dekara çıkarılırken fabrika sayısı da gittikçe

arttı. Bugün bölgede 20 nin üstünde fabrika ve atölye bulunmaktadır. Bunun yanında tüketim her iki yılda bir bin ton kadar artış göstermektedir. Üretim ise daha hızlı bir tempo izlemektedir. 1964-1965 de dış ülkelere (180-200 kuruştan) 1000 - 1500 ton civarında satış, yapılabilmiştir. Bugün çay üretimi o derece fazlalaşmıştır ki, ihracat imkânları da yabancı tekeller tarafından sınırlanınca elde beş yıllık çay stoku birikmiştir. Buna bir de fabrika yetersizliği eklenince çay, çoğu zaman fazla gelip denize dökülmekte ve elde edilen çayın kalitesi de düşük olmaktadır. Çay yaprağının hassas oluşu ve koparıldıktan sonra en geç bir gün bekleyebilme özelliği, tonlarca çayın ya çürümesine ya da denize dökülmesine yol açmaktadır.

Yaş çay, üreticiden üç buçuk liraya alınmaktadır. Ortalama olarak dört kilo yaş çaydan bir kilo kuru çay elde edilmektedir. Buna altı lirayı bulan maliyet masrafları da eklenince çayın kilosu 18-20 lira arasında bir fiyata malolmaktadır. Çay, bizde kilosu kırk-altmış liraya satılır. Aradaki fark 20-40 lira. Yani üretilen çaydan her kilo başına 20-40 lira kâr elde edilmektedir. Üreticinin durumuna gelince: bugüne kadar politik aldatmacalarla kanunda "ikibuçuk yaprak alınır" dediği halde bunun daha aşağısı da alınmıştır. Üretici bunu hesaba katarak borçlanmakta ve çeşitli yerlere bağlanmaktadır. Bu yıl hükûmetin birden bire "iki buçuk yaprağın altı alınmayacak" kararı üreticiyi şaşkına çevirmiş ve ortalık kızışmıştır. Karadenizde bölgenin yapısı gereği arazi çok geniş değildir. Üç karış yeri olan üretici oraya da çay ekmiştir. Ortalama olarak üreticinin gündeliği beş liraya gelmektedir. Sabahtan akşama kadar dağda çay toplayan ve malını da değerlendiremeyen üreticinin öfkesi elbette ki daha başka olamazdı. Nitekim binlerce çay üreticisi ilk hamlede bütün partilerin camlarını ve levhalarını indirmiş, fabrikaları işgal ederek Rize sokaklarında "Hükûmet istifa!" sesleriyle ortalığı birbirine katmıştır.

İşgal, bu birikim sonucunda üreticilerin hayatî meseleleri karşısında takınabilecekleri tek tavır oldu. Bölge halkının sert ve boyun eğmez karekteri de buna eklenince hükûmet geri durmak zorunda kalmıştır. Fabrikaların etrafına dikilen komandoların da işe yaramıyacağı açık bir şeydi. Çünkü zaten tepeden tırnağa silâhlı olan bölge halkının böyle bir durumda yapamayacağı şey yoktu. Bunu gayet iyi bilen iktidar takımı yeniden karar değiştirerek üç buçuk ve daha alt yaprak çayların alımına izin verdi.

İşgal devam ederken Rize'ye giden Türkiye Devrimci Gençlik Federasyonu üyesi devrimci gençler, önce bölge halkıyla temas imkânları aramışlar, Rize'de ve bütün kazalarda üreticilere bildiri dağıtarak durumu ortaya koymuşlardır. Devrimci gençlerin Rize'de bulunduğu süre içerisinde bütün izinleri. kaldırılan polis çeşitli yerlerde dağıtılan bildirileri toplamayı ve devrimcileri nezarete alıp gözdağı vermeyi denemiş, fakat kitlenin somut meselesini ele alarak ona yol gösteren devrimci gençlerle üreticiler arasında yakın bağların kurulmasını engellemeyememişlerdir. Nitekim çay üreticileriyle birlikte kurulan Karadeniz Bölgesi Çay Üreticileri Sendikası, gereğince çalışılırsa bütün üreticilerin desteğini alma yoluna girebilir. Hareket içinde dağınıklığın ve başıboşluğun zararlarını gören üreticiler, örgütlenmenin zorunluğunu kendi öz tecrübeleriyle daha iyi anlamışlardır.

Doğu Karadenizde patlak veren kitle hareketleri bize şunu göstermiştir: Türkiye tam bir iktisadî kri-

zin içine girmektedir ve bu durum önümüzdeki dönemde işçi-köylü yığınlarının ekonomik mücadelesini de hızlandıracaktır. Devrimci mücadele açısından bütün mesele kitlelerin maddî hayat şartları üzerinde yükselen bu hareketleri, onun içinde yer alarak daha ileri hedeflere doğru yöneltmektir. Gerici parlamentarizmin ve onun oyuncağı siyasî partilerin bütün çabaları, gelişen bu hareket karşısında ezilmeye mahkûmdur. Ardeşen'de toplanan üreticilere sert bir nutuk atıp onları tehdit eden AP ilçe başkanına üreticinin cevabı fabrikayı işgal olmuştur. Bu gelişen hareketin yönünü tesbit etme bakımından ilginç bir örnektir.

Rize'de çay üreticilerinin mücadelesi bitmedi. Bitmesine imkân yok. Çünkü, iktidar eninde sonunda istese de istemese de, Doğu Karadenizde yeni kitle hareketlerinin maddî temelini gene kendisi hazırlayacaktır. Yeni fabrika açmayacaklardır. Elde beş yıllık çay stoku olduğundan, ne yapıp yapıp çay alımını sınırlandırmak isteyeceklerdir. Daha olmazsa kendileri çekilip araya tüccarı sokmayı deneyeceklerdir. Ama bütün bunlar yeni patlamaları önleyemez. Çünkü üreticinin her şeyi çaya bağlıdır. Hatta gittikçe daha modernleşen silâhlarının taksidini ödemeleri bile.

Gelişen mücadele, karşı-devrimciler ittifakını gittikçe iki taraflı bir çıkmazın içine sokmaktadır. Bir yanda kendi sınıfsal dayanakları öte yanda da bölge halkının haklı direnişi.

HALKIMIZ ÜZERİNE OYNANAN HİÇ BİR OYUN TUTMAYACAKTIR!...

Emperyalizm kompradar-feodal mütegallibe üçlüsünün güdümlediği düzenin temsilcisi AP'nin başı Demirel'in 28.3.1970 Cumartesi günü bizzat okuduğu Millî Güvenlik Kurulu bildirisinin yankıları, geçtiğimiz ay boyunca sürdü.

Gerici basın, bir yandan memnuniyetini belirtir ve Millî Güvenlik Kurulu'nu "tebrik" ederken, bir yandan da geniş bir tahrik kampanyasına girdi. Devrimci gençlikle Ordunun arasını açma çabaları sürdürülürken, geniş ölçüde, zaten var olan faşizmin, özüne uygun bir biçime hızla dönüştürülmesi açıkça desteklendi. TDGF'nin bildirisinin toplatıldığı iddia edilirken, toplamanın "nereden geldiği bilinmeyen 'emir' ile olduğu" da ileri sürüldü.

Devrimci güçlerin takındıkları tavır ise sert ve kesin oldu. Genellikle üzerinde birleşilen noktalar, şöyle idi.

— Anayasanın 111. maddesine dayanılarak, 129 sayılı kanunla ve 11.12.1962'de kurulan Millî Güvenlik Kurulu, özel olarak 27 Mayıs açısından, siyasî iktidarların görüşlerini desteklemek değil, siyasî iktidarların Anayasa dışına kaymasını önlemek için düşünülmüştür. Genel olarak görevi ise, yurt savunması ile ilgilidir. Yetkisi istişarî niteliktedir ve muhatabı yalnız Bakanlar Kuruludur. Gerek "doğrudan doğruya" uyarıda bulunmakla, gerekse üzerinde (görüntüde de olsa) bir icrai yetki toplamakla, görev sınırları aşılmış olur. Millî Güvenlik Kurulu'nda bakanların da yer alması, kurula, bakanlar kurulu niteliğini veremez; Millî Güvenlik Kurulu, görüşlerini serbestçe ve kendi başına açıklayamayacağı gibi, istişari çalışmalar için geçerli gizlilik ilkesi de, ancak kendisine yardım edilen tarafın iradesi ile kaldırılabilir. Beri yandan, devletin gücünün Anayasa dışına çıkılarak ispatlanmaya kalkışılması durumunda, 'gücünü Anayasadan almakta olan devlet' kavramı ortada kalmaz.

— Konu, millî güvenliği değil, kamu düzenini ilgilendirmektedir.

"Hak ve hürriyetlerini kullananların kamu düzenine zarar verip vermediklerini araştırmağa ve saptamağa adalet mercileri ve gerekirse Anayasa Mahkemesi yetkili olup, onlardan başka hiç bir makam bu konuda hüküm veremez ve belli bir biçimde hareket edilmesini isteyemez". Aslında, "çok geniş bir yorumlamaya gidilirse, her sorunu millî güvenlikle ilgili bulmak ve böylece Millî Güvenlik Kurulu'nu Türkiye'yi yöneten bir askerî hükûmet haline getirmek mümkündür". Kaldı ki, bildiride, olaylar çarpıtılarak, tek yanlı kavranmış, devrimcilerin meşru müdafaa durumu örtbas edilmiş ve bildiri, yüzeyde kalmış haliyle kamu oyunda da ciddiyet kazanamamıştır.

— Bildiri, politik bir bildiridir. Meseleyi, Millî Güvenlik Kurulu'nu bu gidişe angaje etmek isteyen hakim güçlerin küçük ve kurnaz oyunları biçimlemiştir. İktidarın kesin bir iflâsa sürüklenerek, düzeni sürdürmeyi beceremez hale gelmesi sonucu hükûmet, kendisinin bu meselelerde yalnız olmadığı, askerlerin de kendisini desteklediği, "ordu-iktidar arasında kanaat ve eylem birliğinin mevcut olduğu" kanısını yaratmak istemiştir. Ordu, politika içine arzusu dışı bir biçimde çekilmektedir.

— Aslında, bütün bunlar bir noktada anlamını yitirmektedir. Çünkü, bugün, Anayasa iktidarca zaten rafa kaldırılmıştır. İktidarın, Anayasaya uygun görünmek diye bir çabası da artık kalmamıştır. "Bunun için, Millî Güvenlik Kurulu'nun bildirisi Anayasaya aykırıdır, diye yazmanın... bir değeri kalmamıştır". Ne var ki, "lekeli bir iktidarın bakanlarıyla toplanıp Atatürk gençliğine gözdağı vermeye kalkışmak, ordunun ileri gelen paşaları için bir talihsizlik olmuştur". Bu tutum, kamu oyunda Millî Güvenlik Kurulu'nun itibarının zedelenmesine de sebep olmuştur; "Yüce Divanlık iktidar başının başkanlığında Atatürk gençliğine karşı bildiri yayınlamak nedir?"...

TDGF bildirisinde de, hakim güçlerce sahneye konulan oyunlar hatırlatılmış, meşru müdafaa durumundaki devrimci gençliğin bağımsızlık ve demokrasi kavgası verdiği belirtilirken, faşistleri ve polisi birlikte "saldırtanlar"a karşı alınan kesin tavır tekrarlanmıştır: "Bugüne kadar olduğu gibi bundan sonra da şehitler vermeyi-zindanlara atılmayı ve insanlık dışı işkenceleri göze alarak, Amerikan emperyalizmine, yerli işbirlikçilerine, toprak ağalarına, tefecilere ve tüm gerici unsurlara karşı; halkımızın kurtuluşu, ülkemizin bağımsızlığı ve gerçek demokrasi için korkmadan, yılmadan, usanmadan, yorulmadan, bıkmadan mücadele edeceğimizi ilân ederiz.

Bütün yurttaşlar, bağımsızlık ve demokrasi mücadelesi saflarında olsunlar".

Yine, TDGF İstanbul Bölge Yürütme de, aynı paralelde, bir açıklamada bulunmuştur.

Şimdi, meseleyi soyutlanmış durumundan kurtarıp, görüntüde devrimci gençliğe, özünde halkımıza karşı oynanan büyük oyun içinde yerine oturtmaya çalışalım:

— Demirel'in bir kaç yıl önce, bir-kaç yüz bin kişilik silâhlandırılmış halk... tan sözettiği hatırlardadır. Kurdurulan mücadele birlikleri, parti gençlik kolları ve MHP bünyesinde geliştirilen (fakat bugün MHP yerine doğrudan polisçe güdülen) komando kampları ve silâh talimlerinin yapıldığı "gece yürüyüşleri", bu karşı devrimci, silâhlandırılmış güçlerin cihazlandırılmasındaki adımları teşkil etmiştir. "Yirmi dört saat harekâtı" tehditleri de aynı gidişi beslemiştir. Sayıları mantar gibi artan sivil polis ile birlikte toplum polisleri, bu silâhlandırılmış güç-

lerin bir başka görüntüsünü teşkil etmektedir. İşbirliği öylesine güçlüdür ki, son ayların üniversite olaylarında, mavzerli sivillerin polis jiplerinden indikleri dahi görülmüştür. Tablo, CIA'nın tahmini güç olmayan yön verici çalışmalarıyla ve "faili meçhul" siyasî cinayetlerle genişlemektedir.

— Böyle bir karşı devrimci güç kurulduktan sonra, iş, proleter devrimci hareketi yalnızca gençliğin proleter devrimci kavgası sınırları içinde göstererek ve meseleye "gençliğin kardeş kavgası" görüntüsü verilerek, bir adım daha atmaya gelmiştir.

26 Kasım ve 3 Aralık 1968 günlerinde Millî Güvenlik Kurulu Genel Sekreterliğinde çeşitli bakanlık temsilcilerinin, Millî Emniyet ve Diyanet İşleri Başkanlığının da katıldığı toplantılardan sonra bir protokol hazırlandığı da bilinmektedir. Özü, devrimci hareketi söndürmek... olan "devletin bütün imkânları" meselesinin bu protokola kadar uzandığı da, keza, açıktır. Millî Güvenlik Kurulu bildirisi, Yahya Han Formülü söylentilerinin yayıldığı günleri hemen izlemiştir. Millî Güvenlik Kurulu'nun, Yahya Han Formülünün bir başka biçimi olarak düşünüldüğü anlaşılmaktadır. Demirel'in 4.Nisan. 1970 günü Yeni Asır'a verdiği demeçte söylediği sözler, hayli ilgi çekicidir:

"Gerekirse yurdu olağanüstü usullerle yönetiriz!"

"Birtakım kimselerin vatan elden gidiyor gibi bir havaya kapılıp ümitsizliğe düşmelerine lüzum yok. Devletin gücüne, kuvvetine inanmak lâzım.. **50 bin polisi, 50 bin jandarması ve 500 bin kişilik silâhlı kuvvetleri ile devlet kendi kendini koruyacak şekilde cihazlanmıştır** (altını biz çizdik). Bundan daha büyük bir güç meydana getirmek mümkün değildir".

— Bunların yanısıra, askerî mahkemenin yetkileri zorlanarak, sivil mahkemesince salıverilen TDGF Başkanı Atillâ Sarp arkadaş, Millî Güvenlik Kurulu bildirisinden bir gün önce askerî mercilerce tutuklanmış, altı arkadaş için yine askerî mahkemece tutuklama kararı alınmış, bazı gazeteci ve profesörlerle, Beyazıt'da yürüyüş yapıp, beyanname çıkartan Tıbbiyeli askerî öğrenciler hakkında soruşturma açılmıştır. Böylece, "askerî mahkemelerde yargılarız!" sultasıyla birlikte, -şimdilik, sıkıyönetimsiz- "bir tür olağanüstü rejim" işletilme denemesine girişilmiştir.

Evet, oyun açıktır!

Hakim güçler, işlerini yürütemez hale gelmişlerdir. Beri yandan, Anadolu'ya yayılan proleter devrimci gençliğin, sesine hemen her yerde ses alması, yörel hareketlerle hemen kaynaşıvermesi, hemen her gün yeni bir fabrika ve toprak işgali görülmesi, proleter devrimcilerinin TİP içinde kesin, sonuç alıcı ağırlıklarını koymaları, vb., Amerika ve yerli ortaklarına belli bir korku salmıştır. Bunun içindir ki, işçi hareketleri, Anadolu'da süren toprak işgalleri ve benzeri hareketler, kamu oyundan gizlenmeye, geçiştirilmeğe çalışılmakta, Silvan yöresinde korkunç bir terör sürdürülmekte, Anadolu'da gençlerin karşısına silâhlı adamlar çıkartılmakta, mahallî militanlara sindirme metodları uygulanmakta, proleter devrimci gençlik, üniversite kentlerinde tertiplenen saldırılarla Anadolu'ya gitmekten alakonulmaya çalışılmakta, yine, askerî öğrenciler dahil olmak üzere, devrimci güçlerin tecrit edilmesi için tahrik yöntemiyle keşif ve yıpratma maksatlı düzenlere girilmektedir.. İki yıl önce arzuladığı AP - CHP koalisyonundan, Amerika, CHP'nin uzun süren umut beslemesine rağmen, vazgeçmiş görünmekte-

dir. Sıra son tedbirde, açık faşizmdedir. "Görevli" Demirel'in, inatla iktidarda kalmaya çalışmasının, kurulan mebus pazarlarının, vs. anlamı burada aranmalıdır.

Amerika ve yerli ortakları, halkımıza karşı tezgâhladıkları oyunun son perdesine gerekçe yaratmak çabasında, proleter devrimci hareket üzerine tertiplere girmiştir; olayların sorumlusu, kesin olarak Amerika ve yerli ortaklarıdır.

Ve, unuttukları şeyler de vardır:

Halkımızı, artık aldatmaya imkân kalmamıştır. Hiç bir emperyalist oyun ve faşist tedbir, proleter devrimcilerinde en ufak bir duraksama yaratmayacağı gibi, kitlenin gözünde de sökmeyecektir.

Düzen, artık yama tutmamaktadır!

KIBRIS HAFTASI

Amerikan emperyalistlerinin faşist Yunan Cuntası ve Kıbrıs'taki gerici güçlerle birlikte tezgâhladıkları Enosis plânının yeni oyunlarla uygulanmaya başlanması üzerine TDGF, Ankara Kıbrıslı Türk Öğrenci Birliği ve Kıbrıs Türk Ulusal Öğrenci Federasyonuyla birlikte 6 - 13 Nisan'ı Kıbrıs Haftası olarak ilân etti. Kıbrıs Büyük Elçiliği önünde TDGF ve AKTÖB tarafından yapılan basın toplantısı ile başlayan Kıbrıs Hastası boyunca, "Üslerden arınmış Bağımsız Demokratik Federatif Kıbrıs", "Amerika'ya Faşist Yunan cuntası ve işbirlikçi iktidara karşı mücadele", "Kıbrıs Amerikan üssü olamaz", "Enosis Amerikan oyunudur" gibi Kıbrıs konusundaki temel devrimci slagonlarımızı ihtiva eden afişler ve pullar TDGF ve AKTÖB üyeleri tarafından Ankara, İstanbul, İzmir ve öteki şehirlerimizde sokaklara yapıştırılmış, çeşitli gösteriler düzenlenmiştir. TDGF, AKTÖB, Kıbrıs Türk Ulusal Öğrenci Federasyonu, TÖS, 27 Mayıs Millî Devrim Derneği, ODTÜ Öğrenci Birliği, Ankara Üniversitesi Öğrenci Birliği, Hacettepe Üniversitesi Öğrenci Birliği tarafından basılan bildirilerle, Kıbrıs konusu kamu oyuna açıklanmıştır. Hafta sonunda, devrimci Kıbrıs'lı arkadaşımız Fuat Fegan 11 senedir Türkiye'de bulunmasına rağmen, Türk ve Rum halklarından yana işbirlikçiler ve kuklarına karşı tutumu yüzünden sınır dışı edilmiştir. Ayrıca başka Kıbrıs'lı devrimci arkadaşlar hakkında da soruşturmalar açıldığı öğrenilmiştir.

ÖĞRENCİ HAREKETLERİ

Mart ayında Ankara'da Yüksek Öğretmen Okulunda ve İktisadî Ticarî İlimler Akademisinde işbirlikçi iktidarın ve onun polisinin desteğindeki gericilerin saldırıları, devrimci gençler tarafından püskürtüldü. Ve işbirlikçi iktidarın oynamak istediği oyunlar boşa çıkartıldı. Devrimci gençlerin bağımsızlık ve demokrasi mücadelesinde gittikçe güç kazanmaları, Amerikalıların artık büyük şehirlerimizde rahat edememesi, Amerikalılara ait işyerlerinin polis tarafından sürekli olarak korunmak zorunda bırakılması, devrimcilerin bunların yanısıra işçi ve köylü yığınlarıyla bağlar kurmak yolundaki çalışmaları hızlandırmaları ve üniversitelerin büyük çoğunluğunda devrimcilerin kesin bir hakimiyet kurmaları, işbirlikçi iktidarı tedirgin etmiştir. Devrimci gençliğin mücadelesini bugüne kadar aldıkları tedbirlerle önleyemeyenler, bu haklı mücadeleye karşı olağanüstü tedbirler almaktan söz etmişler ve devrimcileri yıldırmak için ellerindeki bütün imkânları kullanma yoluna girmişlerdir.

Üniversitelerdeki çatışmaları hızlandırmak, bütün gözleri bu ko-

nu üzerine çekmek amacıyla işbirlikçi iktidarın tertiplediği polisin desteğindeki, saldırılar Nisan ayı içinde de devam etmiştir. İstanbul Üniversitesi Rektörlüğünün silâhlı gericiler tarafından işgal edilmesi üzerine çıkan çatışmalardan sonra, olaya adı karışan gericiler rahatça dolaşırken, pek çok devrimci arkadaşımız polis tarafından aranmaya başlandı.

Ankara'da ikibine yakın öğrencinin kaldığı Atatürk Öğrenci Yurdu tamamen işbirlikçilerin tertiplediği bir oyunla işgal edilmiş, gericiler dışındaki bütün öğrenciler yurt'dan çıkarılarak, yurtta kalan devrimcilerden bazılarına yurdun bodrumunda işkence yapılmıştır. Toplum polisleri işgalci gericilere dokunmadan yurdun önünde bekleyerek dışarıdan yapılacak bir müdahaleye karşı tedbir aldılar. Olaydan bir gün sonra Ankara Tıp Fakültesi 15 kadar silâhlı gerici tarafından baskına uğradı. Tıp Fakültesi Fikir Kulübü Başkanı kaçırıldı ve Hacettepe Üniversitesi öğretim üyelerinden Teğmen Dr. Necdet Güçlü öldürüldü. Gericilerin bu saldırılarının asıl amacı, sürekli olarak devrimcileri tahrik etmek, öğrenci çatışmalarını arttırmak ve bu yolla devrimci gençlerin işçi ve köylülerle bağ kurmak için yaptıkları çalışmaları sekteye uğratmak, bütün meseleyi kamu oyu önünde, öğrenciler arasındaki çatışmalar durumuna getirerek asıl düşmanı gözlerden uzak tutmaktır.

Atatürk Yurdu silâhlı gericiler tarafından işgal edilmiş durumdayken, Atatürk Yurdu'na değil, Tıp Fakülte'sine, Ziraat Fakültesi'ne ve Hacettepe Üniversitesi'ne baskın yapan polisin faşistlerle işbirliği açıkça ortadadır. Bu arada İçişleri Bakanı Haldun Menteşeoğlu, bağımsızlık mücadelesinde en önde gelen ve zorlukla okuyan gençleri yıldırmak için bu arkadaşların yurtlardan atılacağını açıklamıştır. Ankarada olaylara katılan 100 öğrencinin ismi yurtlardan atılmaları için yurt müdürlüklerine bildirilmiştir.

Devrimci gençler, Amerikan emperyalizminin ve işbirlikçi iktidarın gericileri maşa gibi kullanarak oynamak istedikleri oyunun bilincindedirler. Ve sürekli olarak Amerikan emperyalizmini hedef almaktadırlar. Necdet Güçlü'nün öldürülmesi üzerine yapılan gösteriler sırasında Ankara'da Pan American, Amerikan - Türk Dış Ticaret Bankası, İstanbul'da gene Pan American, Amerikan - Türk Bankası, Philips ve IBM'e ait işyerleri tahrip edilmesi bunun en açık örnekleridir. Devrimci gençler için işçi köylü yığınlarıyla en sıkı bağları kurmak, bunları geliştirmek ve güçlendirmek, öte yandan Amerikan emperyalizmine, onun yerli işbirlikçilerine ve toprak ağalarına karşı mücadele etmek asıl hedeftir. Bu yolda mücadeleye sekte vuran gerici unsurların saldırılarına ve oynanmak istenen çeşitli oyunlara karşı asıl düşmanın kim olduğunun bilincinde olarak karşı koymak zorunludur.

KONYA'DA KARŞI DEVRİMCİ SARDIRILAR

Konya'da 6. Nisan günü, Aramco'nun beslediği şeriatçılar "Komünizmi Telin Mitingi" yaptıktan sonra okullara saldırdılar. Selçuk Eğitim Enstitüsüne hücum eden gericiler, 7 devrimci öğrenciyi çeşitli yerlerinden yaraladılar. Okuldaki Atatürk resmini yırttıktan sonra "gençlerin kellelerini isteriz" çığlıkları atmışlardır. TÖS merkezine sığınan bazı gençleri, gericilerle polisin saldırılarından tabancalarını çeken bazı subaylar kurtarmışlardır.

ERZURUM'DA GERİCİ SALDIRILARI

Erzurum'da örgütlü şeriatçılar tarafından gençliğe ve üniversiteye yapılan hücumlardan sonra, bazı öğrenciler yaralanmışlar. Valinin de olaylara kayıtsız kalması üzerine ordu kendisine sığınan gençleri gerici saldırganların elinden kurtarmıştır. Özerkliği olmayan Erzurum Üniversite'sinin rektörü Kemal Bıyıkoğlu'nun ve bazı öğretim üyelerinin gerici örgütlerle işbirliği yaptıkları açıkça ortadadır. Ankara'da Millî Eğitim Bakanı ile konuşan **toprak ağası** rektör, Bağımsız Türkiye diye bağıran gençleri "kökü dışarda ajanlar" olarak suçlamıştır. Rektörün tutumunu protesto için kendini yakan genç ise ağır yaralıdır. İşbirlikçi rektör, polisin her zaman üniversiteye girebileceğini savunmaktadır.

DOĞU ANADOLU RAPORU

Son günlerde Doğudan gelen seslerin yoğunlaşması, hattâ Babıâli basınına kadar ulaşması üzerine, Bismil ve Silvan'a gönderdiğimiz arkadaşımız Hüseyin Cevahir'in yerinde hazırladığı yazıyı aynen yayınlıyoruz.

BİSMİL'DE:

Bismil, Diyarbakır'a bağlı bir ilçe. Merkez nüfusu 6 bin. Bismil'e bağlı 96 muhtarlık var. Bunlara mezraler (muhtarlığa bağlı olan daha küçük yerleşme noktaları) da eklediğinde, yerleşme yerlerinin sayısı 120-130'a varmakta. Köyler iki bölüme ayrılabilir: dağ köyleri ve ova köyleri. Halk geçimini tahıl üretiminden sağlamaktadır. Ekilebilir toprak miktarı iki milyon dönümün üstündedir. Toprakların bir kısmı ağaların elinde. Ovaya traktör ve diğer tarım makinaları girmesine rağmen ağa ve şeyh baskısı devam etmekte.

(Silvan'da Yusuf Azizoğlu'nun kardeşi Abdülkadir Azizoğlu, köyünden geçen dereye bir baraj yapmaya karar verir. Bütün müridlerini ve marabalarını toplayarak işe girişir —ücretsiz çalışılmaktadır, angarya— baraja torbalarla kum taşınmaktadır. Zayıf bir köylü yarı yolda düşer, torbayla. Şeyh bu durumu görünce çok sinirlenir. Köylünün yanına vararak tekmelemeye başlar. Köylü torbaya çok kum doldurulduğunu söyleyince küfrederek "gözün kör müydü?" der. Aradan bir kaç gün geçince mühendissiz, plânsız barajın duvarı arkada biriken suların basıncıyla çöker ve bir köylünün beli kırılır.)

Bismil Kaymakamı Birgi Yaşar Çağlaşan'ın dediğine bakılırsa, İlçede asayişsizlik diye bir şey yok. Eşkiya, çevreyi sürekli tedirgin eden bir çete, hiç olmamış. Yalnız adam vuran bir kaç kişiyle bazı hırsızlar ve bir kaç da asker kaçağı varmış. Bunların çoğu kendiliğinden teslim olmuş.

Yine Bismil'deki kavgaların adam vurmaların bir tek nedeni var: TOPRAK. Bir yandan ağa toprakları on binlerce dönümü bulurken, bir yandan da ağalar hazine topraklarına el atmışlar. İki milyon dönümü aşan toprağın % 80'i ihtilâflı. Bu ihtilâflı durumu da, şimdilik bir tek şey çözümlüyor; YILDIRMAK. Bu yüzden bütün Bismil hatta bütün Doğu ve Güney-Doğu'da herkes, ağaların silâhlı fedai beslediğini bilmekte. Asayişsizliğin tek nedeni toprak demiştik. Ağalar, köylülerin toprak taleplerini mahkûm besleyerek durduruyorlar. Belli bölgeler, bu mahkûmlarca ağa adına korunuyor. Bu durum politikaya seçimlere de yansıyor. Nitekim gazeteler Şaki Özbay'ın filân parti için, Hamido'nun falan parti için ça-

lıştığını yazıp durdular.

(Bismil'in Sinan Köyü'nde bir ağa oturur. İsmi: Abdülkadir Sinanlı —Köylüler ve çevre halkı FERMAN AĞA demekte— Silâhlı fedayileri olduğunu, bunların, otomatik silâhlarla dolaştığını bilmeyen yok. Yüz bin dönüm toprağı var. Bir kaç köy kendisinin, çuluyla, eviyle, insanıyla. 1969 milletvekili seçimlerinde AP için çalışır. Köyden Kasap İbrahim ise İlçeye uğradığında "YTP'ye oy vereceğim" diye bir tanıdığına söz verir. Bunu köy kahvesinde seçimlere bir gün kala, Ferman Ağa'ya söyler. Vay sen misin bunu diyen! Hemen ertesi gün kapı dışarı edilir. Hiç bir ağa kasap İbrahim'i yanına almaz, ağasına karşı geldi diye. Kasap İbrahim şimdi Batman'da iş aramaktadır.)

Son aylarda yapılan komando baskını sırasında ağa köylerine özellikle dokunulmamış. Ferman Ağa'nın köyünde sözde arama yapılmış ve hiç bir şey bulunamamış. Köylülerin bir şikâyet nedeni de bu. "Ağa'nın silâhı var, elinden alınmaz, baskı yapılmaz. Ama bizde silâh olmadığı halde işkence yapılır." Komandolar, ellerinde Bakanlar Kurulu'nca arama ve işkence etme kararı olduğunu söylüyorlar. Bu kararı bu güne kadar gören olmamış. Eğer gerçekten böyle bir karar varsa, tam bir baskı, yıldırma, ve terör havası yaratma; orduyu ağaların yanındaymış gibi gösterme çabası var. Aydınlar, ilericiler ve devrimciler bu kararın peşine düşmelidirler. Bu Türkiye halklarının kardeşliğini, birliğini bozup bölme ve sonra da, hükmetme plânıdır. Emperyalizmin Orta-Doğu'da uyguladığı plânın Türkiye'ye düşen bölümüdür.

(Bismil'in Göçmen Kahvesi'nden Mustafa Bulut komandoların kahveye gelişini anlatıyor: "Komandolar kahveye geldiler. Benim silâhla adam öldürmeyle herhangibir ilgim yok. Bismil'in içinde kahve işletmekteyim. 'Buyrun' dedim. Demez olaydım. Başladılar bana küfretmeye. Benim dayım da komando üsteğmeni. İyi bir insan. Bunu söyledim. Suçum ne dedim. Tartaklayıp daha beter küfrettiler. Bir sürü adam vardı kahvede. Onurum kırıldı. Gözlerim doldu. Dayımdan bile nefret etmeğe başladım. Yazık değil mi, biz de bu memleketin insanlarıyız!")

Bu ilçe merkezinde bir küçük olay. Bu olayın arkasında yatan hesap basit ve tehlikeli. Ordunun devrimci yanını bir yandan yok etmek, bir yandan da ordu ile halk arasında aşılmaz nefret duvarları yaratmak. Bunu kısmen başardıkları da söylenebilir.

Komandolar Kenberli Köyü'ne giderler. Köyde bir ortaokul mezunu var; Adnan Aktepe. Pırıl pırıl uyanık bir genç. Türkiye'nin ne durumda olduğunu kavramış. Kurtuluş için çareler düşünmekte, araştırmakta, okumakta. Kenberlu ağa köyü. Adnan fakir, ortaokuldan sonra okuyamamış. Komandolar köye gitmeden ağalar Adnan'ı duyurmuşlar. Adnan sorulmuş. Gelmiş. Getir silâhını demişler. Yok deyince başlamışlar döğmeye. Biz gittiğimizde elleri parça parça idi. Vücudunda morartılar vardı. Sonunda köyde silâh bulamazlar. Adnan'ın yediği dayak yanına kâr kalır. Aslında bütün köylerde erkekleri bir tarafa kadınları bir tarafa toplayarak dövüyorlar ve çoğu köyden eli boş dönüyorlar.

Köylünün mahkûmlara ve ağanın adamlarına karşı silâhlanmaları olağan bir şey. Ağanın adamları ağanın çıkarları için gözlerini kırpmadan adam öldürüyorlar, soygun yapıyorlar. İdarî makamlarsa buna seyirci kalıyor. Köylüler bütün baskıları sır saklar gibi saklıyorlar.

(Aşağı Salat'tan Halil Toptaş; "Ağaların fedayisi mahkûmlar belli bölgeleri diğer mahkûmlara ve köy-

lülere karşı koruyorlar. Bunun yanında baskılar bize geliyor ve kuru yanmadan yaşı yakıyorlar. Komandolar bizim köye de geldiler. Hepimizi iştima ettiler. Sonra koşturup güldüler. Ardından da başladılar dayak atmağa. Anlamıyorum bir türlü. Bu nasıl iş, bu nasıl hükümet, bu nasıl düzen? Komandolar bekçiden su istediler. Bekçi suyu getirince başından aşağı döküp gülüştüler. Bekçi suçumuz ne deyince itoğlu it, su getirecek bir tek sen mi kaldın? dediler.")

Bunların yanında gübre ve tohum yolsuzlukları ayyuka çıkmıştır. Örneğin; geçen sene gübre dağıtımı yüzünden halk yolsuzluk iddiasında bulunmuş. Ziraat Bankası Genel Müdürlüğü'ne başvurmuş. Banka müdür muavini Bahaattin — şimdi Palu'da ve Belediye Başkanı Necip Aslan adam kayırdıklarını, gübreyi kapatıp karaborsa yaptıkları söylenmiş. Müfettişler gelmiş. Sonunda hiç bir şey çıkmamış. Tepecik, Aralık Köyü'nün hakkı olan 25 ton tohumluk buğday toprakla hiç ilgisi olmayan üç kişiye verilmiş Valiye yapılan müracaattan bir sonuç alınamamış. Sonra tohumluğu Necip Aslan'la Banka müdür muavini satmışlar — maaşı dışında hiç bir geliri olmayan Ziraat Bankası müdür muavini 150 bin liraya bir kamyon ve iki kat satın almıştır.

Hangi tarafdan tutulursa tutulsun, bir bozukluk bir kokmuşluk ve bir yolsuzlukla karşılaşmaktasınız. İktidar bu durumu iyi bildiği için dikkatleri bilinçli bir biçimde başka tarafa çekmekte; yoğun bir "Kürtçülük" akımı olduğunu yaymaktadır. Oysa Kürtçülük yoktur. Olan kendi ana dilini kullanma hakkına sahip eşit vatandaş olma özlemidir. Ve ancak gerçek eşitlik şartlarında Türkiye halkının gerçek birliği ve kardeşliğinin inancıdır.

(Aralık Köyü muhtarı Ali Budak anlatıyor : "Bizim köyden Obalı Köyüne giden bir çocuğu yoldan çeviriyorlar. Saat sabahın 4.30 u. Hava sisli, alabildiğine soğuk. Bizi evden çıkardılar. Beni köyün dışına götürüp, mahkûm ve silâh olup olmadığını sordular. Kadınları camiye doldurdular. Bizi de bir araya topladılar. Hepimizi aradılar. Köyü didik didik ettiler, hiç bir şey bulamadılar. Subaylar görmedi ama, erler bizi dövdüler.")

Bekir Cengiz yaşlı ve kulakları ağır işiten bir çerçi. Köylere incik boncuk satarak ekmek parası çıkarmağa çalışıyor. Yolda komandolar Bekir Cengiz'i görüyorlar, 'dur' diyorlar. Bekir Cengiz duymuyor ve yoluna devam ediyor. Hızlanarak yetişiyorlar. Ve Bekir Cengiz'i feci bir şekilde düvüyorlar.

Molla Feyyat Köyünde herkesin toprağı var. Köyün ağası olmadığından "hükümet kapısı"nda itibarı yok, koruyucusu yok. Komandolar köylüleri bir araya toplarlar, köyü ararlar. Hiç bir şey bulamayınca başlarlar köylüleri dövmeye. "Niye silâhınız yok" diye. Bir köylü "Silâhın olsa bir türlü olmasa bir türlü" diyordu. Diğeri ise "Adamların gayesi seni dövmek. İster silâhın olsun, ister olmasın."

Mezrakebir Köyü'nde de köy imamına kimde silâh olduğunu soruyorlar. İmam bilmediğini, bilse de zaten söylemeyeceğini, bir din adamına ispiyonculuk yakışmadığını söylüyor. Bunun üzerine köylüleri dereye götürüp çamura yatırıyorlar. Yatmayanları da zorla yatırıp sırtında tepiniyorlar.

Bunlar bir kaç örnek. Bismil'de bunlardan daha kötü, daha akla hayale sığmaz işkenceler yapılmıştır. Bunları yapanlar bu memleketin askerleri. Yaptıranlar da emperyalizmin işbirlikçileri ve toprak ağaları. İşkence yapılanlar ise ülkemizin hal-

kı. Birinci Millî Kurtuluş Savaşı'nda Fransız ve İtalyan kurşunlarına karşı koyanlarla onların çocukları. Emperyalizmi silâh zoruyla ülkemizden söküp atan Mustafa Kemal'in çetecileriyle, onların çocukları.

SİLVAN'DA

Korit'e üç kere baskın yapılıyor. I. ve II. seferlerinde köylüler tüm dışarı çıkarıldıktan sonra erkekleri bir yere, kadınları bir yere topluyorlar. Sonra köyde arama yapılıyor. Didik didik ediliyor köy. Komandolar zaten bir kaç aydan beri eşkiyaları ve ağaların kiralık kaatillerini kovalamayı bırakıp bu işle uğraştıklarından durumu çok iyi idare etmektedirler. Hiç bir şey bulamayınca küplere biniyorlar. Yaşlıları ayırmamak kaydıyla bütün erkeklere yat-kalk-sürün emirleriyle işkence ediliyor. Köylüleri tepeye çıkararak dereye doğru yuvarlıyorlar. Dereye gelindikten sonra tepeye doğru marş marşla koşturuyorlar. Geride kalan ihtiyarlar dövülüyor, küfrediliyor. Üçüncü sefer göçebeler de arandıktan sonra tekrar köye geliniyor. Yolda sığırtmaca rastlayan komandolar «Ulan niye eşkiya besliyorsunuz» deyince, sığırtmaç; «Hiç bir şeyden haberim yok. Ben hep dışardayım» cevabını veriyor. Bunun üzerine sığırtmaç İbrahim'i falakaya yatırarak işkence ediyorlar. Sığırtmacın bacakları mosmordu. Ayaklarının altı kabarıp çatlamıştı. Ve on gün sığırtmaç yatağından kalkamamış, ayağının üstüne basamamıştı.

Veysitaiulya'da köylüler hiç bir şey demediler. Çocuklardan biri dövüldüklerini söyleyince «Yok öyle bir şey» dediler ve çocuğu kovalamaya başladılar.

Silvan'ın merkezinde 8.Nisan.1970 günü sabah saat üç sıralarında 3 bine yakın jandarma, komando birlikleri; altı helikopter ve topçu keşif uçaklarının desteğiyle etrafı kuşattılar. Görenler sanki bir düşman kalesi muhasara altına alınmış da düşürülecekmiş sanırdı. Gürültüden uyanıp evinden çıkan herkesi istisnasız belli bir toplanma yerine götürüyorlar. Toplama yerleri Tekel İşletmesi Meydanı, Çala Korte, Şador' un yukarı kısmı idi. Olup bitenleri öğrenmek için başını dışarı çıkaran herkes dipçiklenerek bu toplanma yerlerine getirildi. Toplanma yerlerinde halka sürün, yat, kalk, yuvarlan emirleriyle toplu halde işkence edildi. Ve halkı sırt üstü yüzü koyun yere yatırarak üzerlerinde tepiniyorlar, gülüşüyorlardı. Bu durumdan haberdar edilen Mehdi Zana Tekel İşletmesi yanındaki toplama yerine gider fakat Zana da aynı işleme tabi tutulur. Bu işkencelerin en şiddetlisi Şador'un yukarı kısmındaki toplama yerinde olur.

Saat dokuz sıralarında kaymakamlığa müracaat edilir. -Şimdi Köyceğiz kaymakamı- Kaymakam işkence yapılmadığını, yalan söylediklerini beyan edince, Abdülkerim Ceylân kaymakamı olay yerine davet eder. Bunun üzerine kaymakam, «Öyleyse gidin, bildiğiniz yere şikâyet edin» der. Sonra güya Abdülkerem Ceylân makamında kendisine hakaret etti diye nezarete alınır. Polis Abdülkerim Ceylân'ı bir süre karakolda alıkoyar. Aynı anda Feridun Tepesi semtinde evler aranarak halka sürekli işkence yapılır. Arama ve işkence saat 17'ye kadar devam eder.

Emperyalizm işbirlikçi patron - ağa mütegallibe ittifakı somut olarak bu aramalar sırasında halkin gözü önüne seriliyor. Aramadan üç gün önce Diyarbakır valisi -ki şimdi kendisine Emniyet Genel müdürlüğü teklif edilmiştir- Silvan ağalarına haber yollar. Ağalar hemen Ankara'ya tatil yapmaya gelirler. Halk bu durumun da farkında. Ayrıca Sil-

van'da arama ve işkence yalnız sur dışında yapılır. Sur içine dokunulmaz. -Buralar Silvan zenginlerinin oturduğu yerlerdir.-

Bu arama ve işkencelerin en korkunçları Derik, Eruh ve Siirt taraflarında yapılır. Ama buralardan hiç ses çıkmaz. Halk gün geçtikçe kabaran öfkesini içine hapseder. Ancak 8 Nisan'da Silvan'ın merkezi basılınca bazı kimselerin haberi olur.

(Örneğin Derik'te Rafşat köyü imamını çırıl çıplak soyarlar. Tenasül uzvuna bir ip bağlayarak karısının eline tutuştururlar, bütün köyü dolaştırırlar. Sonra karısına işkence ederler. Köy imamı bu olaydan sonra kaçıp ortadan kaybolmuştur. Kimse nereye gittiğini bilmemektedir.

Bir başka olay: Diyarbakır merkezine bağlı Davudî köyünde arama yapılırken komandolar bir genci yatırıp korkunç bir şekilde döverler. Bu duruma dayanamayan babası çocuğun üstüne atılır, «Aman, onun yerine beni dövün» der. Başının arka kısmına indirilen bir dipçikle kafası yarılır. Duru köyü doğumlu Mehmet oğlu Dursun Yanardağ 60 yaşındaydı. 18.3.1970 tarihinde Diyarbakır Tıp Fakültesi Hastanesine getirilir ve 2.3.1970 de beyin kanamasından ölür. Köylüler trafik kazasında öldü diyorlardı. Biz israr edince «Yahu diriltecek misiniz? Öldü işte.» dediler.

Bunlar bizim gözleyebildiğimiz bir kaç olay. Daha bunlar gibi, bunlardan kötü binlercesi yapılmakta Doğu ve Güney-Doğu Anadolu'da. Bunlar özünde emperyalizmin «böl ve hükmet» politikasının tezahürleridir. Ülkemizin emperyalizmden, işbirlikçileri ve toprak ağalarından temizlenip halkımızın kurtuluşunu ve mutluluğunu istiyorsak bu olayları dikkatle izlemek, Doğu sorununu bilimsel bir açıdan, gerçek yurtseverlik açısından ortaya koymak zorundayız. Doğu'da yüzyıllardır Türk halkıyla kader birliği yapmış, düşmana karşı omuz omuza dövüşmüş bir Kürt halkı var. Bu halkın Türk halkı gibi çözümlenmemiş binlerce sorunu ortada duruyor. Ağa baskısı, açlık, zulüm, işbirlikçi iktidarın terörü Doğu'da kol geziyor.

Bir yandan da emperyalizm Orta Doğu'da plânını hızla tatbik etmekte. Halkların arasına düşmanlık sokup emperyalizme karşı kurtuluş mücadelesini bölmeye, arkadan hançerlemeye çalışmaktadır. İşte durumun can alıcı noktası burası. Türkiye devrimcileri uyanık davranıp bu oyunu şimdiden bozmaya çalışmazlarsa ilerde çok büyük açmazlara düşebilirler.

Doğu sorununa ancak devrimci yoldan çözüme bağlanabilir. Bu devrimci iktidar uğruna Türk ve Kürt devrimciler, bütün yurtseverler omuz omuza çalışmalıdırlar Halkların varolan gerçek kardeşliği pekiştirilmeli, baş düşman emperyalizme karşı mücadele edilmeli ve uyanık olunmalıdır. Tek doğru yol budur. Yoksa hangi saflarda olursa olsun burjuva şövenizmine düşmek, emperyalizmin oyununa gelmekdir, bölücülüktür.

ASYA'DA:

K A M B O Ç Y A

Laos'ta, Vietnam'da ve Tayland'da iyice kapana sıkışmış bulunan Amerikan emperyalizmi geçtiğimiz günlerde Kamboçya'da, çaresizlik içinde olduğunu açıkça ortaya koyan bir oyun tezgâhladı. Amerikan emperyalistlerinin en çok korktuğu şey, Güney-doğu Asya'daki ülkelerden birinin tümüyle kurtulmasıdır. Böyle bir durumun "Vietnamlılaştırma" politikalarının iflâsını ve bütün Güney-doğu Asya halklarının kurtuluşunu hızlandıracağını ABD emperyalizmi bilmektedir.

Laos ve Vietnam'da uğradığı bozgunlar, Tayland Vatanseverler Cephesinin başarıları karşısında çaresiz kalan gerici Tayland Hükûmetinin sürekli yardım istekleri, ABD emperyalizmini şaşkına çevirmiştir. Bu ortamda Kamboçya'da yönetimde olan "Tarafsızların" Cumhurbaşkanı Norodom Sihanuk önderliğinde, anti-emperyalist bir politika izlemeye başlamaları üzerine, CIA tarafından gerici bir darbe hazırlanmıştır. Prens Sihanuk'un SSCB gezisinden yararlanan CIA ajanları, süratle harekete geçmişler ve ABD'ye sadakati ile tanınan general Lon Nol yönetimindeki işbirlikçi kadroyu iktidara getirmişlerdir.

Darbe haberi üzerine Prens Sihanuk, Çin Halk Cumhuriyetine geçmiş ve bütün devrimci güçleri Amerikan emperyalizmi ve onun maşası olan cunta ile mücadeleye çağırmıştır. Devrimci Kmerler süratle ülkenin ormanlık bölgelerine çekilmişler ve mücadeleye başlamışlardır. Başkent Phom Penh çeşitli öğrenci ve halk gösterilerine sahne olmuştur. Bazı haberlere göre, halka ateş açmakta tereddüt etmeyen polis ve ordu kuvvetleri 300 den fazla göstericiyi öldürmüşlerdir. Mücadele geliştikçe halk, kitleler halinde savaşa katılmakta, askerler de taburlar halinde devrimcilere katılmaktadırlar.

Gerillaların Heveas ve Krek plantasyonlarını ellerine geçirmeleri üzerine Lon Nol hükûmetinin korkusu son hadde varmış ve ABD'den acele yardım istemiştir. Washington kaynaklı haberler de gerillaların başarılarını doğrulamaktadır.

Kamboçya'daki ABD uşaklarının son olarak başvurdukları çare, yürüttükleri mücadele ile Dünya devrimci hareketinde bir sembol haline gelmiş olan Vietnam halkına karşı terör olmuştur. 7 milyon nüfuslu Kamboçya'da 600 bin Vietnamlı yaşamaktadır. Bu kitlenin devrimci mücadelede önemli bir güç olmasından korkan işbirlikçi hükûmet, vahşi bir sindirme hareketine girişmiştir. İlk iş olarak savaşabilecek güçte gördüğü Vietnamlıları, sayıları 600'e varan diğer siyasî tutuklularla birlikte toplama kamplarına doldurmuştur. Daha sonra ise, U Thant'ın bile protestosuna sebep olan insanlık dışı bir jenosit hareketine girişmiştir. Başkent Phom Penh'in 90 kilometre güneyindeki Takeo toplama kampında ve 50 kilometre güneydoğusundaki Mekong nehri çevresinde toplam olarak 500 Vietnamlı sivil öldürülmüştür. Biryandan da hükûmet, durumdan Vietnamlı gerillaların sorumlu olduğunu iddia etmektedir. Emperyalizmin geleneksel "böl ve yönet" politikası tekrar sahnededir. Oysa ABD emperyalizminin hatırlaması gereken önemli bir nokta vardır. Kamboç ve Vietnam halklarını birbirlerine karşı kışkırtma politikasını ilk uygulayan kendisi değildir. Yıllar önce bu bölgeden son neferine kadar kovulan Fransız emperyalizmi, son çare olarak bu politikayı uygulamıştı. Bilindiği gibi, bu da Fransız emperyalizmini kaçınılmaz sonundan kurtaramadı. ABD'nin bölgedeki durumuna bakarsak, ayni akibete uğramasının çok yakın olduğunu görürüz.

Bir süre önce "Guam Doktrini" ni ortaya atan ve bunun Güney-doğu Asya'da barışın geri dönmesi için yeni bir strateji olduğunu söyleyen Nixon, bölgedeki devrimci gelişimler üzerine, Lon Nol hükûmetine yardım yapılacağı ve ABD birliklerinin gerekli görülürse, sınırı aşacağını bildirmektedir. ABD hükûmeti ayrıca, Kamboçya'daki darbenin Pentagon tarafından plânlandığı ve CIA tarafından yönetildiği haberlerini doğrulayan beyanatlarda bulunmaktadır.

Geçen ay Neo Lao Hak Sat tarafından ağır yenilgilere uğratılan ABD'nin Laos'taki durumunun da ümitsiz olduğu açıktır. Ancak son çare olarak yeni bir oyun hazırlaması da ihtimal dahilindedir. Panik içersindeki ABD Senatosunun son itirafı ilginçtir: "404 projesi" olarak adlandırılan karşı-devrimci hareketi dört yıldan beri Vietiane'daki ABD büyükelçisi yönetmektedir. Harekâta katılan 2000 amerikalı askerî danışmandan 100 tanesi hava kuvvetlerini yönetmektedir. Ayrıca emekli amerikan subaylarından kurulu gizli bir örgütün varlığı da açıklanmıştır. Bu örgütün de yöneticisi ABD büyükelçisidir.

Tayland hükûmetini ise ABD, stratejik açıdan daha önemli bulduğu Kamboçya ile uğraşırken yalnız bırakmıştır. Günden güne güçlenen Tayland Vatanseverler Cephesinin örgütlediği gerilla faaliyetleri karşısında, işbirlikçi hükûmet çaresiz durumdadır. Bu ülkeden de büyük zafer haberlerinin gelmesi yakındır.

Dünya karşı-devriminin bekçisi Amerikan emperyalizminin her eylemi kaçınılmaz sonunu yakınlaştırmaktan başka bir işe yaramamaktadır. Che Guevara'nın "Bir, iki, üç ... daha çok Vietnam" sözünü devrimci pratik doğrulamıştır. Bugün yalnız Çin Hindi Yarımadasında Tayland, Kamboç ve Laos halklarının harekete geçmesiyle dört ayrı Vietnam ortaya çıkmıştır. Dünya devrimci çemberi daralmaktadır ve emperyalizmin kapana girmiş bir kâğıttan kaplan olduğu bir kez daha kanıtlanmaktadır. ABD emperyalizmi nereye hamle yaparsa yapsın, Dünya haklarından yeni bir tokat yemekte ve kesin çöküşüne doğru hızla ilerlemektedir.

AFRİKA'DA:

Afrika kıtasındaki kurtuluş hareketleri her geçen gün biraz daha genişlemektedir. Her sene bir çok ülkede devrimci iktidarlar kurulurken, yine bir çok ülkede emperyalizmin beslediği karşı-devrimci darbeler yer almaktadır.

Afrika kıtası Avrupa'da kapitalizmin gelişmesine parelel olarak sömürgeleştirilmiştir. Batı kapitalizmi, sömürme amacıyla bu kıtaya el attığı zaman, burada yaşamakta olan toplumlar ilkel komünal üretim biçiminden feodalizme kadar farklılıklar gösteren, çoğunlukla kendine yeterli ekonomik yapılara sahiptirler. Batı kapitalizmi Afrikayı iki yönlü sömürme amacındaydı: birincisi, kendi sanayii için ucuz hammadde elde etmek üzere kıtanın doğal kaynaklarını sömürerek; ikincisi, kendi ekonomisi içinde tüketemediği artık sanayi ürünlerini satacağı pazarlar elde ederek. Bu iki yönlü sömürüyü gerçekleştirebilmek için Avrupa kapitalizmi bir yandan Afrika toplumlarının kendine yeterli doğal ekonomilerini pazara dönük hale getirirken, öte yandan da bu toplumların üst yapılarını kendi amaçlarına en uygun bir biçime sokuyordu. Başka bir deyişle, tarımda sanayi ürünleri üretilmesine başlanıyor; ekonomi giderek tek bir ürüne dayanan bir yapıya sahip oluyor; yoksullaşarak şehirlere akmaya başlayan köylüler Avrupa sanayii için hammadde üreten maden ocaklarına ve diğer fabrikalara ucuz işgücü kaynağı oluyorlardı.

Gelişmekte olan Avrupa kapitalizminin tamamlayıcısı bu dışa bağımlı kapitalizm, beraberinde kaçınılmaz olarak bir burjuva sınıfını da geliştiriyordu. Ancak sanayi yatırımlarının tümünün Avrupa burjuvazisinin elinde oluşu nedeniyle, bu burjuvazi hiç bir zaman gerçek bir

millî sanayi burjuvazisi haline dönüşemedi ve sermayesi tefeci-tüccar sermayesi olmaktan öteye gidemedi. Öte yandan, Avrupa burjuvazisi Afrika üzerindeki sömürüsünü başlatabilmek ve sürdürebilmek için, ya bu kıtadaki kapitalizm öncesi toplumların hakim sınıflarıyla işbirliği yaptığından, ya da bu sınıfların mevcut olmadığı yerlerde kendine bağımlı işbirlikçi sınıflar yarattığından ve kendine bağımlı kapitalizmi bu sınıflara dayanarak geliştirdiğinden, burjuvazi de emperyalizme bağımlı bir biçimde gelişmekteydi. Ayrıca, Avrupa kapitalizmi getirdiği eğitim ve hukuk gibi üst yapı kurumları ile bu ülkelerde burjuvazinin aydın kesimini de geliştirdi.

Özet olarak, Avrupa kapitalizmi Afrika toplumlarına getirdiği bu değişikliklerle kaçınılmaz olarak kendi iç çelişkilerini de bu toplumlara aktardı. Diğer taraftan Afrika halklarıyla Emperyalizm arasındaki çelişkiler de zamanla keskinleşti ve giderek sömürülen Afrika halklarının bağımsızlıklarını istemelerine ve bu uğurda savaşmalarına yol açtı.

1950 den 1966 ya kadar olan 16 senelik dönemde, yaklaşık olarak 40 Afrika ülkesi "bağımsızlıklarını" elde ettiler. Fakat bu hiç bir zaman için, emperyalizmin bu ülkelerdeki sömürüsünün sona erdiği anlamına gelmemiştir. Emperyalizm, II. Dünya Savaşı'ndan sonra Afrika'da hızla gelişmeye başlayan "bağımsızlık" taleplerine ve bununla ilişkin hareketlere karşı, bazan şiddet kullanarak direnmiş, fakat çoğu zaman bağımsızlık talebinde bulunan ülkelere politik bağımsızlıklarını tanımıştır. Cezayir, emperyalizmin, halkın bağımsızlık isteğine karşı şiddet kullanarak direndiği; Güney Afrika ve Rodezya ise emperyalizmin kurtuluş hareketlerini bizzat faşist rejimler kurarak bastırmaya çalıştığı ülkelerdir. Brazaville Kongosu, Nijerya Libya, Sudan ve Gana ise emperyalizmin herhangi bir silâhlı çatışmaya yer bırakmadan politik bağımsızlığı tanıdığı Afrika ülkelerine örneklerdir. Emperyalizmin bu farklı davranışını tayin eden temel unsur, bağımsızlığını kazanacak olan ülkenin emperyalizm için taşıdığı önem derecesi ve o ülkedeki işçi sınıfının objektif ve subjektif gelişme düzeyidir. Eğer ülke emperyalizm için hayati bir önem taşıyorsa ve işçi sınıfı nispeten gelişmiş, örgüt ve bilinç düzeyi ülkenin politikasına bu sınıfın damgasını vurabileceği bir düzeye ulaşmış ise, emperyalizm kurtuluş hareketlerini bastırmak için her türlü yola baş vurmaktadır. Yok eğer ülkenin politik bağımsızlığını elde etmesinin emperyalizm açısından hayati bir sakıncası ve işçi sınıfının ülke politikasına bizzat ağırlığını koyabilecek gücü yok ise, emperyalizm siyasî alandaki yerini kukla yönetimlere bırakarak iktisadî sömürüsünü sürdürmektedir. 1950'den bu yana, Afrika'da bağımsızlığını elde etmiş ülkelerin büyük bir çoğunluğunun durumu budur. Ancak, "bağımsızlığın" elde edilmesini izleyen dönemlerde kukla yönetimler toprak reformu, yabancı yatırımların millileştirilmesi ve bunun gibi emekçi kitlelerden yana bir takım demokratik devrim doğrultusunda tedbirleri gerçekleştirmediklerinden ve "bağımsızlık" öncesi sömürü aynen devam ettiğinden, demokratik hareketler eskisine kıyasla daha da güçlü olarak yeniden patlak vermektedir. Nijerya, Sudan, Libya, Brazaville Kongosu gibi ülkelerin durumları böyledir. Öte yandan, Gana'da görüldüğü gibi, bazı ülkelerin iktidarlarında küçük burjuva radikalizmi ağır basmış ve emperyalizmin sömürüsünden kurtulmak üzere "bağımsızlık" sonrası dönemde bir takım radikal demokratik değişikliklere yönelmişler ve

giderek daha çok sosyalist bloka yanaşmaya başlamışlardır. Ancak, işçi sınıfının ve bu sınıfın köylü tabakalarıyla ittifakının zayıflığı, ve millî demokratik devrim yönünde atılan adımların küçük burjuva önderliğinde gerçekleştirilmiş bulunması, bir yandan küçük burjuva sosyalizmi görüşlerinin harekete hakim olmasına yol açarken, öte yandan da emperyalizmin ve işbirlikçi sınıfların bu demokratik devrimlere karşı hareketlerinin başarı kazanmasına sebep olmuştur. Karşı devrim, Gana'da Nkrumah yönetiminin darbeyle devrilmesi, Cezayir'de ise Ben Bella yönetiminin giderek yozlaşmasıyla gerçekleşmiştir.

Emperyalizmin kukla yönetimlerine karşı gelişen ve ülkedeki yegâne örgütlü güç orduya dayanılarak yapılan ilerici darbelerle kurulan yönetimlerin başına gelen de aynı şeydir. Emekçi kitlelere dayandırılmadan ve sağlam bir ideolojik temele oturtulmadan yapılan bu darbelere karşı işbirlikçi sınıflar emperyalizmin desteği ile derhal harekete geçmekte ve çok geçmeden karşı-devrimci darbeler sahneye konulmakta ve genel bir bağımsızlık ve "Afrika Sosyalizmi" gibi muğlak slonganlarla yürütülen ve özünde kapitalizmi muhafaza etmeyi amaçlayan hareketlerin kalıcı zaferlere ulaşamıyacağı her geçen gün bir kez daha ispatlanmaktadır.

II. Dünya Savaşı'ndan bu yana, Afrikanın devrimci pratiği göstermiştir ki, emperyalizm ve onun işbirlikçisi hakim sınıfların Afrika devrimi karşısındaki temel stratejisi devrimci hareketleri ve yönetimleri hangi yoldan olursa olsun baltalamak, emperyalizme bağımlı kapitalist yöntemleri tekrar ülke yapısına hakim kılmak ve uzun vadede de Afrikayı tekrar sömürgeleştirmektir. Ve bu stratejiyi gerçekleştirmek için, emperyalizm ve işbirlikçi sınıflar, teknik, dinî ve buna benzer ayrılıklardan istifade ederek ve bu ayrılıkları körükleyerek, hareketin bütünlük kazanmasını engellemeye ve ayrıca anti-komünizm silâhına sarılarak ilerici burjuva kesimleri ürkütmeye çalışarak temel çelişkileri ve gerçekleri gizlemektedirler. Bunun en tipik örneği emperyalizmin Nijerya'da sahneye koyduğu oyundur. 15 Ocak 1966 tarihinde kukla yönetime karşı başarıya ulaşan bir darbe, bundan altı ay sonra emperyalizmin tezgâhladığı bir karşı-devrimle bertaraf edilmiş ve emperyalizm İbo'ların çoğunlukta bulunduğu doğu eyaletleriyle batı Nijerya arasındaki ayrılıkları keskinleştirerek Nijerya halklarını birbirlerine kırdırmış, böylece bir yandan bağımsızlık hareketlerinin bütünlük kazanmasını önlemiş, öte yandan da silâhlarını satacağı yeni bir pazar elde etmiştir.

Emperyalizmin bu stratejisinin şimdilik başarı sağlıyabilmesinin temel nedenleri şunlardır :

1 — Hareketlerin büyük çapta tepeden inme darbelere dayanması, halk kitlelerinin harekete katılmasının sağlanamaması;

2 — Hareketi yürüten siyasî ve askerî örgütlerin sağlam devrimci bir teori olmaksızın genel ve muğlak bir milliyetçilik ilkesine dayanmaları;

3 — Marksist-Leninist ilkeler ve tutarlı bir işçi-yoksul köylü ittifakı üzerine oturtulmuş örgütlerin yokluğu, ya da zayıflığı ve böyle örgütlerin önderliğinde geniş bir anti-emperyalist cephenin kurulamamış olması.

Son bir kaç senedir Afrika'da Sudan, Libya ve Brazaville Kongosunda kurulan ve kendilerine "sosyalist" diyen ve bir millî demokratik devrim programı izlemeye çalışan devrimci yönetimleri yukarıda çizilen çerçeve içinde değerlendirmek

gerekir.

Sudan, siyasî bağımsızlığını 1956 yılında elde etmiştir. Ancak kurulan yönetim doogrudan doğruya emperyalizme bağımlı olmadığından ve bir takım radikal tedbirlere doğru yöneldiğinden, 1958 yılında karşı-devrimci bir darbe ile 1964 yılına kadar ayakta kalacak olan Abboud liderliğinde bir diktatörlük kurulmuştur. 21 Ekim 1964 tarihinde Sudan Komünist Partisi'nin önderliğindeki Ulusal Cephe, Abboud diktatörlüğüne son vermiştir. Ancak kurulan kooalisyon hükûmetinde Komünist Partisi'ne sadece bir tek sandalye verilmiş ve sonradan hem Komünist partisi, hem de bu partinin organı kapatılmış ve iktidar gittikçe sağa kayarak Sudan'ı tekrar emperyalizmin kucağına atmıştır. Geçtiğimiz sene, 25 Mayıs 1969'da, Albay Goffer El Nemeyri liderliğinde bir darbe ile bugünkü ileri rejim kurulmuştur. Komünist Partisi yerine kurulan Sudan Sosyalist Partisi sözücüsü "Sudan'a özgü bir sosyalizm"den söz etmektedir. Geride bıraktığımız Mart ayı içerisinde ise, Sudan'da emperyalizmin tezgâhladığı bir karşı devrim hareketi bastırılmıştır.

Libya ise sözde bağımsızlığını 1954 yılında elde etmiştir. 1969 senesi baharında silâhlı kuvvetlerin bir kesimi bu gerici yönetime bir darbe ile son vermiştir. Sosyalist olduğunu söyleyen yeni yönetim, bir millî demokratik devrim programı izlemek iddiasındadır. Amerikan üslerinin tasfiyesi ve yabancı sermaye elinde bulunan Libya petrollerini millileştirmeye hazırlanmasıyla ve Orta Doğu'da emperyalizme karşı Orta Doğu halklarını desteklemesiyle bu programı gerçekleştirme yolundadır.

Brazaville Kongosu ise 1,5 milyon kadar nüfusu ile ufak bir Afrika ülkesidir. Bir Fransız sömürgesi olan bu ülke de gene sözde bağımsızlığını 1960 yılında elde etti. Fransa'nın yerine bıraktığı kukla yönetime karşı girişilen protesto hareketleri sonucunda kukla yönetim her ne kadar 1963 Ağustos'unda devrildi ise de, ülke yönetimini ele alan Massambat Debat'ın giderek sağa kaymasıyla ve ülkedeki sol kanada karşı genel bir toplama işine girişmesiyle 1968 sonbaharında Devrim Konseyi tarafından devrilerek bugünkü devrimci yönetim kurulmuştur. Hükûmete Devrim Konseyi tarafından el konulmasından sonra, Kongo İşçi Partisi kurulmuştur ve bu partinin yöneticileri aynı zamanda iktidarı da ellerinde bulundurmaktadır. Marksist-Leninist olduğunu söyleyen bugünkü iktidar, bir millî demokratik Devrim Programı izlemeyi amaçlamaktadır ve Millî Marş yerine Enternasyonal, millî bayrak yerine ise, kızıl bayrak kabul edilmiştir. Geçtiğimiz Mart ayı içerisinde bu ülkede, tıpkı Sudan'da olduğu gibi, bir karşı devrim teşebbüsü olmuş, ancak bastırılmıştır.

Afrika'nın bugüne kadarki devrimci pratiği göstermiştir ki, ne "Afrika'ya özgü sosyalizm" sloganları, ne de kendilerine sosyalist diyen parti ve yönetimlerin varlığı tek başına Afrika ülkelerinin ve bu kıtanın tümünün Demokratik devrim yolunda kalıcı zaferlere ulaşmasını ve giderek sosyalizmi gerçekleştirmesini sağlıyamamaktadır. Afrika için çizilecek devrim stratejisine Afrika'nın özel şartlarının damgasını vurması kaçınılmazdır. Ancak, devrim stratejisinin üzerine oturtulacağı bir takım uluslararası temel nitelikler vardır ki, Afrika kıtası bu temel nitelikler dışında bir istisna olamaz. Afrikâ'nın millî kurtuluş savaşlarının kıtanın tümünden soyutlanarak tek tek ülkeler çerçevesinde ele alınamıyacağı

ve kurtuluş savaşlarının kalıcı zaferlere ulaşmalarının Afrikanın tüm bir kıta halinde kurtuluşuna bağlı olduğu açıktır. Afrika ülkelerindeki kurtuluş hareketleri, işçi - yoksul köylü ittifakı önderliğinde kitlelerle sağlam ilişkiler kurmuş bir anti-emperyalist cephe olmadan ve bu cephe diğer ülkelerdeki kurtuluş savaşlarıyla organik bağlar kurmadıkça, kalıcı zaferlere ulaşamıyacak ve Afrika daha uzun bir süre emperyalizmin desteklediği karşı-devrimci darbelere şahit olacaktır.